

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ ప్రకాశితము — ౪.

శ్రీరస్తు.

చంపూ రామాయణము.

ఇది

కార్యేటి నగర సంస్థాన విద్యత్కవియగు
ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతికవిచే

నాంధ్రీకరింపఁబడినది.

చెన్నపట్టణము :

శ్రీనివాస వరదాచారి అంశుకంపెనీ వారిచే
ముద్రింపఁబడి

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు వారిచే
బ్రకటింపఁబడినది.

౧౯౧౭.

వెల. రు. ౧—౦—౦

[All rights reserved]

విషయసూచిక.

సంఖ్య.	విషయము	పుట.
1.	పీఠిక.	1
2.	ఇష్టదేవతా ప్రార్థనాదికము	3
3.	అవతారిక	8
4.	కృతిపతివంశవర్ణనము	12
5.	పవ్యంతములు	12
6.	కథాప్రారంభము	18
7.	దేవతలు విష్ణుని స్తుతించుట	25
8.	దశరథునొద్దకు విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చుట	26
9.	రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకు దశరథుఁడు విచారించుట	27
10.	దశరథుఁడు రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుట	28
11.	తాటకను రాముఁడు వధించుట	28
12.	విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞమునకుఁ బ్రారంభించుట	34
13.	విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు గంగాతరణం బెఱింగించుట	39
14.	రామలక్ష్మణులకు శతానందుఁడు గాధేయచ్చత్రాంతముం జెప్పట	41
15.	శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు మిథిలావృత్తాంతముం జెప్పట	49
16.	రాముఁడు శివునివిల్లు విఱుచుట	57
17.	శ్రీరామలక్ష్మణభరత శత్రుఘ్నుల వివాహసన్మాహము	51
18.	మంగళస్నానవర్ణనము	58
19.	అయోధ్యాకాండము	58
20.	దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయఁదలంచుట	60
21.	కైకరెండువరము లడుగుట	62
22.	కైకరామునకుఁ దనవరములం జెప్పట	63
23.	రాముఁడడవికిఁ బైననుగుట	65
24.	సుమంత్రుఁడు కైకను నిందించుట	67
25.	గుహుఁడు రామునిం జూడవచ్చుట	68
26.	సుమంత్రుఁడు శూన్యరథంబుతో నయోధ్యకు వచ్చుట	69
27.	దశరథుని మరణము	70
28.	భరతుఁ డయోధ్యకు వచ్చుట	76
29.	ఆగ్రానికాగ్రానము	

IV

సంఖ్య.

పుట.

31. శ్రీరాముఁడు పంచవటిని వసించుట	78
32. శ్రీరామునికడకు శూర్పణఖ వచ్చుట	80
33. కిష్కింధాకాండము	90
34. వనాకాలవర్జనము	97
35. లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁ బోవుట	99
36. సుగ్రీవుఁడు సీతను వెదకుటకు వానరుల నంపుట	100
37. హనుమదాదుల ప్రాయోపవేశప్రయత్నము	101
38. జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ బోవుట.	102
39. సుందరకాండము	105
40. హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాటుట	105
41. హనుమంతుఁడు సీతాన్వేషణమునకై చింతించుట	107
42. రాత్రివర్జనము	107
43. హనుమంతుం డశోకవనముం జొచ్చుట	108
44. సీతాదేవి రావణునకు హితము చెప్పుట	110
45. హనుమంతుఁడు సీతాదేవితో సంభాషించుట	112
46. హనుమంతునితో సీత ప్రత్యభిజ్ఞానంబు చెప్పుట	114
47. హనుమంతుఁ డశోకవనభంగమొనర్చుట	115
48. హనుమంతుఁడు రావణునితోఁ బ్రసంగించుట	117
49. లంకాపురదహనము	119
50. మధువనభంగము	121
51. యుద్ధకాండము	123
52. కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట	124
53. రావణునకు విభీషణుఁడు హితము చెప్పుట	125
54. విభీషణుఁడు రాముని శరణు సొచ్చుట	126
55. శ్రీరాముఁడు సముద్రునికైఁ గోపించుట	127
56. విద్యుజ్జ్వలహునిమాయకు సీత విలపించుట	129
57. అంగరుని రాయబారము	131
58. ఇంద్రజిద్యుద్ధము	133
59. కుంభకర్ణయుద్ధము	135
60. ఇంద్రజిత్తుని రెండవయుద్ధము	137
61. రామరావణయుద్ధము	140
62. రావణమరణమునకు విభీషణాదులు దుఃఖించుట	142
63. సీత యగ్నిప్రవేశము	144

శ్రీరస్తు.

చంపూ రామాయణ పీఠిక.

కవికాలనిర్ణయము.

ఈకృతి యొనర్చినకవి కవిరాజకంఠీరవవిరుదాంకితుఁడును వాసిష్ఠగోత్ర
జుఁడును నగుఋగ్వేదికవి వేంకటాచలవతి. ఆశ్వాసాంతగద్యములయందు “ఋగ్వే
దికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుభాకరుఁ” డని తన్ను వర్ణించికొనుటచే
నీతనితండ్రిపేరు తిరువేంగళార్యుఁ డైనట్లు తెలియుచున్నది. మఱియు గ్రంథా
వతారికలోఁ దాను “తిరువేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయ ధన్యచిత్తవర్తనుఁ”
డనియు—

“అత్తిరువేంగళార్యుని యుదారదయావిలసత్కటాక్షునం

పత్తినుదీర్ణమైన సుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను

ద్యత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతిఁ రచియింప నేర్చె”

ననియు వ్రాసికొనుటచే నీతని కవితాగురువు కూడఁ దిరువేంగళార్యుఁడైనట్లు
కన్పట్టుచున్నది. ఈతిరువేంగళార్యు లిరువురు భిన్నపురుషులై యుందు రని
తోచుచున్నది. అట్లు కానిచో గురువును వర్ణించునవసరమున నతఁడు తనతం
డ్రియే యని చెప్పకుండునా?

కవికాలమును నిర్ణయించుటకుఁ దగినయాధారములు కొన్ని గ్రంథము
సందేయున్నవి. వానిలోఁ గృతిపతివంశావతారము ముఖ్యమైనది. ఈకృతిపతి
యిప్పుడు కాశ్యోటినగరసంస్థాన మని వాడఁబడుచున్న దేశమున కధిపతి యైన
వెల్లంటి కనవరాజు. ఆదేశమునకుఁ దొండమండలము, తుండీరమండలము నని
పూర్వనామములు. ఆంధ్రజైమినిభారతకృతిపతి యగుసాళువ నరసింగరాజు మొద
లగు సాళువరాజులు పూర్వ మాదేశమును బాలించిరి. వారిపిదప మాకరాజు
వంశస్థులు రాజులైరి. ఈమాకరాజుకులములోఁ జేరిన తిరుమలరాజునకే
చదలువాడ మల్లయకవిప్రణీత మైన విప్రనారాయణచరిత్ర మంకిత మైనది.
కొంతకాలమునకు రాజ్యము మాకరాజువంశమునుండి దాహిత్యభాగముగా వెల్లం
టివారికి సంక్రమించినది. ఈమా ర్పెప్పుడు జరిగినదో స్పష్టముగాఁ దెలియదు.

సంఖ్య.

పుట.

31. శ్రీరాముఁడు పంచవటిని వెసించుట	78
32. శ్రీరామునికడకు శూర్పణఖ వచ్చుట	80
33. కిష్కింధాకాండము	90
34. వన్నాకాలవర్ణనము	97
35. లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁ బోవుట	99
36. సుగ్రీవుఁడు సీతను వెదకుటకు వానరుల సంపుట	100
37. హనుమదాదుల ప్రాయోపవేశప్రయత్నము	101
38. జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ బోవుట.	102
39. సుందరకాండము	105
40. హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాటుట	105
41. హనుమంతుఁడు సీతాస్వేషణమునకై చింతించుట	107
42. రాత్రివర్ణనము	107
43. హనుమంతుం డశోకవనముం జొచ్చుట	108
44. సీతాదేవి రావణునకు హితము చెప్పుట	110
45. హనుమంతుఁడు సీతాదేవితో సంభాషించుట	112
46. హనుమంతునితో సీత ప్రత్యభిజ్ఞానంబు దెల్పుట	114
47. హనుమంతుఁ డశోకవనభంగమొనర్చుట	115
48. హనుమంతుఁడు రావణునితోఁ బ్రసంగించుట	117
49. లంకాపురదహనము	119
50. మధువనభంగము	121
51. యుద్ధకాండము	123
52. కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట	124
53. రావణునకు విభీషణుఁడు హితము చెప్పుట	125
54. విభీషణుఁడు రాముని శరణు సొచ్చుట	126
55. శ్రీరాముఁడు సముద్రునికైఁ గోపించుట	127
56. విద్యుజ్జ్వల్యునిమాయకు సీత విలపించుట	129
57. అంగదుని రాయబారము	131
58. ఇంద్రజిద్యుద్ధము	133
59. కుంభకర్ణయుద్ధము	135
60. ఇంద్రజిత్తుని రెండవయుద్ధము	137
61. రామరావణయుద్ధము	140
62. రావణమరణమునకు విభీషణుడు దుఃఖించుట	142
63. సీత యగ్నిప్రవేశము	144
64. శివగారుని గాథ.

చంపూరామాయణపీఠిక.

కవికాలనిర్ణయము.

ఈకృతి యొనర్చినకవి కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంకితుఁడును వాసిష్ఠగోత్రజుఁడును నగుఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి. ఆశ్వాసాంతగద్యములయందు “ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుభాకరుఁ” డని తన్ను వర్ణించికొనుటచే నీతనితండ్రిపేరు తిరువేంగళార్యుఁడైనట్లు తెలియుచున్నది. మరియు గ్రంథావతారికలోఁ దాను “తిరువేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయ ధన్యచిత్తవర్తనుఁ” డనియు—

“అత్తిరువేంగళార్యుని యుదారదయావిలసత్కటాక్షునం

పత్తినుదీర్ణమైన సుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను

ద్యత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతిఁ రచియింపనేర్చె”

ననియు వ్రాసికొనుటచే నీతని కవితాగురువు కూడఁ దిరువేంగళార్యుఁడైనట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈతిరువేంగళార్యు లిరువురు భిన్నపురుషులై యుందు రని తోచుచున్నది. అట్లు కానిచో గురువును వర్ణించునవసరమున నతఁడు తనతండ్రియే యని చెప్పకుండునా?

కవికాలమును నిర్ణయించుటకుఁ దగినయాధారములు కొన్ని గ్రంథమునందేయున్నవి. వానిలోఁ గృతిపతివంశావతారము ముఖ్యమైనది. ఈకృతిపతి యిప్పుడు కార్యేటినగరసంస్థాన మని వాడఁబడుచున్న దేశమున కధిపతి యైనవెల్లంటి కనవరాజు. ఆదేశమునకుఁ దొండమండలము, తుండీరమండలము నని పూర్వనామములు. ఆంధ్రజైమినిభారతకృతిపతి యగుసాళువ నరసింగరాజు మొదలగు సాళువరాజులు పూర్వ మాదేశమును బాలించిరి. వారిపిదప మాకరాజు వంశ్యులు రాజులైరి. ఈమాకరాజుకులములోఁ జేరిన తిరుమలరాజునకే చదలువాడ మల్లయకవిప్రణీత మైన విప్రనారాయణచరిత్ర మంకిత మైనది. కొంతకాలమునకు రాజ్యము మాకరాజువంశమునుండి దాహిత్యభాగముగా వెల్లంటివారికి నంక్రమించినది. ఈమా ర్పెప్పుడు జరిగినదో స్పష్టముగాఁ దెలియదు.

వెల్లంటివారును గూడఁ బూర్వపుసాళువరాజులబిరుదములఁ దమబిరుదములుగాఁ జేసికొన్నారు.

కనవరాజువంశము గ్రంథములో నిట్లు వర్ణింపఁబడినది. కరికాళచోళుని వంశములో సింగరిరాజు పుట్టెను. సింగరిరాజునకు శ్రీరంగరాజును, శ్రీరంగరాజునకు సింగరిరాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకు సింగరిరాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకుఁ గనవరాజు, సింగరిరాజు, తిరువేంగళరాజు, పెరుమాళ్రాజు ననునలువురు కొడుకులును బుట్టిరి. ఈకనవరాజే కృతిపతి. కనవరాజుపిదప నేడవతరమువాఁ డగుబ్రహ్మరాజు కాలమునఁ బుట్టిన గపద్మావతీపరిణయ మనుసంస్కృతచంపూగ్రంథ మీవంశక్రమమును దృఢపఱచుచున్నది. ఆగ్రంథములోఁ గనవరాజునకు మాఱు కేశవరా జనియున్నది. కనవయనునది కేశవశబ్దభవము కాఁబోలును. కనవరాజు తరువాతి తరములవారు పద్మావతీపరిణయములో నీరీతిం జెప్పఁబడినారు :—

కనవరాజు పిమ్మట నతనితమ్ముడైన వేంకటపెరుమాళ్రాజు రాజ్యముచేసెను. అతని యనంతర మాతని యన్నకొడు కగుబ్రహ్మరాజు రాజ్యముచేసెను. బ్రహ్మరాజుకొడుకులు కావేరిరాజు వేంకటపెరుమాళ్రాజులు. వేంకటపెరుమాళ్రాజు కొడుకు బ్రహ్మరాజు; అతని కొడుకులు కుమారువేంకట పెరుమాళ్రాజు, కావేరిరాజు, తిరుమలరాజు, సుందరకృష్ణరాజును. కుమారువేంకటపెరుమాళ్రాజుకొడుకులు బ్రహ్మరాజు మొదలగువారు. ఈబ్రహ్మరాజే పద్మావతీపరిణయ కృతిపతి. కనవరాజునకు బ్రహ్మరాజునకు నడుమ నయిదుగురు రాజ్యముచేసినట్లులు దీనివలనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈగ్రంథములోఁ గుమారువేంకటపెరుమాళ్రాజు తారణ సంవత్సరవైత్రమాసములో లోకాంతరగతుఁ డైనట్లును, నాసంవత్సరజ్యేష్ఠమాసములో బ్రహ్మరాజు పట్టాభిషిక్తుఁ డైనట్లును బ్రహ్మరాజునాజ్ఞ ననుసరించి యాగ్రంథము వికృతినంవత్సరమునం దచ్చుపడినట్లు నున్నది. తారణసంవత్సరము 1884వ క్రైస్తవసంవత్సరమునకును, వికృతినంవత్సరము 1890 సంవత్సరమునకును సరిపోవును. కుమారు వేంకటపెరుమాళ్రాజు సవతీతమ్ముఁ డగుతిరుమలరాజున కంకితమైనట్టియు, గరుడాద్రి సుబ్రహ్మణ్యవిద్యత్కవి ప్రణీత మైనట్టియు 3శత్రుఘ్న

౧ ఈగ్రంథము కార్యేటిసగరమునందలి శ్రీభారతీలీలాసదనముద్రాక్షరశాలలో నచ్చుపడినది.

౨ 1౭౯౫ గాజుపకరణమున గాజుని గాజుగజేయ 1౭౯౫ గాజు గాజుగజేయ ౨౦౦౦గజుగజేయ

విజయ మీవంశక్రమమును దృఢపఱచుచున్నది. ఈ గ్రంథము ౧౭౧౬ వ (రనకరిమునిశశి) శాలివాహనసంవత్సరమునకు సరియైన ప్రభవసంవత్సరమునఁ బూరింపఁబడినట్లు గ్రంథాంతమం దున్నది. ఇది క్రీ. 1864-వ సంవత్సరమునకు సరి పోవును. అప్పటికిఁ గుమారవేంకటపెరుమాళ్ళాజు సజీవుఁడై యున్నట్లును, నతనికి బ్రహ్మరాజు, కుమారవిజయవీరరాఘవరాజు, కావేరిరాజు, సింగిరిరాజు ననునలు పురుకొడుకు లున్నట్లును జెప్పి యింకను బలువురు తనయులు కలుగుదురుగాక యని కవి యాశీర్వదించినాఁడు. క్రీ. 1884 సంవత్సరమునఁ గాలధర్మమునొందిన కుమారవేంకటపెరుమాళ్ళా జీతఁడే యగుట నిస్సంశయము. ఈ కుమారవేంకట పెరుమాళ్ళాజు కనవరాజున కై దవతరమువాఁ డగుచున్నాఁడు. ఆచారానుసార ముగాఁ దరమున కిరువదియైదుసంవత్సరములచొప్పున లెక్కించినచోఁ గనవరాజు క్రీ. 1714 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డగుచున్నాఁడు. స్థూలదృష్టిచే, క్రీ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డనుకొందము.

వేటొక లెక్కనుబట్టి చూచినను నించుమించుగా నీకాలమే ధృవపడుచు న్నది. ఎట్లనః—

కవిగురువైన తిరువేంగళార్యుఁడు సాశ్వతిమృత్యుపాలుఁడు, వీరవేంకటరాయ శౌరి, వెలుగోటివేంకటవిభుఁడు, చెంజి వరదేంద్రుఁడు ననుప్రభువులచే గౌర వింపఁబడినట్లు గ్రంథములోనున్నది. (ఆ. ౧ ప. 3౧.) సాశ్వతిమృత్యుపాలుఁ డెవ్వఁడో తెలియదు. ఆకాలమం దాపేరుగల సుప్రసిద్ధరాజు గానరాఁడు. సామాన్యఁ దై నజమీందారుఁడై యుండనోవును. చెంజి వరదేంద్రుని కాలము స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి యితరుల కాలము నిర్ణయింపవలసి యున్నది. చెంజి యనునది దక్షిణారాట్రు మండలములో సుప్రసిద్ధ మైనస్థలము. ఆంగ్లేయభాషను దీనిని “జింజి” యందురు. కర్ణాటరాజ్యకాలమం దీచెంజిదేశమును గొందఱునాయకులు పాలించుచుండెడి వారు. ఆనాయకులలో నొక్కఁడగు “చెంజి వరదప్పనాయనయ్యవారు తీర్థాచ రణవచ్చి శేతుదర్శనంశేళి స్వస్తిశ్రీశాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౫౯౩ కల్వబ్రాః ౪౭౭౨ అస్తిక్ వర్తమానె వైశాఖబహుళనష్టమి స్థిరవారం యీపుణ్యక్షేత్ర మైన.....మరప్రదేశం ఆకా ర్తిశుద్ధపార్ణమినాడు కొమారస్వామికి బం

గ్రామమునందలి దేవాలయములో నొక్క తెలుగుశాసనమును, దాని కనువాదముగా నొక యరవ శాసనమును గలవుగ. ఈ శాసనములో వరదప్పనాయనితోఁ గూడ నిరుపదియైదు తరములవారు పేర్కొనఁబడియున్నారు. వీరిలో వరదప్పయనుపేరుగలవాఁ డీతఁ డొక్కఁడుమాత్రమే యున్నాఁడు. తిరుమలార్యుని గౌరవించిన చెంజి వరదేంద్రుఁ డివరదప్పనాయఁడే యనుటకు సందేహ ముండఁ గూడదని నాయభిప్రాయము. వరదప్పనాయనిశాసనసంవత్సరము క్రీ. 1671 సంవత్సరమునకు సరిపడును. ఇతఁ వీరవేంకటపతిరాయశౌరి యెవ్వరో చూతము. పేరునుబట్టిచూడ నీతఁడు కర్ణాటరా జని స్పష్టమగుచున్నది. సుప్రసిద్ధుఁ డగు వీరవేంకటపతిరాయలు క్రీ. 1614 ప్రాంతమున మృతి నొందెను. 1643 ప్రాంతమున శ్రీరంగరాయలు రాజ్యమునకువచ్చి 1678 ప్రాంతమందు రాజ్యభిష్టుఁడై మహిసూరు దేశములో మృతినొందెను. ఈ ముద్దలురాజుల నడిమికాలమునందుఁ బలువురు రాజ్యమును గాంక్షించుటచే ఘోరమగుపోరు పుట్టి శ్రీరంగరాయలు రామరాయలు వేంకటపతిరాయలు ననువారు స్వల్పస్వల్పకాలము సింహాసన మధిష్ఠించి పదభిష్టు లగుచువచ్చిరి. శ్రీరంగరాయలపిదప క్రీ. 1678-1680 సంవత్సరములలో వేంకటపతిరాయలు రాజ్యముచేసినట్లులు కొన్ని శాసనములవలనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈ వేంకటపతిరాయలకాలము చెంజి వరదప్పనాయనికాలమునకు సరిపోవుచున్నది. ఈతఁడే తిరువేంగళార్యుని గౌరవించిన వీరవేంకటరాయ శౌరియైనట్లు తోచుచున్నది. నిజముగా శ్రీరంగరాయలతోడనే కర్ణాటరాజ్య మంతమైనది. అది మొదలు చాలకాలమువఱకు నావంశములోనివా రెవ్వరో యొక రానెగొంది సమీపదేశమునకుఁ బ్రభువులై పూర్వాధికార మంతరించినను బూర్వరాజుల బిరుదములను మాత్రము పెట్టుకొనుచుండినట్లును, గౌరవార్థముగా వారినే కర్ణాటరాజులుగా మధురనాయకులు మొదలగువారు భావించుచుండినట్లును శాసనములవలనఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇత వెలుగోటి వేంకటవిభుఁ డెవ్వరో చూడవలసి యున్నది. బ్ర. వెల్లాల సదాశివశాస్త్రిగారు రచించిన వెలుగోటి వారి వంశచరిత్రమువలన వేంకట యనునామముగలవారు ౧౯-౨౦-౨౧ తరములలోమాత్రమే యున్నట్లులు కనఁబడుచున్నది. ౨౦-వ తరమువాడైన యాచ

పతికవి క్రీ. 1700 ప్రాంతముం దుండె నని సిద్ధాంతీకరించుట కాక్షేప మేమియుఁ గనఁబడదు.

పద్మావతీపరిణయమునందుఁ గనవరాజు నుత్తరచరిత్ర మిట్లు వర్ణింపఁ బడినది :—

“కనవరా జపుత్రకుండై వయసునఁ జిన్నవాడైనను గుణములచేఁ బెద్ద యు, వేంకటేశ్వరాంశసంభూతుండు నైనవేంకటపెరుమాత్రా జనుచిన్నతమ్ముని రాజ్యతంత్రధురంధరుంగా నెంచి యతనియందు రాజ్యభార ముంచి నిస్పృహుడై వానప్రస్థాశ్రమము సంగీకరించి భార్యతోఁ గూడ మునినికరముంజేరి వారి చెంతఁ గొండగుహయందు వసించి దుష్కరమగు తప మొనర్చుచుఁ గొంతకాల ముండి యంతటఁ దనకు మోక్షకాలము సమీపించినదని యెఱింగి నిజరాజధాని యైననారాయణపురమునకేగి యందున్నకల్యాణవేంకటేశ్వరుని యాలయములో ధ్వజ స్తోభమచెంత భగవత్పాదములు స్మరించుచు బ్రహ్మరంధ్రమునుండి ప్రాణ మును విడిచెను.” అని. చంపూరామాయణములోఁ గనవరాజునకు సింగరిరాజు, తిరువేంగళరాజు పెరుమాత్రాజు ననువారు ముగ్గురే తమ్ము లుండినట్లు చెప్పఁబడి నది. పద్మావతీపరిణయములో నీతనికి, తిరుమలరాజు, వేంకటపతిరాజు, చిన్నరా జునను మఱి ముగ్గురుతమ్ములుఁగూడ నుండిరనియు నీయార్ధురిలో వేంకటపెరుమా త్రాజు కడపటివాఁ డనియు నీతఁడే గకార్యేటివగరమును గట్టించెననియు, సంతకుఁ బూర్వము నారాయణపురమే రాజధానిగా నుండె ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఈగ్రంథము ప్రతియొక్కటే అత్తిరాలలో బ్ర॥ వెల్లాల చిన్న వేంకట నుబ్బయ్య సిద్ధాంతిగారివలన దొరకినది. దీని చివర ‘యతుల నారసింహ్యరాజు వ్రాసిన చంబూరామాయణం’ అనియున్నది. ప్రత్యంతర మితవఱకు దొరకలేదు. లేఖనదోషములుమాత్రము సవరించి వలసినపట్ల సంస్కృతచంపూ మాయణ మునకు సరిచూచి మాకు దొరకిన ప్రతి ప్రకటించినారము.

వేంకటేశ్వరాష్టకములోనివి గ్రంథావతారికలో (పుట ౪.) ముద్రింపఁబ డిన మూడుపద్యములుగాక మిగిలిన యెదుపద్యములు నీక్రిందఁ జేర్పఁబడినవి.

శా. పర్యేందు ప్రతిబింబవక్త్రము శరత్పద్మాక్షియుగ్గంబు కీ

రార్యశ్లోఘ్యుధనుర్గుణానహస సూనాకారనాసోన్నతిః

౧ చంపూరామాయణములోఁ గార్యేటివగరప్రశంస యుండుటచే నీమాట సత్యము కా దని తేలుచున్నది.

శూరున కెనమండ్రు కొడుకులు. వారిలో వేంకటాద్రినాయుడు, వేంకటప్పనా
యఁడు, చినవేంకటప్పనాయఁడు ననుముగ్గురు వేంకటాభిధాను లుండిరి. వీరిసోద
రుఁడును రాజ్యభర్తయునైన కుమారయాచమనాయఁడు మహిసూరువారితో
యుద్ధముచేసి జయమంది “అబ్దుల్ ఫాదుషా” గారివలన బహుమానములు పొంది
నట్లు బ్ర. సదాశివశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. అబ్దుల్ ఫాదుషా యనగా అబ్దుల్
కుతుబ్ షా యను గోలకొండరాజు. ఈరాజు క్రీ. 1611 మొదలు 1672 వఱకు
రాజ్యముచేసెను. ఇదియుఁ జెంజి వరదప్పనాయనికాలమునకు సరిపోవుచున్నది.
యాచశూరునిసోదరులు కూడ నీకాలమువారే. వారు ముగ్గురిలో నెవ్వరో
యొకరు చంపూరామాయణములోఁ బేర్కొనఁబడిన వెలుగోటి వేంకటవిభుఁడు
కావలయును. ఈప్రమాణములు మూఁటినిబట్టి తిరువేంగళార్కుఁడు క్రీ. 1670—
80 సంవత్సరములప్రాంతమువాఁ డైనట్లు తేలినది. ఆతని శిష్యుడైన వేంకటా
చలపతికవి క్రీ. 1700 ప్రాంతమందుఁ గృతినిర్మించుట యీకాలనిర్ణయమున కవి
రోధమేకదా !

కవికాలనిర్ణయము చేయుట కింకొకయాధారము కూడఁగలదు. వేంకటా
చలపతికవి దామర యక్కనృపాలుని సన్నిధికిం జని నప్పు డెవ్వరో “వరకవి
గంధసింధురము వచ్చె” నటన్న “నేను గవిరాజకేసరి” నని కవి పత్కెనఁట.
(చూ. ఆ. ౧ ప. 3౪) ఈ యక్కనృపాలుఁ డెవ్వరో నిర్ణయింపవలసియున్నది.
ధూర్జటి లింగకవి కృత ౧కాళహస్తిమాహాత్మ్యమువలనఁ గాళహస్తి రాజవం
శమం దక్కప్ప యనుపేరు గలవారు నలుపు రున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.
వారిలో మొదటివాఁడు చెన్నపట్టనమునకుఁ బేర్కొనఁగిన చెన్నప్పనాయని రెం
డవకుమారుఁడు. ఈతఁడే ఉషాపరిణయగ్రంథకర్త. ఈయక్కప్పనాయని మను
మఁడుఁగూడ సక్కప్పయే. ఈరెండవయక్కప్పకు, అక్కప్పయను కుమారుఁడును
మనుమఁడును సమృక్కయను గూఁతురునుండిరి. అమృతగి వెలుగోటి వీరకుమార
యాచమనేని భార్యయై బంగరు యాచమనేనిం గనియెనట. ఈబంగరు యాచమ
నీఁడు క్రీ. 1693-వ సంవత్సరమువఱకు సజీవుడైనట్లు వెలుగోటివారి వంశచరి
త్రము చెప్పుచున్నది. కావున, బంగరు యాచమనేని మేనమామకుమారుఁడగు
నాలుగవయక్కప్ప క్రీ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డనియు వేంకటాచలపతి

శర్వాదుల్ను తియింపలేనితటి నీసౌందర్య మెంతోగదా
కార్వేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. ఆర్వేలేండ్లు తపంబుచేసి భవదీయావాసశేషాద్రిపైఁ
జెరవొంగాంచెను వేల్పుమూఁకకు మహాసేనుండు బల్మెత్తురుల్
నుర్వల్లట్టఁగఁ దారకాసురుని దానుగ్గాడె నీశక్తిచేఁ
కార్వేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. తార్వాళంబులు వంచి చిత్తరుల వింతల్నుచ్చుటైయుండఁ గాఁ
దిర్వీధుల్ భవదీయ సన్నిధిని ముస్తీదైన యావీధిలోఁ
దెర్వారే తిరునాళ్ల నీకు నడవఁ దృశ్యంబు గాకుండఁగాఁ
కార్వేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. కుర్వేరుం దమనంబు జాతిసుమముల్ గోరంట చేమంతులు
హరై వనిగ్గులుదేటు శ్రేతులసి నీకర్పించు మర్త్యుండు దా
నేర్వజ్రంబుల మాక్తికంబులను బూజించేఫలం బొందుఁగా
కార్వేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. ఓర్వన్నకృ మె యామృత బాధ కటువై యుండన్మనుష్యుండిలం
జార్వాకోక్తులచేతనే చెడు దురాచారంబు గావించుఁగా
శర్వర్యండు సహస్రసందును భవచ్ఛారిత్రదూరాత్ముడై
కార్వేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

జయంతి రామయ్య.

కవిత్వవిమర్శనము.

శ్రీమద్రామాయణమును జంపువుగా సంస్కృతభాషయందు రచించినకవి
భోజరాజు. ఈరాజకవి ధారానగరము రాజధానిగాఁ గల మాలవదేశమున శ్రీ.
శ.1018 సం॥ మొదలుకొని 1060 వఱకు రాజ్యముచేసినట్లు శాసనములవలనఁ
దెలియుచున్నది. కనుక నితఁడు శ్రీ. శ. 1022 సం॥ మొదలు 1063 సం॥ వఱకు
వేంగీదేశమును బాలించిన మనరాజరాజనరేంద్రునకు సమకాలికుఁడుగా
నున్నాఁడు. ఇతఁడు సరస్వతీకంఠాభరణము, పాతంజలసూత్రవృత్తి మొదలగు
గ్రంథములను రచించియుఁ బెక్కుపండితకవులకు నాశ్రయభూతుడై వారిచే
బహుగ్రంథముల రచింపించియు సంస్కృతభాషను మహోన్నతికిఁ దెచ్చెను.

చంపూరచన కితఁడు మార్గదర్శి. ఇందుల కితఁడు 'గద్యానుబంధరసమిశ్రితపద్య నూక్తి స్తోత్రాద్యాహివాద్యకలయాకలితేవగీతి' యని గద్యముతోఁగూడిన పద్య కావ్యము వాద్యముతోఁ బాడినగీతమువలె హృద్య మని కారణమును నిరూపించెను. ఇతఁ డీచంపూరామాయణమునం దయిగుకాండములే రచించి యేకారణమువలననో యాటవది యగుయుద్ధకాండమును రచింపక విడువఁగా దానిని లక్ష్మణసూరి యనుకవి రచించి పూరించినవాఁడయ్యె. ఈకవిశిఖామణు లిద్దఱును రచించిన యీచంపువు మృదుమధురపదసందర్భసుందరమై చదువరుల నిర్భరరసాస్వాదపరవశులం జేయుచు సంస్కృతభాషకు వన్నెగలిగించుకావ్యమలం దొక మిన్నగా నెన్నందగియున్నది.

ఇట్టి ప్రబంధమును దెనుఁగుచేసినవాఁడు కవిరాజకంఠీరవ బిరుదాంకితుఁ డగుఋగ్వేదికవి వేంకటాచలవతి.

ఇతని యాంధ్రీకరణపుఁ దెఱంగులు కొంత పరామర్శితము. ఇతఁడు మూలమును గొన్నియెడల వేఱుగ మార్చియు, గొన్నిపట్టుల లేనివి గూర్చియు, గొన్నిచోట్ల నున్నవి విడిచియు, దెలిగించినను మొత్తముమీఁద మూలమున కంతగా హెచ్చును దక్కువయుఁ గాకుండ దీనిని రసవంతముగానే రచించినాఁ డనవచ్చును. భాషాంతరమునేయుట యనఁగా నొకభాషలోనిపదమునకు మఱి యొకభాషయందలి మాఱుపదమును మక్కికమక్కిగాఁ జెట్టుట గాదు. భాషలు తమతమశబ్దవాక్యస్వరూపవిశేషములంబట్టియు, దన్మాతము లైనవ్యాకరణ ప్రక్రియలంబట్టియు, రచనయందును వైలియందును, స్వభావమునందును బరస్పరభేదము గలిగియుండును గనుక నొకభాషయందలిపదములను మఱొకభాష లోనికి బరివర్తనము చేయునప్పు డారెండవభాషస్వభావాదుల ననుసరించి తగు కొలందిని వానిని మార్చియు గూర్చియు రచించిననే యవి రమణీయమై రసవంతముగా నుండును. 'బ్రహ్మాండభాండము'లను 'బమ్మగ్రుడ్డుకుండ'లనుటగాని 'పెండ్లికొడుకు'ను 'వివాహపుత్రుఁ' డనుటగాని భాషాంతరము గాదు. దీని నెఱింగియే కవికులాదృష్టాధ్యక్షమునఁ డగుశ్రీనాథుఁడు తనతెనుఁగునైషధమున 'శబ్దం బనుసరించియు, సభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబుఁ బోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నొచిత్యం బాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకానుసారంబునఁ జెప్పంబడిన యీభాషా నైషధకావ్యం' బని వ్రాసినాఁడు. ఇంక నీకవితెనుఁగునందలి మార్పులను గూర్పులను విధువులను నుదాహరించెదము.

మార్పు:—ఇట మూలమును బెంచికాని తగ్గించి కాని మఱింత మెఱుంగు
గూర్చిన మార్పులను దెలిపెదము.

మూ. సీతా పురా గగనచారిభి ర ప్యదృష్టా
మాభూ దియం సకలమానవనేత్రపాత్రమ్
ఇ త్యాకలయ్య నియతం పిదధే విధాతా
బాహ్విదయేన నయనాని శరీరభాజామ్. (అయోధ్యా)

తె. మ. అజరాదుల్ పొడగాంచగూడని యసూర్యంపశ్య నారాముడే
వి జనానీకవిలోకభాజనము గావింపఁ మదిం గొంకి పం
కజగర్భండు ఘటించె నాగరకలోకశ్రేణికిం జూడ్కి బా
ష్పజలశీర్ణముగా నజాహ్వయభృతక్షాత్తాభిమానోన్నతిఁ. (4ఆ. 52ప.)
మూలమునందుంబోలెఁ దెనుఁగున గగనచారులకును బొడగాంచరానిదని సీతకు
వనవాసానర్హతను దెలుపుటకై పరమసౌభాగ్యప్రయుక్త మగుసౌకుమార్యాతిశ
యము చెప్పటయేకాక యెక్కువగా ‘అసూర్యంపశ్య’యనియుఁ జెప్పి యెండ
కన్నెఱుంగనిది యడవి కెట్లు పోజాలు నని సందర్భోచ్చిత మగుకరుణరసమును
మూలముకంటె మిక్కుటముగా నిందుఁ గవి వెలివిరియించినాఁడు. రామునిదేవిని
మనుష్యులు చూడ ననువుగాకుండునట్లు చేసినవిధాతకు రామునియం దింతయభి
మానమేల యని యాశంక కల్పించికొని బ్రహ్మకును రామునితాతకునుగల “యజా
హ్వయ”మే హేతువుగా నిబంధించి మూలమున కెంతో మెఱుంగు గావిం
చినాఁడు.

మూ. యద్యస్తి కాతుక మపూర్వమృగే మృగాక్షి
చాన్ద్రం హరామి హరిణం నను సన్ని ధేహి
యావ న్నముఞ్చసి మయా హృత మేణ మేనం
తావ ద్దధాతు తవ వక్త్రీతులాం మృగాజ్ఞః. (ఆరణ్య)

తె. శా. నీకుఁ వింతమృగంబుపైని దమియుం లే నేమి కాదంటినా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదం
గై కొ మ్రాహరిణంబు నీకరమునం గన్నట్లునందాఁక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాపైకదాసోన్నతిన్. (5ఆ. 81ప.)
మూలమందలి ‘చాన్ద్రంహరిణ’మునకంటెఁ దెనుఁగునందలి ‘రాకాచంద్రున కంత
రంగ మగుసారంగ’ మనుట మిక్కిలిసొంపు. మూలమునఁ జంద్రుఁడు మృగాం

కమును వీడి శుద్ధుడై సీతాముఖముతోఁ బోలు నని యుండఁగాఁ దెనుఁగునందు శుద్ధుఁడయ్యును సీతాముఖమునకు దాస్యోన్నతి నే పొందునని మిక్కిలి సారస్వము గలిగి యున్నది.

‘నచివా సైలద్రోణ్యాం నిక్షిప్య’ యన్నముక్కను

గీ. అర్హమయ్యెఁ గృతాధ్వరుం డయినయతని

దేహము తిలో త్తమోదితన్నహమునకు

నర్హముగదా కృతాధ్వరుం డైనయతని

దేహము తిలో త్తమోదితన్నహమునకు.

అని తెలిగించి శ్లిష్టార్థాంతరన్యాసానుప్రాసములతో మిక్కిలి చమత్కరించినాఁడు.

ఇట్లే మూలమున ‘అస్తి ప్రశస్తా జనలోచనానా, మానస్తనన్ధాయిషు కోసలేషు | ఆజ్ఞాసముత్సరితదానవానాం, రాజ్ఞా మయోధ్యేతిపురీ రఘూణామ్ ’ అనుశ్లోకమునకుఁ జాతుర్వర్ణ్యాద్వివర్ణనకలిత మగు నొకసీసపద్యమును, విశావమిత్ర యాగనందర్థమున ‘కరతలగలితపలాశసమితుశాః కుశికసుతాస్తేవాసిః ’ అనుటకు ౨౦వ యాశ్వాసమున (84, 85, 86, 87) నాలుగు పద్యములును, హనుమదాదులప్రాయోపవేశశఘట్టమున ‘తాస్తాఃకథాఃపరిదేవయస్త’ వ్వునుటకు నయిదాటుపద్యములను రచించి మూలముకంటెఁ దెనుఁగును రసోద్వేగము గావించినాఁడు.

కూర్పు:—ఇందు మూలములో లేనివై కేవలకవికల్పితము లగువానిని వ్రాసెదము.

వసంతవర్ణనము.

సీ. జగితీవపడఁతికిఁ జెంగావిపావడ యవనీపదోచితయావకంబు
మాధవశ్రీకి నిమంత్రసిందూరంబు కలికానికాయతారలకు సంజ
పరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీరుచి వనికాపురంధ్రి కాననహరిద్ర
వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు ధారణీరుహజైలగై రికంబు
కామినీకాముకవినోదకలనకొఱకు, సమయవర్ధకి పొదరింటిగమికిఁ గీలు
కొలిపినరుటంపుఁగెంపుతాతఘకుటోడు, బిల్లగుము రెల్లకడనుద్భవిల్లెఁజగురు.

మ. మరుసంచు మఱుసృష్టి మ్రాఁకులయెడం బాలించుటెక్కు హిమో
పరిసంహారముఁ జూపి తత్త్రిపురుషీభాగాచితిం జైత్రుఁ డాం
దురజస్సత్వతమోగుణోన్నతు లనం దోచెం జగుళ్లుం జగు
ల్లరకంబయ్యెడుక్రోవ్విరుల్ విరుల్పట్ల వ్రాలుభృంగంబులున్.

చ. చనుదు వినోదకోప మింక సాగవు బింకము లాలకింపుఁ డీ
మనసిజుఁ డానతిచ్చినక్రమం బిది యంచు విటీవిటాలికిం
బనుప వనంతుఁ డక్షరసమాజము వ్రాసినకాగితంబులో
యనఁ దనరెన్ సబంభరవనాంతరకాంతల తాంతబృందముల్.

ఇత్యాదులు పెక్కులుగలవు. బాలకాండమున దశరథుని యనవత్యతావిచారమును, మిథిలాపురవర్ణనమును విశ్వామిత్రకృతసీతాసౌందర్యవర్ణనమును వివాహవర్ణనమును మూలమందులేవు. అష్టాదశవర్ణనములనందర్భములో నీతని సొంత పద్యములు లేనితావు లేదు.

విడుపు:—ఇందు మూలమున నుండియుఁ గవిచే విడిచిపెట్టఁబడినవానిని వ్రాసెదము. మూలమున విరాధుఁడు నీతను విడిచి రామలక్ష్మణుల నెత్తికొని పోవునందర్భమున

‘ యాతునః పదవీ సైషా యా తు న శ్చన్య లక్ష్మణ

యాతుకామం తయై వేదం యాతు కామం నహన్యతామ్.

‘ అయి కబలయ మా మమూ విముక్త్యే త్యతికరుణం రుదతీ మవేక్ష్యసీతామ్

అర మరచయతా ముభా వసిభ్యాం పిశితభుజం భుజభారహీనమేనమ్.

‘ రక్షోవధః ప్రకృత ఇ త్యయమేవ శంసే

త్స్వర్గాయ గాయకపదం గమితో విరాధః

నాగాలయాయ వపు రన్య వదే దితీవ

శ్వభేత్ దక్షిప దిషుప్రహతం స రామః॥’ అను శ్లోకములును, శూర్పణఖ రామునిం గూర్చి—

‘ లావణ్యమ్బునిధే రముష్య దయితా మేనా మి వై నం జనం

కస్తా న్తాస్యజ దస్తదన్యయగురో రుత్పత్తిభూః పద్మభూః

అస్తా మేత దరణ్యవాసరసికే హా కష్ట మస్మి న్నిమామ్

కాన్తి కాననచన్ద్రి కానమదశాం కిం నిర్తమే నిర్తమే.

అన్నశ్లోకమును మఱియు నిట్లే రసవంతము లగుకొన్నిశ్లోకములను విడిచినాఁడు.

మూలమునకు సమాన మైనతెనుఁగు.

మూ. శ్లో. సంక్రాంత వర్ణానైరగాధినూనో

స్సంపర్కపుణ్యాదివ రామభద్రః

తూత్రిక్రమా త్పిప్పలదణ్డయోగ్యః

పలాశదణ్డాదృతపాణి రాసీత్.

(బాల)

తె. గీ. కలితవర్ణాంతరుం డైనగాధినూను
సహచరతనేమొకో నిజక్షత్త్రజాతి
కయిన పిప్పలదండ మూనియుఁ బలాశ
దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మార్తాండకులుఁడు. (2 ఆ. 90 ప.)

మూ. శ్లో. రేఖారథాంబ సరసీరుహశృంగిపేన్న
క్షేమంకరే తవకరే జగతాం త్రయాణామ్
కాంతారకన్దఖననం రచయేతి నూన
మాబద్ధవాక్ ప్రతిసరం భగవా న్వసిష్ఠః. (అయోధ్యా)

తె. చ. ధరజలజాదిచిహ్నములు దావుకొనంగ జగత్త్రయీశవం
కర మగునీకరంగునకుఁ గంకణ మార్తినదానకాననాం
తరతరుమూలకందఖననం బొనరింపు మటంచుఁ గట్టెనో
గురుఁ డగుశక్తితండ్రి రఘుకుంజర నిన్నటియుత్సవోన్నతిఁ.

మూ. శ్లో. మహాసమరసూచకః ప్రతిదినం మనోజన్తనో
మయూరగళకాహళీకలకల స్సముజ్జ్వల్భుతే
పయోదమలినేదినే పరుషవిప్రయోగవృథాం
సరేషు వనితాసువా దధతి హస్త కే కా ఇతి. (కిష్కింధా)

తె. పృథ్వీ. చెలంగె నలుదిక్కులకొ శిఖిశిఖావళీకంఠకా
హలీధ్వని , వియోగితామపి సరేషు నారీషువా
జలాకులఘనే దినే సపది యాన్తి కేకా ' యితి
చ్ఛలారభటితో మనోజరణవేగసంసూచియై.

ఇట , వియోగితా.....కేకా ' యను దానిని దెలిగించిన రసభంగము
గాన దాని నట్లే యనుకరించి వ్రాసినాఁడు.

ఇతని కవిత్యమందు దోషములును గొన్ని గలవు. కొన్ని పూర్వాం
ధృకపుల యనుకరణములును గలవు. ఒక్కొక్కచోటఁ దెనుఁగు మూలమున
క్రంతె నొకటి రెండుపన్నెలు తక్కువగా నుండుటయుఁ గలదు. స్థలీపులాకన్యా
యమున నొక్కయదాహరణము.

మూ. శ్లో. వాచం నిశమ్య భగవా నథ నారదస్య
ప్రాచేతసః ప్రవచసాం ప్రథమః కవీనామ్
మాధ్యందినాయ నియమాయ మహర్షినేవ్యాం
పుణ్యా మవాప తమసాం తమసాం నిహస్త్రిమ్.

క. అమరమునిపల్కు విని సంభ్రామమున వాల్మీకిసుకవి మాధ్యందినకృ

త్య మొనర్చ నరిగె సురుచిర, తమసారసకుముదవనికిఁ దమసాధునికిఁ

ఇట మునిమాధ్యందిననియమునకుఁ దెనుఁగునందలి నదీవిశేషములకంటె మూల
మందలివి మిక్కిలి యుచితములు. కథావిషయమునను నొకానొకచో మూలము
నకును దెనుఁగునకు భేదము కనఁబడుచున్నది. మూలమునఁ గ్రాంచమిథున
ములో నొక్కదానినే బోయ చంపినట్లుండఁగా రెంటిని జంపినట్లు తెనుఁగుననున్నది.
కొన్ని లక్షణదోషములును గలవు. మొగతా (ఆ. 3. 71 మగతాయనుట సాధు
రూపము.) ధనువంశము (ధనుర్వంశము). కడానీబెత్తపు (కడానిబెత్తపు). ఇత్యా
దులు చూపట్టుచున్నవి. 'గండపెండేరముఖపరిష్కార' (3 ఆ. 71) యని సమాస
గర్భమునఁ దెనుఁగు దుష్టమయ్యను బూర్వశాసనములందుఁ గండపెండేరము
మొదలగు రాజచిహ్నభిధాయకములు సంస్కృతసమాసములందు ఘటితములై
యున్నవి. కూతుశబ్దమునకుఁ బ్రథమైకవచనమాత్రనియత మగురువర్ణకము
సమాసమునను బహువచనమునను విభక్త్యంతమాలను గనుపట్టుచున్నది. రెం
డవయాశాస్వినమున 25-వ పద్యమున 'సూళగేరి' యనుపదము మొదట, సురల
గా' రని దిద్దంబడినను బిదపఁ గర్ణాటనిఘంటు పరిశీలనమున నాగవాసమునకు
వాచక మగు 'సూళగేరి' యనుపదముగాఁ దెలిసి దిద్దంబడినది.

కవి దాక్షిణాత్యుఁడుగాన నొండు రెండుచోటుల ద్రావిడకర్ణాటపదములు
పడినవి. 'చెలంగె నలుదిక్కుల' ననుపృథ్వీవృత్తమునకుఁ గవి తొమ్మిదింట
యతిని వేసినాఁడు. వసుచరిత్రపీఠికను బ్ర॥ శౌంతి భద్రాద్రిరామశాస్త్రులవారు 13-
వ యక్షరమును, శృంగారనైషధవాగ్భాతమున బ్ర॥ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రు
లవారు 14-వ యక్షరమును బృథ్వీకి యతిగా వ్రాసిరి. పూర్వకవిప్రయోగములందు
12-వ యక్షరము యతిగా నున్నది. కావున దీనినిబట్టి కవి యందుఁ దప్పవట్ట
రాదు.

ఇక్కవి మూలమున నందందుఁ గలకైలిని బాకమును ననుసరించినయే
యాయాపట్టులపద్యములను రచించినాఁడు. ఇతని కవనమున వ్యర్థపదములును
బాదపూరాణములును నంతగాఁ గలుగవు. స్వతంత్రప్రయోగము చాలవఱకుఁ
గలదు. రసపోషణము ప్రధానముగా నున్నది. కవికి శృంగారరసము మిక్కిలి
యభిమతముగా నున్నది. మొత్తమునకు కైలి మధురమై యలంకారబంధుర
మై యున్నది.

తంజనగరము దేవరాజసుధి,

కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

చంపూరామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము.

— * ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము. * ---

శా. శ్రీవత్సాంకము చాయకై వడి మిటారింప న్తనోవారిజా
తాపిర్భూతనిశావిటప్రతిభటుం డై హృత్తటిం దోచురా
జీవాపుం డనఁ బొల్చుకొన్తుభముచే జెన్నారమాజాని మా
కావేరీప్రభునందనుం గనవరాట్కంఠీరపుం బ్రోవుతఁ.

1

ఉ. గుబ్బలికన్యలోచనచకోరయుగంబునకు న్న్యగాంకుఁ డై
నిబ్బరపున్దుదం బొసఁగునెయ్యిండు బంగరుగట్టువింటివాఁ
డబ్బర మైననవ్వునఁ బురాసురులం దెగటార్చుపాదుషా
గిబ్బపటాణిరావుతుండు గెల్పొసఁగుం గృతినేత కెప్పుడు.

2

ఉ. నీ వనురాగలీల హవణించుప్రవాళము కేలివీణె గో
హూవిధ మంచు నెంచుతనసూక్తిచమత్కృతికిఁ దరస్థితం
బావహిలఁ రహించుజవరాలినిఁ గూడి పయోజవీరి గొ
లైవ వసియించు ధాత కనవావనినేతఁ జిరాయుఁ జేయుతఁ.

3

సీ. ప్రభవిల్లుఁబద్మసౌభాగ్య మేవిరిఁబోడి యభిముఖస్ఫూర్తి జెన్నొందినపుడ
పొగఁదొందుఁ గుందవిస్ఫురణ మేజవరాలు చిటునవ్వు కెమ్మోపిఁ జలికినపుడ
పాటిల్లు నీలసంపత్తి యేవొల్గంటి క్రేగంటిచే నిరీక్షించినపుడ
పల్లవించు ముకుందభావ మేవగలాడి యశుగు మందిరమునం దిడినయపుడ

గీ. యాజగన్మాత మకరాకరాత్మజాత, శంఖనందనకచ్చపోజ్జ్వలపదాగ్ర
వరమహావద్మరాగనూపురరుచుల్ రహించఁ గృతినేతనగర నర్తించుఁగాత !

4

ఉ. ఛాణితమాధురిం దెగఁపల్కులయందము నభ్యసింపఁగాఁ
బోణిమి నేగుదెంచుగతిఁ బొల్చుగుచక్కెరవింటిదంటసా
మ్రాణిపటాణి వాణి ననురక్తిని దాల్చు మెఱుంగుఁబోణి శ
ర్వాణి యొసంగుఁ గాతఁ గనవక్షితినేత కభీష్ణితార్థముల్.

5

- చ. నెమిలికి నాట దిద్దవగ నెయ్యపుఁజిల్లకు గౌళమాధురిం
దమి యిడునేర్పు నీకు విదితం బగు నింక వరాళిచాలిగా
త్రమున రహింపఁ జాలుట గదా ! యరు దంచు విరించి మెచ్చ హా
సము నునువాతెఱం జొనుపుశారద పొల్పుఁ గృతీంద్రసూక్తులన్. 6
- చ. అలఘుతమాగమాంతనముదంచిత మకాచిగురాకు విఘ్నమం
డలకులశైలఖండన మొనర్చుబలాసురఘాతహేతి కం
దలదరవిందకాంతిహరణస్ఫురణాభరణంబు నిచ్చలుం
బలితపుగారు మోముదొరపాదయుగంబు శుభంబు లీవుతన్. 7
- ఉ. ఇం బడరంగ నద్గతినమృద్ధినిదానము ధర్మ మేని ధ
ర్మంబు నెఱుంగఁజేయుమహిమం దగునట్టిది వేద మేని వే
దంబు భరించువాడు వసుధాసురు లేని తదీయపాదప
ద్మంబులఁ దక్క నొక్కయెడ మామకమాళిమదాళి వ్రాలునే. 8
- శా. ఆరాధింతు నిరంతరంబు నతులభ్యానప్రసూనంబుచే
ధారావాహికతర్కవాదపటుశబ్దగ్రంథవైఙ్ఞానికున్
భారద్వాజసగోత్రు లోకవినుతాపస్తంబసూత్రు న్నహా
ధీరు న్నద్దురు నాగదేవగురునిం దిహ్వర్యవర్యాత్మజున్. 9
- క. శుకభీష్మవిభీషణశౌ, నకశాక్త్యనరాంబరీషనారదుల వసి
ష్ట*కయాధుజగుక్మాంగద, బకదాల్కున్యలఁ బుండరీకు వ్యాసుఁ దలంతున్. 10
- సీ. కౌతారధార యేఘనునిబాహదండ మక్షరాక్షసమహావృక్షమునకు
శతకోటి యేమేటిజాగ్రన్నఖాగ్రంబు జంబుమాలిశరీరశైలమునకుఁ
గుటపాకల మేవనాటవీరుబలంబు జృంభమాణనికుంభకుంభివతికి
నాభీలఘణధరు బేభవ్రవాలంబు కంపనప్రాణప్రకంపనమున
- గీ. కతని శ్రీరామభద్రముద్రాంగుళీయా, దానసంతోషితావనీతనయు సనయు
గోష్పదీకృతవారాశి గుణాభాసి, జవనభస్వంతు హనుమంతు సన్నుతింతు. 11
- సీ. మహికర్ణపుటశుక్తిమాక్తికాకృతిధన్యు, యామునద్వీపాజ్జహేమగర్భుఁ
గాళికాముఖవీటికారసజ్జరసజ్జ నిజముఖాలోకివాణీవదాన్యు
మాలతీమాధవమేళనాద్భుతశీలు దశకుమారకథానుధానముద్రుఁ
బ్రణుతచంద్రాపీడగుణయథార్థితనాము శిశుపాలవధకృతిశ్రీకళత్రు

గీ. నాంధ్రభాషారచితభారతాదికావ్య, భాగవతముఖ్యపిఖ్యాతబహువిధప్ర
బంధమకరందబృందపుష్పంధయార్చ్య, మతిచణులు నైనకవిశిఖామణులందలఁతు.

మ. నిరతంబుం బలుకున్కిటారికి చొకానిద్దంపుటద్దంబు లై
పరమానందకలావిజృంభణపరీపాకక్షపాకాంతు లై
సరసోదారకథానుధారసవిలాసక్షీరవారాసు లై
చిరకీర్తు ల్లనుసత్కవీంద్రుల గుణశ్రీసాంద్రులం గొల్పెదన్.

13

మ. నెల రెణ్ణెల్లకు నొండు రెండుపదము ల్నిద్రాదణద్రాణతా
కలితాంధ్రోత్తులఁ గూర్చునంతనె మదిం గల్వించుదుర్వృత్తు న
త్యలఘుఘ్రాఢి దృఢాంధ్రసంస్కృతసమస్యపద్యసద్యస్సము
జ్జ్వలనందర్శనమర్థసత్కవుల రచ్చ నైచ్చఁగా వచ్చునే.

14

ఉ. ధారణి గద్యసూక్తిమిళితం బగుపద్యము హృద్యవాద్యరే
ఖారమణీయ మైనమృదుగానమురీతి రహించుఁ గాన నా
నారసవత్కవిత్వకలనాచతురానను లిచ్చ మెచ్చఁగా
నారసనంబు చంపురచనంబుఁ దిరంబుగఁ జేయుఁగావుతన్.

15

— * అంతారిక. * —

వ. అని యిష్టదేవతాగురుసమస్కారంబును మహాకవిపురస్కారంబును గుకవి
తిరస్కారంబును సనమస్కారంబుగా నొనర్చి సుధారసమధురదశరథాత్మజ
కథాసంవిధానబంధురం బగుమహాప్రబంధంబు సందర్భింపం బూని యున్న
సమయంబున.

16

సీ. సత్యభాషాహరిశ్చంద్రుండు సాహసోన్నతుండు శ్రీహరికరుణాకటాక్ష
వీక్షణాలంకారుఁ డిందివ రేక్షణాజహ్లోచనచకోరచంద్రుఁ డమర
తేజుండు సాహిత్యభోజుండు దానకర్ణానతారుండు మహాహావకిరీటి
యాదిగర్భశ్వరుం డశ్వరేవంతుండు కటకపురీచూచకారుఁ డుత్త

గీ. మద్విజాశీర్వచోవర్ధమానసకల, భోగభాగ్యాయురారోగ్యయోగశాలి
కసవరాజన్యమూర్ధన్యఁడసమవై భ,వోజ్జ్వలతమంతుకెక్కఁదానొక్కనాఁడు.

గీ. సరసమై తగుచట్టి ప్రసన్నవేంక, శేషరస్వామిపద్యము లిపుడు మాకు
వీనులకు విందు సంధిల వినఁగవలయు, ననినఁ జదిదితి నాచ్యులు హర్షమొంద.

- శా. వేర్వేఱ్ శివుఁ డంచ విష్ణు వనుచు న్వేల్లంటికావేరిరా
జోర్వినాథకుమారుఁ డౌకనవరా జుత్సాహవృత్తి ధరా
గీర్వాణప్రకరంబు లెంచగను భక్తి న్ని స్ఫులిప్తించెగా
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా ! 19
- శా. దుర్వాసఃప్రముఖుల్ మునీశ్వరులు నెంతోభక్తిచే నెమ్మది
న్నిర్వాణప్రదుఁ డైనదేవుఁ డని నిన్నే యెంచి భావింపఁగా
దర్వాత న్నది నన్యదైవలచరిత్రం బెంచ మాకేటికిం
గార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా ! 20
- శా. చర్వాద్యాహుతు లాదిగాఁ దగినయజ్ఞంబందు ఋగ్యజుషా
ధర్వేధ్ధాతృవచోవిలాసమున నీతత్త్వంబు నిత్యంబు నం
తర్వాణుల్ నుతియింతు రెల్లెడను శాస్త్రగ్రంథసద్యుక్తులం
గార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా ! * 21
- క. వారిదగంభీరోక్తుల, నీరితిఁ బ్రసన్నవేంకటేశ్వరునుతియున్
గౌరవమునఁ గావించుచు, భూరమణునభాంతరంబుఁ బొగడెద మఱియున్. 22
- చ. పగడపుఁగంబముల్ గరుడపచ్చలబోదెలు తమ్మికెంపుతూ
సొగ సగుచూరుమొగ్గులును జొక్కపునీలపుఁగప్పు జాళువా
జగతియుఁ గ్రొత్తముతైములజాలకరాశి సిరాజచేలచాల్
జిగిబిగిచందువాలు విలసిల్లునభాభవనాంతరంబునన్. 23
- సీ. అలమేలుమంగాంతరంగసారసభృంగలలితుఁ డౌ వేంకటాచలవిభుండు
జానకీముఖపూర్ణచంద్రచకోర మై రాణించురామచంద్రప్రభుండు
రాధాకుచాద్రిధారాధరాకారుడై భాసిల్లుమదనగోపాలశౌరి
శ్రీరంగనాయికాశృంగారకాసారిరాజహంసం బై సరంగపతియుఁ
- గీ. జారుచామికరాధిక్యచాక చక్ర, భూరిమాణిక్యధగధగస్ఫురణభరణ
భాసురివిచిత్రశుభచిత్రపటము లందు, వెలసి కన్నులవిందు గావింప మఱియు. 24
- ఉ. అందపునర్తనం బభినయంబును మద్దెలనద్దు గీతగో
విందము వేణునాదననవీనసుధారసధారి వల్లకి
బృందరవంబుఁ దాళరుతి పేర్చెపురాణము నింపుసొంపు ది
గ్వందితకీర్తి యైనకనకతీజానిసభాంతరంబునన్. 25

* ఈ వేంకటేశ్వరాష్టకములోని మిగిలిన యైదుపద్యములను బీఠికలో ముద్రింపఁబడును.

- సీ. శబ్దతర్కాదిహౌత్రప్రసంగములఁ బేరెక్కినవిద్యాంసు లొక్కవంకఁ
బ్రాక్రమగభప్రముఖభాషలఁ గల్ప మొనరించుకవిరాజు లొక్కవంక
రామభారతకథాప్రస్తావపటిమఁ జెన్నొందుచౌరాణికు లొక్కవంక
గీత ప్రబంధాతిచారురీవిస్ఫూర్తి నొకపుమిఱిగగాణ లొక్కవంక
- గీ. నుచితమతిమంతం లగుమంత్రు లొక్కవంక

మఱియు సామంతబంధుసమాజవంది
యోధదండాధిపతిముఖ్యు లొక్కవంకఁ
బ్రమదమునఁ గొల్వ నిండోలగమున నుండి.

26

- ఉ. వందిధురీణుల న్నధురవాణులఁ గన్గొని వేంకటాచలా
ర్యేందునిగుంభితం బగుసుధీడితమద్భిరుదాంకగద్య మా
నందవదాన్య మిత్తటి విచన్వలె నాపుడు వారు నింపుసాం
పొండఁ బఠించి రీగతి ననూనఘనస్వనిర్భరార్భటికా.

27

బిరుదుగద్యము. — జయజయారంభజ్యంభమాణగంభీర భేరిని నాదమేదు రామోద
కల్వదశిలితాలయానుసారభూరినటనావలోకనారచితఖచరపురచకోరలోచనాని
చయచారుహసితచంద్రచంద్రికానికరముకుళితా మందమందాకీనీకన కారవింద
సందోహనద్యోహికాసకారణసముద్యోతమానప్రతాపమారాండ ! ఐవరగండ !
సంభోగభోగసాహస్రమండితకుండలికులాఖండలధరణీమండలభరణపాండిత్యగరి
మసాహాయ్యవితరణప్రవీణబాహుగ్రజాగ్రత్కృపాణకంఠీరవకుమారలుంతితా
కుంతపరిపంథమసుంధరారమణగంధశుండాల ! గండరపాల ! చతుస్సముద్రముద్ర
తాఖండభూమండలసభాగ్రవిభాసమానవిశంకటపాదపటలశంకుప్రకాండహిండి
తానూనసానుమాణిక్యరత్నసంభారవిజృంభితశాతకుంభ కుంభినీధరస్తంభశిఖరనా
నట్యమానమాననీయకీర్తి సర్వకీకరాంబుజాద్రభవిభ్రమభ్రామ్యమాణధౌతభా
జసయుగవిరాజమానరజనికరహరిత్తుంగ ! లోభిరాజకుమారవేళ్యాభుజంగ !
విలాసవతీవితానవిలోచనచకోరికానికరరాకాసుధాకరశ్రీకరాకారకామనీయక
విశేషనిర్జితనిర్జరసేనాధినాథనవనిధానాధీశనందనపురందరకుమారవిక్రమవసంత
కంతుసౌందర్య ! దేవబ్రాహ్మణ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య ! దుర్వాసవేగ లీలాపరా
భౌతజాతమన్యవతురగమణిరోచమాన దేవమణిరోచమానతత్త్వాభావ రక్షీర్తి
నీయర్పుంపాఘడాఘృళిపిఘరళిభంజళిగతిచతురసింధుగాంధారకాంభోజసంభవ
సమంచిత పంచభద్రప్రముఖస్సింధవధురంధరసమారోహనైపుణసపత్నికృతన

కులరేవంత ! గజపతిసప్తాంగహరణవిరుదభాన్వంత ! శచీకాంతదిశాకృశోదరీముఖదరీదృశ్యమానకాశ్చేరితిలకాయమానవాసరాధీశతరుణకిరణప్రసారవికస దరపిందమకరిందబిందు మధురమధురీణ నిరవద్యహృద్య గద్యపద్య భాసురమహాభారతభాగవతరామాయణాదిపుణ్యకథానిరంతరావధారణలగద్భగవదమలగుణశంకాసమంకురనిదానవిశదాప్తమాక్తివీశిష్టకర్ణశఘ్నలీయుగళపర్యంతవిశ్రాంతవిశాలనయనతామరసమందిరనందదిందిరా చరణలాతూరసప్రేతౌవహతరంగితాపాంగశోణరేఖామయూఖసంచారధౌరేయకృపాకటాక్షురక్షితసంస్కృతాంధ్రకవిరాయకురుకురు కాశకరూశకోసలకళింగబంగాళచోళగౌళమాళవమగధమద్రమళయాళదహళపాండ్యపాంచాలపల్లవనేపాలముఖ్యభూపాలశేఖరాస్థానప్రసిద్ధపాఠకపటలపాపశ్యమానమానితాత్మీయవిరుదావళిప్రమేళికారగడభోగావళీదండకశతకతారావళీచతుర్బుద్ధికోదాహరణచక్రవాళాదిచాటుప్రబంధబంధురలతాంతకంతుకనితాంతకవితాశాంతసౌరభ ! కావేరీవల్లభ ! యిబ్బరాత్యబబ్బరబాహ ! ధరణీవరాహ ! పంచఘంటానాదమేదిసీమీసరగండ ! మోహనమురారి ! సోహత్తమల్ల ! చాణూరమల్ల ! చాళుక్యనారాయణాంక ! నిశ్శంకదుర్గాధినాథ ! కళ్యాణపురవరాధీశ్వర కటారిసాళ్య మాకరాజవీరరాఘవరాజతనూజతిర్వేంగళనాథరాజకులపాలికాతిలక దేవళాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫలబామ్రభూపాల సాధ్వీలలామ రాగమాంబాచిరింతన సుకృతపరిపాక శ్రీస్వరూపచిన్నకృష్ణాజమామనోహర ! బాసదప్పవరగండాంక భాన్వరవీరానేకపనీకాశప్రచండగండక్షురద్వానధారాసముద్బండవేదండప్రకాండోపరిసమారోపితవిరుదకేతనశిఖానిర్ఘాతజీమూతసముదయాద్రుగర్భనిర్మలదనర్గళవిమలకర కానికాయమాయావిలసదాత్మీయవిజయప్రయాణవీక్షణక్షణోత్సుకముఖుపురచకోరేక్షణాగణవికీర్ణ్యమాణారాజదాచారలాజాసంభార ! కటకపురిచూరకార ! శ్రీవేంకటాద్రిపతివందన ! కావేరిరాజవరనందన ! సల్లిలితరసవిరాజగీర్ణస్య ! వెల్లంటికసవరాజమూర్ధస్య ! పిజయీభవ ! దిగ్విజయీభవ !

28

వ. అనియనితరసాధారణానవద్యపదహృద్యనిజబిగుదగద్యపఠనపరిశీలితపారిషద్యశ్రవణానందు లగువందిజనులకు నభీష్టవస్తువు లొసంగి యంత.

29

చ. నను హరిణాంకమాళికరుణాసముపాత్తరసప్రసాదవద్వనతరసంస్కృతాంధ్రకవితాధను నాదిమవేదివంశవ

ర్థను దిగువేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయధన్యచిత్తవ

ర్థను దయఁ బిల్వఁబంపి సముదంచితచాతురఁ బల్కె నీగతిన్.

30

సీ. చక్రవాళాంకప్రళ స్తివిస్ఫురణంబు సాశ్వతిమ్మనృపాలునమ్ముఖమునఁ
గొలఁకులాయపుఁదేజబలురౌ తనినకీర్తి వీరవేంకటరాయశౌరిసభను
జంఘాలవాతులచతురలంఘనరూఢి నెలుగోటి వేంకటవిభునిచెంతఁ
బాకశాసనచిహ్న భాసురప్రభ చెంజవరదేంద్రునాస్థానవసుధయందు

గీ. మంతు కెక్కంగ నేమతిమంతుఁ డమరు, నతఁడు సామాన్యుడే సమస్తావనీమ
నీషిగణనీయమధురవాణీవిలాస, హసితభారవి తిరువేంగళార్యసుకవి.

31

ఉ. అత్తిరు వేంగళార్యునియుదారదయాపిలసత్కటాక్షసం

పత్తి నుదీర్ణమైనసుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను

ద్యత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతి న్రచియింప నేర్చి నీ

విత్తతి మంతు కెక్కితి మహీశులచెంగట వేంకటాచలా!

32

సీ. సందర్భములు లేవె జనసన్నతానన్యపదసహిష్ణుతకుఁ జొప్పడవు గాక
కావ్యరీతులు లేవె కమనీయజాతివార్తావిశేషస్ఫూర్తి దగవు గాక
యుత్తరోక్తులు లేవె యుచితాదిమప్రాధకవినుప్రయోగముల్ గావు గాక
సాజన్యములు లేవె సకలార్థనికరోపకారసామర్థ్యంబు గనవు గాక

గీ. సమధికాచారభూసురోత్తములు లేరె, జగతి నీరీతి గౌరీశచరణభజన
ధీనిష్ఠాగరిష్ఠులు గారు గాక, సకలగుణసాంద్ర వేంకటాచలకవీంద్ర!

33

చ. తరణిసమప్రతాపనిధి దామరయక్మనృపాలుసన్నిధిన్

వరకవిగంధసింధురము వచ్చె నటంచు వచించువానిక్రొ

వ్వఁగ గవిరాజకేసరి నటంచుఁ బరించితి వాశువైఖరిన్

సఽనులు మెచ్చ వాఙ్మఖివిశంకట వేంకటశైలసత్కవీ!

ఉ. అంబుజసంభవోపను సమగ్రమనీష! నిరస్తదోషమై

యిం బడరంగ నీవు రచియింపఁ దొడంగినభవ్యకావ్యర

త్నంబు మదంకితంబుగ నొనర్చు మసల్పయశోవిభానుభా

వం బిల నానిశాకరదివాకర తారక మై విరాజిలన్.

35

వ. అని సబహుమానంబుగా నుదారఘనసారతాంబూలజాంబూనదాంబరభర
ణాదు లొసంగినం గైకొని యత్యంతసంతోషతరంగితాంతరంగుండ నై కృతి
ముఖింబున కలంకారంబుగాఁ గృతిపతిపంశావతార బభివర్ణించెద.

36

— * కృతిపతిసంకల్పనము. * —

- సీ. సాగంధికవ్యూహసమ్మోహనాస్త్రంబు నాళీకనికరవై తాళికుండు
కృతకేతరాలాసలతికాలవాలంబు కోకవియోగాబ్ధికుంభసూతి
ప్రథమాద్రిపార్వతీపతిజటాజూటంబు గగనరంగముకుండకాస్తుభంబు
కాశికాశావధూకాశ్మీరతిలకంబు బ్రహ్మాండమండపరత్నదీప
- గీ. మఖలహరిదంతరూఢగాఢాంధకార, గంధసింధురవర్గనిర్గంధనైక
ధీరకంఠిరవేంద్రంబు తేజరిల్లు, బ్రణుతలశ్చీకరుండు విభాకగుండు. 37
- సీ. నిజశపోనందితాంబుజగర్భలబ్ధరంగవిమానరాజుఁ డిత్సావృకున్మృపతి
శాక్కరాకారవాసవసమారోహస్తశంభులీలుఁడు కకుత్స్థప్రభుండు
సత్యభాషాప్రతిష్ఠాసభాజితగాధిజన్మసంయమి హరిశ్చంద్రవిభుఁడు
గాఢయత్నానీతగంగాతరంగిణీర్తిధ్వజుండు భగీరథుండు
- గీ. విశ్వజిహ్వజి రఘుమేదినీశ్వరుండు, నాదియగురాజు లుదయించి రాదినేంద్రు
సంతతికి భూషణంబులై యంత నందు, శౌరి జనియించె శ్రీరామచంద్రుఁ డనంగ.
- సీ. దశరథేశ్వరచిరంతనపుణ్య మెవ్వనిశాంబరీమానుషసంభవంబు
జమదగ్ని నందనస్వర్గమార్గనిరోధి తలఁప నెవ్వనికోదండపటిమ
దండకావనతపోధనభాగ్య మెవ్వనిపితృవాక్యపాలనవ్రతచరిత్ర
లంకాపురాంగనాలంకారభరపశ్యతోహరం బెవ్వనిసాహసంబు
- గీ. దశముఖావరజాచంద్రతారభూరి, విభవసంధాత యెవ్వనిశుభకటాక్ష
మతఁడు సీతామనోహరుం డనుజసహితుఁ, డమరనుతలీలఁ జిరకాల మవని నేలె.
- సీ. చూపరియడుగుమేల్తాపసి కేదేవదేవునిపదరజస్థేమ మామ
చిన్నిజాబిలితాల్పుసింగిణిరసదాడి కేసామిశుభకరం బిభకరంబు
మున్నీటిపెన్నీటి చెన్నుబన్నమున కేబలశాలిశరకీలి పనటిచూలి
తెఱగంటిపగతుమన్నెటికంపుటంచగుంపుచకు నేవిభుశరాసము ఘనము
- గీ. తాదృశానూనకరుణానిధానమాన, సాభిరాముఁడు భక్తియుక్తాంతరంగ
బుధజనవిలోచనచకోరపూర్ణసోముఁ, డఖిలగుణధాముఁ డగురాముఁడతిశయిల్లె.
- సీ. కొలిచినవారికిఁ గెలనితం గెటిజున్ను నలసినవారికి నిలువనీడ
పేర్కొన్నవారికిఁ బెరటికల్పకళాఘ గణుతించువారికి గాఢిసురభి
నేవించువారికిఁ జేరువమేరువు భావించువారికిఁ బట్టుగొమ్మ
చింతించువారికిఁ జేతిచింతామణి మ్రొక్కినవారికి ముంగిటినిధి

- గీ. రాజమాత్రుండై మైమధరాధరాధి, రాజకన్యాంతరంగసారంగవికస
దమలకమలాభిరామనామాక్షరుండు, రామచంద్రుండు తైలోక్యరక్షకుండు.
- క. శరణాగతులకు నెల్లను, వరదుం డగురామభద్రవంశమునందుం
గరికాశచోళభూపతి, కరుణానిధి సంభవించె గలియుగవేశ్మ. 42
- మ. హరిదశ్వప్రతిమప్రతాపవిమతాహంకారహుంకారి యశా
కరికాశక్షితిపాలవంశమున విఖ్యాతప్రభావుండు సిం
గరిరాజేంద్రుండు సంభవించె దశదిక్పాంతాధరాభ్యుత్పయో
ధరముక్తామణిహారధోరణినముద్యత్కీర్తిని స్తంద్రుఁ డై. 43
- మ. చరణాంభోరుహబంధరాయితరిపుష్పాపాలుఁ డౌధారణీ
శ్వరచూడామణి సింగరిప్రభునకుఁ జన్మించె శ్రీరంగరా
జరవిందాప్తకుమారసారమణితారాధీశకల్పద్రుఫే
చరకాశాంబుజకామధేనుశిబిరాజభ్రాజదాదార్యుఁ డై. 44
- క. గీరంగనాముఖాబ్జుండు, శ్రీరంగనృపాలనుతుండు సింగరిరా జా
జీరంగరంగదరినృప, సారంగమృగేంద్రుఁ డనంగ జగతి న్వేలసెన్. 45
- క. ననయులు సింగరిభూభృతనయులు కావేరిరాజదాసరిరాజుల్
విసయులు మౌగడొందిరి భువి, ననయులు సతతంబుఁ దలఁక నడరిరి క్షీతిపుల్.
- శా. శ్రీవెల్లంటికులాబ్ధికౌస్తుభమణిక్షేమంకరాకారుఁ డౌ
కావేరింద్రున కుద్భవిల్లిరి సుతు ల్కాత్యాయినీవల్లభ
గ్రీవాక్షేవ్రశకశంకపంకహరసత్కిర్తుల్ భుజోదారతే
జోవిస్సారులు సింగరిశకసవత్క్షోణీపతుల్ విశ్రుతుల్. 47
- క. ఆలలితయశోవై భవ, శాలులలో నగ్రజుండు చంద్రముఖపాం
చాలుండు సింగరిధరణీ, పాలుండు పొగడొందె రిపువిఫాలుం డనంగన్. 48
- శా. ఆరూఢస్తయవారణాధిపతిసప్తాంగాపహరిక్రియా
ధీరాగ్రేసరుఁ డై నసింగరిధరిత్రీనేత కుజ్జృంభిత
క్షీరాంభోధికి యామినీకరునిమాడ్కిం గల్గెఁ బుత్తుండు కా
వేర్తూరమణికళత్రుండు జగద్విఖ్యాతచారిత్రుఁ డై. 49
- నీ. కలలోన నైన నవుల కైన ననృతంబు వచియింప వెఱచు నెవ్వనిజహ్న
యెంతసందడి నైన నిల నన్యకాంతల వీక్షింప నళుకు నేవిభునిచూపు

- శరణాన్న నపరాధశత మరాతికి నైన మన్నించు నేమహామహునిమనసు
కోటి యిచ్చెద నన్నఁ గొండ్లనిమాట యాకర్ణింప దేధన్యకర్ణయుగళి
- గీ. యతఁడు పొగడ్తొందు నీతిమార్గానుసారి, విబుధభరణాధికారి నేవితమురారి
కటకపురిచూరకారవిఖ్యాతవిరుద, రమ్యగుణహారి కావేరిరాజశౌరి. 50
- క. అంకపలివంశజలధిమృ, గాంకకళం గోనమాంబ సంబుజపాణి
సంకీర్తితవిక్రమగరు, డాంకుడు కావేరినృపతి యర్థి వరించెన్. 51
- శా. కాకుత్స్థోపమసత్యవాక్యనిధి యాకావేరిరా జంచిత
శ్రీకోనాంబికాయందు నందనులఁ గాంచెన్ బాహుశౌర్యప్రథా
పాకారాతికుమారునిం గనవభూపాలాగ్రణిన్ సింగరీ
లాకాంతుం దిరువేంగళేంద్రుఁ బెరుమాత్రాజన్యమూర్ధన్యనిన్. 52
- క. అం దగ్రజుండు కవిబుధ, మందారుండు కనవరాజు మంతునకెక్కిం
గందళితామందసితా, బృందహితాలాపమాధురీధుర్యుం డై. 53
- నీ. చండాభియాతివేదండతండమదంబు ఖండించుమృగరాజు కనవరాజు
కమనీయసౌందర్యగాంభీర్యచాతుర్యకలియుగనలరాజు కనవరాజు
నిఖిలరాజన్యవర్ణితమైన యభిమానగరిమచే రారాజు కనవరాజు
కర్ణాటకవిరాజగణనీయవితరణఖ్యాతిచే శిబిరాజు కనవరాజు
- గీ. ధైర్యమున కద్రరాజు విద్యలకుభోజ,రాజు వెల్లంటికావేరిరాజగర్భ
కలశజలరాశి నుదయించి కందులేని, కళల నింపొందురేరాజు కనవరాజు. 54
- ఉ. నీతివనీకుఠారులు వినీతివిదూరులు శాల్మలీక్షమా
జాతనిభు ల్విశాలగుడశైలసమాఖ్యు లజాగళస్తన
ఖ్యాతివహు ల్కషీపహతకాగ్రణు లెందఱు లేరు ! తద్గుణ
వ్రాతము లెంతరా ! కనవరాజధరాధిపు సమ్ముఖమ్మున్. 55
- ఉ. వైరివిఫాలుఁ డైనకనవక్షితిపాలుఁడు వార్ధిమేఖలా
భారధరంధరత్వమునఁ బ్రాథవచోరచన స్సరూపతా
స్ఫారత నెన్న సాటి యగు బంగరుగట్టుకమానుపాదుషా
నారికిఁ బద్మసంభవునినారికి ఫాలవిలోచనారికిన్. 56
- క. శ్రీమంతుండు చరణానత, సామంతుండు కనవరాజు సాటి యగుం దే
జోమహిమను భోగంబున, గుమ్మలదొరకు స్విమానగాములధొరకున్. 57

క. ఆరాజుకూర్తితమ్ముడు, రేరాజు కళావిలాసరేఖం గలిమిన్
రారాజు సింగరీండుడు, గీరాజు వచోనిరూఢిఁ గీర్తిపంగళ. 58

ఉ. భ్యాతమ్మగవ్యకౌతుకవిహారుడు సింగరిరాజు సంభ్రమా
నీవ్రతబలోద్ధతి న్వసుల నీలవరాహముల న్వధింపఁగా
భీతమనస్కుడై కలిమిబిత్తరినెయ్యుఁ డహూ! మహూన్నత
శ్వేతవరాహరూపమును జేకొనియెం గడు నద్భుతంబుగళ. 59

క. ఘనుఁ డాసింగరిభూపతి, కనుజుడు తిరువేంగళేండుఁ డనమానయశో
ధనుడు ధనంజయసదృశుడు, తనరారు నరాతిరాజదర్పాపహుఁ డై. 60

మ. సభలన్ వాసవదారకై శికచకాశన్నుత్నమందారసౌ
రభసంభారవిజృంభమాణకవితారంభాతిగంభీరతా
విభవప్రాధిమ నెంతు రెంతయుఁ గవుల్ వెల్లంటికా పేరిభూ
విభుతిరేవ్వంగళనాథరాజనృపతిన్ విశ్రాణనశ్రీనిధిన్. 61

చ. భటకవిగాయకార్థిజనబాంధవకైరవవర్షశర్వరీ
విటుఁ డననుల్లసిల్లు తిరువేంగళనాథునిసోదరుండు వేం
కటపెరుమాళ్ల రాజు నలకంతువనఁతజయంతజద్విశం
కటతనుకాంతినందితజగజ్జనలోచనుఁ డై విరాజిల్లు. 62

చ. సురవరదంతిదంతములచొప్పున ధాతముఖంబులుం బలెన్
సరసిరుహక్షుబాహుపులచాప్పున వార్ధులమాడ్కి లోకపా
లురకరణిన్ రణాంగణవిలూనరిపు ల్లనపక్షమాపురం
దరముఖు లై నభూవరులు నల్వరు మంతున కెక్కిరెంతయున్. 63

క. ఆనలుగురురాజులలో, భానునిభుడు కనవరాజు భాసితె నెంతే
నానారిపునేనాతటి, నీనాయకమంథమేదిసీధరభుజుఁ డై 64

క. ధృతిఁ గనవశౌరి విభవో, న్నతసాశువబొమ్మరాజనందిని గమలా
సతి కెన యనఁదగుసద్గుణ, వతిఁ జినకృష్ణాజమ నివహాం బయ్యెన్. 65

సీ. తనదుపుట్టినయిల్లు తగఁ బాలువొంగినచందాన వెలయించునిందువదన
తనదుమెట్టినయిల్లు తామరతంప మై పొగఁడొందఁ జేయునంభోజపాణి
మహాసీయతరనర్వమంగళాభిఖ్య యై ధాత్రి సొం పెనఁగునద్గోత్రజాత
సంగీతనాహిత్యసకలవిద్యాప్రాధిమహిమంబు దెలిసినమంజువాణి

గీ. కరము రాణించు సాజన్యగరిమధన్య, పరమకల్యాణి కసవభూపాలురాణి
ఆశ్రితత్రాణవిలసత్కృపావలంబ, సద్గుణకదంబ చిన్నకృష్ణాజిమాంబ. 66

క. ఆచినకృష్ణాజిమ ల, స్త్రీచంద్రాననవిధాన సేవింపఁ గృపా
రోచిష్ణుఁడు కసవప్రభుఁ, డాచక్రాయుధునికరణి నమర్కు ధరణిఁ. 67

— * పశ్యంతిములు. * —

క. ఈదృక్కల్యాణగుణా, మోదితలోకునకు భువనమోహనకుశల
సావదూక్షివిపాకునకు మ, హీదేవాశ్రాంతభజన హేవాకునకుఁ. 68

క. గండరబాలాంకున కు, ద్దండభుజాబలనవీనతాలాంకునకుఁ
ఖండితరిపుజాలునకుం, బండితకవిరాజరాజపరిపాలునకుఁ. 69

క. రాజగ్రామణికిం బద, రాజేవప్రణతఃముఖరాజన్యగజో
ద్యేజనస్మణికిం గోనాం, బాజతరనవీనశుక్తిమాక్తికమణికిఁ. 70

క. ఆరామసత్రసారా, గారసరఃప్రముఖిధర్మకర్మవినిర్మా
ణానూఢకీర్తినిధికిఁ, ధీరస్తుతమధురసాహితీసేవధికిఁ. 71

క. శ్రీలప్రాభవనిధికిం, దోళప్పాచార్యచరణతోయజనేవా
శీలప్రాదుర్భూతవి, శాలప్రారంభధైర్యసారాంబుధికిఁ. 72

క. కాశ్యపగోత్రోద్భవున క, పశ్యాయమయూఖలేఖవసుధాజనుధా.
పశ్యాళికమాళిధునీ, దేశ్యయశోహరవైశదీవిభవునకుఁ. 73

క. మంథానాచలధృతికిఁ, సంధాభృగుపతికి శౌరిచరణాంబుజపు
ష్పంధయశుభచిత్తునకుఁ, బాంధవరత్నామిశత్కృపాయత్తునకుఁ. 74

క. ఆకాశీతలసేతు, ప్రాకటశరణాగతాభిరక్షణవిరుద
శ్రీకానేరీన్ద్రపాంబుధి, రాకాచంద్రునకుఁ గసవరాజేంద్రునకుఁ. 75

ప. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన చంపూరామాయణం బను
మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 76

— * కథాప్రారంభము. * —

క. అమరమునివల్కు విని సం, భ్రమమున వాల్మీకిసుకవి మాధన్యందినకృ
త్య మొనర్ప నరిగె సురుచిర, తమసారసకుముదవనికిఁ దమసాధునికిఁ. 77

చ. అరిగి తదీయపావనతటావని నొక్కెడఁ దుంటువింటిబల్
దొరవిరితూపువాడిమికిఁ దోడు కిరాతశరాహతివృథం
బొరలి తపించుక్రౌంచయుగముం గని లోఁ గృపహూని మానిశే
ఖరునిముఖాంబుజంబున నొకానొకభారతి దోచె నీగతిఁ. 78

- శ్లో. మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమ శ్శాశ్వతీ స్సమాః
య త్రౌంచమిథునా దేక మవధీః కామమోహితం. 79
- చ. అని శపియించి మానివిభుఁ డక్కట ! యొక్కెడఁ బోక తీర్థనే
వన కిపు డేటికి న్నదికి వచ్చితి వచ్చిన నేమి కొంచల
న్వనచరుఁ డేయ నేమిటికి వాఁ డటు లేసిన నేయుఁగాక నేఁ
గన లెదఁ బూని వానిఁ గొఱగానిగతిం బడఁదిట్టనేటికిన్. 80
- మ. అని చింతించుచు వామలూరుతనయుం డాత్మీయపుణ్యాశ్రమం
బునకుం న్వచ్చినయంతలోనఁ బలుకుంబూఁబోడి వేటొక్కది
కుఁగనఁ డెక్కు ల్పచరించువైఖరులు గన్గోలేనిచందంబునం
జనుదెంచెం జతురాన్యుఁ డంచతభుకున్నామ్రాణిదూఁకించుచున్. 81
- క. చనుదెంచి విరించి తపో, ధనువలనినపర్యఁ గాంచి త్రైలోక్యవ్యా
జనిజేంద్రజాలభుజగా, దనబర్హీభూతకృతి యతం డి ట్లనియెన్. 82
- మ. నుడువుంజల్కలకొల్కి సత్యజగతి న్నూల్కొన్నచందంబునం
బుడమి న్నల్గడ నాత్మవృత్తగతులన్ భూషింప నూహించి ని
ల్కడగావించె భవద్రసజ్ఞ పయి నింకం దీనిచేఁ బ్రొద్దువం
గడపున్రాదొరవేలుపున్న డవడిం గబ్బంబు గావింపుమా. 83
- చ. అని యవనిశ్రవోభవుని కానతియిచ్చి యలంఘ్యవర్ణ లే
ఖనకరుఁ డేగునంతఁ జెలీకత్తియ లై రఘురాముకీర్తివ
ర్తన లనవద్యపద్యతనుధారణిఁ దన్మృదుశయ్య కొయ్యనొ
య్యనఁ గదియించినం బలుకుటంగన ముంగల యై చెలంగఁగన్. 84
- సీ. అలరుఁబొట్లము విచ్చినట్లు కస్తురివీణె గోసినరీతిఁ గుంకుమము రాశి
బోసినతేవఁ గప్పరము సిరంబు గుప్పినలీల మేళవించినవిపంచిఁ
బలికించినతెఱంగున లతాంగిబిగిచన్గవఁ గవుంగిలించినపగిదిఁ జంద
నాచలగంధవాహం బెదుర్కొన్నచందంబున నమృతపానంబుమాడ్కి-
- గీ. బుధకవుల కింపు జనియింప మధుమయోక్తి, రత్నఖనిదర్శి బ్రహ్మర్షి రచనసలిపె
శ్రవణలేఖనపఠనకృజ్జనఘనాఘ, హరణపారాయణంబు రామాయణంబు. 85
- క. భవ్యపదశ్రావ్యముఁ ద, తావ్యముఁ గుశలవుల కతఁడు గఱపిన భవన
స్తవ్యులు వా రవి వనవా, స్తవ్యులకడఁ బాడి మెచ్చు సలిపిరి మదికిన్. 86

చ. మునివటువేషధారు లతిమోహనశీలురు వా రయోధ్యకుం

జని యొకనాఁడు నాగరకసన్నిధి రామచర్మిత మింపుసొం
పున నెనయించుగాణలఁ దముం గనుఁగోఁ గొలుపుండె పిల్వఁ బం
పిన రఘువీరుఁ జేరి వినిపింపఁ దొడంగిరి గీతఁ దత్కృతిఁ.

87

సీ. మాటలజవరాలిమగనికి నామభేదంబు లేకటకంబుధరణిసురులు
బలుజాళువాగట్టువిలుకానికిఁ బటాంతరంబు లేనగరంబురాజమణులు
నిధు లింటనుండుమన్నీనికి నపరావతారంబు లేవీటియూరుజనులు
హలముఖాత్తశీల హర్యగ్రజనకుఁ బర్యాయంబు లేపురియంఘ్రిభవులు

గీ. వెలయు నది సారవాజగంధిలనమీర, వికసితారామవాటికావిహరమాణ
కీరకలకంఠకలకలోద్గీతవిరుద్రతివధూజాని సాకేతరాజధాని.

88

ఉ. ఆపుర మేలు మానవకులార్ణవపూర్ణశశాంకుఁ డుగ్రబా
ణాపహృతాశరోత్కరగళాంతరలోహితజాలతైలనం
దీపితదోఃప్రతాపమయదీపశిఖాపతయాళుశత్రుగో
త్రాపతిజాతకై తపవతంగుఁడు పక్షి శతాంగుఁ డున్నతిఁ.

89

సీ. తనశౌర్యశిఖ కుల్కి వినువీధి కెగఁబ్రాఁకుభానునంద పతంగతానుభూతి
తనసైన్యధాటిచే వసులకేగువిరోధిసతులపల్కులయంద శౌకరీతి
తన కేలుబడి యైనధరలో నిరవుకొన్నవారలాయువునంద వర్షభూమ
తనరాజధానిలోఁ దనగుభూమినిలింపవరులయంద నవార్షవైభవంబు

గీ. తనదృతిఁ జలించుకులధరాధరములంద, గై రికభరంబుతనసోయగంబుఁజూచు
మదవతులయంద కంటకాభ్యుదయ మొదవ, ధారణినిరీతిగా నేలె దశరథుండు.

శా. సప్తద్వీపయుతావనిఁ బహుసమాసాహస్ర మి ట్లేలియుఁ
నప్తల్ పాత్రులు పుత్రులుం గలుగుపుణ్యం బేమియుఁ లేమికిం
బ్రాహ్మసావ్యంతదురంతచింతఁ బరితాపం బొందువాఁ డొక్కనాఁ
డాస్తామాత్యులతోడ మంతనమునం దాభూవరుం డి ట్లనుఁ.

91

సీ. కలిమితోయ్యలి మెలంగనిమురారియురంబు చిన్ని వెన్నెల లేనిశివునిశిరము
కలకంఠనికరంబు నెలకొని లేమావి యంచలపదుపు డాయనికొలంకు
చారిజాతము వసింపనినిలింపవనంబు వినుమిన్న గానుపింపనిదినంబు
ప్రామిన్ముడెగ భజింపని విప్రునెమ్మోము తళుకుముత్తియము వర్తిలనిశుక్తి

గీ. సంతతికి ద వ్యగుజనుండు సరియకాన, నెంతధనమున్నగులకాంత లెంద యున్నఁ
గాంతి పచరింప నోచరుగా మదియ, సదన మనపత్య మగుట నోసచివులార.

మ. భవనాలంకరణంబు సంస్కృతిసుధాపాథోనిధానక్షపా
ధవబింబోదయ మాశయారచితచింతాభారఘోరాంధకా
రవిభాతాగమనంబు ప్రాక్తనజనిప్రాప్తై కపుణ్యాతిరే
కవిపాకంబు తనూభవుండె కద లోకశ్రేణి కూహింపఁగన్. 93

చ. అలికమురావిరేక మృదులాంఘ్రులగజ్జలుఁ గంధరంబునం
దలిపులిగోరు సందెజగితాయెతు వీనులచిన్నిమద్దికా
యలు నిశువాలుఁగన్దొనలయంజనరేఖలు ముద్దుగుల్మ ముం
గలఁ జరియించుబాలకునిఁ గన్దొనుభాగ్యము లెన్నఁ డబ్బునో ! 94

గీ. కనకమయకిరీఠ లోకింత గల్లురనఁగ, దాదికరపల్లవము లూఁది తప్పటడుగు
లల్లనల్లన మణిమందిరాంగణంబు, లం దిశుకుమారుఁ డెపుడొ కన్విందునేయు.

చ. అనిమిషలోకనాయకుని కై నఁ జరొచరసృష్టికర్త కై
నను భవనత్రయీభరణనైపుణి కోపినమేటి కై న నె
త్తిని బెనువాడికన్ను గలదేవున కై నను శక్య మానె నం
దనుఁ డనుకల్పి నెంతటిధనంబులు గల్గియు సంతరింపఁగన్. 96

సీ. చిన్ని నెన్నుదుటిపైఁ జిందులుద్రొక్కు నీలములై నయలకజాలములతోడ
ననిమిత్తహాసితమోహనచంద్రచంద్రికల్ నిగిడించుముద్దునెమ్మొగముతోడ
నక్షరోచ్చారణం బవ్యక్త మై యుండఁ బులకండ మొలికెఱుపలుకుతోడఁ
గుందనంపుమెఱుంగుటఁ దైమోత చెలంగు బుడిబుడిమురిపంపునడుపుతోడఁ

గీ. దనదుమ్రోలమెలంగెడుతనయునెత్తు, కొని తొడలమీఁద నిడుకొనికురులుదువ్వి
శిరసు మూర్కొనుసుకృతి చేసినతపంబు, సలువలే నై తినేమొ ధీసచివులార !

గీ. అనుచు ననపత్యతాదురత్యయనిదాఘ, తాపమునఁగుందుతనదుడెందమ్మునెమ్మి
కభినవాంభోదగర్జయో యనఁగఁ జెవుల, పండువొనరించుగంభీరఘణితి మీఱ.

సీ. నదినీటితో విభండకు తేజ మాని జంకమిటారి గన్న శేఖరితశృంగుఁ
డున్నచో వర్షింప సుర్వీధరాళిచే వరము గైకొన్నపావనచరిత్రుఁ
డిగురాకుఁబోఁడుల నేనుఁగుఁదలఱొమ్ముమునులంచు నెంచినముగ్ధహృదయుఁ
డంగవగ్రహనిగ్రహం బోలిగా శాంతయనుకాంతఁ బెండ్లియాడినఘనుండు

గీ. ఋషియొక్కజ్ఞానర్షపుత్రకామేష్టివలన, నందనులు నీకుఁ గలుగనున్నారటంచు
మున్నలననత్కుమారుచేవిన్నకథను, మంతుఁడెఱిగింప ముదమందిమహిపుండంత.

వ. శాంతాకుటుంబియుం దనకు సంబంధియు నగునంబుజోదరపదాంభోజరోలం
బాంతరంగు ఋష్యశృంగు రాపించి యవ్వీరించి చంచదాగమప్రపంచపార
గుం డుపద్రష్టగా వసిష్ఠవామదేవాధిష్ఠితం బగువాజిమేధంబు సరయాధుని
రోధంబున నిర్విరోధంబుగా నిర్వృత్తించి పుత్రీయయగు నిష్ఠిక్రియ కుపక్రమించు
తఱి నశేషభవనశోషణప్రవీణరావణప్రతాప రేఖానిదాఘదారణంబున కాది
కారణంబును నభంగశార్ఙ్గచక్రచాపాభిరామంబును నకూపారవరకుమారికాచి
రవిఫాలితాలలమంబును సఖలతాపసప్రవాతచేతశ్చాతకోపరివికీర్ణమాణనిరవధి
కృపారసజతాఘంబును నగుకృష్ణమేఘంబు నూతనాతసీగుచ్ఛసచ్ఛాయ నిజ
తనుఃప్రభాపూరంబునఁ గలశపాదావారంబు నభినవనకువలయాకారంబు గా
వించు తావునకుం బోవ నూహించి మణివిపంచిపాణి వాణి వదనంబునం(1)
బాసఁగునరసుని బురస్కరించుకొని నడచి యొండొరులం గడచి ముందట.

శా. నారీనూతనపంచబాణ ! కవితానైపుణ్యపారీణ ! కా

వేరీక్షావరగర్భసింధురమణావిర్భూతరాకానిశా

తారాకాంత ! దిగంతవైరిముఖపద్మస్తోమహేమంత ! చిం

తారత్వప్రతిమానదానగరిమత్రాతాఘ్నివజ్రా !

101

క. భారతభాగవతకథా, నారాయణదేవదివ్యనామశ్రవణా

నారతసుకృతైకపరి, స్మారభ్రాజ్ఞమృకర్ణ ! కలియుగకర్ణా !

102

స్రగ్వణి. వీరచూడామణీ ! విశ్రుతోజోహృతా, శారణీ ! భూరిభోగామరగ్రామణీ !

సూరవంశాగ్రణీ ! సుస్థిరోదారదో, స్సారసామీరణీ ! శబ్దవిద్యాఫణీ ! 103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదత సరసకవితాపిలాస

వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిర్వేంగభార్యకలశరత్నాకరసుధా

కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవవిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైనచం

పూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

చంపూరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీజనకధీర బామ్మ, ట్టాజనపతిగర్భశుక్తిమాక్తిక చినకృ
ష్ణాజమదేవీమానస, రాజీవమరాళ ! కసవరాజన్మపాలా !

మ. అమరుల్లాంచి రవేలకేళి జలమర్త్యస్త్రీసమాలింగన
ప్రమదాపాది పయోవినోది ఘనగర్జానీతవేలావన
ద్రుమయూరీనటనావలోకపరయాదోరాజదారేక్షణ
భ్రమకృద్వల్లనమీనధోరణి సుధాపాథోనిధిగ్రామణిణ.

నీ. పాథోదసమితికిఁ బానీయశాలిక ఘణిరాజశాయికిఁ బడుకటిల్లు
మనుముద్దరాలికి మగఱాలమొలనూలు కలవానిచెలికాని కలరుదోట
మింటికాపరులకు మృష్టాన్నసత్రంబు సకలదివ్యవదాన్యజన్మభూమి
మఘవగజాంతసంపద కాదికారణం బఖిలాచలేశున కనుగుటల్లు.

గీ. డార్యతోఁబుట్టుగట్టురాయలవత్రత్ర, యుగళికి దనుత్ర మెవ్వఁ డయ్యుదధిఁగాంచి
నీలవర్ణంఁడు నిద్దుర మేలుకొంచి, యున్న వేళ విచారించి యుత్సహించి.

మ. కలశాబ్ధిం దెలిదీవి నైందవశిలాగారంబులో ముత్యపుం
దళుకుందిన్నియమీదఁ గల్పసుమనస్త్రోపరిం జిల్వరా
యలమై నిద్రపుగడ్డేపీటపయి నధ్యాసీనుఁడై యెఱ్ఱజీ
రుల కన్గేవల నజ్జపత్రముల బారుల్ దీర్చు భద్రాకృతిణ.

నీ. రోహణాచలశృంగమోహనాకృతిఁ జూకాటం బగుమణికిరీటంబువానిఁ
దొగలకు నెత్తమ్మితెగలకు దాంపత్య మాయితం బిమకన్నదోయివాని
మొసలిపోగులనిగ్గుటాసపరిసాముకూటము లై నచెక్కుటద్దములవానిఁ
గలుములొయ్యారియుయ్యెలపచ్చగొలుసుతీ రగునురస్థనిలివై జయంతివాని

గీ. సంబుదతటిన్ని భశుభాంబరంబువానిఁ, గమలజాండంబుచకు నాల్లుకాళ్లమండ
పంబిసుభుజావిజృంభణంబైనవాని, హరిఁ గని నుతించి రిట్లని యమరు లపుడు.

— * దేవతలు విష్ణుని స్తుతించుట. * —

కవిరాజవిరాజితము. జయ మద వారణభేదని వారణసంభ్రమకారణ చక్రధరా!
జయ ఖగచారణగీత! మహారణసాహసధారణబాహుభరా!
జయ భవతారణ! గంధసమీరణసాదివిదారణ దివ్యశరా!
జయ రవికైరణ శక్త్యవధీరణ సత్త్వరచారణ కాంతియురా!

లయగ్రాహి.

శ్రీకర విభాకరసుధాకరవిలోకన సృలోకపతినాకనదనీకసుతతాక
శ్లోకవిభవాకర నృపాకలనచాకనదశోకసుమకోకనదభాకలవిలోకా!
అకమలినీకమనమాకుముదినీకమితృమేకుశలమాకలయథాకితవివేకా
పాకరిపుతోకసఖమాకురవిపాకముఖకేకిశిఖాకాకలితమాకుటతటికా! 7

ఫాలభుజఫేలన కరాళశిఖిలాలన విలోలనరపాలక విఫాలకరవాల
వ్యాళముఖకేళిసఖకేళివహశూలి పరిపాలితమమీలాలిత బాలిజభజావే
హాలహలనీలగళఫాలతలలోలదతి వేలశిఖిలతతిఫేలదరిఫేలా
కీలితవిభీలహరిధీలురదశీలకుజపాలయజపాలయజనాలయ కృపాశూ. 8

చ. అనిమిషవృత్తి సంబునిధి నాశరజైత్రతఁ దెచ్చినట్టిప్రా
మినుకులు నల్వ కిచ్చుటకు మెచ్చిరిగా యలిలోకనర్తనం
డని జను లెల్ల నిన్ను; జనకార్జిత మైనసువర్ణసంపదల్
తనయులఁ జేరు టేమి యరుదా! మురదానవభేదకోవిదా! 9

చ. కలిమిపడంతిగుబ్బకవగబ్బితనంబు భుజాంతరంబునఁ
జలనిధిమేళిలారమణిచన్ద్రవగట్టితనంబు మూఁపున
న్నెలకొనియుండుమోపరివి నీ వగుటకా భవదీయకేవలా
చలవహసక్రియాచణత సన్నతిసేయఁగనేటి కచ్యుతా! 10

మ. మకరాంకార్ణవమగ్నభావకలనం బాటిల్లుకంపంబు కల
టకలీలాకబళీకృతం బయినమేనం బూనుభూదేశం బా
యక శృంగారము దార్చినట్టి భవదీయస్తభ్రోమాకృతి
ప్రకటాకారము ప్రోచు మమ్ము నవినారంభప్రియంభావుకా! 11

చ. కులిశధరాదినిర్జరులకుకా వసపోనిహిరణ్యదైత్యు పం
పులు రసదాడి గాంచుఫలము ల్విదళింప నయస్సురన్నఖా

వళి మెఱియించుచు న్వేడలవా బలుగంబమునందు నంటిపం
ఱొలుచుట కుక్కుగో శ్లనుజనోక్తి నిజంబుగ దంభకేసరీ.

12

ఉ. దానవనాథచంద్రుఁడు పదత్రయమాత్రపయోధిమేఖలా
దానజలంబు నీకరముఁ దార్పియుఁ దార్పకమున్న పద్మజాం
డానఘబాహ్యవారి చరణాగ్రనఖాహతి జాటి పాటి యే
తై నెగడంగఁ జిత్రకృతి నాకృతిఁ బెంచి తళీకవామనా !

13

మ. దనుజాధీశ్వరుఁ బట్టి కట్టినభవత్తైవిక్రమాకార మొ
క్కనదిం గాంచుట పింత నాఁగ రిపురక్తవాతసంజాతపం
చనదాకల్పక మైనతావకభృగుస్వామీభవద్రూప మొ
క్కనికి న్నన్నుతిసీయ శక్యమె జగత్కల్యాణసంధాయకా !

14

గీ. మనుకులీనత రామనామమున మదన, జిన్తహిమ దుష్టనరపాలశిక్షణమున
భావిచతురవతారవైభవము దెలుపు, పరశుధౌరేయపాణికి శరణు నీకు.

15

మ. భృతశుద్ధాంతభుజాంతరాయ నిజనాభీపల్వలాంభోరుహా
దితలోకత్రయకారణాయ బలిదైతేయప్రతాపాతపా
వృతివర్షాగమవాసరాయ నలినశ్రీజైత్రనేత్రాయ ధ
న్యతమస్వాంతసరోజినీదినకృతే నారాయణా యోన్నమః.

16

క. అనుబుధనుతి సుఖతశ్రుతి, యును సుష్ణయు నఖరయుక్తయుఁ బదోజ్జ్వలయుఁ
జనపాపహారిణియు నై, తనయవతారములగతి ముదం బాదవింపఁ.*

17

మ. వనజాక్షుం డనియె నిజస్తవనరావంబుల్ దిశావాటిఁ బ
ర్వ నతు ల్పెక్కు లానర్చి లేచి యెదుటఁ వర్తిల్లుగీర్వాణులఁ
సునుఁగెందమ్ముల కన్నదమ్ము లగుకన్నుందోయిచాయల్ పయిం
దనుకం జూచి తదీయమానసము లానందంబు నందించుచుఁ.

18

మ. హరికి స్నేమమె భద్రమే శిఖికి గళ్యాణంబె మార్తాండికిం ?
బరిణామంబె పలాశికిం గుళలమే పాథోనిధిస్వామికి ?
హరిణారోహ కనామయంబె సుఖమే యక్షావళీనేత కా
మరభూమీధరధన్వికిం బ్రమదమే మాంగళ్యమే ? ధాతకుఁ ?

19

మ. చెలువంబే వినువీటినీటరులకుఁ జేజేలకుఁ లెన్నయే
దళితాభీలవిభావరీచరచమూదంభంబె దంభోళికా

* ఈపై స్తుతిపద్యములలోఁ గొన్నియర్థసందేహములున్నవి. మాతృకలోనున్నట్లే ముద్రించితము

శల మూహాధిక దేవతాగురుమనీషాశీలితోపాయర
క్షలచే నయ్యమరావతీపురికి యోగజ్ఞేమ మాశ్చర్యమే !

20

ఉ. నా విని దేవ నిన్ను మది నమ్మినవారలకు నిష్పదధతుల్
రావు గదయ్య ! నీవిజయలాంఛన మోర్వంగలేని దుష్టన
త్వావలి కింతె కాక యటు లయ్యు వినం దగుఁ బిన్న విన్నపం
బోవనజాక్ష ! మామనవి యొక్కటి యున్నది చిత్తగింపుమా.

21

చ. బలువిడి నాలకింపు బుధపాళికలంక దలంక వార్ధిలోఁ
గల దొకలంక లంక యనఁగా నొకదానవరాజధాని యు
జ్జ్వలతరమందిరప్రకరసంఘటితాంబుజరాగరత్నకం
దళరుచి ము న్వేలుంగు దినదర్శితదీపదశ్శ భజింపఁగన్.

22

ఉ. సానువనన్యతీగణలనన్నగరీతిక సాలధూర్వహం
బానగరీవతంసము దశాసనుఁ డేలు దిశాధినాయకా
నూనయశోనిశాధిపతనుగ్రసనాగ్రహసైంహి కేయజ
హ్వనటనప్రదర్శనచణాయతబాహులతాకృపాః డై.

23

మ. భువికి న్నింటికి మంట వుట్టెడుతపంబు లావ్విండు గావించి వే
ల్పువజీరు ల్వడయంగఁ జాలనివరంబు ల్పెక్కు లిక్కంజనం
భవుచే గాంచి నిజాజ్ఞలోన మెలఁగ న్తమ్ము న్నియోగించి యీ
భవనక్రోడములోన దండుగయు జంపుం జెల్ల వర్తిల్లెడున్.

24

సీ. చేరఁబోయిన నేమినేరమో యనుచు నందనవనీధలి దాకి తలఁవరాదు
కావలిబుతుత లెక్కడఁ జూతురో యని * (నురలగౌరును) దేటి చూడరాదు
మనసైన నొకపారి తనుదానె బయకాని మునిఁ బిల్చి పాడించుకొనఁగరాదు
సరి దిక్పతులయిండ్ల కరుగువేళల నైన నిక్కువీనులజక్కి నెక్కరాదు

గీ. పగలు రేలును బాల స్త్ర్యభటు లొనర్చు, దుడుకుచే వేల్పుమన్నీనికొడుకుఁగుట్ట
కక్కటక్కట ! పూనశక్యంబె వజ్రధరున కిటువంటియంబేదదొరతనంబు,

25

చ. మెఱుంగుఁగడానిదద్దడపుమెట్టుపయిన్ దశకంధరుండు కొం
దటు చిగురాకుఁబోఁడు లిరుదారుల రా నడ దూలియాడు న
త్తఱిఁ జలిమాన్పుపాటిజగిఁ దాల్చి యినుం డపరాధశంకచేఁ
జుఱుకుఁదనంబుఁ జూప వెఱుచుం గరచుంబితదిబ్బుఖాబ్బుఁ డై.

26

మ. జలకంబింటికి రావణుండు మృగయాశ్రాంతిం బ్రవేశించుచోఁ
జలువంజోతి తదంతరస్పటికపాంచాలీకరోద్యన్నిజో
పలకుంభీశతనీలశీతలజలప్రాచుర్యం దై వేల్పురా
యలకుఁ లేనితదీయవింశతినిరీక్షానుగ్రహం బందెడుఁ.

27

లయగ్రాహి.

నందనములోని హరిచందనముఖద్రుమములం దశముఖుండు నిజమందిరవనీవా
టిం దిరముకొల్పఁ జెఱలం దగిలి యున్నసుంసుందరులుకంజడిపెకం దొడరుజాభావీ
బిందియలవారిలహరిం దడువఁ దోచుననటం దనగుపాదు లనగందగినయావే
ల్పుందరులరాలు విరులం దొరగనీనిగతులం దిరుగుగంధనహబృందము ముకుందా!

సీ. అజనమాఖ్యకు మేఁక యలవడ్డకై వడి నాహితుండికు నరేంద్రాఖ్య వీఁక
వావి లింద్రాణినా వర్తిల్లుహావణిక నసుర పుణ్యజనాహ్వయంబుదారి
మద్దికింద్రద్రునామము చెల్లువడువునఁ గవినంజ్ఞ జలపక్షిగనినజాడ
గుడనగప్రథ తాతిగుట్ట చెందినయోజ స్వర్ణారిని గళాదుఁ డన్నమాడ్కి
గీ. హుతవహాభిఖ్య రూఢి యన్తతి ఘటంప, గార్హపత్యాది యగుపావకత్రయంబు
వంటలక్కతనంబె రావణునియింట, జరిపెను ఘనాఘనఘనాభ జలజనాభ! 29

సీ. కడహజారంబుచావడి కెదుర్కొను వజ్రకై దండ గొని వచ్చుగరిమ మెల్ల
నొడుపుజవ్వనిపోకముడి కానపడుపెద్దసరిగదై నుండుపెద్దటిక మెల్ల
సనకాదులకు లేనిచనవుతోఁ దెలిదీవిదొరచెంగట మెలంగుమరిపె మెల్లఁ
దళుకుగిబ్బపటాణిబలురాతుకనునన్న మణిపీఠి నుండుసన్తాన మెల్ల
గీ. బో నిడి విపంచి గొని కాళిమానదండి, కచ్చరలవెంటఁ దిరుగఁ బాలైతి నని వి
చారపడు నార ! నర్తనాగరకృతవిహారదశకంతవశవృత్తి నారదుండు. 30

క. కమలావల్లభ ! పిను మ, య్యమరారిం గినుకఁ జెనకునతనికి మఘవ
ప్రముఖులలో వేఁతొకఁడీ, జముఁ డొక్కఁడు దక్క వెఱచు శరణం బొసంగఁ.

శా.వాగ్దేవీవతిచే నరేతరజనావధ్యత్వముం గన్న యా
ప్రాగ్దేవాగ్రణి మెట్టతామరకు నారణ్యద్విపంబుంబలెఁ
దిగ్దంతావళదంతకుంతపటలోద్భ్రష్టప్రణాంకావళీ
ప్రాగ్ధౌరంధరుఁ దై జగత్రయికి నిర్బంధావహుం డయ్యెడిఁ.

32

ప. మఱియు సురుయుగావసాదకరవీరవరపినోదమేదినీధరఘరంధరోద్ధరణసాహసప్ర
సిద్ధబాహుహాబల విహరణానీతనిరధికరణకాండిశీకి సుప్రతీక పుండరీక వా

మన కుముద సారవృక్షామ పుష్పదం తాంజ నైరావణం డగురావణం డనార
తారచితభవనవిద్రావణం డై తొడరి గరుడఖచరకిన్నరకింపురుషసిద్ధ సాధ్య
విద్యాధరమరుచ్చరణప్రధాను లగునేము తావకీను లనెనుబహుమానంబు
మాని యాత్మనీనయాతుధానసేనావితానంబువలనఁ బలాయమానులం గా
వించిన విమాను లనుసన్నదభిధానం బవగతార్థ సంధానంబుగా ధరణ్యంతరం
బున శరణ్యండు నీవే తక్క వే తొక్కండు లేమి సామియామిన్యధిపసా
మీచీన్యవన్నఖముఖిపరిస్ఫురణంబులు, సరీస్యపవిరోధికరసరసిజోదరాభరణం
బులు, నకృత్రిమము క్తికాంతానీమంతసిందూరకందళవిమోహహవ బహుగు
ణారుణిమాభరణంబులు నపారసంసారనీర పారావారతరణకరణంబులు ననంకు
రత్కళంక మునిమనఃపంకేరుహంకరణంబులు నగుభవదీయదివ్యచరణంబులే
శరణంబు లని వచ్చితి మనువియచ్చరులయ్యచై స్ఫుర త్తరంబు లగువాగ్విస్త
రంబు లాకర్ణించి యంచితస్వకీయపదనకృత్ప్రపన్నవిపన్నదై న్యభయవిమో
చనుం డగు నవ్వండరీకలోచనుండు.

33

క. పలికె హరినీలాచల, కలితశరచ్చంద్రచంద్రికాధవళం బై
యెలన వోలయ సుధాసారలసన్తృదుమాధురీధురంధరఫణితిక్.

34

మ. దుడుకు ల్మీయెడ నిన్ని సల్పెడుపలాదం గై మవుం బంపి యి
ప్పుడె దండించుట దొడ్డు గా దయినచోఁ బొల్వోవు నీయంచత
త్రడిరాహుత్తునిమాటచెల్లుబడి, చింతల్ దక్కు డిం కయ్యెడుం
గొడుకుం గోరి యజించుపక్షిరథుకోర్కు ల్మీమనోవాంఛలుక్.

35

ఉ. రాచవజీరుఁ డితఁ డన రాక్షసలోకమహాతిరేకశి

తొచణచాపదీక్షఁ గొని కాంతు జగన్నతి నంచు లోచనా
గోచరుఁ డైనయచ్యుతునకు న్నతిఁ జేయుచు వేలుపుల్ సుధా
వీచిమదంతరాళ మటు వెల్పిడి యొక్కెడ నిల్వ నలవ్యయుక్.

36

మ. త్రిదశాగ్రేసరులార ! నీరధికుమారిం జూనకిం దోషుపా

టాదవం ధారణి నుద్భవించుటకు నుద్యోగింపుఁ డయ్యప్పరొ
మదిరాక్షీమణులందుఁ దాదృశజనిం బొటించియుక్ మీకుఁ డ
ప్పదు నాకీశత వాయునే జనులకుం బ్రాగ్వాసనాపై ఖరుల్.

37

క. దంభోభిసహస్రమహేష్వా, దంభాపహదేహపరుషతావహుఁ డస్త్ర

జ్వంభోదితుఁ డొకభల్లుకఁజంభారి విజృంభి యయ్యె జాంబవదాఖ్యుక్. 38

- చ. అని నియమించుధాతపలు కంబుధరాగమనాభగర్జతో
ననయంగ రామవాహిని మహిం బాడసూపకమున్న రాక్షసేం
ద్రునిసితకీర్తిహంసి వెఱతోఁ బఱచెం, దమ రున్నచోట్లకుం
జనిరి సురల్, విరించియు నిజం బగుతావు భజించె నంతటన్. 39
- క. ప్రాజాపత్యాఖ్యాయుతుఁ, డాజన్నమునందు హుతవహావిష్కృతుఁ డై
భూజానికి నమృతరస, భ్రాజిత మగుహేమపాత్రఁ బాయస మొసఁగెన్. 40
- క. ఒనఁగినఁ గైకొని సంతస, మెనఁగ నదస్యలు ఫలించె నృప సీనుకృతం
బు సమస్తం బని పలుకన్, ముసిముసిలేనగవు తనదుమోమునఁ దొలఁకన్. 41
- ఉ. కోకనదప్రియాన్వయుఁడు కోసలరాజనుతాలలామకుం
గైకకుఁ బ్రేమతోఁ జెఱిసగం బమృతాన్నము పంచి యిచ్చినం
జేకొని వాగు భూవరునిచిత్త మెఱింగి సుమిత్రకు న్నవ
ర్ణాకృతిజైత్రగాత్రకు నిజాంశములం దిడి రర్థ మర్థమున్. 42
- గీ. అవభృథన్నాన మైనయనంతరమున, వశగతమనోరథం డగుదశరథుండు
చొరల మానుల వీడ్కొల్పి మరలె రత్న, కీలితనికేతమునకు సాకేతమునకు. 43
- గీ. అంతఁగతిపయదినముల కాన్యపాలు, మదవతులయందు వింతగా నొదవెఁ బట్టి
వదనయోషావిభూషావివాసనావి, చక్షుణము లైనదౌహృదలక్షణములు. 44
- చ. జడిమి పహించునెన్నడలు సన్నదనం బెడలించు కొంచెవు
న్నడుములుఁ దెల్లబంగరువున ల్వగుచెక్కులుఁ బెక్కుదోయపుం
దొడవులబర్హు లోర్వనితనూలత లూడనిఁబాడు మువ్వళుల్
బడిబడినిద్ర లూరుపుటలంతలుఁ గాంతల కొప్పె నయ్యెడన్. 45
- సీ. శివచాపవిదళనస్పృహ చెల్లునే చెల్వ కది కన్బొమలరూపమదము గాక
కుహనామృగజయాశ గొలుపునే జవరాలి కది నేత్రయుగముసోయగము గాక
శరధిబంధనచింత శక్యమే విరిబోడి కది జంఘులవిలాసపదవి గాక
యసురమర్దజగీష వసమే కృశోదరి కది గబ్బిగుబ్బలయుదుటు గాక
- గీ. యనఁగ గోసలరాజన్యతనయమదికి, గోచరం బయ్యె నిజగర్భకుహరవిహర
దంబురుహనేత్ర శుభచరిత్రానుసరణ, చతురబలవత్తరోద్యోగ సముదయంబు. 46
- క. పరమాణుతఁ గృతతం దగు, వరవర్ణియుదర మపుడు వటపత్రశయుం
డిరవుకొనం దొలుతటిగతి, హరిపదబహుపాద్దభామై తగె నంతన్. 47

- చ. రవి యజముం, గుజుండు మకరంబు, తులక్ దినరాజనూనుడుం
గవి తిమి నొందఁ జెంద గురుకర్కటలగ్నమునందు శుద్ధపు
న్నవమిఁ బునర్వసుక్ బుధదినంబున నొక్కచెలుంగు కోసహో
ద్భవజతరారణిం బాడవుదాల్చెఁ బలాశసమిద్దిధక్షు వై. 48
- మ. దివిజప్రాణసమీరణగ్రహిశపక్షిగ్రీవమాయాభుజం
గవిభంగప్రద మైనపూనిక విహంగస్యందనుం డీగతిక్
రవివంశంబు నలంకరించెఁ దన శ్రీరామాభిధానంబు న
త్కవినందర్భములం దవంధ్య మగుసౌగంధ్యంబు సంధిల్లఁగన్. 49
- క. ధరణీవరునియనుంగుం, దరుణీమణి కమితనయుండు తనయుండు పొడమెం
జరణాంభోరుహానతనం, భరణప్రారంభరతుండు భరతుం డనంగన్. 50
- క. మిత్రకులజలధిమణులు ను, మిత్రకు నుదయించి రప్రమేయతరశ్రీ
వృత్రఘ్ను లైన లక్ష్మణ, శత్రుఘ్ను లమిత్రనగరసత్రఘ్ను లనన్. 51
- చ. విరచితజాతకర్తు లభివృద్ధులు నై యలరాజ్మా శ్లనం
తర ముపసీతు లై చదువునం బలుసాదనలం బ్రవీణు లై
కరితురగాధిరోహముల గద్దఱులై విలువిద్వైలందు నే
ర్పరు లయి చాతురంగరణరంగసమర్థులు నైరి ధారణిక్. 52
- సీ. పుంవ్యక్తు లైతోచుపురుషార్థములరీతిఁ దనువు గైకొన్న వేదములపగిది
సయనగోచరము లైనయపాయములరీతి నరులైన జలనిధానములకరణి
సుఖదర్శనతఁ గన్నశిఖిశృంగములభంగి ప్రభులైన ధాతృవక్త్రములభాతి
నడవడి గలదివ్యనాగదంతములట్లు బాహుజు లగుశౌరిబాహులక్రియ
- గీ. ధర్మముఖ్యత నిత్యసత్యత నయాను
సృతి గభీరిమ శుచిభవోన్నతియు వాఙ్మ
ఖాకృతిఁ బలాశహృతియుఁ బంచాయుధాతి
విలసనముఁ బూని వెలసి రన్నలువు రంత. 53
- చ. నలినహితాన్వయేశుఁ డొకనాఁ డినుఁ డిందిరయిండ్లబీగము
ద్రలు కరకుంచికావిఘటితం బొనరింపకమున్న గాయకా
వళి నుతిగీతి మేలుకని వచ్చి యహర్తుఖనిత్యకృత్యము
ల్ఫలిపి మణిమయాభరణజాలవిడంబితరోహణాద్రి యై. 54

చ. చరణములందుఁ బావ లొకజన్మని పూనుపఁ జామరంబు లి
ద్దఱు మరుచిక్కఱు లిరుదారులయం దిడ నొక్కపాటలా
ధర కయిదడ యీయఁగ మదావళమంధరుఁ డై మరుత్సభా
గురు వగుకొల్పికూటమునకుం జనుడెంచి తదంతరంబునకా. 55

మ. వలిపంపుం దెరమాటులం దిరుగు జాశావేమేలికీల్పొమ్మ లం
దెలనాదుల్ విరిచందువామొకరిలేఁదేంట్లార్భటు లేవేత్రహ
స్తులు సామంతులు కొల్వు జెల్పుబలుసద్దుల్ చామరగ్రాహిణీ
వలయారావము వందిమాగధులకై వారంబు తోరంబుగకా. 56

ఉ. మన్నెకొమాళ్లు రాదొరలు మంత్రులు మిత్రులు రాయబాద్లు వి
ద్వన్నివహంబులుం గవులు వైణికులు న్నటులుం భజంపఁగాఁ
బున్నమచందురుండు పొడుపు న్నలచక్కి వసించియున్నచా
య న్నవరత్నపీఠి గొలువై బలువైభవ మొప్ప నున్నెడకా. 57

— * దశరథునొద్దకు విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చుట. * —

సీ. కడజాతిజేనియాగము నిర్వహించిన యఘటనఘటనావిహారహరి
సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి చేసి వానికి నెక్కు భారతీనహచరప్రతిభటుండు
మేనకాలావణ్యమానసాధీనుఁ డై పరమహంసతఁగన్న వరతపస్వి
తనరాచదొరపుట్టువు నిరాకరించి బ్రహ్మర్షి యై మెఱయుమహామహుండు
గీ. వచ్చె భువనోచ్చయాద్యుతావహనశీల, పాలితజటాలబాలవాక్ప్రముదితాది
తేయథా రేయుఁ డల్లగాథేయుఁ డాతి, థేయుఁ డై మించునైందుమతేయుకడకు,
శా. కావ్యప్రాకృతసూత్రబోధనలరేఖకా సర్గభేదంబు వ
ర్ణవ్యత్యాసము గల్గి సోమసుతుఁ డైనాఁ డంచు సాహిత్యవా
స్తవ్యుల్ శాబ్దికు లధ్వరుల్ తను మదిం దర్కింప సాక్షాన్తునీ
శవ్యంజుర్కుఁడపోలె వచ్చుకుశవంశస్వామి నీక్షించుచుకా. 59

ఉ. లేచి కరాంబుజాతముకుళీకృతియు న్నతియుకా ఘటిల్ల మా
యాచతురక్షపాచరభయానకజన్యవిహారకాతర
ద్యౌచరసీరపాలకరథుం డగుపక్షిగ్రథుం డొనర్చు పూ
జాచరణంబుచే ముదితుఁ డై యతఁ డామహినేత కి ట్లనున్. 60

సీ. చిప్పకూఁకటితోడి శిరసునం దిడినట్టి జిగిమట్టికుల్లాయ సాగనుమీఱ
హురుమంజిముత్యాలయొంటులచకచకల్ తళుకుఁజెక్కులదండఁ దాండవింప

గోణముపైని రింగులువారఁ గట్టిన వలిపెదుప్పటి కట్టిస్తలి రహింప
నెడమకెంఁగేల నెక్కిడిన విత్ కుడిచేత నొకటిరెండులకోరు లొఱపు నెఱవఁ

గీ. గవదొనలు బూని వెంట లక్ష్మణుఁడు నడువ
రామభద్రుండు నావెంట రా నియోగ
మొనఁగితివయేని రాకాసిదొనఁగు మాని
యవభృథస్నాత నగుదు నోయధిప యనుడు.

61

— * రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకు దశరథుఁడు విచారించుట. * —

క. ములుకులు గాఁడినగతి ముని, వలుకులు వీనులకుఁ దోఁప భయసంగతి మూ
ర్ఖలి తనకుఁ దానె తెప్పిటి, తలపోతకుఁ జొచ్చె నిట్లు దశరథుఁ డాత్మన్. 62

గీ. వెడతపసి నాపె నెద గొడ్డవీఁగికన్న, రాము నెడఁబాపునతినిష్ఠురంపుఁబలుకుఁ
జులుకు తనవంటి పెనుదంటచేతఁగాని, మఘము నాచిన్ని పాపఁడే మనుచువాఁడు.

ఉ. అక్కట ! దిక్కటాహభయదార్భటిఁ బర్యేడు సోకుటెక్కటి
లెక్కడ ! కాకపక్షధరుఁ డినిను వెక్కడ ! వారితోడ వీఁ
డెక్కటిపోరికిం దొడరు టెక్కడ ! యెక్కడి సంగతంబు లీ
మొక్కలపుంబ్రసంగములు మోసముఁ దెచ్చుదురూహలే కదా !

64

సీ. బాలామఃఖలజోలపాటలూ నై శాటవాహినీర్ఘాటకోలాహలములు
గరిడిసాదనలూ సగర్వపూర్వసుపర్వగహనసంగరంగవిహరణములు
చెండుగోరింపులూ కంఠాలభుజదండచండదానవశిరఃఖండనములు
పెన్నుద్దికొమరులపెనఁగులూ పలలాశనద్వంద్వబంధురానందనములు
గీ. చెల్లఁబో చూచిచూచి నిశీధినీచ, రప్రభులతోడిగొడవ కీరాచపుడమి
వేలుపుతుటారి తాపసివెంట నరుగు, మనుచు నీరాము నేరీతిఁ బనుచువాడ.

చ. అని యెడఁ ద నిచ్చారపడునాదొరతోడ వసిష్ఠుఁ డి ట్లనుకొ
జనవర ! కాశీకుం డనఁగ నల్వకు జోడితఁ డిత్తఱిం దపో
ధన ముడివోనిపూనిక వితాన మొనర్పఁ గడంగినాఁడు నీ
మనుకులకీర్తికామినికి మై కసిగందనిచాయ సంధిలక.

66

చ. అనిమిషరాజసంపదల కర్హుఁడు గోత్రవహుండు నెల్లమే
దిని భరియింప నోపునతిధీరుఁడు మానవసింహుఁడుకా జగ
జ్జననుతవిక్రమోన్నతుఁడు శాత్రవరాజహరుండు నైన నీ
తనయుఁడు పూనుకొన్న నొకతాపసిజన్మముఁ గావ నోపఁడే !

67

క. నీరాముని లక్ష్మణుతో, నీరామునివెంటఁ బనుపు మింక నితనిచే
నీరజసీచర యగు ధర, నీరజహితవంశ చింత నీ కేమిటికిన్. 68

— * దశరథుఁడు రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుట. * —

గీ. అనివసిష్ఠుఁడుపల్లువాక్యములవలనఁ, దనయుమహిమంబునిజమనితలఁచెన్మృదు
విశ్వసించురె ? భూపతుల్ వింతవార, లెంతవారైనఁ దమపురోహితుని గాక.

క. యోగవిధేయుం డెవ్వఁడు, యోగింద్రుల కతఁడు గురునియోగవిధేయుం
డై గాధేయుని వెనుకొనె, యోగపరిత్రాణమునకు ననుజాన్వితుం డై. 70

ఉ. పైనముచేసి తండ్రి వనుపం బెనుపంతముతోడ నిట్లయో
ధ్యానగరంబు వెల్వడి పదాంకపవిత్రితమార్గు లైరి త
న్మౌనికృపానుభావభజమానబలాతిబలాభిధానవి
ద్యానిరవద్యబోధవిజితశ్రము లై మహిపాలబాలకుల్. 71

చ. వడి గొరవంకబారు లిరువంకల రాఁ జెలరేఁగి చిల్కత
త్తడి దుమికించుకొంచు జడదాలుపు వేలుపుకంటిమంటలోఁ
బడి వెడవిల్తుఁ డంగ మెడఁబాసిన మోసపుటెంకి యాటచేఁ
బడసిన యంగసంజ్ఞ నిల భాసిలుడేశ మతిక్రమించుచున్. 72

చ. అలకకెలంకునం దొలఁకు నాటకొలంకుననుండి వచ్చు గం
ధిలనలినీమిశ్రద్రవపథిన్ సరయానది దాఁటి వృత్రని
ర్దళనసముద్భవత్రిదశరాడఘనాశేఘనప్రకాశముల్
మలదకరూశముల్ గడచి మార్గమునం జనుచుండువారికిన్. 73

సీ. యక్షాన్వయసుకేతుకుక్షీవారిధిఁ దోచు కాలకూటమువంటికలువకంటి
దివివెలయాలి కై దెగు నన్నదమ్ములం దగ్రజుకాల్టొక్కినట్టిజంత
మాయచే జగ మెంచు మారీచుఁ డనియెడు పాతకుఁ గనినట్టిపాపజాతి
వనధి గ్రోలినమానికినుకచేఁ దనయుండు తానును బొలదిండి యైనదుండి

గీ. యాత్మసాత్కారితచరాచరాత్యయప్ర
యత్నకృతకృత్యమృత్యుదుస్త్యజకృతాంత
నగరశృంగాటక శయాగ్రనర్తితోగ్ర
నిఖిలభేటక తాటక నిలిచె నెదుట. 74

క. అదారుణ నీదారి న, రాదకులోత్పాతసంధ్య యనఁ దగు రుధిర
క్షోదారుణఁ గని ఘృణి యగు, నాదశరథసుతునిఁ జూచి యతివరుఁ డనియెన్.

- సీ. వనిఁ ద్రోయఁజే చంద్రవతిఁ గూఁతు రనక యుద్ధతి నాచి కేతుమాతామహుండు
పినతల్లి యనక నిర్భేదింపఁడా మున్ను దితినిండుగర్భంబు శతమఖుండు
ప్రియకాంత యనక డుల్పింపఁడా రేణుకాతరుణియాదల జమదగ్నిమాని
బ్రాహ్మణి యని గణింపక తెంపుతోఁ బట్టి చంపఁడా భృగురాణిఁ జక్రపాణి
గీ. నడతదప్పినయప్పుడె కెడవఁజెల్లు, బుధవితతి నైన యతి నైన బాలతి నైన
దయదలఁప నీకునిటువంటి భయదబలత, మనుకుటిలశీల యబలయెమనుకులేశ.

ఉ. నా విని యావినీతరిపునాముఁడు రాముఁడు కర్ణ పాళియం
దావిబుధారి వారి గుణ మంటియు నంటకమున్న టంక్రియా
రావమునక ధనుర్గుణము రక్కసిసొంచుట కెచ్చరింప ర
క్షోవిసరాంగశోణితముఁ గ్రోలి యెఱుంగనికోల యేయుడు.

77

— * తాటకను రాముఁడు వధించుట. * —

క. ప్రాణాహుతిగొనె నాశిత, బాణాపలి యాతుధానభామినిపంచ
ప్రాణముల రావణాదిమ, కోణపసముదయము బుత్తిగొనుటకు మొదల.

78

క. తాటక నీగతి శరహతి, గీటడఁచి నిశాతర్కూటకీ ర్తికవాట
జ్యాటంకృతి యగురఘువతి, యాటోపముఁ జూచి పొంగి రమరులు నింగి.

క. అంతటఁ గౌశికుఁడు గృహ, శాస్త్రాతికభృత జృంభకాది శస్త్రనికాయం
బంతేవాసికి రామున, కెంతే వాసిగ నొసంగె నింద్రునియాజ్ఞన్.

80

ఉ. కౌశికుఁ డస్త్రదేశికుఁ డౌకానొకదేశము సత్యలోకనీ
కాశముఁ జూపి యొరిపువిఖండన కంటివె నైగమాంతవా
ణీశరణీభవన్తునిమణీఖని నీవని నాశరేదిరా
నాశకళాపటుండు కుహనావటుఁ డున్నజనైకపావని.

81

చ. క్షీతి నుదయంబుఁ జెంది బలిగీమునకుఁ వడి వేరువాటి యు
న్నత మగురూపుఁ బూని గగనస్థలి లోఁగొని యచ్చటం దరు
ప్రతతి చెలంగు లోకపరిరక్షకభిక్షుకచర్యఁ గన్న యా
మతకరిపొట్టిదిట్టనుహిమంబు విడంబ మొనర్చుకై వడి.

82

— * విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞమునకుఁ బ్రారంభించుట. * —

ప. అని యిత్రైతంగునం దరంగితా మందమందాకినీవికచకనకారవిందమకరంద
నివ్యందమధురిమానర్థ్యంబును, సచిరసంకోచితప్రచురతరమార్గదైర్ఘ్యంబును,

నగునిజాలాపనరణిం దరణికులపావనుల వీనులకు విందు సంధించుచు మదాంధ
సింధురపురంధ్రీకర్ణాంచలచలనసంచారితసమీరణనివార్యమాణ పంచాననద్వ్య
ణుకమధ్యాశ్రమం బగుసిద్ధాశ్రమంబునకు నేగి యాగాధినందనుండు యాగం
బునకు సుద్యోగం బొనర్చి యున్న సమయంబున సంభోజినీకుటుంబబింబ
గోచరుం డగు హిమాచలకుమారికాసహచరశిరోభూషణం బైనయోషధీ
రమణుకతన భీతిలుచు వెలువడిన తద్దళాంతరాళవనదరాళతరకరాళహాలాహ
లంబు పోలికఁ త్రిలోకీవిక్షోభకారియగు రక్షోబలారికి నగారంబైన తనదు
నేరంబు పరిహరింప దాశరథియై యున్న వెన్నునకు విన్నపంబు సేయింపఁ
దదీయవంశకర్త యగువికర్తనుసమీపంబునకు యామునానుబంధంబునం
జేరఁబోవులవణవారాశితీరున నఖండపటుకళాధూర్వహుండై పర్వశర్వరింగూడి
క్రీడించుజూడ రేతేఁడు నాతోడివేడుకకు రాఁ డని యుపశమంబుతో హరిపదో
పాంతసీమాసమానన్న యగునమాయామినివిధంబున సంబరైకదేశంబునం
ద్రిశంకుండు నివసించుటం జేసి నానాటికిఁ బ్రబలు సీచవాటిక నతిస్ఫూర్తి
వర్తిల్లు దివాకీర్తిబృందంబుచందంబున దశస్యందననందనాగ్రణి మహాగ్రచాప
ప్రతాపకీలీలాకలాపంబున నకూపారకుమారివిహరదమరావిరవరశరీరపటలం
బులం బుటంబు లిడుట కంభోరుహకుమారుం డనునయస్కారుండు సంఘ
టించిన యింగాలసంఘంబుభంగి బంగరుగట్టుపట్టు కాఱడవి నిర్గమించు
సౌవర్గవాహినిజలావగాహంబునకు వచ్చు నుచ్చైశ్శ్రీహోవన స్తంభేరమకదంబ
కంబు డంబున, నిలింపనపత్కలమపారంపరుల కింపు సొంపు సంపాదించు
రాత్రించరవధూటికాకోటికన్నీటియలజల్ల కాదికారణం బై, కౌశికారాధ
నీయచిత్రభానుప్రభానిరోధకం బైనధారాధరనికాయంబుసోయగంబున మహా
బీలంబునం దుండియు మరుద్ధగిసనలాలసం బై తోచు మేచకాస్తోకదర్శకరా
నీకంబువీక, నాకసంబున భయానకం బగుపలాదలోకంబు నాలోకించి కించి
తైన ధైర్యంబు లేక యాకులం బైన యాజకసమూహంబు లితరేతరంబు
నిట్లని గణియింపం దొడంగె.

83

చ. తపసులపాలిమృతత్యవులు డైత్యులు వీ రిల నున్ననాళ్లకుం
దప మని చేయఁ గూడునొ వ్రతం బని పట్టగ శక్యమో వితో
యిపు డిది యేటియత్నము వహించె పివేకవిహీనుఁ డైనయీ
నృపముని యంచుఁ గౌశికు పయిం గడు నేరము తెంచువాఱలు.

84

ఉ. హత్యకు రోయఁ జూతురె దురాత్మకు లై చరియించురాక్షస
వ్రాత్యులు వీరివంక నగురట్లకుఁ దిట్లకుఁ బెట్ల కోర్చునా
ధృత్యవిశేష మెక్కడిది తాపసిబక్కల కింక మీర లా
ఘాత్యము చూప భూపతులు గారు చనుం డని పల్కువారలున్. 85

మ. అరణు ల్పాత్రము లగ్ను లాస్తరణమున్ హవ్యంబులు న్నేటితో
డ రసాభాసత దోఁప దీక్ష కడముట్ట న్నోచెఁగా మాని ప
క్షిరధుం డప్పడె బాలుఁ డితఁ డని సందేహింపఁడా యూరకే
యరుదే నేటికిఁ జేతగానిపని కీయైకైవోకుఁ డనవ్వరలున్. 86

మ. మన మధ్వర్యుల మై కనం దగినసామ్రాజ్యంబు లే మున్న వీ
యనయజ్ఞంబున కేల వచ్చితిమి లె స్సాయెం గదా కూలివో
యినయాధ్ధాత్రము చాలు చాలు నిక హేమాతృత్వం బటంచుం బలా
యనపారాయణు లైన ఋత్విజులు నై రవోచ్చ మఘాగంతుకుల్. 87

సీ. కేల నున్మూలించి గిరిశృంగములు పూచి కాచినతరులపై నైచివైచి
కన్నుల మిఁగుఱుల్ గ్రమ్మ నాశ్రమభూమి నెల్ల క్రొన్నెత్తురు చల్లిచల్లి
వడి ఖేచరుల నేలఁ బడ నీడ్చి సిగలూడ్చి కరములు పెడకేలు గట్టికట్టి
యట్టహాసము చేసి హస్తఘట్టనలతో నటునిటు పాతరలాడియాడి

గీ. నిండిరి నిశాటు లెడము లేకుండ మింట, వింట లే దిట్టిదుడుకు నీవింట మమ్ము
మనుపవే రామ యభిరామ యనుచు మాను, లార్చినెఱిగింప లేనగ వంకురింప.

మ. విలు కేలం గొని రామభద్రుఁడు రణోర్విం దమ్ముఁడుం దాను బె
క్కులకోరు త్నిగిడించి రక్కసులముక్కుల్ చెక్కులుం గాళ్లు పి
క్క లురమ్ముల్ కరము త్థిరమ్ములును బ్రక్క ల్లోక్కలుం చక్కు చ
క్కులు గావింప నిలింపు లెక్కు డని రక్కోదండపాండిత్యమున్. 89

గీ. కలితవర్ణాంతరుం డైనగాధిసూను
సహచరత నేమొకో నిజక్ష త్రజాతి
కయినపిప్పలదండ మూనియుఁ బలాశ
దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మార్తాండకులుఁడు. 90

శా. మారీచక్షణడాచరుం డపుడు రామస్వామితోఁ బోర్చితై
యారంభించి తదీయమారుతశరవ్యాపారతూలీకృతా

కారుం డై మృతి దప్పి యుప్పుకడలిం గాఁపయ్యె వాగ్ధీశకాం
తారత్నంబులు నీటిపాప యనుచుం దన్బట్టి యాడింపఁగన్.

91

క. ఆహేళికులుం డనిమిష, బాహుళహిమకిరణరాహుబాహు సుబాహుల్
వాహరివాహగేహ, ప్రాహుణికుం జేసె ననలబాణప్రాధిక్.

92

మ. విదితన్నేహము, సాధునంశము, గుణాన్వితంబు, సత్పక్షమున్
హృదయగ్రాహిఫలంబు నై యెలయు నయ్యిత్సావకరాప్యైరిత
ప్రదరోత్తంసమువెంట నంటి చనియెన్ రాత్రిచరప్రాణప
క్షి దయం బాయఁగలేనిమానవతిరీతిన్ రక్తభావాత్తయై.

93

చ. నిజమఘుపూర్తి దోఁప రజనీచరహరిణియై కకుత్స్థత
ల్లజుని వరించి యున్నజయలక్ష్మికి నొక్కసపత్నిఁ గూర్చ గా
ధిజమునిచంద్రుఁ డంతట విదేహమహీపరిణీపురోస్తుభ
వ్రజనము చేకొనెం గృతము వర్ణవివర్యయచక్ర్యుఁ డెంచునే.

94

చ. ముని రఘురాముతో నరిగి ముందట శోణతటానుబంధి చం
దనవనవాటి నాఁటిపయనంబు వసించి హయోధిరాజది
గ్వనజముఖివినోదమణికందుకతన్ రవి చెంద సాంధ్యవం
దనముఖకృత్యము ల్నడిపి తజ్జ్ఞులగోష్ఠి మెలంగె నయ్యెడన్.

95

క. ఈజనపదమున కధిపతి, యేజనపతియో మునీంద్ర యిది కృతయుగవ
ద్భాజిత మని వెఱఁగందెడు, నాజితనూభవునితోడ యతివరుఁ డనియెన్.

96

నీ. పారాభిమతచిత్ర బలసాంబుఁడు కుశాంబుఁ డనఁగఁ గౌశాంబికి నధిపుఁ డొకఁడు
నరశరీరసూజనాభుఁడు కుశనాభుఁ డన మహూదయమున కినుఁ డొకండు
దోశ్యక్తిశరజుఁ డాధూతరజుఁడన ధర్మారణ్యపురికి నధ్యక్షుఁ డొకఁడు
నవనివిభావసుండు వసుండునా గిరివ్రజరాజధానికి రా జొకండు

గీ. నైన వై ధాత్రకుశరాజసూనులందు, వసువు పాలించుచేత మీవసుధయందు
రల్లకుశనాభుఁడు ఘృతాచివల్లఁగనియె, నతను సైన్యానితంబుఁ గన్యాశతంబు.

ఉ. కిన్నెర మీటి వీణెఁ బలికించియుఁ దంబుఱఁబూని రక్తిగాఁ
దిన్ననిపాట పాడియును దేశియు మార్గము నింపు సొంపు నిం
ప న్నటియించియుం దివిరి మద్దెల వాచియుఁ బ్రాద్దువోక యా
కన్నెలు కేళికావని నొకానొకనాఁడు మెలంగి రయ్యెడన్.

98

- చ. కరువలి వారిమేనులును గౌనులుఁ గీల్జడలుం దొడ ల్నుడల్
తఱులుఁ గురు ల్మరుల్కొలుపఁ దానిపు డెక్కడ సంతరించెనో
శరశత మైదుకైదుపులజంత యటంచు విరాళి కొగ్గి డ
గ్గఱుటయు రాచకూతురుల గాలికి గీలికి సోక శక్యమా. 99
- చ. చులుకడనంబుఁ గోడిగముఁ జూపకు మోపవమాన మానినీ
తిలకములం గవుంగిటికిఁ దీసెద విట్టి విచార మాజడా
త్తుల దని పల్క గా డ్వులుకతో విరిఁబొండ్లయొడవు వంపు దిం
పులుగొనరానిపెందెపులుఁ బూంచె; నిశాంతముఁ జెంది రింతులున్. 100
- చ. తనయలవాతచేష్టఁ గని తత్ప్రతికార మొనర్పఁ జూళినం
దనుఁ డగుబ్రహ్మదత్తునకుఁ దండ్ర యొసంగినఁ గన్యకామణుల్
నునుజిసానదేతిన మనోజులకోరుల మించి రద్దిరా!
మునిసుతుఁ జెట్టపట్టుశుభమూర్తుల కెక్కడిగాలిసోకుడుల్. 101
- మ. కుశనాభుం డల సౌమదేయున కనుంగుంగూతులం బెండ్లి న
ల్పి శుభాన్నత్యముఁ గన్నపిమ్మట జగత్ప్రేంభోలికావ ర్తికి
త్తిశరచ్చంద్రసుధావయోధి యగుగాధిం గాంచె నస్తద్గురుం
గుశసంజ్ఞం డగుమత్ప్రితామహుకృపం గోదండవిద్యానిధిన్. ? 102
- గీ. అనుచు నిజవంశకథఁ దెల్పు నతనియుక్తి
రక్తిగనుచాయఁ గెంజాయ ప్రాచిడాయ
దినముఖవిధేయములు దీర్చి మనుకులీనుఁ
డనుజుఁడును దాను మునివెంట నవలఁ గదలి. 103
- సీ. భవఫాలదృగ్స్వితప్రవహత్రదీయకిరీటకోటిసుధాంశురేఖ యనంగ
తైలాధిపాలానమూలకీలితసింధుగజరాజరజతశృంఖల యనంగ
నపవర్గమార్గసౌధారోహణాధారపీఠమయాధిరోహిణి యనంగ
నతివేలసుకృతపక్షాహూతి హేతుశారదవారివాహధోరణి యనంగఁ
- గీ. గమలకువలయకన్లారకుముదసాధు, నీధుమాధుర్యమేచురక్షిరయై భ
గీరథునిపాలి సౌరశృంగిణి యనంగ, మించు గంగాతరంగిణిఁ గాంచె నెదుట. 104
- శా. హస్తాంభోదనిరస్తయాచనక ధారాటచ్చటాదై న్యసా
ధ్వస్తిక్షీరగవీవదాన్యదిన రాజామ్నాయమూర్ధన్య వి

ధవస్తారాతిన్మపాలసైన్య ! యన్మపావాణీపదాధవస్య ! ధీ

రస్తామస్తవనీయజన్యగరిమప్రాధాన్యయోధాగ్రణీ !

105

క. కంధరవాహనసింధుర, పైంధవచందనసుగంధ సౌగంధికినీ

బంధుసుసింధురశరమరు, దంధఃపరిపంథిబంధురాయతకీర్తి !

106

మానిని. పాటవనంగితురంగభటోద్భటబంధురగంధగజేంద్రఘటా!

హటకకూటధురీణపులీనమహత్తరమత్తరిపుక్షితిభృ

ర్ఘూటవిపాటనశాతవిపాత ! నిశాటవిరోధికటాక్షునిరా

ఘటకృపారసపూరనమేధితగాఢనిరూఢనిజాభ్యుదయా!

107

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదితసరసకవితావిలాసవా

సిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకర

సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవవిరుదాంక వేంకటాచలపతి

ప్రణీతం బైనచంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు,

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

చం పూ రా మా య ణ ము.

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీనందనసౌందర్య బుధానందనసూక్తిధుర్య యరిన్పసనీనా
మానమదేభనఖాయుధ, కోనమదేవీకుమార గుణమణిహారా ! 1

— * విశ్వామిత్రుడు రామునకు గంగావతరణం బెఱిగించుట. * —

మ. కని యయ్యేటితెఱుం గెఱుంగుటకు నైత్వోకుండు గాంక్షించినం
గొనియాడం దలకెక్కుటెక్కులది పేర్కో శక్తుడా యిట్టిగం
గ నొకండైన వచింతుఁ గొంత యనుచుఁ గాధేయుఁ డాలోకపా
వనిశీవి న్నొడువం దొడంగెఁ దదనుభావినాయమానార్భటిక. 2

చ. చలిమల మున్ను మేరుతనుజాతయనందగు మేనిటెక్కు చ
న్నలవలింక్కునుఁ గల మనోరమఁ జేకొని కాంచె దానియం
దలికచలుఁ రథాంగకుచ లంబుచరాయతనేత్ర లబ్జవ
క్త్రలు నగుముద్దుఁగూఁతులను గంగయు శౌరి యనంగ నిర్వ్వరక. 3

గీ. వారిలో వారిలోలకల్పారకమల, వనరటద్భృంగ గంగఁ జేకొనిరి సురలు
మానునిమిటారిచికటారి శౌరియనెడు, హంతకారి వరించె నయ్యగితకారి. 4

మ. గిరిజం గూడి శివ్రం డనేకయుగముల్ గ్రీడింపఁ దత్తేజ ము
ర్వర దాల్చెఁ ధర యోర్వలేమి గని గీర్వాణుల్ శిఖింబూన్పఁ జే
సిరి గర్భచ్యుతియంచు సంతతి నిజస్త్రిలందు లేకుండ ని
ర్జరకోటిక బహుభార్య గాఁగ ధరణిఁ శాపించె నద్దేవియుక. 5

మ. పడవాలుకొ ఘటియింపుమంచు దివిజుల్ బ్రార్థింప నవ్వహ్నియుం
దొడుకుండ త్రడిజోదుతేజము సుధాంధోవాహినీవారిని
ల్పుడు నయ్యేఱు వడంకుమెట్టకడ తెల్లుం దార్ప నాతెల్లునం
బొడమొక దైవతమొక్కఁ డిత్తిగలమోముల్ కృత్తిక ల్మచ్చగక. 6

ఉ. అట్టి హితావహుక గుహలు మహామహలుఁ దా దళవాయిపట్టముం
గట్టికొనంగఁబట్టి భయకారకతారికవీరకామాళీ

- ధట్టరవశ్రుతిఁ బెదరు దాడి దొఱంగి నిజామరావటీ
పట్టణమేల నోచెఁ బవిపాణి యపారరమాధురీఁ డై . 7
- సీ. తొలకరితటియాబపులుఁగుఁడేజీకాతు నడుగువోదుమిపక్కిపడగవాని
నలువపాగాబాటయలవరించినమేటి రాకాసిముక్కాక డాకవాని
తెఱగంటిరాచకూతురిఁ గైకొనినజాణఁ గొమరు మన్నెటికంపుఁగొమరువాని
జాళువానెత్తమ్మినరదాల్పునీటరి మలచెంచురాచూలివలపువాని
- గీ. మేలుబలువాలుతోడికెంగేలువాని, వేలుపులచాలుఁ గృపఁ జాల నేలువాని
షణ్ముఖుని బేకుకొన్న నీచరిత విన్న, నొడవునయ్య తదీయసాయుజ్యపదవి. 8
- చ. విరిసరి వేనలిం, గళభువి న్నణివల్లరి, యంఘ్రి వజ్రపు
స్మరిపణినాఁ ద్రిలోకి యనుచానకుఁ దానొకనీటు వెట్టు నం
బరతటినీవతంస మిది పావకమూర్తి గతిం ద్రిథాపరి
స్ఫూరణముఁ బూనుకొన్నవిధము నివ్వరించెద నీకు రాఘవా. 9
- క. పొగడొందె మును దయాంచ, ద్వైగళుఁడు భుజదండపరిణాకృతభరణమిళ
జ్జగదండమహీనగరుఁడు, సగరుఁ డనం జక్రవర్తి సాకేతమునఁ. 10
- చ. తరణికులేంద్రుఁ డాతఁడు విదర్భజఁ గేశిని వై నతేయసో
దరి సుమతిఁ వివాహమయి తత్సతులందు సమాశతవ్రతా
చరణవరప్రదాయి భృగునత్కృపచే నసమంజసంజ్ఞతో
నఱువదివేపుటొక్కరగు నాత్మజులం గనియెఁ మహాజులఁ. 11
- క. అసమంజసచరితుం డని, యసమంజసమాఖ్య వెడల నడిచి పురిఁప
ప్రిసహస్రకుమారులు గొల్ప సహస్రకరప్రతాపవారితరిపుఁ డై . 12
- మ. సగరుం డంతట వాజిమేధమఖదీక్షం బూని యాగోచితం
బగు తేజి నిద్దిపింప నాహరి నహల్యాజారుఁ డింద్రుండు చౌ
ర్యగతిఁ దాచె నిశాచరుం డగుచు జారత్వంబు వర్తిల్లుదో
దగుచోరత్వముఁ జేరె నంచుఁ దను విద్వాంసు ల్దిగ్ రోయఁగఁ. 13
- చ. హరి నరయఁ గురుం డనుప నత్తటి సాగరు లుర్వి రోసి వే
సరి ధర ద్రవిప్రవివ్వి బలినడ్కగు లై హరిబుద్ధి దక్కి చి
క్కెర మునిము చ్చటంచు గమకింపులచేఁ గపిలుం గెరల్చి త
ద్గురుతరకోపదీపమునకుఁ శలభాకృతిఁ జెంది రందఱుఁ, 14

క. తనయులు దడయుట కధిపతి, మనుమనిఁ బనుచుటయు నతఁడు మహిబిలపదవిం
జని నిగుతైన పితృవృత్తి, గని వారిం దడుప వారిఁ గాంక్షించు నెడన్. 15

క. చద లేటినీటఁ దడువక, కొద లేటికిఁ దీటు సగగుకొమరుల కని వ్రే
మ దివంతచరుడు గరుడుడు, మదివంత యడంప నంశుమంతుండంతన్. 16

చ. కపిలు సహశ్వపార్శ్వతలుఁ గన్గొని జన్నపుఁదేజియంచు వి
న్నప మొనరించి వానికరుణన్ హయముం గొనితెచ్చి యిచ్చిన్
సృపుడు తనూజమన్యువు భరించియు మన్యుసమాప్తిఁ గాంచి ది
వ్యపదవి కర్హుఁ డయ్యె నతివార్ధక మొందియు నిర్జరోన్నతిన్. 17

క. అసమంజసుతుం డంతట, వసుమతిఁ బెక్కిండ్లు పూని వలిమలకడఁ దా
పసియై తిరిగియు సురనది, వసుధకుఁ దేనోపఁ డయ్యె వానిసుతుండున్. 18

గీ. తండ్రిక్రియఁ బో నలదిలీపతనయుఁ డగుభ
గీరఘండు గోకర్ణంబుఁ జేరి నలుపు
తపమునకు మెచ్చి యిలఁ దూఱు తనదువేగ
మాఁగికొనఁజూచు నుగ్రుపై నాగ్రహించి. 19

సీ. తొగతేని పరివార మగుతారసంఘంబు శంఖరింఖి స్తణిసరఃజూప
జవనీతహరిదంతజలధరవ్రాతంబు కూలశై వలజాలలీలదోప
సుడివడి తిరిగెడు సురవిమానశ్రేణి లెడనెడఁ బడవలవడువుఁ దెలుప
భిదురాసి తను నెందు వెదకింపఁ జొదంతి డిండిరఖండపాండితి భజింప

గీ. గగన మేకోదకీభూత మగుట నబ్జ, హితుండు దిక్షోహము వహింప నతని తేరి
హరులఁ దరంగలవెల్లిఁ బో నాఁవలేని, తహతహ ననూరుఁ డాత్మలోఁ దల్లడిల్లి.

మ. నురుగన్నవృ ముఖాబ్జమం దొదవ నన్నుం బూని పోనీక శం
కరుఁ డే యాఁగెడువాఁడు చూతమనుచుం గల్లోలవాచాలతన్
సురకల్లోలిని కేలినీరమణహృజ్ఞాటీజటారుద్ధ యై
గఱికిం బట్టిన మంచుబాట్టు కరణిం గన్నట్టై జిత్రంబుగన్. 21

క. పృథుకేందుహాళి సురనది, బృథివికి రానీక యడ్డువెట్టుటయు భగీ
రథుఁ డాత్మ నపూర్ణమనో, రథుఁ డై నుతియించె ధరణీరథు నీకరణిన్. 22

సీ. కుసుమవాటియు మహానసము నై పొనఁగు నేదేవదేవునకును దేరివలువ
చూపులు రూపులు నై పొల్పుమీఱు నేపరమపూరుషునకు బండికండ్లు

లాయంబుఁ గంచంబు నై యుల్లసిల్లు నేదంటవేల్పునకును గంటసరము

లీలాబ్జ మంపముల్కియు నై చెలంగు నేయసమవై భవునకు నొసలికన్ను

గీ. సతని జితకంతు నతులబాహుప్రతాప, దూరతోవార్యమాణసింధూరసింధు
రాశరకశత్రు సీమంతు సంఘిహతకృతాంతు వామార్ధశుద్ధాంతు నభినుతింతు.

మ. జయ మృత్యుంజయ ! వాసరాత్యయవియచ్చారీవినోదప్రియా !

జయ గంగాధర ! మేదినిధరధనుర్జ్వాకర్షణోద్యత్కరా !

జయ గౌరీధవ ! సారసోద్భవరమాజానీప్రణీతస్తవా !

జయ విశ్వాధిక ! దారుకావనమునిశ్యామాప్రియంభావుకా ! 24

వ. అని యిట్లు నిజకపర్దనిర్దయరుద్ధసిద్ధవాహినీమహితలావతారకారణ నైపుణంబుఁ
జూపునాదిలీపభూపాలతనయు నాత్మీయచిత్రచారిత్రబహువిధోచ్చారణంబునకు
మెచ్చి వైయచ్చరపరంపరాకీర్తికోటిమణిర్ఘాటపాటలమరీచి మాలికారచిత్రసీ
రాజనోపచారచారుచరణరాజీవుండును, గైవల్యవితరణానుకూలకరుణారసార్ద్ర
భావుండును, శిఖండిపదమార్గణవ్యగ్రశాబరీ మరాళగమనరోధికాదంబినిడంబ
రవిడంబికాకోలకాళిమాళికమృగమదానులేపన మనోహరగ్రీవుండును, వినోద
మేదినిధరాయమాణరాజతగ్రావుండును, నఖండస్వయంవ్యక్తసూక్తిశీలితానేక
భావమోహకప్రకాశితానన్యదేవసామాన్య దివ్యప్రభావుండును, నభంగురస్వీ
యసంగరోపకరణతాసమంచితప్రపంచ దురహంకరణవంచనాచుంచుకొనిచిదవ
దాతహాసితమాత్రనిర్వాపిత పురత్రితయపూర్వదేవుండును, నగుమహాదేవుం
డు దను నవని కవతరించుట కనుమతించుటయుఁ బంచశరపంచశాఖామండలి
తపుండ్రకోదండదండంబునం దుండి చిటిలిపడు బటువుకట్టాణిముత్రియంపుఁ
బూసకరణి ధరణిజనపాతకప్రతతి కుత్పాతహేతు వై గగనపదవిం దెగి పడిన
మిక్కుటంపుఁదోళచుక్కతేకున మరకతంపుటుప్పరిగొణిగదప్పి యులుకుబ
కదారిపారువామిటారీతిరునఁ గుమారనారాచధారావిదారితధరాధరపివరసరణి
నిర్గమించు రాయంచమించుఁబోడి పోడిమి హిమాద్రిమంజులనికుంజంబు
నిష్క్రమించు పంచాననప్రమదకొమరున నమరపురవనాంతరాశతంతర్యమాణ
నిష్క్రాంతియైన చౌదంతియొప్పిదంబున నంబరగవీలలామంబు పొదుగునం
బరిసుతం బగుసురుక్షీరపూరంబుడంబున నాదేవదేవుపాటలజటాజూటంబు
వెలువడి చిలువచెలువ చెలువలర, దంష్ట్రీకలసెకలం దొలంగించు బలుచలువఁ
బరివసతి నెలకొన, నలకమరపతి వీపుచిప్పఁ దాకి యుష్పరం బెగసి జగదండక

ర్పరంబునఁ గుంటువడి మగుడునేగం బడరఁ బుడమికి డిగి నలుగడల వెల్లిఁగిరిసి
 పెల్లగుచుం జాలుకొని యిద్దరులు నేరుపడు నుద్దఁడి నేఱుబడి వెడలి పులియ
 డుగుతపసికొడుకు వెనుకొనెడు పాలకడలి వడుపున, పసంతసమయంబు నను
 సరించు కుసుమసముదయసమృద్ధిపగిది, విశదపక్షానుశీలనాలక్షితవినోద యగు
 కాముదీనమితిరీతిఁ, గృత్తికామట్కంబుననువర్తించు కార్తికనిశాచక్రవర్తిమూర్తి
 లాగునఁ, బరమభాగవతుననుగతికి హత్తు సత్త్వగుణసంపద విధంబున, వదా
 న్యమూర్ధన్యునకు ననుకూల యగుకీర్తి బాలికపోలిక, భగీరథురథంబువెంట
 నంటి పంటవలంతికంటసరి సరవి మీటి నీహారగిరికుమారి భాగీరథీప్రధానమా
 కలిత యై యనేకనగరభేటకర్వటీగ్రామటీకోటులందఱి జహ్నుమునిసవనవా
 టిపై నాటోపగరిమ నెఱిపం గోపించి పుక్కిటఁ జిక్కంబట్టి యెట్టకేలకుఁ
 గరుణపుట్టి యాజటివచుండు కర్ణపుటి విడువఁ గడువడిం గదలి జాహ్నువీనమా
 హ్వయంబు మెఱియ నరిగి సాగరులపయిం బజివ నయ్యేటి వరవ నమ్మేటియ
 టువదివేపురున రేంద్రనందనులు సంక్రందనపురంబుఁ జెంది రంత భవదీయవంశ
 కర్త యగు సగరప్రణప్త సంతర్పితపితామహగురుప్రసాదాసాదిత ప్రాజ్యసా
 మ్రాజ్యవైభవుం డై యుండె. పుండరీకలోచనా ! సమీచీన యకాష్టాక్షేణకుల
 విజయవైజయంతి యన నీసురస్రవంతి మెఱియుచున్నది. మఱియు నీవియ
 న్నది జగన్నుతాపదాను లగుభవత్కులీను లీనిఖలజలనిధిమేఖలావలయభా
 రంబు భరియించుటంజేసి నిర్భయంశయ్య దుర్భరపురావసుంధరాభరణధారం
 ధరీలక్ష్యమాణయగు బుభుక్షం బోనిడ వడంకుమెట్టకడఁ దోకవెట్టుకొని గట్టు
 చట్టుపల మట్టుపెట్టుదిట్టదెన మొగంబుగాఁ జూగి నిగిడి వేయుపడగలకొలందిఁ
 బూర్వపారావార లహరీ జలకణాసారధోరణీవిసారణపరాయణసమీరణకీశోరపా
 రణాకుతూహలి యగునాదికుండలియన సహస్రభావిజృంభమాణప్రవాహగా
 హితపయోరాశి యై కాననయ్యె నవలోకింపుము.

25

మ. అని మందాకిని భూమికిం దిగినచర్చం దెల్పి యాలోకపా

వని వారిం గొనియాడి యావలికిఁ బోవ న్తుండటక సాధకే

తనధూతశ్రమహంస మొక్కనగరోత్తంసంబు నీక్షించి యె

వ్వని దివ్వి డని రామచంద్రుఁ డడుగక వాచంయముం డి ట్లనుకొ.

26

సీ. అఖిలమోహిని యైనహరిమాయచే వజ్ర యమృతాపహృతి కేగునసురవరులఁ
 దెగటార్చఁగుపితయైదితి మహేంద్రు జయింప దగుపుత్రుఁ బడయ వేడఁగ మరీచి

- వసువునఁ దపము నల్ప నగారి కై తపంబునఁ బరిచర్య నల్పుచు వినీతుఁ
డై యుండి యొక్కనాఁడంఁగి నెన్నెఱులంట నశుచియై కూర్కునయ్యతివకుఁడీఁ
గీ. దూఱి గర్భంబుఁ బవి నేమి తుచుకలుగ నొ, నర్ప నవి నస్తమారుతినాఁ జెలంగె
నాశరూపతల్లి వసియించు నప్పు డిప్పు, రము గుశస్థ నమనుకాన రవికులీన. 27
- క. పాడమెన్ సుకృతి యలంబన, యెడ నొకఁడు విశాలుఁ డనఁగ నిత్యాకునకుం
గొడు కతనిచేరి దఘమున, కెడయీదు విశాల యయ్యు విది రఘువీరా! 28
- చ. సుమతిన్మపాలుఁ డేలుపురిఁ జూత మనం జని మువ్వు రాధరా
రమణునపర్య గైకొని పురందరుఁ డేజడదారి నారిపైఁ
దమి గతశోకుఁడై పిదపఁ దాల్చె నజాండభరంబు నట్టిగో
తమజటి యున్నయాశ్రమపదంబు కుఱగటత్రోవఁ బోవఁగన్. 29
- క. పాపాణ మొకటి రఘుకుల, భూషామణి పదపరాగమలు పైసోకన్
యోషాతిలకం బగుచుఁ దు, రాషాడరవిందగంధిరహిఁ జూపట్టెన్. 30
- ను. మనువంశేంద్రుడదాజ్ఞరేణువు పయిం బాఱంగ నెమ్మోము కౌ
ను నెఱుల్ పొక్కిలి పాణిపాదములు కన్నుల్ పుష్కరచ్ఛాయ మ
య్యె నయారే యనఁ బద్మవాసనలు మేనెల్లం గన న్నోచియుం
జనువోయి నివ్విడదయ్యె కైలగరిమస్వాభావ్య మయ్యింతికిన్. 31
- గీ. అరిది యనఁగఁజెల్లదె రజోగుణమె ఖేద, మునకు మోదమునకు మూలమగుట
రజమువలన వికృతి భజియించినయహల్య, ప్రకృతిఁదాల్చె రామపదరజమున. 32
- సీ. తనచంచలతవాయ దని తపంబొనరించు తొలకరిమెఱుఁగొ యీతలిరుఁబోడి
హరసాంధ్యకృతిధాటి ధరకు జాతీరసుధాకర రేఖయేమొ యీకంబుకంతి
వసుమతి తనవేరువాసింపఁ గన్న పైఁడిసలాకయేమొ యీబినరుహాక్షి
తనచెలికాని కామలి కనంగుఁ డొసంగిన కృపాణి యేమొ యీనలినపాణి
- గీ. యనఁదగు నహల్యయాతిధ్యమునకు నలరి
కౌశికుఁడు రాఘవులతోడఁ గదలి యంత
జనకమఘవాటి కరుగఁ బూజన మొనర్చి
యినకులునితో శతానందుఁ డిట్టులనియె. 33

— * రామలక్ష్మణులకు శతానందుఁడు గాధేయచృత్తాంతముం జెప్పట. * —

శా.క న్యాకుబ్జపురి న్వసించునపు డీగాధేయుఁ డత్యోహిణీ

పైన్యంబుఁ గొని యొక్కనాఁడు మృగయాజాతాశయానందుఁ డై

వన్యం గ్రుమ్మర దోచు ఘర్తమడగన్ వాసిష్ఠనద్దంబునం
దన్యానామరథేనుకర్తృకతదీయాతిభ్యసంతుష్టః డై.

34

ఉ. ఈపసి గాచయింట వసియించుటకుం దగుఁగాక దక్కునే
తాపసి కంచుఁ దద్దవికతం బగునుద్ధతిపెట్టుఁజేసి ధా
త్రీపబలంబు బ్రహ్మబలధిక్కుత మాట యెఱింగి చాపమున్
రోపముఁ బాటనైచి మునిరూపముఁ దాలించి తత్త్వణంబునన్.

35

చ. తపమొనరించురత్తఱి బతంగకులాభిశశాంకుఁ డాశయ
వ్యవగతశత్రుశంకుఁ డగునట్టిత్రిశంకుఁడు బొందితోడి ది
వ్యపదవికై వసిష్ఠు విడనాడి తదాత్మజులన్ దురుక్తిచేఁ
గుపితులఁజేసి శాపము దగుల్పడి తన్ శరణంబుసొచ్చినన్.

36

ఉ. మాలతికంబు సూడక సమస్తయుషుల్ తనుఁగూర్చి వచ్చున
వేళ వసిష్ఠసూను లొదవెం గద రాజకయాజకుండు చం
డాలపుసోమయాజి కని నవ్విన వారి యవాఛ్యజాతులై
కూల శపించి వేలుపులు కుంభినికిఁ దిగమి న్నకోపుఁ డై.

37

చ. దివికిఁ ద్రిశంకుఁ బంపుటయు దేవవిభండు తదీయకశ్మల
ప్లవపతివేషముం గని యిలం బడద్రొబ్బ నభంబునందు న
య్యవనిపు నుండఁబంచి భవనాంతరకల్పన మంత నజ్ఞసం
భవకృతసాంత్యవాదుఁ డయి మాని తపోభరితాంతరాయతన్.

38

క. పశ్చిమదిక్కున కరిగి వి,పశ్చిదపశ్చిముఁ డితండు బహువర్షము లం
దాశ్చర్యకృతాస్తోకత, పశ్చర్య వహించె భూనభశ్చరనుతుఁ డై.

39

మ. నరమేధంబున కంబరీషుఁ డడుగం దన్ దల్లిదండ్రుల్ ధనా
తురులై యమ్మిఁగొనం బశూకరణభీతుం డై శునశ్శేపుఁ డీ
కరుణాభీన్ శరణంబువేడ నతనిన్ గాఢాయుగప్రీతి
మరుఁగావించి భజించె నిట్టిత్రిజగన్మాన్యుండు సామాన్యుఁడే.

40

క. వెండియుఁ బడమటిచాయని, తం డుగ్రతఁ బూనుకొన్న తపముఁ జెఱుప నా
ఖండలుఁ డలనుమనఁగో, దండునివేదండ మైన తనుఁ బనుచుటయున్.

41

క. మేనక మానివీరక్తి భ,యానక రతిరాజరణజయానకనిభసిం
జానకనత్తరనూపుర, యానకళానుగతగాంగహంసాంగన యై.

42

- సీ. మించుతోడ రమించుమేఘంబు కై వడి వ్రేలుకొ ప్పొకనీటు గీలుకొలుప
మరుపతాక వహించుమకరచిహ్నము రేఖ సోగకన్దవ బెక్కు సాగనుచూపఁ
బండుగురే దాల్చు నిండుజాబిలిరీతి మొగము లేనగవుతో ముద్దుగులుక
నెలదీవఁ దళుకొత్తు నలరుగుత్తులనీవి బటువుగుబ్బలు నేత్రపర్వ మొనఁగ
- గీ. మహికిదిగివచ్చి తనయాశ్రమంబు కెలన, మెలఁగ నావేల్పుజవరాలివలకుఁ దగిలి
యలఘుకళలకు నిధిగాన నతనుశాస్త్రు, దేశికుం డయ్యె నప్పడు కాశికుండు. 43
- మ. నునుఁగెమ్మెవి జపానుబంధ మణఁపన్ నూగారు సామీరశౌ
దనచర్య న్మఱపింపఁ గౌను హరిచింతం బోనిడం గోకపా
లనదృష్టిం జనుదోయి మాన్పుఁ జిరకాలం బీఘనుం డావిలా
సినితోఁ గూడి మెలంగి యంతట నుదీచి న్యోగియై యున్నెడన్. 44
- సీ. వేలుపుదూరవీటివేశవాటిమిటారిమిన్నల కిదిగదా మేలుబంతి
హయమేధముఖయాగయజనశీలురఫలాకలనల కిదిగదా కల్పలతిక
పవిత్రేత వసవోనిదివిజేంద్రరిపుతపోవితతికి నిదిగదా వేటువిత్తు
జగమెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటాకుజరావజీరున కిదిగదా జీవగట్ట
- గీ. యనక కినుక శిఖాకృతి దనుకఁ దిట్టె, నమరపతి పంపఁ దనదుడెందము గలంప
వచ్చురుచిరోరురంభ యకావనవిజృంభ, మానసంరంభ రంభ నిష్కాని వరుడు.
- క. తదనంతర మీతఁడు పూర్వదగంతరమున నిరంతరశ్వాసనిరో
ధదుర్గంతతపోబిభ్య, త్రిదివుం డయి విలయతరణితెఱఁగున మెఱయన్. 46
- శా. బ్రాహ్మీవల్లభుఁడు న్వసిష్ఠుఁడు నిలింపఁజేసియు న్నీవపో
బ్రహ్మర్షిప్రవరుండ వంచుఁ దను సంభావింప లోకో త్రర
బ్రాహ్మణై కశరణ్యమంత్రజుషియన్ ప్రఖ్యాతి వర్తిలై నీ
బ్రహ్మజ్ఞానధురీణుఁ డంచు గణుతింపన్ మాని సంప్రీతుఁ డై. 47
- క. రాతిరి యచ్చట నుండి విభాతం బగుటయు నొసంగెఁ బ్రామినుకులప్రో
గై తమ్ముల కనుఁ గైతగు, జోతికి న్స్థితింబు దర్శనుమగర్భముగన్. 48
- క. శ్రీరామలక్ష్మణులు సంధ్యావరచితప్రణతులై నిజానుగతిన్ రా
వారికి జనకపురాలం, కారము వివరింపఁ దొడఁగెఁ గౌశికుఁ డెలమిన్. 49

— * శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు మిథిలావృత్తాంతము జెప్పఁట. * —

మ. కిరిధారేయునికోట హీరఖచిత్రకీడాద్ర, మున్నీరు చ
ల్ప రహింబాయనిచీర, మేరుగిరి జాల్వాపీఠ, మిన్నేటు బి

త్రరపుక హరిము గాఁ జెలంగుధర సీతారత్నముం గాంచు దాఁ
బురుటి లైసపురీమతల్లి మిథిలం బోలంగఁ బ్రో లున్నదే !

50

మ. శివకోదండవిఖండనంబు సలుపక సీతానురక్తికి విదే
హవిభం డున్నపురంబు డాయఁగల నీయత్నంబు చింతించి తా
భవచాపం బగుభీతి నిన్ను నతిచేఁ బ్రార్థింప నున్నట్టి మే
రుపురీతిం గనుపట్టె వప్ర మిచటక రోధోఁంతరవ్యాప్త మై.

51

చ. జగతికిఁ గూఁతు రై కలిమిజవ్వని జానకి యస్సమాఖ్య ని
న్నగర వసించి యున్నకతనం బెడఁబాయనికూర్చి కాశయం
బగవడఁ జుట్టఁబెట్టు కలశాంబుధికై వడిఁ జూడ నొప్పె నిం
దగడిత పుండరీకకుముదావలిధాళధళియుతాంబు వై .

52

చ. ఇప్పురి గొప్పయుప్పురిగ లిక్కువ తెక్కువహించు మించులై
యొప్పులకుపు లుండ విడనొల్లని నల్లని మబ్బులోయనం
డెప్పులఁదేలుఁ దన్ముఖవ నేరుహసారభవారిరాశి నె
ల్లప్పుడు దూర*భేచరవనాగతసాంద్రమదాళిమాలికల్.

53

మ. మినుకుంబైఁడిమెఱుంగుమేడ లిచట న్నిన్నంది యుండం గనుం
గొని యాదిత్యులు రత్నసానువులు పెక్కుల్ దోచె నొరయ్య ! ప్రా
క్కనకట్లోణిధరంబు శంకరాఁడు విల్లా వంచిన న్వంచుఁగా
క నికేతంబులు మాకు లేవె యనుచు గర్వింతు రత్నున్నతికల్.

54

చ. హరిహయనీలకీలతమహత్తరగోపురకాంతిధోరణి
దరణి భ్రమించి నీకుఁ దగునా యమునా వడిసుల్లఁ జెంద సా
గరుఁ బెడఁబాసి వచ్చుటకుఁ గారణ మేమి యనం దదీయమా
ఖరికి నగు న్సురీతతి పకాపక నిష్పరిమింటిచాయలకల్.

55

క. పరిమిళితాగరుధూప, స్ఫురణం బై యిచట ధరణిసుత రతనపుటు
పురిగ గగనారవిందము, సురభియనుట నిజ మొనర్చు సురతతిమదికికల్.

56

శా. ఋగ్వేదార్ణవకిర్ణధారులు, యజుశ్శ్రీవల్లభుల్, సామస
మృత్యుద్రుష్యనిధుల్, భృతద్వివిధమిమాంసారంసుల్, శ్రవో
దృగ్వాణి పరిణేత, లక్షచరణోక్తివ్యాపకుల్, సాహితీ
భృగ్వంశంబులు, జాణ లన్నికళలం దీప్రోలి విప్రోత్తముల్.

57

ఉ. ఈవికి జాల దర్శనమహీస్థలి, * పోరికి జాల దీప్తిలో
కీవరవీరలోక, మురుక్తి వసించుట కిమ్ము కాదు రా
జీవభవాండ, మిన్నగరి జెన్నగురాచకొమాళ్ల కన్నవో
నావశమా గణింప రఘునందన వారిగుణప్రభావముల్. 58

గీ. ఒకరొకరి యింటిముందటి యుదిరిపసిడి, మేరువం తేసి రానులై మెఱయుననగఁ
దెల్ల బేగడకొండ యాస్తి యగునలకు, బేరుఁ డెనయానె యీవీటి బేరులకును.

ఉ. ఏరులసంఖ్యఁ జెప్పటకు నెవ్వరికి న్వసపోనిదారిఁ గా
శ్రీరధరత్రి బైరులు సమృద్ధి వహింపఁగజేసి గోగణా
ధారత రాజశేఖరవతంసములై సయిదోడు గంగకు
స్వీరికి బోల్కి చెల్లు నన విష్ణుపదోద్భవు లుండు రిచ్చటక్. 60

మ. వినువీధిం జనురప్పు డిప్పుగముఁగో వేతండతండంబు చె
క్కున నెక్కొన్నమదంబు లంబుజవిపక్షుం జెంద పెంపొంది కం
దనువేరం దనరారుఁ గాని భువనఖ్యాతావదాతాంశుసాం
ద్రునకుం జంద్రునకుం గళంక మను తెందుం జెప్పఁగా నొప్పునే. 61

మ. చరణాబ్జంబులు సాది కుర్చిఁ గదియఁ జాఁగు న్రయప్రాధిఁ జి
త్తరుతేజీలను మించుఁ దిన్ననినడక్ ధాటిం బరీక్షించువో
శరధుల్ దాటి చివుక్కున స్తరలు నాజానేయరత్నంబు లి
ప్పరి నారట్ట కరూశ బాష్ణిక శక ప్రోద్బూతభావోన్నతిక్. 62

మ. కొఱతం జెందనిచందురుం డడుగునం గూర్తాకృతిం జొప్పడం
దరిత్రా డై తొలుకారుమించు లమరన్ సౌందర్యమథాద్రచేఁ
జెఱకున్సింగిణిజోదు చైత్రయుతుఁ డై శృంగారసారాంబుధిం
దరువం గల్గిన వేల్పుచెల్వ లిచట స్వర్తిల్లువారాంగనల్. 63

ఉ. చిత్తరుచిత్తరుల్ నడభజించి రనన్ జిగినీలి కాసె ద
బ్బొత్తెడు పాత్రకత్తియల కొజ్జటికంబు వహించి కోహళం
దత్తిలు నైసఁ గా దనెడునైపుణి మార్గవిధంబు దేశీయుం
బెత్తము కేలఁ బూని వినిపింపఁగ నోపుదు రిందు నట్టువల్. 64

ఉ. సంగరభోజి కాస్తి యగు జంత్రము, గాత్రమునందు రక్తిమా
పం గొఱగాఁడు, చాలఁ డలపావని రాగము విస్తరింప, నెం

- చం గొడుకుంబ గాశ్వతరసంజ్ఞలకుఁ శ్రుతిదస్పనంచ వీఁ
కం గయికోరు ముజ్జగముగాణల నిచ్చటి గాయకోత్తముల్. 65
- క. ఉఱు ముఱిమినట్లు భరముం, దరితీపుమిటారిపలుకుదారి నయంబు
నైఱుంపనేర్తు రిప్పురి, నెఱమదైలకాండ్రు వాద్యనినదప్రౌఢి. 66
- ఉ. చక్కెరమోవికాటు, దమసానులచీరలవల్లెవాటు, లేఁ
జెక్కుల గోటిసీటు, మెయిఁ జెల్వగు కీల్జడవాటు, నార్జపుం
డెక్కుఁఘటింపఁ గుంకుమపటీరకురంగమదాదివాసనల్
సొక్కులిడ న్నడ న్విటులు సోలుదు రిచ్చటివేశవాటులఁ. 67
- చ. పలుతెలినిగ్గు మొల్లగమి, బాహులు చంపకమాలిక, త్తగ్గు
బులు వికచారవిందములు. పొన్నలు నాభలు, వాలుఁగన్నులు
త్పలములు నైచెలంగ బహుతం గనుపట్టు వసంతలక్ష్మి ల
ట్లలరుల జటిగొందురు విటాశయ మిచ్చటిపుష్పలావికల్. 68
- చ. మొగముల తమ్మివాసనకు మూఁగెడు తేఱులఁదోలుకేలి కై
చిగురులమేవరు ల్గదియఁ, జిల్కెడు పల్కులఁ జేరఁ గీరముల్
బెగడఁగ, మించు నందె రవలిం గలహంసలు రా, నసైన్యయై
తగుమరుమించుఁబోణి కెనదాటుతు రిచ్చటిశాలిపాలికల్. 69
- క. జనకుఁడు నిమివంశయశో, జనకుఁడు నిజకీర్తివిజితశారదఘనతే
జనకుఁడు పటుబోధనిరం, జనకుఁడు పాలించు దీని సరసాస్థానిఁ. 70
- మ. మొగలిం గేదఁగి రేకు, వంశకుహళి న్నుత్యంబు, చట్రాతిహో
* మొగతాత, శ్కనఁటిక మిటారి కపురంపుంబల్కు, గారాకుదీ
వగమి న్నేజిగు రుద్భవిల్లునటు లీవై దేహుయాగక్రియా
జగతిం బాల యొకర్తు నీత యనుసంజ్ఞం గల్గి వర్ధిల్లఁగఁ. 71
- మ. కటి దొడ్డ కననౌటఁ, గన్గవకటాక్షశ్రీలగర్వంబు చూ
పులుఁ జన్నుల్ మొనసేసి యుంట, బగడం బుం దార్కొన న్తోవి పూ
నుటఁ, దాచుణ్యపు బందుక ట్టగుట మేనుందీవకుం జెప్ప కె
చ్చటికో పోయె మిటారి బాల్య మసమాస్త్రప్రాప్త దౌర్బల్య మై. 72

- చ. గొనబుటాయారి నెన్నెఱులు కొప్పున కందుట చూచి వానికి
న్ననలకుఁ దాము రాఁగలుగునంటు గణించి నిజోపమానయో
జన మొనగూర్చ వేడుటయుఁ జంపక మిందుకు సమ్మతింపమిం
గనకలతాంతవాటిపయిఁ గంటు వహింపఁగఁబోలుఁ దుష్టైవల్. 73
- క. విరితేనెమేపరులకుఁ, హరినీలపునరుల కిరుల కబ్బాక్షికురుల్
గురులై వెడవిలుతుని బెడ, గుఱులై తగ నెమ్మిపురుల కొక దాఁచరులై. 74
- ఉ. నీ విఁకఁ బాల ముంచినను నీళ్లను ముంచిన మే లటంచు మీ
లావిరిఁబోఁజికన్నఁగవ కాశ్రితవృత్తి వహించి తత్కృతా
క్షౌవళికాంతిపూర మమరాపగ యై యమునాన్రసంతి యై
తావుకొన న్భజించె నమృతప్రభవానిమిషత్వసంపదఁ. 74
- క. శ్రీలగువీనులసంగతి, నాళికత బెఱుకు కలికినయనమ్మలపై
వ్రాలినమదాళిమాలిక, పోలికఁ దారకల సొలపుపాలుపు వహించెఁ. 75
- ళా. ఆవామేక్షణనానఁ బోలుట కనర్హం బాటనో మిక్కిలి
న్నాపుంబువ్రసఁసునంబు దాళనిగతిం దోచె, స్త్రీమండలిం
దావయ్యె న్నరసాళి గర్వ్యరుచికి న్సంపంగి, వంశంబు ము
క్తావాసం బగుచుఁ నిర క్తయతిచిహ్నం బయ్యె నూహింపఁగఁ. 76
- గీ. నెలనెలకు భానుమండలిఁ గలయుఁ జంద్ర
బింబ మందుకుగా కిందుబింబమందు
నరుణబింబంబు గలయునే యరు దనంగ
మొగమున కొసంగు నొకతీవి ముదితమోవి. 77
- చ. హరమకుటావతంస మగునర్థసుధాకరుఁ డష్టమినిశా
కరుఁ డెదిరించి లొచ్చుగుట గానఁబడంగ నపాంగమాలికా
పరిచితకాళిమ న్నిటలపాలికపై నిడి మోయఁబోలు నీ
సరః నన న్బొమ్మ లైఱయు జవ్వనికి న్నెలవంక బాగునఁ. 78
- క. చిత్తజ్ఞఁ డను దొమ్మరి లా, గెత్తి వడిం దూటి చనఁగ నిడినకడానీ *
బెత్తపువలయములో యన, బిత్తరితాటంకయుగము బెడఁ గై తోఁచెఁ. 79
- గీ. చిగురువిలుతుపగతుఁ డగునుగ్రునకు శేఖ, రత్న మొందు తనకొఱంత దీఱ
నర్థచంద్రుఁ డలిక మై తోఁచెనేమొ యీ, మదనజనని యైనమానవతికి. 80

- మ. కలువ ల్లంకెన కుందచంపకములుం గంనోయి కెమ్మోవియుం
 బలుచా ల్నానయు నొటఁ దప్పి తలఁచుం బద్ధాన్యమో మెల్ల నా
 బలఁగొ బంచు; మృగాంకుఁ డట్ల పొగడుం బల్కు ల్పుధల్ చిన్నివె
 న్నెల లేనవ్వు కపోలముల్ కళలు నై నిచ్చల్ ప్రకాశించుటన్. 81
- మ. సహజశ్రీహరిణాంకపంకరుహముల్ సౌందర్యదాయాహృతి
 స్పృహచే దర్పణబింబదంభమునఁ దన్ జేరం గృపం గారవిం
 చి హసాక్షిద్యుతిఁ బంపకం బిడి భృతజ్యేష్ఠత్వముం దమ్ముల
 న్రహియుం బూన్పఁగఁబోలు బాలమొగ మా రాజరవిందంబులన్. 82
- క. సంకుమదంబు వహించియు, సంకుమదం బణఁచు నొర సతికంధర మీ
 నాంకావహజయకాహళ, శంకావహమృగు నినాదచతురిమయతమై. 83
- మ కులుకుల్ నేర్చెడు పైఁట మీటుకొని రేఁగుంబండ్లు పూగీఫలం
 బులు మాలూరశలాటువు ల్లికుచము ల్పూబంతులుం దమ్మిమొ
 గ్గలు తాళంబులు నారికేళములు చక్రంబుల్ నునుం బైఁడికుం
 డలునుం గొండలు నై చెలంగె గుచము ల్నానాటికిఁ బోఁటికిన్. 84
- చ. జనకునిపట్టిగట్టిజగిచన్గవ సామజకుంభదంభనో
 దనగరిమ న్రహించు టరుదా? కరిదారణకారియైనయా
 కనకగిరీంద్రధన్వివరకార్తకముం దునియించుప్రాయపుం
 ఘనతవహించి యున్న దనఁగా నిక భాసుకులాధినాయకా. 85
- చ. నడు మతిసూక్ష్మ మైనకతనన్ రతినర్తసఖిండు సిబ్బెపు
 బొడ నునుగబ్బిగుబ్బకవఁ బుట్టెడు రాయిడి కావలగ్నముం
 జడియఁగనీక యానికయొసంగిన నీలశలాకపోలికం
 బడఁతుకరోమరాజి కనుపండువు నిచ్చు జనంబు చూడ్కికిన్. 86
- చ. ఘనుఁడు గదా విధాత సతికౌ నణుమాత్రమునన్ ఘటించినాఁ
 డని చరణాబ్జరేణుపరమాణువుచే మునిసార్వభౌమగే
 హినితనువల్లి యెల్లస్పృజించిన నీయెదుటన్నుతింపఁ బో
 యినభవదీయచిత్తమున కేగతి వింతయగున్ రఘూద్వహా. 87
- గీ. కొనుసోయగంబు గగనంబు నుతియింప, ననుచుఁ గన్న పిన్నజనులు దలఁపఁ
 దనకుఁ దానె తోచె వనితపొక్కిలికి మహాబిలప్రసిద్ధి యద్భుతముగ. 88

- చ. గురుకుచబాహువల్లదులకుం దమపాలిటిపుణ్యవాసన
 న్నరులుగ నోచినార మని చంపకమాలిక లుండఁ బంకసం
 కరములు తమ్మిత్తుండఁడు లురు కాండబలంబువహించి బల్హిన్
 సిరిఁ బచరింపఁ దత్తనువు చిల్లులు వోవఁగ నాడరే జనుల్. 89
- సీ. వేణిబంధమయారవిందబంధుకుమారికాసమాకలితసైకత మనంగఁ
 దారుణ్యహిమకర్ణధీరీటశుద్ధాంతవిహరణోచితమణిద్వీప మనఁగ
 రతిమన్మథవివాహరచనామహాత్మవప్రకటితకనకవేదిక యనంగ
 హరిశరాసదురాసదాధిరోషణపణగ్రహమనోరథరథాంగం బనంగ
- గీ. భృతస్మదాకారమేదిసీకృతి జుగుప్సి, తాశయకు కేశయభవప్రయత్నశౌర
 వస్ఫురతైజసత్తోణివలయ మనఁగ, బాలిక పిఱుందు కన్నులపండు వయ్యె. 90
- చ. అతిశయరూఢరీతి కరభాలికిఁ జొప్పడఁబోదు హస్తినీ
 పతులకరంబులు న్నలినభావము దోచు ననంటి కంబముల్
 గతమ్మదు లేతరాకృతులు గాన మనోజ్ఞతయు న్నువర్ణజ
 ద్భృతియు మృచత్వముం గలతిలోదరియూరుల కెవ్వ పోలికల్. 91
- చ. తలిరుకటారికాని బలుదంటదొనల్ వెనువెంట నంటు ను
 జ్వలశరశాలిసార మొదవ న్నకరాంకము లూని హేమకా
 హళగరిమన్ జగత్త్రయజయంబు వహింపఁగఁ జేయునట్టి యి
 జ్జలరుహపత్రనేత్రమ్మదుజంఘికల న్నతియింప శక్యమే. 92
- క. కంజనయనాశిరోమణి, కిం జరణయుగంబు సొబగు కెంజిగు రగుటన్
 సుజాతకోరకంబు ల, నం జితతారకములైన నఖములు మొఱయున్. 93
- సీ. రాజీవచర్యధుర్యకుఁ బాల్పడినఁ గాక ఘనకూర్మరేఖ చేకొనినఁ గాక
 వసుమతీభరణలాలసత కోపినఁ గాక మతకరిహరిదారి మనినఁ గాక
 దళితారి విక్రమోద్ధతిఁ జెలంగినఁ గాక రాజహారితకు నేర్పడినఁ గాక
 మణిచితానాయోధ్యమహిమఁ జెందినఁ గాక కోటేసుటెక్కు నెక్కినినఁ గాక
- గీ. శ్రీఘనోన్నతి కలికి మై చెలువు నెఱిపి, కాక చెలి పాదయుగళి మీఁగాళ్లు పిఱుందు
 నెన్నడుము చన్నుగవ మోము చిన్నిమోవి, నాన వేనలి యొకని కెన్నంగఁదరమె.
- క. ఈపగిది న్నవయావన, యై పరఁగఁ దనూజపెండ్లి కాజనకుండు ధా
 త్రీపమదాక్షేపణమగు, చాపారోపణము పణము సలిపె గుమారా. 95

- క. అని యీగతి మునితిలకుఁడు, ననవిలుతుని చిలుకుటమ్ము నాటినచందం
బున డెందంబున నీతా, వనితామణి గీలుకొనఁగ వర్ణించుటయున్. 96
- క. ధరణికుమారీకుచభర, పరిరంభముగోరు రామభద్రుని మదికిన్
మగువిల్లు మేరువయ్యెన్, హగువిల్లు నమేరు వయ్యె నత్తివైచిత్రిన్. 97
- వ. ఇత్రైగునం దత్తపస్వి కీర్తితం బగునమ్మత్తకాశినీరత్నంబు శంభుచాపాధిరో
పణప్రయత్నంబు చిత్తంబున హత్తింప నక్షత్రవర్తనాయత్తతల సత్తమిలు
వృత్తంబుల నిమిత్తంబువలన సప్రపోదాత్తులై యుత్తమక్షత్రియకుమారు లగు
విభాకరనిశాకరుల నీవి, దేవతావిగ్రహపరిగ్రహభావ భావనావిలకుమారీలతో
రరికాముఖరపామరధరామరానీకదుర్వివేకం బపాకరించుటకు భూచరులలో
చనంబులకు గోచరించిన యనింద్యసౌందర్యసాంద్రులగు నింద్రోపేంద్రులచం
దంబున, నిజాపకారకారణశుచిస్ఫురణ కయనం బగుభవత్పతీయనయనంబు
లీలఁ, గలపావేళాకుపిత శైలాధిపదుహితృ చరణకిసలయ విలసితాలక్తరసవ్య
తికరానువేలముకుళితం బానర్చియుఁ బెచ్చుపెరుగుమచ్చరంబు లిచ్చలం బా
యక తదీయకోదండదండంబు ధరణీమండలంబునం దుండుట యెఱింగి ఖండిం
చుటకుఁ బంతగించుకొని యేతెంచిన లతాంతశరవసంతులకరణిఁ, డెఱగంటి
కలువకంటు లెటువంటి యొప్పులకుష్పలై న తెప్పపాటు వాటిల్లక చూపుటార
పులం దరిది దోప దని తత్పరీవారపారిస్ల వేక్షణాకటాక్ష వీక్షణప్రేక్షణీయు
లగుట నైజగతి నవతరించిన జయంతసలకూబరులహవణిక, మహీభర తృణ
గ్రాహీకృతమహానీలశకలబృందంబు లగు చికురబంధంబులును, సాగంధికవనీ
బాంధవస్తనంధయకుటిలతాచపేటీపాటవనిరాఘాటంబు లగులలాటంబులును,
జాంబూనదరసవిలిఖితశ్రీలకు సవర్ణంబు లగుకర్ణంబులును, ధనుర్ణతల వంపు
దింపులకుఁ దెచ్చుకొమరుగల కనుబామలును, గమలదళవిదళనావహాచరిత్రంబు
లగునేత్రంబులును, నపత్రాకృతిభరితచాంపేయకళిక లగుకాళికలును, ముకుర
నికరాపిఢానకరవైశద్యవిశౌలంబు లగుకపోలంబులును, బింబఫలకదంబకమ
దంబున సతనుఘోటథాటినుద్ధాటించు కాపులకుఁ దాపు లగుమోవులును,
నవీనకుందకోరకతపశ్చారకారకోదంతంబు లగుదంతంబులును, ననౌపమ్యవా
హనానుకూలహింబుకంబు లగు చిబుకంబులును, పర్వదినశర్వరీమాత్రపరిపా
లితాఖండమండలపయోరుహాభియాతిస్తయావలోకనస్త్రితోన్ముఖంబు లగుము
ఖంబులును, శంఖసంఘాధికదరత్వే సంపాదన ధురంధరంబు లగుకంధరంబు

లును, సమదవేతండశుండావితానచాంచల్య దానసన్నాహు లగుబాహులును, జగదభయవితరణశరాసనాకర్షణపురస్సరణసంజనిత కీర్తిపుంజమంజిమపిశంకా కారి హీరకంకణాలంకృతప్రశస్తాబు లగుహస్తంబులును, విపులతరకవాట విఘటనాతిదక్షంబు లగువక్షంబులును, సింహసంహననత్వయాథార్థ్య బోధా వధాను లగుకౌనులును, జలభ్రమివిభ్రమప్రదాయిగంభీరమాభిశోభు లగు నాభులును, సంతరీపంబుల నకూపారంబుల ముంపఁజాలు నతివర్తులాకృతిఘ నంబు లగుజఘనంబులను, సకలభవనజలజనయనామానవప్రసిర్భేదసప్రోద్య మాన శీలికేలిసీరమణపాణిశీలితగదాయుధానుకారచారువు లగునూరువులును, సంతతస్పర్ధాధురీణతూణీరజాతానీతశరసంఘు లగుజంఘలును, నభినవప్రవాళ మ్ముల నధ్యుషితసాలమ్ములుగావించు చంచదారుణ్యశరణమ్ము లగుచరణమ్ము లును, మెఱయ సరయగమనంబులతో యాగభాగంబులకుఁగా మున్ననుశ్రు తచ్యవనజటిలధారేయు లగునాశ్వినేయు లన గాధేయు వెంబడి నడచు నభి రామలక్ష్మణు లగురామలక్ష్మణు లాత్మీయరామణీయకనిరీక్షణ త్తూణత్వరాస మారుహ్యమాణకాంచనప్రాసాదమంచోపరిప్రవేశ పారశాతోదరీనిశాతదృ క్కోణగుచిగణవిసార్యమాణదరవికనదుత్పలపలాశవర్గం బగురాజమార్గంబు సంఘ్రితలకలితహలకులిశకలశతామరనచామరపతాకాతపత్రాదిరేఖాంకంబు ల నలంకరించునవసరంబున.

98

— * రాముఁడు శివునివిల్లు విఱచుట. * —

- సీ. ఘనరేఖితో ఘనాఘనరేఖ చెలి గాఁగ మెఱుఁగుఁజూమనిచాయమేని వాని
రాజీవప్రతేందిరాజీవదాయి గ దోయి నాఁ జనుకన్నదోయి వాని
రాకారమాసోదరాకారసౌందర్య మోముచక్కనిముద్దుమోమువాని
యుగలీల నిభహస్తయుగలీలలితరీతి కేలికయగు కేళికేలివాని
- గీ. దరముచెలువంబుఁ దఱుముకంధరమువాని, నరరి నురరీకరించు పేరురమువాని
రాము సౌమిత్రిమైత్ర్యభిరాముఁ జూచి, పౌరులు భజించి రక్షిసాఫల్య మపుడు.
- మ. పొలయల్క స్తుడిగొన్నభూమిజనతద్యాప్తివల్లచే మారచా
పలతాటంకృతి దోష రాముఁ డది నైఁపం జూలియో శూలిబ
ల్వీలు మోపెట్టి తదీయ భంగసమయావిరూప్తనాదార్తి దై
త్యులఁ దార్ప న్మునివెంట నేగె నిమిషంశోత్తంసునాస్థానికీ.

100

- గీ. ఏగి తనరాక విని మున్న యెదురుకొన్న, జనకునిసవర్య గన్న యామునులమిన్న
కన్నుసన్నఁ దదానీతకార్తుకం బ, తండు గీలించె డాకేల బెడులీల. 101
- మ. (1) ధనువంశం బది విష్ణునంశ మగునాధానుష్కధౌరేయుచే
మనువంశంబుగతిగ్ గుణోన్నతి వహింప న్నోచి యంత నివ్దే
హనరేంద్రాత్మజమానసంబుక్రియ వేగాకృష్ట మై లేఖిలో
కనికాయామిదంబు కై వడి విభగ్నం బయ్యెఁ జిత్రంబుగఁ. 102
- సీ. ప్రతిపక్షవిత్తోభశితపక్షవిత్తోభకరుణాంబుదకదంబగర్జ్జ యనంగ
భుజమందిరాసాది విజయేందిరాదాన సమయపుణ్యాహఘోషం బనంగ
మహికుమారీకరగ్రహణసంఘటిత మాంగళికసంగీతమాఖరి యనంగ
నాసురాన్వయజగీహసముద్యతమహాప్రస్థాన భేరికార్భటి యనంగఁ
- గీ. జండకరవంశమండనోద్దండబాహు, దండకృతమండలీకార ఖండితేందు
ఖండకోటీరకోదండకాండరవ మ,బాండభాండంబు గుమ్మని నిండికొనియె. 103
- క. జనకుం డంతల రఘువతి,కిని సీతకుఁ బెండ్లి సలుపఁ గృతనిశ్చయుఁ డై
తనుఁ బిల్వబంప మిథిలకుఁ, జనుదెంచెం బక్తిరథుండు సమనోరథుఁ డై. 104
- సీ. కననోచుతిలక మెవ్వనికీర్తి నప్పుర స్తోమసంగీతగోష్ఠీముఖంబు
తలిదండ్రు లనుబంధములకుఁ బాలయ్యె నెవ్వనిచేఁ బరతత్త్వ మైనవేల్పు
మనియె రాజన్వతి యనంగ నెవ్వనివంక మున్నీటిమొలనూలి ముద్దరాలు
దురమునం దరిజాతదుర్దశ విడుచు నెవ్వని కేతుదశచూచి వజ్రపాణి
- గీ. అట్టియజుపట్టి కెదురుగా నరిగి పురికి, వోడుకొని తెచ్చి రతనపువొడ్డనగ రొ
కటి విడిది చేసి తలఁప శక్యంబు గాని, యులుప వట్టించి నిమివంశతిలకుఁ డంత.
- మ. అనుజం డై నకుశధ్వజుఁ జితసుధన్వావాప్తి సాంకాశ్యప
ట్టనరాజుం బిలిపించి యాఘనుండు తోడఁ రా నయోధ్యాధిపే
తనికేతంబున కేగి యున్నయెడ మార్తాండాన్వయాచార్యుఁ డి
ట్లను బాంధవ్యకథానుబంధమధురవ్యాహరధౌరంధరే. 106
- మ మను విత్కౌక్తు భగీరథుండు రఘుపు స్తాంధాతయు స్తున్నుగాఁ
గ ననేకు ల్లలరే కదా రవికులఖ్యాతుల్ నృపుల్ తత్ప్రసి
ద్ధి నవీనోన్నతిఁ దాల్చు పక్తిరథుఁ డిద్దివోపకృద్ధన్విక
న్ననతిశ్లోఘులు రాముండు భరతుండు సౌమిత్రులు భూవరా. 107

ఉ. ఈవనజాతబంధుకులుఁ డీనిమివంశ్యునితోడి బాంధవ
శ్రీవచరింపఁ జూచుట శచీధవుఁ డీశుఁడు వీయమందిన
త్తై వెలయించు నింకఁ గన. నానగభేదనశక్తి రామునం
దావహిలు స్వహేదుహితయం దగు నింద్రజయానుకూల్యమున్. 108

ఉ. వింట గుణంబు గూర్చి రఘువీరుఁడు పంటవలంతి గన్నవా
ల్లంటఁ బరిగ్రహించుక్రియ లత్కుణుఁడు న్నిజకీర్తిసంపద
న్వొంటికి నద్గుణాప్తి యొదవించుటఁ జేసి వరించుఁగాక నీ
యింటనుమించుమించుమాసియించు నిభోర్తిభ నూర్తిభ న్నృపా. 109

క. భరతుఁడు శత్రుఘ్నుండును, వరియింతురు భవదనుజభవల మృదులవచ
స్సురభిలకాండవి మాండవి, ధరణీశ్రుతకీర్తి యనఁగఁ దగుశ్రుతకీర్తిన్. 110

— * శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులవివాహసన్న్యాసము. * —

గీ. అని వసిష్ఠుఁడు తనయోవయామలగ్న, నిర్ణయ మొనర్ప సాకేత నేతవిడిది
వెడలి నిజగేహమున కేగి వీడలంక, రింప మిథిలేశ్వరుండు సాటింప నవుడు. 111

చ. అలికిరి కస్తుర్తి గృహము లన్నియుఁ గుడ్యము లెల్లఁ గుంకుమం
బులు గొని పూసి రెల్లకడ మ్రుగ్గులు వెట్టిరి త్రొత్తముత్తియం
బుల మఱి వీధివీధులను బూన్చిరి పచ్చలతోరణంబు లి
చ్చెలువునఁ బట్టనంబుఁ గయిసేసిరి పౌరు లనేకవైఖర్తిన్. 112

చ. తొగచెలితాతిజోతి హిమతోయముఁజల్గఁ గిరీటిపచ్చతా
నిగనిగ లల్క ముత్తియపునిగ్గులు మ్రుగ్గులు వెట్ట దట్టపుం
బగడపుఁజాయ జాజు నినుపం గనుపట్టు విదేహరాజు హా
న్మగరునకుం బరిష్కరణనాటిక లేటికి మాటిమాటికిన్. 113

— * మంగళస్నానవర్ణనము. * —

వ. అనంతరం బంతరంగసంగతానందుం డగుశతానందుండు పరిణయోచితా
భ్యుదయకాలికకరణీయంబు లాచరించి పంచశరవీరసంచాలిత సువర్ణపాంచా
లికల పోలికల మేలికలం గీలుకొను జనకజాదిబాలికలం గైసేయుం డనినఁ
దదీయాలిక లగువిధుకలాలికలు లాలికలగుచుఁ దొలుదొలుత జగతీకుమారిం
గూరిమిం జేరి రయ్యెడ. 114

సీ. సీరసంపై జవావిజిచే నొక్కమృదుపాణి జలకమారిచె నొక్కజలద వేణి
తడియొత్తై జలుగుపావడచే నొకమిటారి కట్టె నంశుక మొక్కకంబుకంఠి
ననదండ నిమకీల్జడసు జుట్టె నొకబోటి దిద్దె జిత్రక మొక్కముద్దుగుమ్మ
యలఁదె గదదము నొక్కహరిచందనామోద తొడిగెఁగఁచుళి నొక్క పడఁతిమిన్న

గీ. తీర్చెఁ గాటుక నొక్కయిందీవరాక్షి
మెత్తై లత్తుక యొక్కచాంపేయగంధి
పూన్చె మణిభూషణము లొక్కపువ్వుబోడి
చూపె మునురంబు సతి కొక్కసాబగులూడి.

115

క. సతు లట్లూర్తిల మొదలగు, లతకూనల కతులమంగళన్నానాలం
కృతు లొనరిచి హిమభూభృ, త్పతిసుతకడ నిలిపి రంత దశరథునగరణ. 116

మ. అలివేణు బ్రఘుసూను మాంగళికపీఠానీనుఁ గావించి ము
న్నలికంబందు శుభాక్షతంబు లిడి కల్యాణీజను లోభనం
బులు వాడ సిగఁ జుట్టియున్న తళుకుంబొందాయెతు ల్వీడ్చి కుం
తలము ల్దుద్వి తలంటి రింపుగులుక న్నంపంగితైలంబునన్.

117

గీ. మలయజోద్వర్తన మొనర్చి మరకతంపుఁ, గొప్పెరల వాసనజలంబుఁ గుందనంపు
బిందియలఁగొందఱిందీయనిందుముఖులు, జలకమార్చిరిమనువంశతిలక మునకు.

సీ. కలువరాజిమిన్న చలువ దువ్వలువచేఁ దడి యొత్తి రథికసౌందర్యనిధికి
వలిపె హళాన్నంచుదోవతీయు సౌవర్ణాంబరముఁ గట్టె నొనఁగిరి రాఘవునకు
పరువంపుఁగవాదివిరిసరు చ్చికురబంధమునిండఁ జుట్టిరి దాశరథికి
ఘనసారసోమవారికలితకుంకుమపంక మలఁదిరి తరణివంశాభిమణికి

గీ. మకరకుండల కేయూరమకుటహార, కాంచికాదామకటకోర్తి కానికాయ
గండపెండఁగః*ముఖపరిష్కారనివహ, మువిదలు ఘటించి రఖిల దేవోత్తమునకు.

మ. కలకంఠీమణు లీగతి న్రఘువతిం. గై సేసి యాఠీవి మాం

గలికాభద్రంజనమజ్జనాచరణలం గై సేయఁ బాటీరపం

కలతాంతాఘరణానుకారితచలత్కల్పావసీజాతరీ

తులఁ గావించిరి లక్ష్మణున్ భరతు శత్రుఘ్నున్ బ్రమోదంబునన్.

120

చ. పరికరచారుదీలఁ గనుపట్టెడుపెండ్లికొమ్మల్ల కంబుధీ

శవ్వసనతి యింద్రురాణియు నివాళికి నెత్తు పసిండివెండిప

* గండపెండారము. ఈ తెనుఁగుపదము సంస్కృతసమాసమధ్యమన నిమిష్యుఁబడినది. దీని సాధుత్వము చింత్యము.

- స్థైరముల రేఖఁ దత్సమయఁ బేఖవిరోధవిదారిదోర్వ్యగ
స్ఫురదరిపాంచజన్యముల పోల్కి రవీందులు దోచి రంతటన్. 121
- సీ. పంచధానిరవద్యభద్రవాద్యపితాన మానందముఖరాభి ననుకరింపఁ
గరదీపికాకోటి ఘనతరతారకాపటలీవిలాసమ్ము పరిధవింపఁ
బాదచారినరాధిపకీరీటసందోహ మబ్జకోరకభావ మభినయింప
మాక్తికచ్చత్రచామరదామరచ్ఛాయ కౌముదీరేఖ వైఖరిఘటింప
గీ. గురుకవిబుధానుసరణి సోదరులు డెలుప, నెక్కినగజంబు గగనంబుటెక్కుగొలుప
నయవపర్వదరుచిసాంద్రుడయినరామ, చంద్రుడొగివచ్చెజనకుహజారమునకు.
చ. ఇనకులుఁ డాహజారమున నేనుఁగు డిగ్గి యనుంగు మంత్రిసూ
నుని కయిదండ గైకొని తను న్నిమివంశవరుం డెదుర్కొనన్
మినుకుటాయారిపాదుకలు మెట్టి నివాళి మిటాగు లెత్త శో
భనపువితర్జిఁ జెంది మధుపర్కము నంది వసించు నయ్యెడన్. 123
- ఉ. మేను తళుక్కు రంచుఁ దొలుమించునడం జనుదోయి రాయిడిం
గౌ నసియాడ నందియలు గల్లనఁ గీల్జడ పార్జిరంగనీ
మానటియై రహింపఁ దెరమాటునకున్ మరుదంతి నీటునన్
జానకి వచ్చె నెచ్చెలులు సందడిఁ గ్రమ్మ నొయారి నెన్నడన్. 124
- క. శతపత్రహితాన్వయవి, శ్రుతునకు “నారాయణస్వరూపవరాయ
ప్రతిపాదయామితే” యని, సుత జనకుఁడు దారవోసె సూన్యతనూక్తిన్. 125
- గీ. రతియు మదనుండుఁ బ్రణయవిగ్రహముఁ బూని
యత్పలపయోజశరము లొండొకరిమీఁద
నేయుక్తియ జానకీరాఘవేశు లప్ప
డిరువు రొనరించి రనోన్య వీక్షణములు. 126
- మ. తనక్రేగంట, రహించు తుంటవిలుతున్ దండించె నేయగ్రుఁ, డా
యనవిల్ ద్రుంచితి వెంత జోద వనుచున్ హర్షించి వైదేహి రా
మున కచ్చోఁ దలఁబ్రా ల్నెపంబు దొలఁక న్నుక్తాభిషేకం బూన
ర్చె నుదంచధ్వని గంకణంబులు ప్రశంసింపం గృతజ్ఞత్వమున్. 127
- క. అంగజశంఖజయశ్రీ, కిం గట్టుదుఁ బట్ట మనెడు క్రియ నాసీతా
శృంగారిణికంఠంబున, మంగళసూత్రంబు గట్టె మనుకులుఁ డెలమిన్. 128

- గీ. కడలిగట్టుపనికి గరిడిసాదనవీరి, కిది యటంచుఁ దజ్జు లెంచుకొనఁగ
జనకరాజకన్యయును రామభద్రుండుఁ, గట్టి రథికమైత్రుఁ గంకణములు. 129
- చ. తెలిగనుదోయి చెందొగలతీరుగఁ దాంతవతంసితాసితో
త్పల యగు హేమామధూమ్య పయిఁ బర్య ఘనంబున నత్తమిల్లు న.
త్తోలుకరిమించు మించునలతోయ్యలి దోయిట నుంచి నించులా
జలు వడగండ్లు గాఁగ శిఖిచాలె శిఖివళితో నటింపఁగన్. 130
- చ. తనకులకర్తమిత్ర మగుతామరచెల్వ హరించుకొన్న మ్రు
చ్చన కతిరోహితప్వ మిటు చొప్పుడునే యని పట్టుకొన్నపో
ల్కిని మిథిలాధినాథనుతకే ల్విజపాణిఁ బరిగ్రహించె న
య్యినకులసార్వభౌముడు సమృద్ధతరప్రణయాభిరాముఁ డై. 131
- మ. నగము న్తున్నుగఁ దన్ని క్రొన్ననలు పూనంజేయునీయంఘ్రి డా
య గరీయం బగుతాయి తా నలరుటే యాశ్చర్య మంచు సృఖుల్
పొగడ నిగ్గు వహించుభూమిజపదంబు న్రాఘవుం డంటి గో
ళ్లగుమిం బువ్వుగమిన్ భజింప ననెక ల్కట్టించె హస్తంబునన్. 132
- క. మింటం దోచునరుంధతి, యింటనైలఁగెడు పురోధ కిల్లాలంట క
న్గొంటిమి తత్సతి నున్నతి, గంటి మనుట యెంత వింత కాకుత్స్థులకున్. 133
- గీ. అమరనగకోటి యైనఁ బర్యాప్త మాధ, నాంబర వితీర్ణికా వివాహంబునం ద
నంతకళ్యాణగుణహేతు వైనరాము, నన్నిధిమ హేమాత్సవం బట్లు సాగె గాక.
- ఆ. లక్ష్మణు లగునూర్తిలాలక్ష్మణులలోభ, రతులు మాండవీభరతులు నఘవి
జఘ్నులు శ్రుతకీర్తి శత్రుఘ్నులునునట్ల, పరిణయార్హకృతులు జరపిరంత. 135
- మ. ననబోలుల్ రతనంపుఁ బల్లెరముల న్మాల్యోదనం బాల్పుఁ బ
ప్పను శౌకంబులుఁ బిండివంటలు ఘృతంబుం బాయనం బానవా
లును బచ్చళ్లు రసావళుల్ దధి మొద ల్బువ్వం బమర్పంగ భో
జనము ల్బంధుజనంబుతోఁ జలిపి రైత్వోకు ల్సభార్యాకులై. 136
- చ. హరిహయవి స్వయావహరమాధికుఁ డాజనకుండు ముద్దుఁ గూఁ
* తురుల వివాహము ల్జనతతు ల్గొనియాడఁగ నిట్లానర్చి య
ల్లర కరణం బొసంగె హరులుం గరులు న్రథము ల్లనమ్ము లా
భరణము లంగనామణులు పట్టపరీమళవస్తు లాదిగన్. 137

గీ. ఈగతి వి దేహపతియింటఁ గృతవివాహు, లైనతనయులతోఁ గూడ నతనివీడు
కొని దశస్యందనుం డంతఁ దనమపురికి, నడచునెడ నొక్కనాటి పైనంబునందు.

సీ. తను వెల్ల నిండి యకాదలకు నెక్కిన రాద్రసము కై వడి జటారాగ మమరఁ
జేఁజిక్కి కృశియించు రాజన్యయశము వైఖరి జపస్ఫటికాక్షసరము దనర
నగభేది యనెను చిహ్నంబుఁ దెల్పెడి జాడ గండగొడ్డలి భుజాగ్రమున మెఱయ
మరు గెల్చి యావీరవరు వి ల్లఱుత వైచికోనినట్లు జందెంబు కొమరు నెఱస

గీ. హరకుధరశృంగతుంగవంశాగ్రరంగ, నానటతీర్థిన రక్షేనటనపటిమ
వర్ణనోదీర్ణ తద్దృహద్వార్గపుండు, మార్గమున కడ్డ మైతోఁచె భార్గవుండు. 139

గీ. తోఁచుటయు గుండె కడుఁ బాచుపాచుమనఁగ
భృగుసుతుఁ డమందగతిధుర్యుఁ డగుట గనియు
వినియు నెక్కడి సడివచ్చె వీఁ డటంచు
దిగులుపడి పక్షిరథుండు చింతింపఁ దొడఁగె.

140

శా. ఈశో యేమి లలాటనేత్రుండు సహూ యీధన్వితోడన్ గుహ
ప్రీడాదాయి భుజాబలుం డితఁడు మున్ ద్రిస్సప్తకృతోవ్రణ
క్రీడాకృత్తరిపుక్షమాధిపవపుఃకీలాలవారాశి నీ
రేడాటాక్కతరాలవారలకుఁ దా నీడా నివాపాంజలుల్.

141

శా. ముల్లోకంబులుఁ దల్లడిల్లు నిపు డిముంగోపి కేనుంగుతోఁ
జెల్లాడం జనుబాలులీల నితని జేష్ఠించినం గీడు వా
టిల్లుం గా దని వేడుకొన్న మదిఁ జండించుం గదా వీనికిం
దల్లిం జంపిన దుండగీనికి దయాదాక్షిణ్యము లల్లనే.

142

శా. ఐన ట్లయ్యెడుఁగాక వేడుటయ కార్యం బంచు నర్హ్యదిపూ
జానిర్హణ మొనర్చుపక్షిరథభూజానిం గటాక్షింప కో
హో నారి స్తదనారిధర్తమునకు న్యోజించినాఁ డెవ్వఁడో
వానిం జూతముగాక యిప్పు డని గర్వగ్రంథియై ముందటన్.

143

చ. నిలిచిన భార్గవుం గని మునిప్రవరుం డని తేరు డిగ్గి యం
జలియొసరించు రాఘవు నిశాటకులద్విపరూటకూటపా
కలకరబాణలాఘవుని గన్దొనని గ్గరుణాబ్జపత్రబా
హుళిఁబచరింపఁ జూచి తలయూచి యతం డతీచండిమోద్ధతిన్.

144

శా. నీవా రామసమాహ్వయుండవు ? జను ల్నిన్నేకదా మన్యుర
తూవై చక్షణి భీరువుం చరములో ఖండించినాఁ డందు రో
రీ విశావధికధర్మనిర్మలనపారీణప్రచారుండవై
నా వీ వెక్కడిరాచబిడ్డడవురా నారీతనుత్రాన్వయా! 145

చ. శివు దృఢముష్టిచే నొగిలి శ్రీహరికోపరసాన్నిమగ్నతం
జవికిచప్రాతవిల్లొకటి సద్దమునం దిడికొన్న మీవిదే
హవిభుఁడు దాని నెక్కిడుట యాత్మజఁ గోరి యొనర్ప నిష్పదా
చివుకుచిదారపుంధనువుఁ జీల్చుట కింత మదింప నేటికిఁ. 146

శా. నీలా విందునఁ గాననయ్యెడు మదానీతోగ్రచాపంబుఁ గెం
గేలం గైకొని మండలీకరణశక్తిం జూపెదే యంచు వీ
రాలాపంబు వచింప నారఘవరుం డావిర్భవన్మందహా
సాలోకంబున సన్ననేయుడు సుమిత్రానందనుం డిట్లనుఁ. 147

మ. జననీకంఠవిలుంతనాచరణమో శస్త్రాస్త్రభృద్భావ
ర్తనమో మత్తనిశాచరీవధ మఘత్రాణంబు లుగ్రస్ఫుర
ద్ధనురాకర్షణనైపుణంబును మహత్త్వం బై విజృంభింప ని
ష్ఠునువంశప్రభవాగ్రగమి యగురామస్వామికిఁ భార్గవా! 148

శా. ధానుష్కాన్తుతి చెప్పఁదీరునె మునీంద్రా మేరువో మందరం
బో నీచాపము దాని బైసియు నిక న్తోపెట్టఁగాఁ గాననా
నే నింతే మది కింతలోఁ బదటమా యీవట్టి యశాద్ధత్యమే
లా నిన్విప్రత చూచి కాచితి దురాలాపంబు చాలింపుమా. 149

చ. అనుడుఁ బరశ్వభాయుధుఁ డహంకృతిఁ జేతికి నిచ్చినట్టి వి
ల్లనకడకంటిచాయ మణిధన్వంత గన్పడ నెక్కు వెట్టి సం
జనితగుణధ్వనిస్తనితసంగతి నొప్పె ఘనాఘనంబు పో
ల్కిని నరపుంగవుండు నరలేఖశిఖావళికోటి రంజిలఁ. 150

క. భజియించిరి నన్రుత్వం, బజతనయ తనూజ భుజనమర్పితగుణులై
త్రిజగన్ముతి గలభృగువం, శజనిం దగు చాపదండ జమదగ్నిభవుల్. 151

క. ఋజు వగుచాపము వక్రత, భజియించుట వక్రం ధైర్య భార్గవుఁ డెంతే
ఋజుతం గనుటయు భరతా, గ్రజయుగపత్ప్ర గుణతకతమునఁ గాడే. 152

గీ. మునితిలకుఁ డంతట నమోఘ మనుకులీన, మార్గణ నిరుద్ధ సావర్ణమార్గఁడయ్యెఁ
దద్గతిక్షణవిఘ్నకృత్యమునఁ దోచు, ఫలము చేసేత ననుభూతి సలిపె ననఁగ.

వ. అంత సంక్రాంతం బైనజామదగ్మ్యశక్తి సంపత్తిచే సంపన్నుండును పన్నగ
పరిబృథ భోగసాభోగ భుజాభిరాముండు నగురాము నాలింగనంబు సేసి
మూర్ధంబు నాఘ్రూణించి దశరథుండు కరితురగపురస్సరరథుం డై పరిఘయుం
బలెఁ బరిసరంబునం బ్రవహించు సరయూతరంగిణిచేఁ బరీతం బగు సాకేతం
బును సదారు లైనదారకుల సాదరంబుగా నవలోకించు పౌరపురంధ్రుల
నీరంధ్రిత గవాక్షంబు లగుకటాక్షంబులచేఁ బింఛాతపత్రాయమాణ ధవళా
తపత్రుం డగుచుం బ్రవేశించె.

154

ఉ. సారతరత్రపాభరవశంబున గూఢమనోజవిక్రియా
భారవిశేషతా జనకపార్థివకన్యలఁ గూడి సంతత
స్ఫూరనుఖానుభూతి గను పక్షిరథాత్మజుల^క భజించె శృం
గారము యావనస్ఫురదగారము ధీరనుతప్రచార మై.

155

మ. కుటిలారిద్వీరదావళీవిదళనక్రూరాసి*పారీంద్ర కై
యటకౌమారిలకాపిలాది బహుళాస్రాభిజ్ఞయుగ్వేదివేం
కటనారాయణసత్కవిప్రముఖసంఖ్యావన్తరాళచ్ఛటా
పటువాగారభటివిభాసురసభాపద్మాకరాహస్కరా !

156.

క. అనుదినసురభిస్రక్పం, దనఫలదానక్రియాభినందితనానా
జనపదవసుధానిర్జర, వినుతకళాభోజరాజ విభవవిజౌజా !

మాలిని. మదనజనకరూపా మంజుధర్తానులాపా !

వదనవిజితచంద్రా వైభవశ్రీమహేంద్రా !

పదనతరిపురతా పండితోద్యత్కటాక్షా !

కదనజయధురీణా గానవిద్యాప్రవీణా !

158

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్టవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాక్షర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం
బైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ఇది బాలకాండము.

* పారీంద్రము = సాము-సింహము.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

— (అక్షరములు) —

చతుర్థాశ్వాసము.

— . ఆయోధ్యాకాండము. * —

క. శ్రీవెల్లంటికులాధిప, సౌవస్తిక విప్రభక్తిసంపన్నమనీ
సావిర్భావ నిషేవిత, కావేరిన్యపాలచంద్ర కసవనరేంద్రా. 1

చ. పరదురవాపబాహుబలభాస్వరుఁ డుత్తరకోసలావనీ
శ్వరుఁడు శచీశ్వరుం దెగడువైభవ మొప్పు ధరిత్రి యేలుచున్
భరతుని లక్ష్మణావరజుఁ బంచె ముదంబునఁ గైకయీతలో
దరికి నహలూదరుం డగుయుధాజిదిలాధిపురాజధానికిన్. 2

— * దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయఁ దలంచుట. * —

శా. అంత నివృత్తభరన్వయంపహాభుజోదంతు నివ్దేహాత్మజా
కాంతుం గోసలమాత్రధాత్రికిఁ బతిం గావింప రా జాత్మలోఁ
జింతించెన్ జగమెల్లఁ దాల్చుగల జేజేగట్టువజ్రని నై
శాంతస్తంభధురంధరత్వ మెనయించుబూనుచందంబునన్. 3

క. చింతించి తనదుకోరికి, మంతుల కెఱిగించి గురుసమావనయశ్రీ
మంతు లగునాగరకధీ, మంతులఁ బిలిపించి పలికె మధురతరోక్తిన్. 4

సీ. ఆచక్రవాళక్షమాచక్రధౌరేయు లాజన్మశుద్ధవృత్తానపాయు
లాచండకిరణాజహదఖండభుజశౌర్య లామనుస్థిరతరన్యాయధుర్య
లాపురందరగోపకోపపాదితవార్తు లాబ్రహ్మభువనవిఖ్యాతకీర్తు
లాస్థాననారాయణాస్థానమృతదాను లాకకుత్స్థపరిస్ఫుటాపదాను

గీ. లైనమాపెద్దలచరిత్ర మతివిచిత్ర, మనుచుఁ గొనియాడుకొనఁ జెల్ల దందుకెల్ల
షష్ఠిసాహస్రకములు మజ్జనకు వెనుక, రక్షణముగన్న మీరెవో సాక్షు లెన్న. 5

క. వేదము మీయంగీకృత, వాదము లోకత్రయానివారితనిజమ
ర్యాదము గావున నది యాఁ, గాదనరు గదా నిజంబు గాఁ దనరుఁ గదా. 6

సీ. దోహచరీహరిదూరీకృతిఘటించు నతిరథత్వమునను నాచరాక
ఖలన్యపాలకశత్ర ఘనసారచ్చర బోనిడు హేలివాడిమి నడఁగఁబోక

- వై రిపీరముఖేందువై వర్ణ్యరచనానిదానోగ్రసేనకు లోనుగాక
యాచకశ్రేణిదైన్యంబు వెల్వలఁబాటు హరియించు ధనముచే హనిలేక
గీ. తేటిలేబోటిగమికి బూఁదేనెసోన, విందు సవరించువికచారవిందవాటి
నిండుపున్నమనాటివెన్నెల యనంగ, నెరసె జర మేన సిరసును నరసె మాకు. 7
- ఉ. కాన భవన్తతం బగునొకానొకపల్కు వచింతు బార్ధివో
ద్యానవినాశకృత్పరశుధారు జయించినవీరు సజ్జనా
ధీనవిహారు మేరుగిరిధీరు మదగ్రకుమారు నే నేకన్
భానుకులాధిరాజ్యమునఁ బట్టముగట్టి వహింతు నూటటన్. 8
- మ. అనుసీతాదయితాభిషేచనకరవ్యాహర మారాజసిం
హునివంకన్ విని నాగరోత్కరము వర్షోద్యోగజాగ్రద్ధనా
ఘనఘోషశ్రవణక్షణకలితకేకానికప్తో త్సేకకే
కినికాయంబుగతిం బ్రమోదనినదాక్షిర్ణాఖిలాశాంత మై. 9
- క. వనజోద్ధతమధునిభవ, క్రీనటన్తోదాశ్రు వయ్యె రఘుపతినభిషే
చనబహుగుణితద్యుతి గనుఁ, గొనుటకుఁ గనుదోయి గడుగుకొనియెడుభంగిన్.
- మ. మనువంశాగ్రణి జాగ్రదగ్రసుతసామ్రాజ్యాగమప్రాజ్యమ
జ్ఞనసంమర్దజ భూరజఃపరిజహీర్నాచుంచురోమాంచకా
యనికాయప్రకృతిప్రజద్విగుణజాతానందమున్ డెందమం
ద నిగూహించుచుఁ బల్కె నాప్తనచివోత్తంసాళితో నత్తటిన్. 11
- ఉ. నే మవనప్రసక్తి నవనిన్ భరియింప ని దే మొకో జన
స్తోమము శైలజారమణజూటవిటంకసుధాంశుధాము శ్రీ
రాము నఖండ మండలధురంధరుఁగా గణించి నించె గా
మామది కమ్మతం బనుడు మంత్రులు పల్కి రుదారచాతురిన్. 12
- ఉ. ధారణి నావరించి యవదాతయశోనిధు లైనమీర లు
న్నారె కదా జనౌఘమయి నారఘునాథు శరణ్యగా మదిన్
గోరకయున్నె యూరక చకోరక మాఁకలిగొన్నచో విధుం
జేరక చేరు నే యమృతసింధువుఁ దజ్జనకత్వబంధువున్. 13
- క. అనియెడు మంత్రులుఁ దారు, స్తనులపుడు వసిష్ఠశాసనంబున నభిషే
జన సంభారాహరణంబునకుం ద్వీరపడఁగ నృపతిపుంగవుఁ డంతన్. 14

గీ. రాము విసయాభిరాము సుత్రామసదృశ, ధాము రావించి యోవత్స తావకీన
హాళిమకుటంబుఘటియింపమామనసు యతివ్యమాణంబు రేపటితివ్యమందు.

చ. అని నియమించి పంచినయజాత్మజయత్నము కోసలేంద్రనం
దన కెఱిగించి యాత్మసదంబునకుం జనుదెంచి యున్న య
జ్ఞనకసుతాసహాయకరసారసముఖ భృతకౌతుకంబుగా
నొనరించె దత్పురీజనులయుల్లమరీతి వసిష్ఠు డంతటన్. 16

మ. రఘురామోదయవార్తఁ దోచు జనహర్షశ్రీలకున్ గేహగే
హఘనానద్ధముఖానవద్యబహువాద్యశ్రేణు లాశాంతరా
లఘుదంతావళకర్ణతాళపరిభేలం గాంచు నా దావహి
ల్ల ఘటించెన్ భువనత్రయీమకుటిపై లాగెత్తునౌద్ధత్యమున్. 17

— * కైక రెండు వరము లడుగుట. * —

చ. హరిహాయకంటకాన్వయలయావహవైఖరి కెల్ల యైన క
ల్లరి మదిరీతి మేను కుటిలమ్ముగఁ ద్రిమ్మురు మాయదారి మం
దర యనుజంత శాంతభరితం బగుకైకమనంబు దివ్యపు
ష్కరిణి విశుద్ధవారి వనకాసరి వోలెఁ గలంచె నత్తఱిన్. 18

మ. పటుఝంఝూనిలపేష దోష ముదయింపన్ శీతలాంభోధర
చ్చటదంభోళిజనించినట్లు జనతాసౌఖ్యాపహృన్మందరా
కటువాక్యార్థుటి సుద్భవించె భరతుం గన్నట్టికై కేయియం
తటిసీమంతవతిశిఖామణిమతిన్ దార్జన్య మత్యున్నతిన్. 19

శా. ఆశాతోదరి మందరారమణి దయ్యింబో యనం జిత్తమా
వేళింపన్ మును వైజయంతనగరోర్విన్ శంబరానీతబా
ధాశాంతిం బతివంకఁ గాంచినవరద్వంద్వంబు నావేళ యం
దాశించెన్ భరతాభిషేకరఘువర్యారణ్యచర్యాకృతిన్. 20

ఉ. కైకయి వేడుతద్వరయుగంబు నిశాతశరాకృతిం జెప్తుల్
సోఁకి తపింపజేయ మదిలో నిలజాలక దావపావకా
లోకము చుట్టుకొన్న వనిలోపల నుండి బహిర్వినిర్గమ
స్వీకృతి గాంచు నేణిగతిఁ జేతన వోఁ దలిమోపరిస్థలిన్. 21

గీ. వ్రాలి తెప్పిటి నరపాలహాళి దా న, సత్యభయశీలి గావున జాలిగొలుపు
నాలి నీలితనాన కాననఁగఁజాలి, సోలి సుతుమాలిమికి నాగయాలిఁ జూచి.

- గీ. జాయమానస్థిరాకీర్తి జాయ మాన, వేమి నీనుతుండా రాజ్య మేలు మేలు
కౌతుకముఁ బన్నితిలకు నకౌతుకముగఁ, గౌతుకము* రాము వెడలనికౌతుకంబు.
- క. అపరీతరామ మగుతఱి, విపరీతము గాకపోదు విధిక్యత మగునీ
యువయమవై భవ మిపుడా, యువయమవై భవ మొనర్చునున్నది యనుడుఁ.
- చ. అతివ నిరర్గళస్థితవదానన యై కితవాత్మనీన వాం
చితవరపూర్తికిం బతివశీకృతిఁ బూన్పుచు నమ్మచెల్ల యా
శ్రుతము నిరాకరించుటకుఁ జూచెద వేమనవచ్చు నింక ని
శ్రుతము వివేకపాకమును సూన్యతముఁ మనువంశవల్లభా. 25
- మ. తనమే మాంసము గోసియిచ్చిన కపోతత్రాణశీలిఁ శిబిఁ
వినవో యాశ్రితవిప్రశేఖరునకుఁ నేత్రప్రగుం డైనధ
న్య నలర్కాహ్వయు నాలకింపవో వదాన్యుల్ దప్పిరే బాస ద
ప్పినఁ బాథోలిపిఁజేసె దుక్తికృతముఁ బృథ్విశు లూహితురే. 26
- మ. అకటా యాడినమాట చెల్లుబడి నేయంజూడు మారీతిఁ జ
ల్కుక కౌసల్యమనోరథంబె ఘటియింపం బూనినం దాభుతో
నె కదా నేనిక దారుణాగ్నిశిఖఁ గానీ నీటఁ గానీ కృపా
ణికఁ గానీ గరళంబుచే నయినఁ గానీ ప్రాణ మొప్పించెదఁ. 27
- ఉ. నావిని యీవివాదయపు నాదయితామణివా భవాద్భుత
గ్రావకఠోర యేకరణి గణ్య యగుఁ సతులందు రాముఁ డే
కైవడి నోచుఁ దండ్ర గలుగఁ సుతవంతులపోడి మింక మా
కేవిధి నబ్బు నీతనయుఁ డిచ్చు నివాపనివాపముఁ గొనఁ. 28
- నీ. మణిమయప్రాసాదమహి మెలంగుపదాంబు లడవుల నడచిన నడచుఁగాక
మడుఁగు దువ్వలువఁ బూనెడుకటీరంబు వల్కలశౌటిఁ గట్టినఁ గట్టుఁగాక
కుంకుమవాసనాలంకృతం బగుతోమ్ము బూది పైఁబూసినఁ బూయుఁగాక
పసిడితాయెతుకుఁ బాల్పడుమకాళిబంధంబు జడలుగాఁ జాలినఁ జాలుఁగాక
- గీ. కైక యేనీఁక బవళించు లేకలేక
కలిగిన కకుల్ స్థవంశశేఖరునిమృదుల
తను వయో యీసు నెనయు నీమనసుకంటె
గడునుఁదన మొందు సువలనంఘములయందు. 29

గీ. అనెడు పతిజంకెనఁ గరంగదయ్యె నకట, మందరాక్రాంత మగుకైకమానసంబు
పూర్ణచంద్రోదయంబయ్యు భూరివీరు, దావరణ మొందుశశికాంతమనఁగనంత.

మ. పతి యానుర్వతికిం బరాజ్ఞుఖిత దోషం గొంతసే పూరకుం
డి తనుంబిల్వ సుమంతు నంప నటకు స్సీతేశుఁ డేతెంచి యా
నతుండై ముందట నిల్చి రా జపుడు దీనస్వాంతుండై వర్తిలం
గత మేమీ యని భీతినొందఁ బలికెం గై కేయి నిర్లజ్జయై.

30

— * కైక రామునకుఁ దనవరములం జెప్పట. * —

మ. తనయాసక్తియు నత్యసూక్తియు విరోధంబొందఁ జింతాంబుధి
మునుఁగం జూచె నరేంద్రుఁ డివొర ననిక మున్నొక్కచోఁ గాచి కై
కొనియుందుక వరయుగ్మ మే నదియు నీకుక మాండవీజానికిక
వనచారాననిభారహేతు వన నైత్యుకుం డనుం బ్రీతుండై.

31

మ. భరతుం డేమి తలంకునో మహిభరింపక రాముఁ డుగ్రాటవిక
జరియింపక మదిఁగొంకునో సగరవంశస్వామికిక దండ్రీ కీ
సరణిం జింతిలనేటికిం దనప్రతిజ్ఞాపూర్తి మావంక దు
ష్కరమై తోఁపఁగ వాసవోపకృతియో గంగాసమాసీతియో.

32

చ. నను వని గాత్రమాత్రభరణంబునకుక నియిమించి యాచతు
ర్వననిధిమేదిసీభరణరాజ్యరమాగరిమంబుఁ దమ్ముగు
ట్టనితల కెత్తినావు సుకరత్వము దీన గణింప నాపయిం
గనఁబడుఁ బక్షపాత మధికంబయి నీమది కంబుజేక్షణా.

33

గీ. జనకుఁ డనుజాభిషేచననోత్సవశుభంబు, వీనులకు విందుగాఁ దానెయానతిచ్చి
మామకీనాంజలియుత ప్రణామపూర్ణ, పాత్ర మునకేల కాండమ్మ పాత్రమనఁగ.

34

చ. కులిశనిపాతభీత మగుకొండవిధాన దవానలావళిం
దలఁకువనీవనస్పతివిధంబు దివస్పతిరాజధానికిక
దొలఁగు యయాతితండ్రీగతి దోషఁగ భూపతి నేలప్రాలపి
హ్వలపడఁబోక కైకగురునానతి జేకొనుమయ్య రాఘవా.

35

క. అన దండమిడి తదాఙ్గక, ననదండగతిక శిరంబునం దాల్చి ధరా
వనమునకై రఘువీరుఁడు, వనమునకై చనుకడంక వర్తిలె నంతక.

36

క. మనుజేశునగరు వెలువడి, జననిగృహంబునకు నరిగి నవినయనతుండై
పినతల్లిచేతఁ జెలిపిన, విని యాకాసల్య శోకహ్వలమతి యై.

37

— * రాముఁ డడవికిఁ బ్రేనమగుట. * —

- చ. ధర జలజాదిచిహ్నములు దావుకొనంగ జగత్రయ్యాశివం
కర మగునీకరంబునకుఁ గంకణ మా ర్చినిదానకాననాం
తరతరుమూల కందఖననం బొనరింపు మటంచుఁ గట్టెనో
గురుఁ డగుశక్తితండ్రి రఘుకుంజర నిన్నటియుత్సవోన్నతిక. 38
- వ. అని యిత్రైఱుంగున నమ్మత్తకాశిసీరత్నంబు చిత్తంబు శోకాయత్తంబుగా
వర్తిల్ల నత్తఱి సుమిత్రానందనుం డమిత్రానందకుధరబృంద సంక్రందనుం
డగుదశశ్యంధనాగ్రనందనుని తాలిమి యనెడు తూలంబున రవుల్కొనిన
కోవళి యాటోపంబు చూప ని ట్లనియె. 39
- చ. కలితవివేకపాక యగుకైక నయేతర వావదూకయై
తలఁచిన లోకనింద్యతకుఁ దా నవుఁ గా దనలేక యాకె మం
దులు తల కెక్కి బుద్ధిచలితుం డగువృద్ధుఁడు పెక్కునేయు మొ
క్కలివగఁ బైన మయ్యెదవు కానకు భానుకులీనశేఖరా. 40
- చ. ముది మది దప్పియున్న యతిమూర్ఖునకు నిజ మేది? నిన్ననే
కద నినుఁ బట్ట ముర్వీరకుఁ గట్టెద నన్నది యందు కింతి దఁ
గదిమిఁకొనం దలంకినది కన్నది విన్నది గాని దేమి చె
ప్పదు నిది నీతిగాఁ దలఁచుపూనిక నీది గణింపఁ జెల్లదే. 41
- చ. అడుగకమున్న నీకు నిఖిలావని తండ్రి యొసంగి యుండఁ ద్రొ
క్కడపడనేటి కుర్వీరకుఁగా దొర కాశ్రమవర్ణరక్షలం
బడయుపదంబు లెంతటితపంబున లే వటుగాన దైవ మె
క్కడ వసియించుఁ జారుషము గల్గినచోఁ బురుషార్థసిద్ధికి 42
- మ. అరుణత్వంబు వహింప నేమిటికి నీ యంధ్రుల్ వనాటాట్య మ
త్కరయుగ్మంబు భజించుఁగావుత గుణాకర్షణంబుచే రక్తిమఁ
వరభీతుం డగుతండ్రి యానతి నతిన్వర్తింప నీకేటికి
స్ఫరియింపం జనుఁగాక నాధను వికక నమ్రత్వ మోరాఘవా. 43
- వ. అని పలుకు ననుజు నలుకయుం గలంకయుం దొలంగ సాంత్యవాదమాధు
రీరచితసీధుసాధురీతిలాఘవుం డగుచు రాఘవుం డి ట్లనియె. 44
- మ. జనకాదేశము భానువంశజుల కాచార్యం బగుం దండ్రీపం
పున ము న్కంఠుఁడు రేఖకాతనయుఁడుం బూరుండు గోహత్యకుఁ

జననీహత్యకుఁ బ్రాయ మిచ్చుజరకుం దా రొప్పియున్ సాధున

ర్తనులై నా రటుగానఁ గాన కీపు డేఁ దాతాఙ్గఁ బోకుండునే. 45

గీ. అనియుఁ దమ్ముఁడు వెంటరా జననితోడఁ, నైకయీవాక్యనిశమనగ్లపితనృపతి
వపురవనభవ్యకర్తవ్య మపుడు దెలిసి, తత్కృతాశీర్వాచోరక్షఁ దాల్చి యంత.

చ. జనశుభవాదమోదభరనంగత నీతవసించుమేడకుం

జని ఘనగర్జనంబు విని శోభనటించు మయూరికిన్ ధను

ర్ధ్వని చెవిఁ దార్చు నాటవికువైఖరిఁ గాననవాసవార్తఁ దె

ల్పిన వెనుకోఁదలంచు నలప్రేయసిమాటకు విహ్వలాత్తుండై. 47

క. ఆననము *దగనులివమే, రాన నముచిదమనురమణి కధికపు నీవా

కాననము మృగాస్తోగ్రవృ, కాననము భజించుదాన వంభోజాక్షి. 48

గీ. అనెడు విభువారణోక్తుల వెనుకదీయ,

దయ్యె మహికన్య సింహమధ్యాగ్రగణ్య

వనికీఁ దాదృక్ప్రియత్నుఁ డయ్యెను సుమిత్ర

యనుఁగుఁబట్టియు హరిశౌర్యుఁ డగుట నంత. 49

చ. ధనదంతావళిఘోరణీమణిగవాద్యం బైన యీవి న్నయ

జ్ఞ నగస్తావ్యహ్వయుఁ గౌశికుం ద్రిజటు రత్నోజ్జైత్రయాత్రాచితిం

దనిపె న్రాముఁడు మేదిసీసుతయుఁ దదాస్తిపిష్ఠనిల్లాలికి

చ్చె ననేకాంబరభూషణంబులు వనీశ్రేయఃప్రయాణార్హతన్. 50

సీ. దండకావిసినవాస్తవ్య మానివితానసంకటం బెడలించు కంకటంబు

శౌర్పణఖోరునాసన్ మాక్తికతుషారకణఖరజ్యోతి గాఁగలుగుమేతి

యచిరభావ్యభిమధ్యపురానిలింపనంపద్య్యయం బైనచాపద్య్యయంబు

వలభిదాదిమతపఃఫలకాండకలనాతిశయకల్పనగ మైనశరధియుగముఁ

గీ. దెచ్చుట కనుజ్ఞ వడసి యాత్మీయపిత్ర, రాశి కోసలజాశ్రితాగ్రజున కొసఁగి

వెంట సౌమిత్రిరా రామవిభుఁడు నగరు, వెడలి నతిదానుఁ బురపీఠినడుచునపుడు.

మ. అజరాదు ల్పొడగాంచఁగూడని యసూర్యంపశ్య నారాముదే

వి జనానీకవిలోకభాజనము గావింపన్ మదిం గొంకి పం

కజగర్భుండు ఘటించె నాగరకలోకశ్రేణికిం జూడ్చి బా

ష్పజలశీర్షముగా నజాహ్వయభృతక్షాత్రాభిమానోన్నతిన్. 52

- ఉ. వెండియు రాఘవుండు పృథ్విపరిణీమణియింటికి న్నుమం
త్రుండు నిజాగతిం దెలిపి తోడ్కొనిపోఁ జని యూర్విశాసహ
యుండు విదేహరాజసుతయున్ వనికిం దనవెంటఁ బైనమై
యుండుట విన్నవింప విపినోన్ముఖుఁ డయ్యె నతండు నయ్యెడన్. 53
- క. చింతిలి నుమంత్రుఁ డాజగ, జుతం గై కేయిఁ జూచి నడలందగ జే
యింతట నభిషేకనిదా, ఘంతావగ్రహము నీదురాగ్రహ మింతి. 54
- * సుమంత్రుండు కైకను నింపించుట. * —
- చ. మును పొకనాఁడు తేడఁ తనత్రెంలఁ బివీలిక లాడుముచ్చటల్
విని నగ, నవ్వఁ గారణము వేడ నతం డది చెప్పినప్పుడే
తనువు దొఱంగుఁ బ్రాణ మనఁ దన్మృతికిఁ మతినొప్పకొన్నదు
ర్జననికిఁ బుట్టినట్టియతిసాహసురాలపు గావె నావుడున్. 55
- క. అనమంజు వెడలనడిచిన, వసుధేశ్వరుఁ డేజనాపవాదముఁ జెందెన్
దెస లెఱిగిన వరములకా, మునగనలని కైక నోరుమూయించె బతిన్. 56
- క. సరయాపాతితపారో, త్కరుఁ డాయసమంజురీతి దాశరథి యిఁకన్
బురివెడలుట కెంతటి ముష్కర వని సిద్ధార్థకుండు కైకం బలికెన్. 57
- చ. వనికి గురూక్తి దోచుపరివారపుబొంద పయి నిరీహుండై
తనపినతల్లియానతిని దాల్చెఁ గటిస్థలి రాఘవు డధి
స్తనతటనానటజ్జనకజానయనాంబుర్పురాభిషేకనం
జనితదుకూలతాగుణవిశాలము వల్కలచేల మత్తటిన్. 58
- క. వల్కలధృతి నజగవహృతి, శుల్కాత్తకభ్రతుఁ డతఁడు సుషమవహింపన్
నూల్కొనె జనముఖిబిసకిం, జల్కతతిన్ వికృతి నిఖలజగదద్భుతమై. 59
- మ. అనఘుల్ గగ్గొననోచు రాఘవునియాథాత్మ్యంబు భావించులీ
ల నధోవల్కలదర్శనాసహనిమిలన్నేత్రుండై మున్ను గ
ట్టినహాంబట్టు నడల్ప నేమిదొ వుట్టెన్ గోటికందర్పమో
హనునెమ్మేని కటంచు వాక్పతిసుతుం డార్తి మరల్చెన్ మతిన్. 60
- క. కులగురువారితనిజవ, ల్కలధృతియై యపుడు నీత కాసల్యపదం
మ్ములకెరఁగి వనికి సెలవిడఁ, దెలుపన్ మది నడలి యానతీమణి పల్కున్. 61
- చ. ఖరకిరణాతపోత్కరనఖంపచజాగ్రదరణ్యమార్గసం
చరణములన్ నిమిశకులజాత నవావతరారవిందమం

దిర వగు నిన్నుఁ జూచి వనదేవత లాశ్చరిమేషకల్పనా
పరిహృతి కొగ్గినాఁ డనుచుఁ బంకజగర్భునిఁ దిట్టకుందురే.

62

వ. అని యనుష్టుతానపాయవాత్సల్య యగుకౌసల్యకు సుశీలచారిత్ర యగుసుమి
త్రకుఁ ద్రిలోకీహితాచరణకార్మణవరోత్తేక యగుకైకకు విశకలితమనోరథుం
డగుదశరథునకు ననవరతనిష్ఠాగరిష్ఠుం డగువసిష్ఠునకుఁ బ్రయాణోచితప్రదక్షి
ణయుతప్రణామంబు లాచరించి కాంచనమయం బగునిశాంతంబు వెలువడి
నివార్యమాణానుసారిచౌవారికవితానుం డగుచు జానకీసౌమిత్రియుక్తంబుగా
నమేయగుణసముద్రుం డగు రామభద్రుండు తండ్రియానతి సుమంత్రుండు
మున్నొని హజారంబు చాయ కాంతం బొనర్చి తెచ్చిన మరుచ్చటులజ
వనిరాఘాటఘోటకానుషంగం బగుశతాంగంబు నుత్తుంగరంగసాను శృం
గంబు నాగోహించు చంచలామణిభనురుదారధారాధరంబు డంబు మెఱయ
నెక్కి యొక్కటం గ్రిక్కిటిసి గుమురుగుము రై వెంబడించు నాగరకసము
దయంబు పదరయంబువలన నుదయంబుఁ జెందు పెందూళి మైథిలీజాని *
లేనియారాజధాని విడుచుపుడమి వడుపునం దొడరి సీత యడవికై నడచు
నెడ నిది యమంగళం బనుచుఁ దత్ప్రజానయనజాల కీలితానల్ప బాష్ప
పూరంబు దూరంబు గావింప సాంతఃపురంబుగాఁ బురంబును వినిర్గమించి
యొక్కించుక తడవునకుఁ దనరథం బతీతలోచనపథం బగుటయు వగం
బాగిలి మూర్ఖిల్లి పరిజనానీత శిశిరోపచారగౌరవానీతచేతనుం డై యజ
తనూజుండు పురికి మరలి కోసలకుమారికాగారంబు చేరి వర్తింప నిటు నివా
రింప రానిమానవపరంపరల సందడుల మందమందగమనుం డై చనిచని
వికసదరవింద సందోహశోణిమాల్కీకలో చక్షురాలోక దూరీతకృతావగాహి
దేహి మోహసంతమన యగు తమన డాసి వాసరకరుండు తనదువనరాశి
జగమిషు ననుకరింపక యపరవనరాశి గదియువగిది నస్తమించుటయుఁ దత్త
టిసీతట తరుతటాంచ లాస్తీర్ణపర్ణశయనాయతనరీతి నుల్లంబు పల్లవింపం
జేయ నెల్లవారు శయనించురాతిరి నిశీధసమయంబున సమాత్యునాలోకించి
వంచితజనప్రపంచ వేగసంచారచారు వగుతేరు దోలించి వేగాసాదిత వేద
శ్రుతిగోమతినిపంది కాహ్వయనదీత్రయాలంకృతియు నిత్యైకునకు మను
వితీర్ణియు నగువసుమతిం గడచి జాహ్నువీసముద్వేలకల్లోల మాలికాను

వేలశీతలవిశాలమూలంబుగను నదూరమందాకినీసలిల శీకరాసారతోషితానేక
శాఖాశీఖానిరంతరకులాయవిశ్రాంత బహువిధశకుంతవారంబును నభంగశృంగి
బేరనగరశృంగారంబును నగుహింగుదీపాదపంబుచాయ నిరవుకొని యున్న
సమయంబున.

63

— * గుహుండు రాముం జూడవచ్చుట. * —

మ. జనిసాహస్రతపఃఫలం చితని సాక్షాత్కార మీసాస్వమి కై
క నిదేశింప వనిం జరింపఁ జను టాకర్ణింప శక్యంబె కా
దని తాదాత్మికమోదభేదగుణశీతాశీతనేత్రాంబు లా
ననము న్నింప గుహుండు రాఘవునకు న్వందారుఁ డై యిట్లనుక.

64

మ. భటదుర్గోద్భటదుర్గవజ్జనపదప్రాజ్యంబు నారాజ్య మె
ప్పటికి న్నీది గదా చతుర్దశసమాపర్యంతముం దేవ రి
చ్చొట్టినే యుండి నను న్భవచ్చరణదాసుం బ్రోవరాదా మరు
త్తటినీసేవ జనన్యదర్శనమనస్తాపంబుఁ బాప న్నృపా.

65

శా.* నామందాధిపుఁ డాదరింపఁదగు నన్నక రాఘవుం డంబకు
న్నే ము న్నిచ్చినమాటపట్టు నడల న్లేసా! యిక స్వల్కలం
బేమే నొందుటగాక రాచసాగను తెప్పటంగ నర్హంబె యే
లామిథ్య ల్కనువంశ్యులం దనుషుఁ బల్కంగొంకె వాఁ డంతటక.

66

సీ. హరులపగ్గము లూఢ్చి యంబువు ల్లోలించి సారథి దరితరుచ్చాయ నిలుప
మధుపర్క మిశురీతి మకరందబృందమందరగంధపహుండు ముందట మెలంగ
వనవానభృతనిజవ్యథ జూడలేక డాఁగినరీతి నపరాధి నినుండు గ్రుంకఁ
దనతోన సాంధ్యవందన మొనర్చినమునీంద్రులగోష్ఠి నిశఁ గొంతప్రాద్దు జరగ
గీ. ధనువు చేఁబూని భిల్లుండు దవుల నుండ, లక్ష్మణుండు నిద్ర సౌవిదల్లత భజింప
జానకియుఁ దాను గాంగరోధోనికుంజ, పర్ణ మయశయ్య రఘుపతి వన్వళించె.

క. మఱునాఁ డరుణోదయమున, భరితజటాభారుఁ డగుచు భాగీరథి ది
వ్యరథానుగ యగు నిమ్నగ, దరి నిలిచి రఘూద్వహుండు ధరిణిజ కనియెక.

68

సీ. కంజాతవిమత శేఖరజట్టాకోటీరకా బేరవాణిజాకరమరాభి
ప్రకృతి కైతవగవీభ రితశివాలయక్షితిధరోధక్షరక్షీరలహరి
కపిలకోపజ్వరగ్గ పితసాగరసముద్భృతనవ్యదివ్యోపగీమతల్లి
జాతుమజ్జనకృజ్జనాతిపాతకజాతదర్ధరీసందోహదందశూకి

గీ. ఆహరిద్వాఽరవార్ధి పర్యంతచార, జటిహితనిమిత్తవిధికృతస్ఫటికరథ్య
యగు నిది శరణ్య కృష్ణవేణ్యాదిసింధు, జలజద్భుజ్జాలమూర్ధన్య జహ్నుకన్య.

మ. అని మంత్రం బురికి న్నరల్చి తరిచే నామింటిమున్నీటి జ
వ్వనిదాటించి గుహలంఘ వీడుకొని పోవక మత్స్యదేశంబుత్రో
వ సనేకావను లెల్ల జూచుచు భరద్వాజాశ్రమక్షోణికిం
జని యాతం డనుపం బ్లవోత్తరితభాన్వన్నంద నావారి యై.

70

— * సుమంత్రుండు శూన్యరథంబుతో నయోధ్యకు వచ్చుట. * —

చ. చనిచని కాంచె దాశరథి సానుర్పురీతటజాతచూతచం
దనలతికాదిపాదప వితానకృతానిశఫేలనామిశ
జ్జనతతిగీతివిశ్రుతివిశంకటపంకజరాగధోరణి
కనదరుణీకృతిద్విగుణగైరికర్పూటము చిత్రకూటము.

71

ఉ. కాంచి వసించి దైవతశిఖామణి కోకిలకంఠకాహళి
పంచమనాదపంచశరపాటహమాఖరి లక్ష్మణప్రయ
త్నాంచితలోచనోత్సవదళాలయచాతురి జెంత సీతవ
ర్తించుకతంబున న్నిజపురీవిహృతి న్నటపించె నంతట.

72

వ. అంతట సుమంత్రుండు కాంతారవైరన్యంబున రఘువతంసంబు మరలునో
యనుదురాశంజేసి యాశ్చరిగి బేరనగరంబున గుహసకాశంబునం గొన్నివా
సరంబు లుండి వేసరి కతిపయప్రయాణంబులఁ బరిక్షిణోత్సవప్రజానమేతం
బగు సాకేతంబు సొచ్చి దాశరథివిరహిత నిజసమాగమసంజాత శోకాతిరేక
నాగరకలోక బహువిధాక్రందమందీభవన్నేమినిస్సవతరంగం బగుశతాంగంబు
డిగ్గి నగరుసొచ్చి యచ్చట మహిపతికి నతియొనర్చినఁ దనవినారఘుపతిసమా
గతిం దిరోభూతచేతనం డగుచు నతండు కోసలసుతాసుమిత్రాసమాశ్వా
సితుండై రాఘవుం డేగతిం బదాతి యయ్యె, సీత యేమి యనియె, సౌమిత్రి
యెట్లు మెలంగె నని చిప్పిల్లు కన్నీళ్ల నడరు గద్గదిక నడుగ మగుడ నడుగులకు
నెరఁగి యిట్లనియె.

73

క. సీరథమునకుం బొరమ, నోరథమునకున్ భవత్తనుజు లేడలిరి మి
న్నేరవ్వలిదరి వని దా, వారికులై రావిదేహవరసుత కథిపా.

74

మ. కలువై లోచుదురుక్తు లేమిటికి వక్కాణింతు వైరించియం
తటి బ్రహ్మర్షి మరుద్గవీనవపయోధారాభిషేకంబు స

ల్పుటకుం జాలకయున్న కుంతలభరంబు స్నీతనూజుండు చెం
చటవిం దెచ్చిన మఱ్ఱిపాలఁ దడిచెన్ సాస్రీకృతోర్వీజుఁ డై .

75

చ. ఘనతతిఁ దోచుక్రొమ్మెఱుంగుకై వడిఁ గాఱడవిం జరించు న
జ్జనకజకాళ్ల గోళ్ల నొకచక్కఁదనం బిడుర క్తిమంబు మె
త్తనిజిగి లత్తుకయ్యె మఱి తార్కొనఁబోదు వివర్ణభావ మా
ననమున కింత యైన రఘునాథనాథవిహారహరితఁ.

76

మ వనమార్గంబున రాత్రులుం గిసలయవ్రాతంబుచే రామభ
క్రునకుం దల్పు మమర్చి దుష్టమృగసందోహంబు రాకుండ బల్
ధను వమ్ముల్లోని కాచి యుండుట సుమిత్రాపుత్రుఁ డస్వప్నభా
వనకుం జొప్పడె రామనేవకుల కస్వప్నత్వ మాశ్చర్యమే !

77

క. అని సుతులయునికిఁ దన కా, యన దెలుప నృపాలుఁ డప్ప డపరాద్రకిఁ బ్రా
మిను కున్నేనగుమినుకుం, జనఁ గౌసల్యన్ సశోకశల్యం బలికెన్.

78

క. మగువా నీకీక వగవం, దగవా విను మిందుకు న్విధానము మున్నే
నగయాపితఘర్తవని, స్మృగయారతిఁ దమనకెలన మెలఁగుచు నచటన్.

79

చ. యతిసుతుఁ డొక్కనాఁటినిశి నంబువు ముంచుకొద స్మధేభమ
స్తతిశితశబ్దవేదిఁ దునుమ న్నను వృద్ధులు నంధులైన త
త్పితరులు పానితోనె చితి పేర్చి శిఖం బడువారు మాగతిన్
మృతియెడఁ బుత్రశోకమే భరించుమటంచు శపించి రంగనా.

80

క. కలిగితినిల శూద్రావై, శ్యులవలనఁ దపస్వి వగుచు నోనృపవర సం
ధిలు బ్రహ్మహత్య యనువెత, వల దని యాదుర్గతుండు స్వర్గతుఁ డయ్యెన్.

81

— * దశరథుని మరణము. * —

క. వశమా యటుగావున దుర్దశమాస్వంగ రాదు రామరామా యనుచో
దశమావస్థకుఁ దార్చెం, బ్రశమాధికు శాప మపుడు పక్షిరభేషున్.

82

సీ. అమరావతిపురం బాఁగుకోఁజూచెనా యేనిశాచరకులాధీశుఁ డైనఁ
చెఱవోయెనా యేమి జేజేనగరి * నూళగేరిలోపలి దేమటారి యైన
రాయబారము వచ్చెనా యిత్తటి నయోధ్య కింద్రుహేజీబులం డెవ్వఁడైన
నాజ్ఞపుఁ డాయెనా యఖిలావసీపరిత్రాణచాతురికిఁ బ్రధాని యైన

* “నూళగేరి” యనుపదము ద్వితీయాశ్వాసము 25 పద్యములో సెుకసారి వచ్చినది.

నూళగేరి (రు) = నాగవాసము (అని లోచుచున్నది.)

గీ. హరి యనఁడు తేరు వెదకఁడు కరినిఁ గోర, డేనిమిత్తంబు వినువీటిపై న మితని
కనఁగ నరిగె నభంగురాహవవిహార, విశకలితదై త్యరఘుఁడగు దశరథుండు. 83

ఉ. అత్తటి దృగ్ఘనోదయత నశ్రుర్గురంబులు గండమండలిఁ
హత్తి కుచాద్రులం దొరసి నాభిసరంబులు నిండి పో నెలుం
గత్తి నిశాంతచంద్రముఖు లేడ్చి రమ ర్త్యనతోదరీకరో
ద్యత్తరకిన్నరీముఖరితాహరితానవితానమాధురిఁ. 84

ఉ. సూన్యతవాది రా జనెడునుద్దులు నిమృతమాయెఁ గై కసం
స్థాన మటంచుఁ దిట్లు రుదితంబులు గానకు రాఘవుండు పోఁ
గా నిపు డింత పుట్టెఁ గడగం డ్లనువార్తలు మిన్ను ముట్టి వి
ట్టె నగ రెల్ల గొల్లు మన నాగత మయ్యెఁ బ్రభాత మంతటఁ. 85

క. భరతాగమపర్యంతము, భరణీపాలకుని మేనుఁ దైలవ్రోణిం
దొరయింపఁ తత్ప్రభానుల, నరుంధతీప్రాణబంధుఁ డాజ్ఞాపించెఁ. 86

గీ. అర్జుమాయెగృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహము తిలోత్తమోదితన్నేహమునకు
నర్జముగదాకృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహము తిలోత్తమోదితన్నేహమునకు.

— * భరతుఁ డయోధ్యకు వచ్చుట * —

వ. అంతట ననుక్తపంక్తిరథిరాసువార్తతానీతభరతు లగుటకు వసిష్ఠుచే నను
జ్ఞాతు లైన దూత లతివవచజవయవనహయసంకోచితసరణులై తురగపతి
నగరి కరిగి దుస్వప్న దూయమానుం డైన కైక యీసూనునకు గురునిదే
శంబు విన్నవింప నాతని మాతామహుండును యథాజిత్తుండు ననుపం గతి
పయదినంబుల నవశకునసంపాతసాతంక చేతస్కుం డగుచు దుర్దినఃబుకరణి
నస్ఫురద్దివంబై వీరభటజనంబుగతి నసీతాసహాయఫలనం బై నిదాఘసమయ
సరసిజాకరంబువై ఖరి ననూర్తిల్లాపాన్వితం బైనసాకేతంబు సొచ్చి, యచ్చొటు
యథాపురప్రచారచారుపేరంబు గామికి విచారంబు దోఁప భూపతియగా
రంబు దరిసి యరసి యం దెవ్వరిం గానక మిడి జనని నగరి కరిగి మాత కా
నతుం డై తండ్రినేమం బడుగఁ బరుషతరవావదూక యగుకైక యిట్లనియె.

చ. అడవికిఁ దండ్రిపంపువడి యాలును దమ్ముఁడుఁ దానుఁ జెంచుకై
వడిఁ జనినాఁడు రాముండు భవద్ధురుఁ డంతటఁ గాలధర్మముం

దడయిడలేమి గైకొనియెఁ దద్గతి నింకఁ గళంకు లేక నీ

కుడిభుజపీఠికి న్నరలు కొన్నది పంటవలంతి నావుడున్.

89

క. కేకయజోక్తి మయూరీ, కేక యహిం గలఁచువీరకఁ గీలితపరితా

పాకృతిఁ బూన్ప వివేకా, పాకృతి ధృతినడలి యడలి భరతుఁడు పలికెన్. 90

శా. కైకా యెంతటి పాతకంబు ఫలమోకా తల్లి వై తీ విరళ

మాకు న్నల్లర కన్నదమ్ములకు నంబాత్మంబు నీయం దనం

గీకార్యం బగు నింతనుండియును దుష్కీర్తి ప్రసూభావమే

చేకో నర్హవు నీకుఁ బట్టి ననుకో సిగ్గయ్యెడి న్నామదిన్.

91

క. మాతృవ్యాజము గాంచిన, పాతకధోరణి వటంచు భరితక్రోధం

డై తన్ముఖమున కభిముఖ, మై తగుదృష్టి న్నరల్చి యనుజన కనియెన్.

92

గీ. మనుకులంబుఁ గాల్తు నని కంకణము గట్టు, కొన్నయట్టి చెట్ల కొఱవి యుండ

నవనభరణ కేళి భవనపావనకీలి, నాశ్రయాశనంజ్ఞ యగడుగాదె.

93

శా. హల్యన్తోచి కొమాళ్లు దున్నఁగఁ దదీయశ్రాంతి యెంతో మన

శ్వల్యం బై కనిసింప లంపటపడె న్సంతానబాహుళ్యమాం

గల్యం బొందియు వేల్పుటా వనఁగ నింకం బుత్త్రశోకంబు కా

సల్యదేవికి నేకపుత్రకుఁ దరించన్ శత్యమా యక్కటా !

94

చ. తనవిధిచే నరేంద్రుఁ డవితర్కితమంత్రగతి న్వసింప నా

తని యనువాయువు ల్వీరముధారసనాద్యయిఁ గ్రోలి యున్నదీ

ఘనకుటిలస్వభావ యిది గట్టును జెట్టును బుట్ట మిట్ట యుం

డిన వని కింతె గాని తగునే జను టుండెడు రాజధానికీన్.

95

గీ. ఆత్మవృత్తి కర్హ మగుడైత్యకులము లె, న్నేని యుండఁ గేకయేశునింట

లెన్నపుట్టె నీపె లేమావిగుమినట్ట, నడుమ విసపుండీగె పొడమినట్లు.

96

క. జననీతి కెడయు మామక, జననీతిగ్గత నయంబు సౌజన్యంబుం

జననోచితి నిరక మనుకుల, జననోచితకీర్తి యేల సంధిలు ననుచున్.

97

చ. అనుజనితోడఁ గైకనగ రాతఁడు వెల్వడి కోసరేంద్రనం

దనఁ గని మ్రొక్కి పెక్కుశపథంబుల రామవనాప్తి కాత్మఁ దా

ననుమతి చెందమిం దెలిపి యంత గురూదితసూత్రపద్ధతిన్

జనకున కాహితాగ్నుచితసంస్కీయల న్నైఋతేర్చె నన్నిటిన్.

98

క. జనకుం డిగతిఁ బితృవన, మునకుం జన భ్రాతృవనముత్సుకుఁ డగు న
య్యనఘుఁడు జనసీముఖహిత, జనములతో మరలి వచ్చె నదనంబునకున్. 99

వ. వచ్చి యంత యథావిధిసమాహి తోర్థవైహిక చతుర్దశదినుం డగుచు నా
ఘనుం డున్నయెడ జలజహిత కులహితాచరణ జాగరూకం బగుపౌరలోకంబు
సప్రధానానీకంబై మకుటభరణార్థంబు తన్నుం బ్రార్థింప నప్పార్థివతనూజుం
డి ట్లనియె. 100

శా. చాలింపుం డిది యేటిమాట యకటా సౌమిత్రి చారిత్రమే
నాలంబించుట కోవలేక భవదీయాజ్ఞప్తి గోటీరము
న్దాళిం బూనక యుందునే యొదవి యున్నం బర్లశాలావకా
శాలంభం బిది దండకావిసినసాలాంతర్విశాలావనిన్. 101

చ. అని వనయాత్రఁ దెల్పె నతఁ డంతిపురంబున కేగి యచ్చటన్
జననయనాసుఖప్రసత సత్పథపాంసులతావహత్వముం
దనకుటిలత్వముం దలఁచిన న్నుడిగాలిని బోలు మందరం
గని యనుజండు చంపఁ జనఁగా విడిపించినరాముతల్లికిన్. 102

వ. ఇట్లు తెలిపి యద్దేవి మొదలైన జనసీజనంబు వెంబడింప నగరంబు వెల్వడి
యనల్పశిల్పికల్పితసమీకృతసమీచీన కాననపథంబు వట్టి ఘోష్టాణవారణ
ఘటావీరభటశతాంగసంఘసంఘాతభూతలోదితపరాగయోగవంకిలనభోవిటుం
కరింఖ ధ్వురీపరీవాహుండును సుమంత్రమంత్రముణి ఘణితగుణనివహగుహ
సహాయతానిస్తరిత భాగీరథీపురస్సరనదిద్వావ్రహుండును నై ముందట భర
ద్వాజు నాశ్రమద్వారంబునందుఁ బరివారంబు డించి యాతనిం గతిపయ
సమన్వీతుం డగుచుఁ బొడగాంచి యావిరించిప్రభావుం డమేయనిజయోగ
మాయాబలాసీయమాన సంతానకామధేనువై మానికచకోరలోచనా సమా
చారితోదాత్త తత్తజ్జనోచిత నిమజ్జనానులేపనాభరణభోజనాది బహువిధోప
చార గౌరవతృణీకృతశచీనహచరత్రివివదనైవధ్యం బైన యాతిధ్యంబు
సలుపం బాలు పెసంగుసేనతో నాఁ డచట నుండి మఱునాఁడు తన్నైని
యనుప ననుపమచిరత్న రత్నవిచిత్రకూటం బగు చిత్రకూటంబు డగ్గతి యగ్గిరి
యుపత్య కావకాశంబునందు సేనాని వేశంబునుంచి చెంచుఁజేడునుం దానును

జానకీజాని నన్వేషించి యంచిత హవిర్లంధగంధహాకిశోరహూమధూమ
 దూరతోవిభావ్యమానంబును నచలితహరిణగణతిరోహితశరీర వనదేవతా
 వితాన శీలితోపహారప్రసూనంబును నిశీధినీచరవిశాచవాటీ సముచ్చాటన
 ప్రవీణ మంత్రాయమాణ రామానుజధనుర్నినదనిశమనసముచితసమీప
 ఘటితదళకుటీరజటికుటుంబ పరిచయకరంబితమహీభాగంబును, 'ననేకశాఖ
 శాఖావలంబమాన వల్కలూచిప్రతానంబును, సంబరపురాయాత దివిజ
 శాతోదరీకరకీసలయానీతపారిజాత సౌరనదవారిజాత కీలితవితాననీతావిహ
 రణాగార తరుతలప్రచురవిచికిలతాజాయమానకాయమానంబును, సధ్యు
 టజచత్వరాలక్ష్మితసాలమూల హేమకరోపలవితర్దికానిహితసితకృపాణ
 తూణీర వారవాణ బాణాసనవతంసంబును, నతిథికులసపర్యాపర్యుత్సుక సు
 మిత్రాపుత్ర నిత్యాహితామందకందమూలఫలకోశమృదిరాయితైక దేశంబు
 ను, నవిరహిత ధరణితనయాచరణవిన్యాసధన్యతా పరిహసితసాకేతరామణీ
 యకంబును నగురామాశ్రమంబు నొంది కైకయీనందనుండు కందళిత
 మానసానందుండై యంతట.

103

సీ. మినుమినుక్కను నీతమేనికాంతిఁ గఱానివలువత స్కొలయు వల్కలమువాని
 ఘనసారతిలకవైఖరి ఫాలతలమునం దీక్షింపఁ దగు హూమరక్షువాని
 జలనేకజనితపాటలిమఁ గాంచనకీరీటగొంచు జాటజూటంబువాని
 మహిమండలి వహించురహినాదిభోగిభోగముల మించుభుజాయుగంబువాని
 గీ. తమ్ములనదమ్ములనెడునేత్రములవాని, నునుమొయిలుచాయలుడివోనితనువువాని
 నకృతసుకృతావిధేయతనమరువాని, రాముశ్రీరాము శాంత్యభిరాముఁ గాంచె.

చ. కని యారామనమీపనీమ లతయై కన్పించు క్రొమ్మించుఁ బో
 ణి నరణ్యాని కయోధ్యకైక్కు జిగిచే నిర్మించు రాజీవపా
 ణి నిమిత్తోణికళత్రు వంగడపుమున్నీటన్ సముద్యాతిఁ గాం
 చినజైవాత్మకరేఖ భూమితనయన్ సేవించె సాధ్వీమణిన్.

105

ఉ. వీన్యపుఁ డాసుమిత్ర కుదయించియుఁ దా నితరానవాప్యరా
 మానుజపర్యఁగాంచు నిశలం దపనిద్రతఁ జెందెనేని యె
 వ్యాని కనుంగవం జెనయు వారిజబృందము లందు రాగుణ
 శ్రీనిధి నూర్చి శేషు నిజదృక్పథముం దొరయించె నంతటన్.

106

చ. మరుగతి ముడువేనవినిమ్మగి తలంకెడు జంక పంకజా
 కర మెదుటం గనుం గొనినకై వడి రాఘవుఁ గాంచి తత్పదాం

- బురుహమదాళి యై జనకుపోకడ నేడ్పొదవ న్వచించుచు
స్థరతుఁడు మూర్ఛముంచె రఘునాయకు లక్ష్మణు జానకీసతిక. 107
- క. ఆలో నంతఃపురజన, జాలోదితరోదనార్తి చదలంట నిడక
వేలాతిగళోక్కాల్ల వ, కోలాహల మావసిష్ఠకుంభజుఁ డణఁచెక. 108
- గీ. తెలివి ఘటియిల్ల నంతటఁ గులగురూక్ష, సరణి రఘువీరుఁ డామరసైంధవాప
కృతనివాపాది సముచితకృత్యసముద, యుండగుచునుం డెనుఖిగోష్ఠి నుటజవాటి.
- మ. మనువంశంబునకుక యశంబునకు ధర్మశ్రీకిఁ బ్రాక్కుణ్యవ
ర్తన కాచారబహుశ్రుతాదుల కనర్హం బెద్ది యాజాడ కొ
ప్పని తాత్పర్యము నిస్తరించు భరతోపజ్ఞంబు విజ్ఞాపనం
బు నిజారణ్యనివర్తనంబుఁ దెలుపక భూపుత్రితేఁ డత్తతీక. 110
- మ. సకృదుధ్యేతచిరేతరాంశునిభరాజ్యశ్రీమదావేశి చి
హ్నా కిరీటంబు భరింపలే నమృతసౌఖ్యం బబ్బు నీరత్నపా
దుకల న్నావయి నుంచు మంచు పదపాథోజంబుల న్నేడువో
లిక నమ్రం బగు మాళితోడి భరతుక లేనవ్వుతోఁ జూచుచుక. 111
- చ. మనము గురూక్తి సత్యగరిమం దొరయింపమి రాజధర్మమే
యని యఖిలావని న్నిజపదావనియం దిడుకోర్కి దార్కొనం
బనిచిన మాండవీపతి సమస్తబలాన్వితఁ డై యయోధ్యకుం
జని యచట స్వసింప కనుజన్మఁడుఁ దాను జటాధురీణులై. 112
- క. ఎందఁక రామువనగతి, యందఁక వసింతు నిచట ననుపూనికతో
నందిగ్రామావసథము, నందిగ్రామాభినంద్యనయుఁ డతఁ డుండెక. 113
- క. దాశరథిజటాధరభయ, దాశరథిక్యృతి ఘటంప నంతట మర్యా
దాశరథియు భృతచాపమ, హాశరథియు నైన యనుజుఁ డతివయుఁ దానుక.
- ఉ. లేటికులంబు నోటఁ గబళించిన దర్భ త్యజించి సోగకక
దేటల కల్వచాలు వనినిండ నిజాకృతి గొంకులేని స
య్యాటముతోఁ గనుంగొనెను నత్రిముసీశ్వరు నాశ్రమక్షమా
వాటికి నేగి యాజటిలవగునపర్య భజించె నయ్యెడక. 115
- గీ. అత్రికనకగాత్రి యవనిపుత్రికినంగ, రాగ మొసంగె సానురాగసరణి
దాన నొకటఁ బూనె జానకి మేనును, మించుమించు నాక్రమించు తీవి. 11

చ. పసనిధిమేఖలావలయ వారిజనీరజనీభవన్నరా
దనభటతండఖండనవితండకతండనురక్తుడై ఘనా
ఘనవలయంబుఁ దూతెడు వికర్తను కైవడిఁ జొచ్చె దండకా
వనిఁ జమరీకిరీభహారి వాహరిస్తూత్కరగండకావనిఁ. 117

ఉ. చంద్రధరప్రభావ శతచంద్రధరోపమరూప శ్రీహరి
శ్చంద్రమహామహీంద్రనిభసత్యవచోరచనాధురంధరా
చంద్రమతీసమానగుణసౌరభవచ్చిసకృష్ణమాజిమా
చంద్రముఖమనోరమణ సాదరణశ్రుతబాణభాషణా. 118

క. కిన్నరనిధినాయకనిభ, కిన్నరకంఠీనవీనకేళిన్యధిపా
పన్నాళాగరధరణీ, భృన్నుతకీర్తిప్రతాప మృదుసల్లాపా. 119

కవిరాజవిరాజితము. భరతభగీరథ నైషధనాహుష పక్షిరథాత్మజరంతియుధి
ష్ఠిరయువనాశ్వ తనూభవ భార్గవ చిత్రపవిత్రచరిత్ర నిధి
వరకవిరాజవిరాజితమందిరవందిరసాలవసంతనిరం
తరనిరవద్యయశోజితశారదనారదపారదహరధరా. 120

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావీలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిర్వేంగళార్యకలశరత్నాకర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవచిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం
బైన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

చం పూ రా మా యం ణ ము .

పంచమాశ్వాసము.

— ఆరణ్యకాండము. —

- క. శ్రీ వేంకటపెరుమాళ్వసు, ధావరసంసేవితాంఘ్రితామరసలస
త్కావేరీ వల్లభపా, రావారగభీర కనవరాజవజీరా. 1
- శా. కాకుత్స్థస్థాగ్రణి దండకావిపినభాగ వ్యోమసీమాఘనుం
డై కోదండము దోషం గాండనిచయం బాచాంతరక్షోదవా
సీకం బై మెఱయన్ మెఱుంగు కరణి న్దేవేరి వెన్వంటం దాఁ
గేకింబోలి త్రిలోకే రంజిల మెలంగె న్నీలశైలచ్ఛవిన్. 2
- మ. వనశుండాలకపోలకార్షవిగళత్వద్వాలసాలాతినూ
తననిర్యాసము తావిమాటు హుతగంధంబుల్ నదంబుల్ తపో
ధనపుణ్యశ్రమభూములం దెలుపఁ దత్తన్నైనిపూజాహృతా
యనజాతి న్మనువంశు లాయడవి నుద్యానంబుగా నెన్నుచోన్. 3
- క. శాతాయస్త్రిశిఖిశీఖా, ప్రోతశవవ్రాతుఁ డై తిరుగువాఁ డచిర
జ్యోతిర్లతాశతావహ, సీతావనితావహోక చిత్రాకృతి యై. 4
- గీ. యాతుధానుఁ డొకఁడు విరాధాభిధానుఁ
డలరుసరి మాంసమతిఁ గాక మపహరించు
కరణి ధరణిజఁ గొని యభ్రసరణి నిలిచి
రాకొమలఁ జూచి తలయాంచి కేకవైచి. 5
- మ. కట్టినవల్కలంబు జడగట్టిన కైశికముం గరంబులం
బట్టిన విండ్లుఁ జూడఁ గనుపట్టిన దచ్చెరు వెవ్వరో కదా
పెట్టెడుసొమ్ముచే సొగసు వెట్టెడు నిట్టి మిటారికత్తైతో
నట్టడవిం జరించెదరు నాయపదానము లాలకింపరో. 6
- క. కాచితే మి మ్మిపు డీచెలి, నాచే నొప్పించి చనుఁ డన న్రాముఁడు దో
సాచరు చనుమొన నొకనా, రాచము నాటింప నృక్కి రక్కసుఁ డలుకన్. 7

- సీ. సీత నుర్వికి డించి చేకొద్ది నైచుశూల మమర్త్యహృదయశూలంబుతోడ
నశువ గేడించి మార్గావరోధాపరాధము సైవ నిందు భాస్కరుల సాను
పునః దాల్చువింధ్యమ ట్లనుజుతోడనునెత్తికొని మింటి కరుగు దైత్యుని భుజంబు
లిరువురు ఖండింప ధర్మపైనొఱగి మేనుఁ దొఱగి వాఁ డమరుడై తొలుతరంభ
గీ. బలిమిఁ బైకొనుటను నైలబిలుని కినుక, గనిన యొడ లిది గర్తార్థమనుచు వేడఁ
దత్తనుపు మున్ను నెత్తుటఁ దడిసిపదన, యినధరణిఁ ద్రప్తిపూడ్పించె నినకులుండు.

క. శరభంగయతికి నతఁడా, శరభంగజకీర్తి రాక చాటుచు గంగా
శరభంగసంగరాశన, శరభంగజజనితదక్షిణఫలత సలిపెన్. 9

గీ. ఇంద్రుఁ జూచియుఁ దను మానవేంద్రుఁ జూచు
దనుకననటుండి జటిలుండు ననలశిఖకు
సమిధ యై మింటి కరుగ నై యైకుమణి సు
తీక్షణ నాతిభ్య మెనసి యాదిక్కు వాసి. 10

చ. అరిగి కనెం గుఱంగట జలాశయసింధుమరందకందభీ
కరణధురీణపాణిమయకంజతదంతికభీతభీతసం
చరణవిధాయతోయధరసంశయదాయక హోమధూమ దం
తురితపురోవనిఁ ఘటతనూజతపోవని లోకపావనిఁ. 11

— * రాముఁ డగస్త్యాశ్రమముం జేరుట. * —

వ. కనుంగొని యనుంగుటాయారి యగుమహీకుమారి కి ట్లనియె. 12

సీ. సెలయేటివడి నగస్థలినుండి వడి వాసవాభాసుగతిదెల్పు నజగరములు
నజగరములనోళ్ల కబ్బి వెల్పడలేక వాతాపిదశ చూపు వనగజములు
వనగజాహతులఁ గైవ్రాలి వింధ్యనగంబుభాతిఁ జొప్పడు సల్లకీతరువులుఁ
దరువుల శాఖాగ్రసరణిఁ జూపట్టి వార్ధి తెఱంగనుకరించు తేనెపెఱులు
గీ. నహుషఋషివి ద్విషస్తేరుమహిధరప్రదీప వనరాజదుర్మదాటోపహరణ
పటుతరఘటతనూభవ ప్రాకృరిత్ర, మెదురుకొలిపెడు మదికి నిం దిగురుబోడి.

మ. జలరాశి న్వలకేలఁ గుంభభవుఁ డాస్వాదించుచో నీరగులుం
బలెఁ బైమూఁగు మొయిళ్ల డాపలిచెయి న్నాగింపఁ గంపించి శం
ఫలకం బాసి నిలింపమార్గము భజంపనేక యామబ్బు లిం
దు లులాయాకృతిఁ బూని పల్వలముల స్వర్ణైశ్లఘం గంటివే. 14

గీ. అని యగస్త్యునాశ్రమాభిరామతకు వి,స్త్రితమనస్కుఁ డగుచుఁ జేరఁబోవు
నెడఁ దదీయశిష్యు లెదురుగా వచ్చి తో,డ్కినుచుఁ జనఁగ నరిగి మనుకులుండు.

సీ. నహుషనామ భుజంగవిహృతిఁదప్పించె మిన్నీటి కీతనిదిగా విప్రవరత
యంభోధి నొకగ్రుక్క నాపోశనముగొన్న వీడు పూనినదిగా బాడబాఖ్య
కేలనంటి నగంబు నేలమట్ట మొనర్చె నీమేటిదిగదాయతీంద్రచర్య
యసురప్రాణంబున కెసరువెట్టినకుఁ డీ గలుగు వీనిదిగదా కలశజన్మ

గీ. మనఁ దనరు లోకవంద్యు నిరాశుఁడయ్యి, దక్షిణాశభజించు చిత్రప్రచారు
బ్రహ్మతేజోమయు నిజప్రభావగాత్ర, గౌతమాత్రిపులస్త్యు నగస్త్యుఁగాంచె. 16

క. నామము గోత్రము నొడివి ప్ర,ణామము గావింప వశానినాయకుఁ డాశీ
స్తోమముతో నొదవె ముని, క్షేమము లిక నని సవర్య సేయుచు నంతఁ. 17.

మ. మురజిచ్చాపముఁ దమ్మిచూలివిశిఖంబున్ వజ్రతూణీరముం
గరవాలంబు నొసంగి యానియమిలేఖస్వామి తన్ బంప నేఁ
గి రఘూత్తంసుఁ డొనర్చె బంచవటి చక్కెం డెంకి గోదావరీ
సరసీజాతమరందమందరమగుత్సంప్రీత చేతన్సుఁ డై. 18

మ. పులుఁ గొక్కం డెదుటం జటాధరనిరంభోవార్ధియై వజ్రయా
వలిఁ దం జేరెడు గట్టురాకొమరు తేవరి దోచి మీ తండ్రికిం
జెలినైయుందు జటాయువందురు ననుం జేకోఁ దగు న్నాయెడం
బలలాదభ్రమ మేలరామ ! యని సంభాషించి పో నంతటఁ. 19

క. పంచవటిన్ సామిత్రిఘ, టించిన కారాకునగరితెక్కు లయోధ్యన్
మించ న్సంతోషించి వ,సించె న్రఘుపుంగవుండు సీతాన్వితఁ డై. 20

— * శ్రీరాముండు పంచవటిని వసించుట. * —

శా. అంతరి దోచె నితాంతకంతువిజయోదంతంబు సిందూరితా
సంతాశాలివిపాకశీలితపిశంగాకార కేదారసీ
మంతం బాదినయావనోదయ మిశన్తాంద్యాంశుమంతంబు ప్లే
మంతం బధ్వచరోద్ధవాదినటర్పుంపానాట్యసర్యంతమై. 21

క. శరదాతపత వ్రనభః, ఊరదమితనిదాఘబిందుసంఘము లతుల
స్థరమదకుంజరసరసీ, కరనికరము లొలసె దుహినకణవిసరంబుల్. 22

సీ. జుడ్యాకరం బయ్యె జంద్రోపలవితర్ది శరపాత మయ్యె గాసారవిహృతి
యప్రదృశ్యం బయ్యె హల్లకోత్పలపాటి విపదావహం బయ్యె నుపవనంబు

- చర్చాగళితమయ్యెఁ జందనాలేపనం బతిశైత్య మయ్యెఁ జంద్రాతపంబు
గగనమయ్యె గృహగ్రగతచంద్రశాలిక యనుకరం బయ్యె లాజానిలంబు
- గీ. విరచితామోద మైత్రోచ విరులశయ్య, భారము ఘటించెఁ బూనంగహారవల్లి
కంటకోత్సేధ మొనరించెఁ గప్పరంబు, నిరవధికభోగ పరులై నదొరల కపుడు. 23
- మ. బురుసీసుల్ సకళాతియాంతరగృహభోగాసికల్ దోమబ
తైరమృచంబుల ధూమధూసరహసంతీయంత్రముల్ కుంకుమా
గురుసారంగమదానులేపనములుం గోష్ఠాంబుజాతేక్షణ
గురువక్షోజభరోపగూహములు భోగు ల్లాంచి రాసీతునన్. 24
- క. నెఱసునటి విశ్రమింపం, దటియై నెఱిమించు మంచుతాకుల జిగివా
తెఱి పిల్లగ్రోవిఁబూనం, గొఱమాలె న్వేలమిటారికూతురి తెగకున్. 25
- ఉ. అట్టియెడం గడంగి జగమంతయు నాఁగెడు మంచుదాడి కి
ట్టట్టు చనంగ లేక శరణంచుఁ దము న్భజించు వెట్టకుం
దట్టువునుంగు వాసనలతావగు లేజవరాండ్ర చొక్కపుం
గట్టిమొలుంగుచన్దవలు గట్టె నిజోపరి పట్టబంధమున్. 26
- గీ. అనతిచకితదివాంధంబు లై నయెండ, అనతిముదితమరాళంబు లై నకోలకు
అనతిసుఖతచకోరికలై నచంద్రి, కలుఁబ్రియము లా నెజనులకుఁ గంటుగాక. 27
- సీ. హృత్పర్శ మాతంక మెనయనీయక మాటుకరణిఁ గరన్వస్తికంబు దోఁపఁ
జలివో జపించు నోజ వణంకునఁ దొలంకు రదనఘట్టనమునఁ బెదవులదరఁ
గృపపుట్టి విధి యొసంగిన కంబళమనంగ నంగంబు రోమాంచ మాదరింప
దార్గత్యమయనృపధ్వజపతాకికరీతిఁ గటిఁ బటచ్చరవేష్టి గానిపింపఁ
- గీ. దిరుగుభిక్షాశనులమోద దృష్టియిడవి
యదయురాలగు కలిమితొయ్యలిగృహంబు
లలజడికిఁ దార్చుకై వడిఁ బులుమునోనియె
వనజఃసరంబు హేమంతవాసరంబు. 28
- క. ఎన్నులతుద హేమకణము, లెన్నుగఁదట్టారగి రాజులె న్రాజనముల్
సన్నిహితలవనచింతా, సన్నతిఁ గన్నీరునించు చుదము దోఁపన్. 29
- క. తాలిమివదలి విరాళిన్, జాలిం బడి వెఱచు నళికచామణు లచ్చోఁ
జాల రతివ్యసనాంబుధి, వేలయు రజనీవిరామవేలయుఁ డెలియన్. 30

— * క్రిరామునికడకు శూర్యణఖ వచ్చుట. * —

- మ. దిశ లాకాశము ముంచుమంచుల మృగీదృష్టిస్తనాశ్లిష్టులకొ
దశమావస్థలఁ బెట్టునట్టి తఱి నీతానేవ్రుఁ డా నేతకుకొ
దశకంఠాసురు చెల్లె లానపడఁ బద్మాదేవి కేల్దమ్మికిం
బిశితంపున్నవి నేఁగు డేఁగచెలి తబ్బిబ్బైన చందంబునకొ. 31
- క. ఆనపడి చుప్పనాతిసి,సాసి తనుం డాసి హృదయజాతానీతా
యాసముఁ దెలిపిన విని పరి,హాసము దొలఁకంగ నాతఁ డానతిఁ బలికెకొ. 32
- చ. ఒఱపరి వాడు నీ వయిన ; నొక్కతె శోర్యమి నన్నొకప్పుడే
మఱక భజించు నీతరుణి ; మంటికి వింటికి భంగురంపుటే
డైఱ ఘటియింపఁ జాలిన యతిప్రమదావహ, దీనిమాయకు
న్వేఱతుము గాక లేక కనువిందగు నిం దగులంగఁ జెల్లదే. 33
- చ. మగువరొ వీఁడె లక్ష్మణుఁడు మన్తమన్తఘఁ డీశుభాంగుఁ డే
తగులును లేక యీయడవి దండానరింపఁగ వచ్చినాఁడు, నీ
జిగిబిగి జూచెనేని తమిఁ జిత్తము హత్తకపోదు వానికిం
బగలును రాత్రియు న్నిదురపట్టదు కంటికి విప్రయుక్తతకొ. 34
- క. కాన నతం డీమేనుం, గొనుం జిగితొడలు నడలు కన్నులుఁ జన్నుల్
వేనోళ్లఁ బొగడఁ జనుమన, నానీలిపిసాళి మోహనాకృతి యగుచుకొ. 35
- మ. చరణాబ్జంబుల గిల్కు మట్టెలరొద ల్సంధిల్లఁ బాలిండ్లపై
నెరజాఱున్న నుపైఁట నీ టిడఁ గటాక్షాలోకనాశీక దం
తురితోపాంతధర్మి యై కవసి యెంతోమైత్రి సామిత్రితో
సరసాలాపము చూప నాతఁ డను హాస్యప్రక్రియా శీలుఁడై. 36
- ఉ. దాసుఁడ నేను రామున కతండు మదీశ్వరుఁ డామహత్తు పొం
దే నవరించి లోకులకు దేవులసానివి గాక నీ వికెకొ
దాసివి గాఁ దలంచు టుచితంబె విదేహతనూజ కిప్పు డా
భూసుతపుణ్య మేమి నినుఁ బోలునె రూపవిలాసనంపదకొ. 37
- ఉ. కొమ్మరొ దండు తాణెమునకు న్వేనుకోఁ దగుదానవీవు నీ
యెమ్మెకు రాముఁ డానపడు నింతయ కాక నిరాకరింపఁ బో
డిమ్మగు దుష్టనత్త్వముల కివ్వని యయ్యవనీజ యిచ్చటం
ద్రిష్టరనోప దన్నిటను నీ కతఁడే పతి చుమ్ము పొమ్మనకొ. 38

మ. మరుజాలిం గుటి దప్పి శూర్పణఖ పల్నా ట్టిలు నిర్లజయై
గటిక న్నీటగు నేటియిద్దరులకుం గాంక్షించు నాఁబెయ్యవై
ఖరి నీ యిద్దఱనుద్దులన్ బ్రమసి రాకాపోక గావించె వే
సరి సీతాహృతి నొగ్గ నగ్రజునికన్యన్వన్ గృహీతాసి యై.

39

మ. వనివా రీచెలి జాలిముక్కు గలుగ న్వర్తించి తోరా యన
న్యనువంశాన్యగ్రణిసూ ర్తితమ్ముఁ డురుకామక్రోధనంకల్పశూ
ర్పణఖాశ్వాసనమీరధోరణులకున్ బల్బాట వాటింప న
య్యనిమేషాంతకురాలు కాలజలదోగ్రారావదాక్రంద యై.

40

ఉ. రక్కసిజోదు లంద జీఁక రాఘవుడాక విహస్తు తాదు రీ
ముక్కిఁడిజంతకుం దగిన మొండివిటుండు నిశాటజాతియం
దొక్కఁడు లేక తక్కఁ డని యూహపరుల్ నగఁ జేటగోటిబ
ల్తొక్కలపుంబిసాలి ఖరుముందటికిం జని నిల్చె నిల్చినన్.

41

ఉ. విగ్రత నీకుఁ డెచ్చినవివేకపరాజ్ఞుఁ డెవ్వఁడో యతం
డుగ్రతదీయసాయకతదుద్భవులం దొక్కఁ డైన నేమి? య
వ్యగ్రత గెల్తు లె మ్మని నిజావరజోదితరామలక్ష్మణో
దగ్రత కాగ్రహించి ఖరుఁ డాహవసన్నహనార్హవేషుఁ డై.

42

చ. వెలువడి త్రోవకు న్భగిని వేగరి గాఁ బదునాల్గువేలజో
దులు పదునాల్గుచేరువలతో మునుకో నని కేఁగుదేఱఁ ద
త్కలకల మాలకించి సతిఁ గావ సహృదరుఁ బంచి సింగిణీ
విలు గుణయుక్తి మ్రోవ రఘువీరుఁ డెదుర్కొనె యాతుధానులన్.

43

వ. ఇ ట్లేదుర్కొని జనోదర్కగోచరేతరామోఘశరలాఘుపుం డగు రాఘవుండు
మండలీకృతసముద్దండకోదండపిండితప్రచండకాండపారంపరి నిలింపులకు సాం
పు సంపాదింప, నావిలం బగు రక్షోబలంబు తత్త్వణంబ హైమనదినంబు కై
వడి ననవాప్తపుండరీకం బై రాశిచక్రంబువైఖరి నవిభిన్న కేతుపాతం బై, యం
బుజేక్షణావక్షోరుహంబులీల నాలక్ష్యమాణ పత్రభంగం బై, ధారాధరసమ
యరంగ త్తరంగిణి తెఱంగునఁ బరివహదవేలకీలాలజాలం బై, యనార్యగోష్ఠి
పోలిక ననేకప్రకారహతకవచస్ఫురణం బై, శారదావసరవాసరంబుసరణి విశ
కలితాపఘనసంకులం బై, చాంద్రమనబాల్యచరితంబురీతి సంభృతగురూత్త

మాంగనాశం బై, పాండవబలంబురేఖ ధర్మరాజాధీనదేహం బై, షరశురా
మాపదానంబుభాతిఁ బాతితనరోషకుంభినీధవకులం బై, పాలస్తవ్యనగరంబులా
గునఁ బలాశనప్రతిష్ఠాసమంచితశివాలయం బై, యంబురుహబంధుబింబంబు
డంబున ననంతాభివతదురుతరకరసహస్రం బై, దినావసానంబుచందంబున
వియోగభాజనరథాంగయుగళతాంగసంఘం బై, హరయదుప్రవరసమరంబు
వీఁక నప్రాణితత్రిశీర్షం బై, నిర్మలాంతరంగశీలంబుపగిది నిష్ఠాతదూషణం బై,
యదైవితతత్త్వంబుఁగిది నాత్మావశేషం బై, నశింప రోషించి దోషాచర
సమాజశేఖరుం డగు ఖరుం డడరినప్పుడు విపశ్చిజ్ఞసంబునకు నైన నిశ్చయింపం
గూడని జయావజయఫలంబు దోఁపఁ జూపఁ జననుసంగ్ధీయమానంబు లగు
విశిఖసంధానమోక్షణంబుల నంతరిక్షచరనిరీక్షణాన్భుతవితరణఁచక్షణం బగు
రణం బిరువురకుం బ్రవృత్తిలు నెడ మార్తాండకులలిలకుచాపంబు నయ్యసుర
లోపంబు గావింపఁ గోపయావకీతముఖసరోజుం డై దశరథతనూజుండు కంభ
సంభవుఁ డొసంగిన శరాసంబు మోపెట్టి బెట్టిదంపు బాణంబు దండకావన
తపోధనతనుత్రాణనిర్మాణపారీణంబుగాఁ బ్రయోగించె నంతట.

44

క. ఆఖరునిశిరము రవికుల, శేఖరునిశరంబు దునుమ జితలేఖనదీ
మాఖరి యగు జటిలాశీ, రై వ్విఖరిఁ గొనె ముందె మంధర రఘుస్వామిన్.

45

మ. మునుము స్తంధర కైక యు న్వరయుగంబున్ సూన్యతాపాయభీ
తస్మపాలోక్తియు జానకీరమణకాం తారప్రచారం బనం
జను పేల్లక దశకంఠహీనతకు నోఁచంజాలుతైలోక్యభా
గ్యనికాయంబు రహింప నావని మునుల్ సానందు లై రుద్రుణ్.

46

మ. ఖరన క్తంచరుఁ గీటణంచి యుటజాగ్రత్తోణి వి ల్లెక్కు... డిం
చి రజోఘాసరజాటజూటరుచిరశ్రీ మించు నైత్సావ్యుశే
ఖరువక్షోజభరానురూపతదురఃకాశిన్య యై కాఁగిలిం
చి రణశ్రాంతి హరించె నీత యధికస్నేహదరానీవిత యై.

47

క. సామిత్రియు రాముజయ, స్థేమం దా రెండువేలజహ్వావిగలవాఁ
డై మెచ్చె మువ్వరున్ సుఖు, లై మునుపటికరణి నుండి రాసమయమునన్.

మ. అజహన్తత్సరవృత్తి చిత్తమెగపోయం జేటబల్లోటిజం
జ తనస్థానమరీతి లంక నజనస్థానంబు గావింపఁ బా

కజతుం గీలి జముం బలాదు నరుణుఁ గాష్టుఁ ధనేశుఁ భవు
స్ఫుజకంఢూతిఁ దృణీకరించుదశకంఠుం జేరి యానమ్ర యై.

49

చ. వినుము జగత్త్రియీభయదవిక్రమ నే నటుమొన్న దండకా
వనికి వినోదకేళిఁ జని వర్తిలుచో భవదీయభాటి కొ
య్యన మునివృత్తిఁ జెంచినజయంతవసంతులొ పుష్పవంతులొ
యనదగు శౌర్యవంతులు మదత్సులపాల్పడి రిద్ద అత్తటిక.

50

చ. చరగతిఁ జిత్రపుత్రికకుఁ బాటెడునెన్నడ దోఁపఁ దావిటె
క్కరిది గదా కడానిలత కన్తతిఁ జల్కెడుమేనితళ్ళు, తొ
ల్కరికరిమించు మించు లిడఁ గంతునొయారవుఁ జిక్కటార్చివై
భరి నొకహంఠకారి మెలగఁ గనుఁగొంటిఁ దదంతికంబునక.

51

సీ. అదిపూనువేణిసోయగముఁ జెందరు కదా పన్నగీమణు లెంద అున్న నేమి
యదివహించు నెలుంగు హవణింప లేదు గా ! కిన్నరీతతి దావుకొన్న నేమి
యదచెందుపొక్కిలిహరువు చేకోదు గా యప్పరొనికర మెం తైన నేమి
యదిగాంచుపిఱుదుసంపదకు నోచరు గదా యుర్విబోటులు పెక్కురున్న నేమి

గీ. యది గదా యింతి యటువంటియలరువింటి
దంటమదహస్తి నెద హత్తి యుంటి వేని
గంటి వన వచ్చు వెలిదమ్మికంటివలతి
కలికిగావించుకలిమి రాక్షసకులేంద్ర !

52

ఉ. రాముఁడు లక్ష్మణుం డనెడురాచకొమా ల్లఁట వారు వారిలో
రాముఁడు పెద్దవాఁ డఁట ! యరాళకచామణి సీతపేరియ
క్కోమలి యమృతహామహునకుఁ జవరా లఁట దానిమేనితీ
రామర వారకామినుల తైన నధీశతఁ గోరఁ జేయజే ?

53

క. నీ కామొనపరి దగు నని, కైకోఁ జని విగ్ర నైతి ఖరుఁ డంత మదీ
యాకృతిఁ గనలి బలాన్వితఁ, డై కదలి తదీయవిశిఖపాతిఁ బడె ననుడుక.

54

మ. దశకంఠుం డనునాసికోక్తు లటు ల్లాందం జెల్లెలిం గొన్నదు
ర్దశ భావించి ఖరాదితాదృశజనస్థానోగ్రరక్షశ్చతు
ర్దశసంఖ్యాకనహస్రహంత్రి యగు సీతానేతచాపవ్రతా
పశిఖజ్వాలిక నాలకించి ఘనకోపవ్యాపృతస్వాంతుఁ డై.

- ఉ. వింటి నపూర్వ ముర్వి నొకపింటినరుండె జయించువాఁడు ము
క్కంటిమలం దెమల్చినమగంటిమిజో దిశుతాణె మింక నా
పంటవలంతినోముగుమిపంట వహిక్ రహిమించునానివా
ల్లంటి వడిక్ హరించి తెఱగంటివజీరుల త్రుల్ల డంచెడక్. 56
- గీ. మతకరిమెకంబు చేకొని మరులువట్టి, ధరణి బో నోమిన త్రిశంకుతనయుకులము
వాడగుట వీక నాచేత నేడురాముఁ, డింతిఁగోల్పోవ మారీచుమ్మగమొనర్తు.
- క. అని మారీచునికడకుం, జని దశకంధరుఁడు తనవిచారము దెలుపక్
విని యతఁ డీమర్తతి కీ, తని కేమిటికొ వలె ననుచుఁ దహతహఁ బలికెక్. 58
- శా. సీబోధం బిపు డెందుఁ బోయె నకటా ! నిశ్శంకలంకాపుర
ప్రాబల్యంబుఁ బాకాల్పఁ జూచెదవు ధర్మంబై రఘుత్తంసభా
ర్యాబందీకరణంబు శూర్పణఖయూహఃపోహ లాలింతురా ?
“స్త్రీబుద్ధిః ప్రలయాంతికా” యనుట నీచిత్తంబునం దోఁపదా ! 59
- క. మాని నయినాడ రాముని, చే నొకచేపెట్టు మేసి చిత్తంబున కు
ద్యానారామపదం బవ, సానవిరామాహ్వాయంబు జళు కగు ననినన్. 60
- ఉ. కన్నుంగ్రేవలఁ గెంపు దోఁప నదిరా కాటొడ్డెమా నేను జె
ప్ప నీ విప్పని కొప్పకోమి యిది నీపాండిత్యమో ? చాలు నం
చు నైపుర్యము పుట్ట నాడుటయు నచ్చో వాడు నిమ్మూర్లు డిం
క న్నాబుద్ధులఁ జక్కఁ గాఁ డనుచుఁ దత్కార్యానుకూలాత్మఁ డై. 61
- ఉ. భానుకులీనుదేవిఁ జెఱవట్ట దశాననుఁ డెంచ బ్రహ్మ త
త్ప్రాణసమీరు సౌరపురయాత్ర కమర్చిన పైఁడిజోడునె
మ్మేనిరుటంపు లేటితలమిన్న పతాణి యనంగఁ దాటకా
సూనుఁడు దండకావనము సొచ్చె హిరణ్మయపుంగురంగ మై. 62
- క. ఇటువలె నేతెంచి కుఱం, గట మెలఁగెడు పైఁడిమెకముఁ గని దానిం దె
చ్చుట కవనిజ వేడక్ ధూ, ర్జటి యజ్ఞమ్మగంబువెంట జరిగెడుకరిణిక్. 63
- ఉ. వింట న్నారి ఘటించి రాముఁ డనుర న్వేన్నంట బల్గుఱ్ఱపుం
గంటుంగంటుపతాణిరావుతుఁడు ముక్ గాధేయుజన్నంబునక్
గంటిం జెందక పాటిచన్నబడు గిన్నా లైచ్చటం డాఁగెనో
శంటింగంటి నటంచుఁ బాశము కరగ్రాహ్యంబు గావింపఁగ్. 64

మ. మనువంశ్యం బెనుమాయదారిమెక మై మారీచనీచుండు కా
నను ద వ్వుట్లలయించికొంచుఁ జని యంతం దత్కలంబాహతిం
దనకార్తస్వరశంబరాకృతి చన న్వాప్రితే “హతోఽస్తీతి” నా
గ్జనకార్తస్వర ముర్విపట్టి యధిపోక్తం బంచుఁ గంపింపగన్. 65

ఉ. కంపముఁ జెంది నీత యనుకంప వహింపవు కంటనుం దడి
న్నింపవు లక్ష్మణా యతఁడు ని న్నదె చీరెడు నన్న నల్లనై
లింపకుమారి మాయకుఁ జలింపకు రామునకా భయం బనం
దెంపరి యై దురుక్తు లవనీజ వచింపఁగ నాతఁ డార్దుఁ డై. 66

మ. అకటా ! నిన్ను సుమిత్ర గాఁ దలఁప హేయంపుందురుక్తుంపు వా
లికెతూపుం జెవిగాఁడ నాడితివి తల్లిం బట్టనూహించువా
తకుఁడే లక్ష్మణుఁ డేమి చేయ వశమా డైవేచ్చకు న్నే నయో
ధ్య కె డై వచ్చియుఁ గైకఁ బోలి పడఁ బాలెనాఁడ నేఁ డీ వనికా. 67

క. వివరీతకాల మింతే, యిపు డెవ్వరి నొచ్చుకొనఁగ నేటికి నీచే
నపవాద మగుట నిజ మని, తపియించి సుమిత్రపట్టి తరలఁగ నంతన్. 68

సీ. మితిమీఱి వెలికిఁ గ్రమ్మెడుమనోరాగంబుసరణి నీ టగు భాతుశాటితోడ
కామాంధతకు నూతగాఁ గొన్నయట్టిచందము డెల్పువేఱుదండంబుతోడ
తలదిమ్ము కామవార్తలఁ గ్రమ్మ నిడినప ట్టనఁ దోచు గోపించదనముతోడ
బలిమిచేఁ జేపడ్డబ్రహ్మాండభాండంబువలెఁ జెలంగెడుకమండలుపుతోడ

గీ. సహమికనుబోలె “నచ్యుతోఽహంశివోఽహ”
మనుపలుకుతోడ నిజతుంగఘనశతాంగ
ముడుపదవి మాటి మున్నీటినడిమివీటి
నట్టురాకాసి దొరఁకునన్నాసి యగుచు. 69

చ. దళనిలయం బరాఘవయుతం బగుటం గని నీత సత్కృతుల్
సలిపెడురూపు మాని సహజం బగు నెప్పటిమేనిఁ బూని యా
నళినముఖా హరించె విజనం బగుకోవెలఁ జొచ్చి జాగిలం
బలరుసరంబు నామిషదురాశ సవింగొనిపోవు కై వడిన్. 70

ఉ. ఈకరణి హరించి యతఁ డేగెడుచో హరిదబ్జమాల్యద
వ్యాకులదృష్టిచాకచకి నశ్రువు లాఁగికోసంగ హా ! జయ

శ్రీకమనీయ ! హఃరఘువరేణ్య ! త్రిహోకశరణ్య ! నాయెడ
స్నికుఁబరాకు సేయఁ దగు నే యని యాపికవాణి కూయిడన్.

71

లయగ్రాహి. ఆయెలుఁగుచే బులుఁగురాయనికి జోడగు

జటాయు వమరాలి పగదాయకు మొనై యో
రీ యెచటికిం జూడిఁగి పోయెదు పలాదపశదాయని
గరున్నఖముఖాయుధసహాయుం
డై యనికిఁదార్కొని తదీయమగు తే రయుగమై
యహరిసారధికమై యపరథాంగం
బై యిలఁబడం గెడపి యాయసురనాయకుని
కాయమునఁ గొన్ని యసిగాయములు చేసెన్.

72

గీ. నిశితనఖభిన్నదశముఖత్రిశిఖవిశిఖ

పాశకుంతము నగుచును నాశకుంత
మాతనికృపాణిఁ గనెఁ బక్షపాత మమర
పదమొనఁగుభూమిసుతపక్షపాత మమర.

73

సీ. సుగ్రీవసాత్యుతోదగ్రవంక్తిగ్రీవ బహుదోఃప్రతాపసంగ్రహ మనంగ
వాలిరాజ్యప్రాజ్యవైభవాతిశయాచితోత్పాతహేతుభూతోల్క యనఁగ
మనువంశ్యమైత్రీకృతినిమిత్తపుత్త్రాభిపతదుగ్రభానుబింబం బనంగ
నంగదయావరాజ్యరమావినోదోచితాసాదివైయన్నదాబ్జ మనంగ

గీ. నంత వ్రాలె మతంగాద్రి హకులచెంత, నిశిచరేంద్రరథాంతరనీయమాన
జనకతనయోత్తరానంగకనకపటని, బద్ధపిఠీప్తమణిమయాభరణసమిత.

74

ఉ. ఏతరిదైత్యుఁ డాతతిమహీతనయాకృతభూషణావళీ
పాతము నై జలేజమునిపాత మెటుంగక లంక కుద్గదా
జ్ఞాతవిరోధిజాతభయశబ్దకలంకకు నేగి శోకసం
స్కృతను సీత సప్సరి నశోకనికేత నొసర్చె వింతగన్.

75

గీ. సోఁకుటెంతులు నలువంకఁ జుట్టి యున్న, జనకతనయామణి సశోకవని భజించె
గేసరితనూజవాలోగ్రకీతిలోగ్ర, హుతవహస్తంభనౌషధిలతిక వోత.

76

శా. సారంగం బగుతాటకేయునియెడన్ శార్దూలవిక్రీడితో
దారుం డై చనుదెంచురాఘవుఁడు సీతాప్రేరణం జేసి తన్.

జేరన్వచ్చినతమ్మునిం గని మదిం జింతాపరుండై దళా
గారం బంత మెఱుంగులేనిమొగు లై కంటం దడి న్నింపఁగన్. 77

క. వనదేవత లీతనికా, జనకాత్మజవిరహ మనుచు సహితాశ్రువు లై
కనుగొనఁగ వియోగవిడం, బనకు ద్వారకొనియె దూయమానాశయుఁ డై. 78

ఉ. కుందనపున్నెకంబు నిటు గొంచు రయంబున రాక నీవు కా
నం దడ వుండినాఁడ వని నాపయి నేరమి నంత నించి నీ
మందసిత స్త్రీతేందురుచి మామకదృష్టిచకోరి చెందకుం
డం దరువాటిలోఁ గినుక డాఁగితి వేమె? తలోదరీమణి. 79

మ. సకియా నీమదిలోనికోరిక ఘటించన్ లేక మోహాబ్ధివే
లకుఁ జేరం గొఱగాక పంచవటి చుట్ల నెవ్వెట్లు నామీఁదికి
న్మకు నీకున్ సమయంబె తావకవియోగం బిట్లు సైఁపంగ మా
మకదేహం బిది లోహమో విరసపుంబాషాణసందోహమో. 80

శా. నీకు నివ్వంతమెకంబుమీఁదఁ దమియుం .తే నేమి కా దంటి నా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదన్
గైకొ మ్మాహరిణంబు నీకరమునం గన్నట్టునందాఁక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాసైన్యకదాసోన్మతిన్. 81

సీ. నే నింత తపియింపఁబ్రాణంబుతో నున్న జేర రాకుండునా చిగురుఁబోణి
క్రాంతనెత్తుట నేల జొత్తిల్లమి గజాదిచర్చిత గామగా జలదవేణి
పోదుగా తా నొంటి గోదావరీచారుపులినకేలి ఘటంప నలినపాణి
ముచినతీగోష్ఠిఁ జెందె న టన్న బొరుగింటికెలన డాయదు గదా కీరవాణి
గీ. మున్ను సౌమిత్రిహేతిచేముక్కుకొఱత, వడినవగ దీర్చికొననెంచి యడవిబొంచి
యున్న జగజంతరక్కసి యుదరశిఖికిఁ గబల మై తోఁచె నేమొ కో కంబుకంఠి. 82

చ. అని తలపోయు, నుస్ఫురను, నబ్జముఖి నినుఁ బాయ శక్యమా
యను, వన వాసపూర్తియెడమ నివికేగిన మామసేవకుం
జను టుచితంబె నీ కవనిజా యనుఁ జానరొ నీసమీపమున్
నను దొరయించుకోమి తగునా యను, హాయను, దుర్విధి యనున్. 83

సీ. వని నొక్కయెడ మిన్నుఁ గని చాకచకి చూపుజనకజతనుకాంతి యని చలించుఁ
బాదరింటికినలయం బదరిపాటుగఁ దోఁపఁ నదిగొ వై దేహికే లని భ్రమించుఁ

గలకంఠ మెలమూవిఁ గంతకాకలి నింప నిదె నీతరొద యంచుఁ గదియఁ బోవుఁ
గలఁకుతన్నికొలంకు చలిగాలి మై సోఁక నవనినందనతావి యని తలంచు

గీ. మఱియురఘువీరుఁడలఁతఁద్రిమ్మరినతెఱఁగు, వినఁదరమెయిట్టిదురవస్థకనికరంబు
లేక వర్ణించినట్టివాల్కి యెట్టి, బోయయో కాక తొలుతటిపుట్టువండు. 84

వ. ఈకరణిఁ దరణికులశీఖామణి నిజహృదయపంజరవిహారకంజశరవిసోదకీరమణి
యైసజానకీరమణి నయ్యరణ్యాని లక్ష్మణసమేతుఁడై వెదకుచుం బోయి ముం
దటఁ బురందరాదిబృందారకజయామందభుజబృంద మందోదరీశబండ్వృత్తివి
భీతసీతానిమిత్తజాతాహతాలూన పక్షమూలతవలన నేల వ్రాలి యున్నతన
జాలి విన్నవించి యంచితవిముక్తిచంచలేక్షణకుచాభోగమృగమదమేదురా
మోదనఫలితప్రాణవాయు వగు జటాయువు నజతనయదురవాపనై వాపనలిల
యోజనంబునకు భాజనంబు గావించి, తత్త్వణంబ దక్షిణాశాముఖలక్ష్మ్యమాణ
యగు నయోముఖముఖంబున దశముఖానుజాననప్రియసఖ్యంబు గా సంఘ
టించి, నిలింపులు భయంపడఁ గబంధదోర్బంధనిర్బంధంబున కవరజయు
తంబు గాఁగొంతవడి తగుల్పడి యనంతరం బనశ్రుపాత్రంబు లగు రక్షః
కలత్రంబులనేత్రంబుల కవేలతరవారు లొసఁగుతరవారులం దదీయచండతర
బాహుదండకదలీయుగళవేదండతుండపాండిత్యంబు హత్తుకొన వర్తిల్లి, య
త్తఱి నరాదుండు మొండెంబు చెండఁ బొలదిండిమేనుం బోనోమి వైమాని
కుం డై కేలుమొగిచి నిలిచి యొకమునికినుక దనుజతను వెనసి మికాతన నతి
పావనుండ నైతి నని భావిభానుకనిదానశ్రమణ్యాశ్రమపథంబు సూచించి దివి
కరుగ, నురుగహననంగతం బగుమతంగమునితపోవనిం దావుకొని, శబరిన
విధంబు చేరి యప్పులిందనుందరీసమాచరితపూజనోపచారి యై ఋశ్యమూక
సరణివిజ్ఞాపనంబు సలుపఁ దదనుజ్ఞచే మనోజ్ఞకీరశారికామృగనికాయంబునకు
నాస్పదం బైన గహనపదంబుఁ గడచి వికచారవిందసాగంధికానుబంధగంధి
లంబును, ననుపమేయవనదేవతావితానడోలావిహారణానుకూలంబును నతి
విశాలకూలానువేలఘేలావిలోలశుండాల గండమండలమదాస్వాదనానుషంగి
యు, ననంగజయనిషంగరంగ త్తరతటరసాలసాలకుసుమ విసరవిలసదాసవాసార
భరవిసారియు, ననేకలతికాపదేశలాసికాదేశికంబును, ననూనకాయమాన
మానితలతాగృహావినోద సాదరనిషాదశాతోదరీకచనిచయవిచికిల మకరంద

బిందుతుండిలంబును, నభంగబిసభంగ భోజనప్రమోదజాలపదగరుత్పరంపరా
సంపాతరయ సముత్పతత్పాథోల నాకలితపాథేయంబును, నగు ననుతతోత్సంగ
పవనంబుచే నెఱుగ్గొనెడుపంప నవలోకించె నంత.

85

శా. హిందూరాజ్యరమాధురీణభుజభూయిష్టప్రజాబర్హిణీ
సందోహోభినవాంబువాహ ఘనవాచాస్వాదుమోదా శతా
సందానందకుమారపాదయుగళీనాళీకపూజాపరి
ష్పందాభ్యంచితపంచశౌఖి సుఖతాసంధా కబంధాహితా.

86

క. కుటిలారిమరున్నారీ, ఘటనాచణభుజవిహారికాక్షేయభవ
స్ఫుటకీర్తివధూటీపద, కటకీకృతచక్రవాళ గండరబాలా !

87

నత్కుటవృత్తము. అయివరగండ కుండలికులాధిపవాగ్విభవా
నయవినయప్రధాన సుగుణస్ఫురణాభరణా
జయరఘరామభీమబల శత్రువిరామధనం
జయనిభధామ ధీమహితసామ రసామఘవా.

88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్టవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశ రత్నా
కరసుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతి
ప్రణీతంబయిన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
బంచమాశ్వాసము.

చం పూ రా మా య న ము .

కుసూక్ష్మసము.

కిష్కింధాకాండము.

- క. శ్రీశ్రీతివాణీవారిరు, హాక్షీశ్రీతదృగ్భజాస్య యఖిలచ్ఛందో
లక్షణలక్ష్యవిచక్షణ, రక్షణగుణభోజ కనవరాజబిజ్జోజా. 1
- ఉ. పంప స్వల్పదనూనమీనయుగళీపారంపరీశాంబరీ
శంపం గన్గొని నీతకన్దభుకు సాక్షాత్కార మైనట్లు వ
ర్తింపక ధైర్యము నిల్పలేక విరహార్తి న్రాఘవుం డాత్మగం
పింపం జైత్రుఁడు నింతనంతటఁ బ్రతాపింపం దొడంగె నవ్విడి. 2
- నీ. జిగిటీవపడఁతికిఁ జెంగావిపావడ యవనీపదోచితయావకంబు
మాధవశ్రీకి నిమంత్రసిందూరంబు కలికానికాయతారలకు సంజ్ఞ
పరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీరుచి వనికాపురంద్రు కాననహరిద్ర
వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు ధారణీరుహశైలగైరికంబు
- గీ. కామినీకాముకవినోదకలనకొఱకు, సమయవర్ధకి పొదరింటిగమికిఁ గీలు
కొలిపిన రుటంపుఁగెంపుతాతభుకుటోడు, బిల్లగుము రెల్లకడనుద్భవిల్లెఁ జగురు.
- మ. మరునందు స్మరుస్మప్తి మ్రాఁకులయెడం బాలించుటెక్కు న్నిమో
పరిసంహరిముఁ జూపి తత్త్రిపురుషీభాగచితిం జైత్రుఁ డొం
దురజన్మత్తవీరమోగుణోన్నతు లనం దోఁచెం జగుళ్లుం జగు
ళ్ల రకం బయ్యెడుక్రొవ్విరు ల్విరులపట్ల నావ్రీలుభృంగంబులు. 4
- చ. చనదు వినోదఘోష మిఁక సాగవు బింకము లాలకింపుడీ
మనసిజఁ డానతిచ్చినకమం బిది యంచు విటీవిటాళికిం
బనుప వసంతంఁ డక్షరసమాజము వ్రాసిన కాగితంబులో
యనఁ దనరె న్నబంభరవనాంతరకాంతలతాంతబృందముల్. 5
- మ. సహకారద్రుమసారసంయమి షికినందోహచంచూపుటీ
మహతిం గైకొని పంచమం బతిశయింపక వట్పదీగీతికా
బహుళీభూతనినాదరక్తి హవణింపం జూచ్చె దైలోక్యలో
కహృతాష్టాదకుఁ డైనమాధవుఁడు సాక్షాత్కారముం జెందుట. 6

- సీ. సుమనోఽవచయమయ్యెనుదతిచూఢ్మలకబ్బుజనములందువినోదవనములందుఁ
దవితె డోలాకేళి ధవయుగ్వధూగాత్రతతులయందు వియోగిమతులయందుఁ
బ్రసవసంపదదోఁచె బ్రతివత్సరవసంతయాజులందు మహీజరాజులందుఁ
గానిపించె రసాలఘనచాపలత కంతుపాణియంగునుఁ బిక్రజేణియందు .
- గీ. నొదవె గడురంగు రక్తియు మదనవీర, కదనజయభద్రకాహళికలను
కరణచణ్ణకోకిలకలాపకంఠకలిత, కాకలికలంగును బలాశకలికలందు. 7
- సీ. నవలాకటాక్షంబునకు నోఁచె దిలకంబు సకియమో మీదగెఁ జంపకంబు
తరుణికే లంటఁ బాత్రం బయ్యె లేమావి గుబ్బెతక్కాగిటి కబ్బెఁ గ్రోవి
వెలదినిట్టూర్పుతావి భజించె వాఁపిలి వనితవక్త్రానవం బెనసె బాగడ
యతివపదాహతి కనువయ్యెఁ గంకేళి పడఁతి నవ్వింపఁ బాల్పడియెఁ బొన్న
- గీ. మాటవినెఁబాటయాలించె బోఁటివలన, గోఁగుప్రేంకణమనగబోకులకునింకఁ
బంకజాక్షులు రేవగలంకపాళి, గీలుకొనకున్న నవ్వేళఁ దాళవళమె. 8
- వ. ఇట్లు జాతకాతూహలావహ దళవతారగౌరవుం డైనమాధవుండు కూర్చితే
డై తావ్రసొన తీవిమెఱయు వనరాశిబో నమందరాగం బభినవానంతమణి
కిరణ మహాగ్రాహిగుణయుతంబుగాఁ బలాశసుమనఃపరంపర లలవరింప
నత్తఱిం గరం బుద్భవిల్లి యుద్వేలకాలకంఠకంఠనిర్భరార్భటిరసాలంబుఁ జెంది
రంభాదు లమర గణికలు ప్రభూతలై తనరఁ, గైతకరజోవినరపరిపాండురాంగ
సారంగంబు లసమానజననతం జెలంగఁ, జంద్రమండలసుధామధురసోద్యుల్ల
తాంతసంతానమందారపారిజాతప్రభృతు లభ్యుదయంబు నెనయ, నంత నెన
యిడంగరాని మేనిసౌందర్యంబుతోఁ దోచునిందిరాదేవి యన, భుజాంతర
నిశాంతవిశ్రాంతిం జెందినట్లై, యనంగళాంబరీవిజృంభణం బనెడు కాదం
బినిం బొడమి యలయించుచంచలాలతికరీతి, లక్ష్మ్యలక్ష్మ్యతరాకార మై మనో
రథమయారామసీమనుల్లసిల్లు కల్పవల్లియుల్లాసంబునఁ, బాటలప్రభాధరప్ర
వాళంబన మరులుకొలుపుచు, నవేలమోహమయ విభావరసమాగమోదిత
మై, శీతాంశురేఖ యన, లోచనచకోరికల నూరించు నంచితగుణాభిజాత
యగుసీత డెందంబునం దవిలి జాలినొందింపఁ బంపాతటరసాలసాలముల
శీతలశిలోపరి నధివసించి, పంచశరశరవికాసకారణ పటీరగిరిమరుత్ప్రపంచసం
చాలితగభీరతాశరధి యగు దాశరధి లక్ష్మణుం జూచి యిట్లని వితర్కింపం
దోడంగె.

- సీ. హృదయవ్యథాశాంతి నొదవిగుచునవ్యధివ్యాపధి యనఁగ నేయుత్పలాక్షి
కేళియం దనురక్తి గీలించు కూర్చి నెచ్చెలికత్తె యనఁగ నేలలితగాత్రి
యనుకూలతవహించు యజ్ఞదీక్షల ధర్మపత్ని యనఁగ నేవద్వపాణి
కలనిలో ధీరయై మెలఁగువీరక్షత్రియాణియనఁగ నేయలరుఁబాణి
- గీ. శిష్టగురుదేవపూజల శిష్య యనఁగ, నాపదల బంధువన మించు నేపురంధ్ర
యట్టిత్రైలోక్యనుత సీత యట్టియడవి, నేదియుం గాక డాఁగె నిం కేమిసేయ. 10
- మ. మలయాద్రి న్నెల వై మెలఁగెడు మరున్నత్రేభ ముత్తుంగత
న్వల గామాపుతుఁ డెచ్చరింపఁ బథకవ్రాతంబు లేఁదేటిశృం
ఖల మట్టాడుచు శైత్యమాంధ్యభర సౌగంధ్యంబుల ద్దానభా
రలతోఁ జేరెడు మన్ననోజలజవప్రక్రీడకు స్లక్షణా! 11
- చ. అని రఘువీరుఁ డార్తినొలయం గలికాకృతిఁ జెంకుమందపుం
జనకు నలక్ష్యపున్నడత సైఁచుట కామనువంశమౌళికిం
జనకజనేమముం దెలుపఁజాలినవాఁ డయి వాలిభీతిచే
నినతనయుండు దౌత్య మెనయించి వడిం దనుఁ బంపఁ బంపకున్. 12
- మ. కటిసూత్రంబును ముంజి పిల్లసిగయుం గౌపీనముం జింకతో
ల్పటుజం దెంబుఁ బలాశదండ మమరం బౌలస్త్యకీర్తిక్షపా
విటనాశోచితకృష్ణపక్షచరితస్వీకారధారంధరి
న్వటుపేషంబు వహించి వచ్చె నటకు నావృతాత్మజుం డత్తజ్ఞి. 13
- ఉ. వచ్చి యతండు పల్కు రఘువర్యుల నోయనవద్యులార మీ
రిచ్చటికాన యామని కనేకతఁబూన్ప నిమిత్త మేమి యు
ష్మచ్చరణంబు లీయుపలమార్గము సొచ్చుట కెట్టులోర్చె వై
యచ్చరలోకు లిచ్చలకు నచ్చెరువైనవి మీమిలాసముల్. 14
- సీ. జిష్ణుచాపవిభూతిఁ జెనయుమీఘనతకు జనలోకసువినతాచరణ మరిది
తమముఁ బోనిడుభవద్రాజమూర్తాండవర్తన కింతయాగపద్యంబు వింత
ధృతజటావలగలోన్నతిఁ దోచుమీభవ్యకల్పనాకృతికి జంగమత హెచ్చు
ప్రాప్తరూపతఁ గాంచు భవదీయమాధవాత్మభవస్థితికి ఘోరతపము చిత్ర
- గీ. మూర యుష్మద్ధభీరత లమృతలహరి, చెఱికిలాహిరిఁగొలుప నాజిహ్వ ప్రహ్వ
యైన దటుగాన మీసమ్ముఖాన కిష్క, డేను వచ్చినవృత్తాంత మేర్పరింతు. 15

మ. కలఁ డుద్యత్తరధైర్యనిర్జితహిమగ్రావుండు సుగ్రీవుఁ డ
 నృలియుఁ డద్రచరావలి న్ననుపఁ జెంపం దక్షుఁ డామేటికిం
 జెలివై యుందుఁ బ్రభంజనాంశజనసశ్రీ నాంజనేయుండ లో
 కులు నన్ను న్ననుమంతుఁ డండ్రు మిముఁ గన్గోవచ్చితి స్వర్ణి నై. 16

క. వాలి నిరాతంకమహః, కేలిని వారింపఁ గరుణ క్రేగంట నిడక
 వ్రాలినవా రని మీకడ, కేలినవాఁ డనిచె నను ముఖీవరులారా ! 17

మ. అను నయ్యర్కతనూజమంత్రికి నిశోదంతంబు సౌమిత్రి దె
 ల్ప నతం డంత విధేయఁ డై తెరువు సూప నృశ్యమూకాద్రికిం
 జని సుగ్రీవునిఁ గాంచి రాఘవుండు తత్సఖ్యంబు జాతావనీ
 జనసౌఖ్యం బనలాభిమంభ్య మమరం జల్పెం బ్రసన్నాత్మఁ డై. 18

చ. అనిలకుమారుఁ డిట్లు హరి యై సమవర్తియు నై నభానునం
 దనునకు రామచంద్రునకు నం టికమీఁదట బ్రహ్మ నౌను నే
 నను మహిమఁ ఘటింప హరియై సమవర్తియు నై నభానునం
 దనునకు వారికి న్నలువ నం టానరింపఁదలంచు టబ్రమా ! 19

ఉ. అంబుజబంధుసూనుఁ డపుడాధిపయోధి నడంచు మిత్రభా
 వంబు తనందుఁ గీల్కొప్పి వారికిఁ గీలి కవార్యమైన శౌ
 ర్యంబు నొసంగుసంగరధరంధరుఁ డై తరుణీవియోగ జా
 తం బగుదుర్దశం దెలుపు దాశరథి న్నెఱనమ్మి యంతటక. 20

మ. ధరకు న్రావణఘర్కతాప మడఁగం ద్రద్రామసఖ్యంబుతో
 ల్కరికిం గట్టు మెఱుంగువత్తనమురేఖ స్థానకీపాతితా
 భరణంబుల్ గని తాను దాఁచినవి చూప న్వానిఁ గన్నీట నం
 స్కరణాభావరజంబు వోఁ దడిచె నై యోవకుండు శోకార్తుఁ డై. 21

గీ. అంతట నిజానుజాఁడు దేర్ప వంతయుడిగి, తపనతనయునిఁ జూచి యోకపికులేంద్ర
 యింద్రనందనుతో వైర మేల నీకుఁ, గలిగె నన నాతఁ డిట్లని తెలుపఁదొడఁగె.

మ. మనుజేంద్రా విను మున్ను దుందుభికి ముస్తాయావి యన్వాఁడు వా
 లి సరిధాన్వీతమరీచిమాలి రణకేళిం రేచికోలై వడిం
 జని పాతాళము సొచ్చిన నివిడువ కాశాఖామృగాధీశుఁ డా
 తని వెన్నాడి ననువ్రసాతలబిలదావరస్థితుం జేయుచుక.

- మ. అరి వెన్నాడి హరిశుఁ డాకరణిఁ బోరాడ న్వడిం గ్రొత్తనె
త్తురు లేటయ్యును వాలి గామి మిసిమింతుండౌట నూహించి ది
వ్యరిపుక్రోధగతి నిల్లావృతబిలదావ్విరుండ నై వచ్చితిం
బురికి న్నంత్రులయాజ్ఞ వారముదినంబు ల్పావితి న్రాజ్యమున్. 24
- క. ఆలో నాలోలశిఖి, జ్వాలోపమకోపశీలి వాలి వడిం బా
తాలోదితుండై కృతనతి, నై లోఁగెనునాపయి ద్దరాలోచనుఁ డై. 25
- క. ఉసురుకొనం గనరిన నెన, దెన చెడి యిక్కొండ నెక్కితి నతం డిటుఁ దా
రసమై వచ్చుటకు న్నిధ్వనపడఁ గారణముఁ దేటపడ విను మింకన్. 26
- ఉ. దుందుభిదానవోగ్రజయదుందుభి సైరిభమై నిజోన్నతి
నన్దదురి వింధ్య మంతటిది వంధ్యముగా జలధిం గలంచి సం
క్రందననందనుం బిలిచి కయ్యము దీయఁ గపింఁడ్రుఁ డంత వా
నిం దెగటార్చి తత్తనువు నెత్తురుచేతులఁ ద్రిప్పివై చినన్. 27
- మ. లయవాతూలవిహోలతూలగతి లాలాయాంగ మిచ్చో మతం
గయమిస్వామివనాగ్రభూమిఁ బడి రక్తిం బూన్ప నాతండు కో
పయుతుం డై హరిసూతి కీగిరి భజంప స్థానివోఁప నృపిం
చె యతీశోక్తి నవాలిపశ్య మగుటం జేకొంటి నీదుర్గమున్. 28
- ఉ. వాలిభయంబు వెదగుల వర్తిలు నార్తుడ నౌట మిమ్ము నా
పాటితిభాగ్యమంచుఁ దలప స్థితిసాలనినాదుడెంద మాం
దోళముఁ బాపె మబ్బు దవధూమముగాఁ దలపోయుకేకి కే
కాలపనంబునింప వలిగాలిగతి న్ననుమంతుఁ డిత్తచిన్. 29
- ఉ. నావుడు రాఘవుండు రవినందన చెందెద వెల్ల సౌఖ్యము
ల్నీ విఠ నావలీముఖు శిలీముఖయైక్తి ననూనవృత్తికిం
దావొనరింతుఁ జిత్రవధనైపుణి నంచు వచించినంతట
స్థావరియంచు నమ్ముట కిలం దగుదుందుభిదేహమందుభిన్. 30
- క. తనపదనఖమున దశయో, జనములు చనమీటి వానిసంశయ ముడివో
మి నతం డెదె వాలి దెను,ల్పినచె ట్లని సప్తసాలిచే వణిగించెన్. 31
- క. లుప్తాశర మగుశరమున, సప్తజగద్భృతినిమిత్తజడజాతజనుః
కృష్ణస్తంభాశయకృతి, దీప్తం బగుసాలసమితి దెగిపడ నేసెన్. 32

ద. ననుఁ గొని నష్టతాళదళనం బొనరించితి వాపుల స్త్యనం
దననగరంబు సాలదలనంబు ఘటించుట యేమిదొడ్డు నీ
కినజునివంటిబం టనుచు నింద్రజుఁ దున్నుట కెచ్చరించె న
ద్వినమణివంశస్య నత్తఱిఁ దదీయశరంబు శిలాహతిధ్వనిఁ.

క. సందేహ ముడిగి యంతట, మందేహవిరోధినుతుఁడు మాత్సర్యభర
స్పందనుఁ డై పోరికి సంక్రందననందనునిఁ జేరె గర్జారభటిఁ.

34

సీ. నృహరికంతకరాళకహకహధ్వనిశంక శరభాకృతికి శూలి సంభ్రమింప
వీరభద్రోగ్రహంకారమోహవిభీతి దక్షుఁ డంబుజభవాస్థాని కొదుగఁ
బ్రలయాభ్రనిస్వనభ్రమచేత స్వర్లోక జనులు మహర్లోక మనుసరింపఁ
గిటిరాజు ముఖపుటీఘటఘటభ్రాంతిచే వసుమతీయువతి సంతసముఁజెంద

గీ. భయద మగుసింహనాద మాభానుసూను, వలన నాలించి కోపించి వాలి వెడలి
వచ్చి చిచ్చుఱిపిడుగుకై వడి నిజాను, జన్మమార్గొని యని నేయుసమయమందు.

చ. కరము లురంబులు న్నఖముఖంబులు భిన్నతఁజెంద నొంచుసం
గరమొనరింపఁ బాల్పడియు గాత్రవిభిన్నతఁ దోఁపనీని య
య్యిరువురఁ జూచి సాయకము నేయక యూరక యుండె రాఘవే
శ్వరుఁడు సభాంతరంబునఁ బ్రసంగము నేయనివానికై వడిఁ.

35

గీ. తరణిజుం డంత వితరణికరణి మార్గ,ణాగతికెదురెదురుచూచి యరికిఁ ధలఁకి
తనుఁగదియరా నబాణమోచననిమిత్త, మతని కెఱిగించి క్రమ్మఱ ననికీబూన్చి.

ఉ. గ్రీవం గుర్తుగ నొక్కపువ్వుసరముం గీలించి రాముండు సు
గ్రీవుం బంప నతం డకాండఘనమై కిషింధంధఁ జేరం దదా
రావాకర్ణ నచే నకర్ణభరతారావాక్యుఁ డై వాలి కో
పావేశంబున వచ్చి కూలె రఘువీరాస్రాహతోరస్సుఁ డై.

36

క. అంతట వాలినిపాతో,దంతము చెవిసోకి తార యశ్రులహర్యా
క్రాంతతరతారయై శుద్ధాంతనిశాంతంబు వెడలి యాశీయుత యై.

37

సీ. ఉడివోని కన్నీటిజడి ముద్దునెమ్మోము హిమఘాసరాబ్జవిభ్రమముఁ జూపఁ
జిలునవప్రదవై వినచెంగావిజిగిమోవి ననలేనిచిగురాకు నెనకుఁ దీయ
గద్గదస్వరయ్యక్తిఁ గంతనాళంబు మంద్రధురీణ మగువీణైవిధముఁ జెంద
ముడి వీడి క్రొమ్ముడి ముంచుకో నెమ్మేను మొగులులోనిమెఱుంగువగలునెఱువ

- గీ. వచ్చి హరిలూనకరివోలె వ్రాలియున్న, వాలిఁ గని సోలి జాలిఁ దన్నాలి నంక
పాలి నిడి హేళిజహితానుశీలి నంశు, మాలికులుఁ బల్కె శోకవవాలి దొలుక.
- చ. సకలజనార్తిహరి యగుచల్లఁదనంబు సుధాంశుమూర్తికిం
బ్రకృతిగఁ దోచుకైవడిఁ గృపాభుత నీకు ససర్గ మట్టి తా
వకకరుణార్ద్రభావనిరవద్యత నెక్కడ నిద్రపుచ్చెనో
యకట మదీయపాతకఫలావగుణం బది రాఘవేశ్వరా. 41
- మ. ప్రియుఁ డీరీతి రుజ్జు భజంప నొడలం బెన్నా)ణముం దాల్చుని
ద్దయురా ల్రక్కసి యంచు బాణహతి న న్దడించినం బాప మే
మియు ని న్నంటదు తాటకావధముచే మేల్చేయవా యుర్వికి
న్దయితాశ్లేషము గా నొసంగు టది పుణ్యంబే యగు న్రాఘనా. 42
- ఉ. భూమిపతు ల్పుగవ్యరతిఁ బూనుట యుక్త మటంచు ధార్మిక
స్వామివి నీవె యానతి యొసంగుట నాచెవి సోఁడి యుండ శా
ఖామృగిఁ దావకీనశరఘాతనిపాతితఁ జేయకుందురా
యేమృగిమీఁద నేమృగయుఁ డెక్కటికం బిడు రాఘవేశ్వరా. 43
- క. ఇతనికి భయపడి మును నీ, హితబంధుఁడు ఋశ్యమూక మెక్కినగతి మ
త్పతియు న్నెలకొనియెడు నా, శితవిశిఖాభేద్యహృదయశిఖరీంద్రంబుకొ. 44
- మ. ఇనవంశోత్తమ నీమొనం దునిసిపో నే వాలినో సప్తసా
లినా మారీచునితల్లినో యవిశిఖాభేద్యత స్వప్రజా
రనిరాతంకహృదంతరాళ నగుతారాకాంత నింతే యింక
న్నను నిర్జింపక నీవు ధన్వి ననుకొన్న న్నవ్వరే యెవ్వరుక. 45
- గీ. ఇనకులన్మపాలు రాదిగర్భేశు లగుట
శౌర్యమును బోలె మాధ్వ్యంబు సహజమేమొ
వాలి నిరపాయమస్తనోవసతినుండ
వీనికై యేల తొడరెదు విల్లుపూని. 46
- చ. అని విలపించుతార నయనాశ్రుజలశ్వసనాప్తిజాతచే
తనుఁ డగురీతిఁ గన్దెఱచి దాశరథీశ్వరుచేతి కంగదు
న్ననుచుట కొప్పగించి దిననాయకసూతికిఁ దా వహించుకాం
చనమయదామకం బొసంగి సద్గతికిం జనె వాలి యత్థటిక. 47

ఉ. హాకపినాయకప్రవర హాదశకంధరదందశూకబం
 దీకరణాహితుండికపతీకృతవాలధి హాగుణైకర
 త్నాకర పోయితే దివికి నంచు వలీముఖు లాచరించి రై
 ట్నాకరనియాజ్ఞ సంస్క్రియలు వాలికి శౌర్యజితాంశుమాలికి. 48

క. మహితనయావిభుఁ డుత్తట, మిహిరజు నభిషిక్తుఁడేయ మేఘము లీర్వ్యా
 వహము లయినట్లు తన్వహి, మహిషిని నభిషిక్తుఁ డేయ మఱి దివిదోచెన్.

చ. తనుఁ గిష్కింధ వసింప వేడుకపినేత న్రాఘవుం డే బురం
 బునకున్వచ్చు టయుక్త మీఘునదినంబు ల్వీట నీ వుండి ర
 మ్మని వీడ్కొల్పు నతండు నేగి నిజరాజ్యప్రాప్యసౌఖ్యాప్తి బా
 ల్చెను రాముండును మాల్యవంతమున నిల్చె న్నావనకై యయ్యెడన్. 50

— * ఐహికాలనగ్ధనము. * —

సీ. హలధరహృదయప్రియాశహారంభణం బాశాంతవిషినాంతహవ్యవహము
 శాంబరాడంబరచ్చన్నాబ్జహితబింబ మచిరాంశురుచిదీపితాంబరంబు
 నవనవారచితార్జునవికాసగరిచుంబు ధార్తరాష్ట్రనిరాసదాయకంబు
 శీతికంతబాంధవప్రతిపాదనోచితం బాయతశక్రగోపావనంబు

గీ. వితతఘనఘోషపోషణం బతిశయోద, యాశ్రితకదంబమా త్తమహావనాగ్ర
 జాతికమునై తనర్చి వర్షాదినంబు, దేవకీనందనునిశీవిఁ డెలిపె నపుడు. 51

చ. సరకుఁగొనండు నన్నుఁ దనచాయల వాలి నడంచె మత్పురం
 దరవిభు నడ్డనేయక యితం డని రాఘవునాలిజాలి ము
 న్నరకకుఁడెచ్చుపోలిక ఘనాఘనమాలిక తత్ప్రియాసమా
 హరణ జలాశ లాశలను నాఁగె నగర్జితసింహనాద యై. 52

క. కయిశోనియె న్రాజులపన, మొయి లపుడు నిరస్తతాపము సృత్పథవ
 ర్తియుఁ జొర స్త్యమహాబల, రయచలితము జీవనస్ఫురద్వసుధము వై. 53

వ. అత్తఱి వియ త్రలంబు హత్తి లాగెత్తు మెఱుపుటాఱుపులాఁడిన ర్తనచమత్కృ
 తికి నచ్చరుపడి వియచ్చురోచ్చయంబు లిచ్చిన చిరత్ననవరత్నబిరుదమంజీరవల
 యంబుమంజుమం జడల నాఖండలీయకొదండంబు దోఁస, నాపురందరశరా
 సనంబుఁ గొని ఘనం డఖండనిజమండలాసహంబు లిప్పొండురాండజంబు లని
 శరాసారంబుఁ గురియింప సొంపు సెడి యంచగుంపు లలక కెలఁకుకొలఁకునకై
 పటవ నవి పటచి పటచటచుటకుఁ గేకవైచు కేకకలకలంబునకు నలికి

కేతకీతతి భుజంగసంఘం బడంగ, నారీతి భోగినీవతుల కగు మొగలితెగల
తగులునకు నగుచగిది వికచకుటజనిచయరుచిర యగునరణ్యానిచే నగణ్య
యగు ప్రావృషేణ్యప్రక్రియకు విక్రియం బూని యాజానకీజాని లక్ష్మణు నిరీ
క్షించి యిట్లనియె. 54

మ. మెఱువుందల్గు మిటారిచాయడెలుప న్నేఘుండు తన్వంగిపె
న్నెటిగుంపున్నెఱయింప జాదినవలూ నెత్తావి పై నింప ముం
దఱు జిందుల్గొనునెచ్చికోమ్మ నటన ద్విార్పంగఁ గందర్పుఁ డి
త్తటి నేపాంధుని నొంపఁ డీనవపయోధారాసమీరాహతిఁ. 55

వృద్ధి. చెలంగె నలుదిక్కులఁ శిఖిశిఖావళీకంఠకా
హళీధ్వని వియోగితా మపి నరేఘు నారీఘు వా
జలాకులఘునే దినే సపది యాంతి కే కా యితి
చ్ఛలారభటితో మనోజరణవేగసంసూచి యై. 56

ఆ-గీ. అభ్రగర్భనిర్వదంబుధారాకరం, భితసమీరభరసమీర్యమాణ
వికచకుటజకుసుమవిసరంబువలన నా, కాశవలయ మనవకాశ మయ్యె. 57

మ. వనధింగ్రోతడునీటితోఁ దొడరునార్యజ్ఞాప్తిచేఁ గుక్షియె
ల్లను దస్తంబగుటం జలించి యవి మర్లం గ్రాయఁజొచ్చెన్ ఘనా
ఘనసందోహము లభ్రచారిదివిషద్దాణిక్యమాణిక్యమో
హనభూషామతిదాయినై దృవతలతావ్యాజంబుచే నియ్యెడఁ. 58

క. సౌమిత్రి కంటివె చా,లై మహి డిగువర్షధార లభినవజలద
స్తోమశ్యామలపత్ర, వ్యోమస్యగ్రోధశౌఖియాడలువోలెఁ. 59

వ. అని వియోగవ్యథాదూయమానుం డగురఘునూనుం డొక్కవిధంబునఁ
బయోదమలినంబు లగుదినంబులు గడపె నంతట, 60

మ. హరినిద్రాదరజనీదినోదయము హర్షాకర్షణోపాయము
త్రరహస్యం బచిరోపయోగ్యఫలకేదారం బనాలక్ష్మపా
దఃఖిలానటనాంతమాంగలిక గేయం బన్వితాన్యోన్యజై
త్రరణోద్యోగమహీధవంబు శరదారంభంబుదోచె ద్విః. 61

నీ. కాకుత్స్థసిరహాకులాకారదశఁ బూనుకరణి మేఘుండు పాండురతఁ జెంఁడ
నినవంశ్యుఁ డెత్తు పిల్లఁకనంచుఁ డాఁగిపోయినరీతి నిలదయ్యె నింద్రధనువు

రఘువీరకేర్తిన ర్తజిక్కిణికి యుక్త మగుచామరంబు లై యమరె తెల్లు
కపివాహినులపిండు కాంగల్లు టూహించి యంబువాహినులెల్ల నాఁదొడంగె
గీ. లంకవంటిది యింక నిశ్చంకరాజ, హంససంచారమునకుఁ దా వగు నటంచుఁ
డెంకియై తోచె బుడమి నిశ్చంకరాజ, హంససంచారమునకు నయ్యవసరమున.

శా. చేతోజాతశరప్రణీతహృదయచ్చిద్రప్రణాళీవిని
ర్యాతస్నేహమయప్రతిశ్రవభరుం డై యుండుమాఝాండి రా
గాతివ్యాప్తి నిరాకరింప భృతకోపాటోపచాపోగ్గతిఁ
సీతానాయకుఁ డంప లక్ష్మణుఁడు వచ్చె నేవ్వఁ గిష్కింధకుఁ. 63

— * లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁబోవుట * —

శా. వాలిప్రోద్భవుఁ డప్పు డంతిపురికేవ న్నిల్చి రాగాంధత
నేలెల్ల న్రతిజాగరూకుఁ డగుట స్తేగ్గోని సుగ్రీవుని
ద్రాఘత్యమ్మునకు నివారపడుచో రామానుజులొక భీ
తాలోలస్థ వగార వాపహృతనిద్రారక్తనేత్రాబ్జుఁ డై. 64

క. లేచి కొలువుండి నచివుల, వాచోన్నతిఁ బ్రకృతిఁ జెంది వర్తిలు నవై
రోచని సౌమిత్రిధను, ద్వాచండ్యనాదనిశమనానతముఁ డై. 65

మ. ఘనఘోషశ్రుతిచేఁ దలంకునహిరేఖం బీతముం డిగ్గుచో
హనుమంతుండు నినున్ జయొన్నతునిఁ జేయ న్నెయ్యపున్నినఁ ద
మ్మునిఁబంపం జను రాఘువుం డని భయంబు న్నాన్ప సౌమిత్రిసాం
త్యవనై తారనుఁ బూన్ప వెల్వడియె నత్తన్వంగి శుద్ధాంతముఁ. 66

గీ. వారుణీయక్తిఁ దేజంబు వదలి రాజు, కనఁబడ నిశాంత మపుడు నిష్ఠాంతతార
మవగతతమంబు నయ్యెఁ బూర్వాశనత్త, మిత్రమ సత్పథసంచారి మిత్రుఁ డమర.

ఉ. తారధరావతారకరతార యనం దులలేని మేని శృం
ఘారముతోడ నెన్నడలఁ గార్యవశత్వరఁ బెల్లు నూత్నము
క్తారశనాగుణాఘ్రికటకస్వనితార్పటితోడ లక్ష్మణుం
జేరఁగవచ్చి కేల్తొగించి చిల్లఁదొడంగె వచోమరందముఁ. 68

చ. బినరుహబంధుసూతి నొక పెన్నిరైఁ జెఱయిడ్డ యింద్రజ
వ్యసనమడంచె మున్ను రఘువర్యుశరం బది యుండుఁగాక నేఁ

డొసపరిచంతిగట్టుఁ దిగనోపని యీకపిరాజుపేంద్రజ
వ్యసనముఁ బాపె నద్దిర భవద్దృఢచాపవిటంకటంక్రియల్.
శా. లోకాలోకముదాఁక నేకగతి నాలోకింపఁ బాల్పడ్డ యీ
లోకాలోకవిధాయినూనుఁ డిపు డిల్లు నావ్వికిలిం గల్గి వ
ర్హాకాలోదిత మైనపోణిమికి నోఁచంజాలె నిన్నాళ్లకు
స్త్రీకారుణ్యమువంక నిట్టి హితుని స్త్రీ రిల్లు కోపింతురా ?

69

70

వ. ఏవంవిధోదారతారావచనచారిమా పనీతకోపాటోప తానముల్పన్నప్రసన్న
తామిశ్నిరవధిక్మైత్రి యగుసౌమిత్రివెంబడి హనుమదానీతనానావిధానూన
వానరానీకినీవితానసంసేవ్యవూనుం డగునచ్చండభానుసూనుండు రాఘవుం డు
న్నకొండదరి కరిగి యతనియడుగుతొగరుఁజగురులకు నెఱంగి తదాదరణభరిత
కౌతూహలాంతరంగతం జెలంగి యంతట.

71

— * సుగ్రీవుఁడు సీతను వెదకుటకు వానరుల సంఘట * —

సీ. తఱుకు బేగడకొండదండనుండు నితండు పారియాత్రతటివీహారుఁ డితఁడు.
వలిగట్టుచెట్టుపట్టుల మెలంగు నితండు నిషఢాద్రిమేఖలానిలయుఁ డితఁడు
తఱిమెట్టుజాళువాదరి కాఁపరి యితండు గంధమాదనవనోత్కంఠుఁ డితఁడు
కడనేలదాల్పు నిల్కడఁ జెలంగు నితండు పంధ్యాటవీజాతవిహృతి యీతఁ
గీ. డని మఱియు నెన్న వసహాని యచలవితతి, నధివసించియు సంఖ్యకు నధికమైన
వానరేశుల వేర్వేఱఁ గానిపించి, యితనయుఁ డప్పు డారాఘవేంద్రునాజ్ఞ.
సీ. మిహిరుండు వొడమువో మేనుతొల్పంజకుంకుములెక్కుఁ బూనుదిక్కు నకువినతుఁ
బరువంపువిరిపింటిదొరమత్తకరి యత్త మిలుహరిత్తునకు సమీరతనయు
మొసలి జేజవయాళిమురిపంపుజగకౌతు సామి గా నోఁచునాశకు సుషేణు
జంటనాలుకకంటసరిదంటచెలినంటు గలదిశకును శతబలికపీంద్రు
గీ. నెలకు జానకిసేమంబుఁ జెలిసిరండ, టనుచుఁ బంచిన వాతలు నచట నచట
నరసి ధరణిజఁ గానక మరలి రంత, హనుమదాదులు దక్షిణంబునకు నడచి.
శా. పోవం బోవ నఖండకండుజటిలభూభంగజాతస్థలీ
భావోదగ్రనరణ్యరణ్యధరణీభాగంబునం దొక్కర
క్షోపీకుం డెదిరింప వానరబలస్తోమంబు గంపింప. న
చ్చో వాలిప్రియసూనుఁ డానిశీచరు న్యూలాగ్రభీతామరుఁ.

74

క. కినుకం దొడరి కచాకచి, యని సలిపి తదీయగాత్రమునురహితముగా
నొనరించె సురహితం బగు, తనచరితము జనుల కద్భుతము గావించె. 75

ఉ. అంతట వానరప్రముఖు లద్రివనద్రుమదంతురీభవ
త్ప్రాంతరయానుజన్య మగుశాంతత వాయు నుపాంతవర్తివే.
శంతము పొల్పుఁ జెల్పునవసారససారభవంతమున్నభ
స్వంతము మెచ్చి యొక్క బిలవాటము సొచ్చి తదంతరంబునన్. 76

చ. మును పజుఁ డొక్క మహానితపముం జెఱుప న్నది మెచ్చి హేమ కి
చ్చిన మయ క్తప్త హేమవనిఁ జెల్వగు మేరునవర్ణి కూర్చినం
దన నొకతె స్వయంప్రభ యనందగు దివ్యవధూటిఁ గాంచి యా
వనిత మహత్త్వశక్తి బిలవాటము వెల్వడి వచ్చి యొక్కెడన్. 77

— * హనుమదాదులప్రాప్తయోపవేశప్రయత్నము. —

క. మిట్టాడ నరుడుపుట్టని, నట్టడవి వసించి కపులు నాథుఁడు మనతోఁ
జెట్టినమితిఁ దప్పియు మహి, పట్టింగనమైతి మెట్టిపాపం బనుచున్. 78

చ. కళవళమంద నంగదుఁ డీక న్నన మూరక పోయినప్పడే
తలఁ దెగవేయుఁ గాని యొకతప్పను గావఁడు భానుసూనుఁ డా
ఖలమతియుగ్రదండమునఁ గాయము వాయుటకంటె నీవన
స్థలి మునివృత్తిఁ బ్రాణములు దాల్చుట మే లగునంచు బల్కినన్. 79

మ. హనుమరుతుం డను నేటిమాట పతికార్యం బట్లు పోకార్చి యీ
వని నెట్లుండెడువార మాదొరకు దవాన్వియివ్వనం బెంచు దూ
తినఁ బోనీయక పంపువెట్టి తల లేఱించుం గపిస్వామి యొ
ప్పనియాలోచన మాని మే న్నడలుడీ ప్రాప్తయోపవేశంబునన్. 80

గీ. అనుచు హనుమదాదు లైనవానరులుప్రాప్తయోపవేశమునకు సుద్యమంబు
సలిపి కుశలయందు శయనించువా రార్తి, తోడఁ జింతనేయఁ దొడఁగిరిట్లు. 81

మ. మనువంశంబునఁ బుట్టనేమిటికి రామస్వామి దాఁ బుట్టుగా
క నిగాఢాటవి కేల వచ్చె గురువాకృష్ణీకృతి స్వచ్ఛుగా
క నిశాటేశుఁడు నీత నెత్తికొని లంకామార్గముం జేరనే
లసతంజేగ జటాయు వాయసుర నేలా తాఁకి కూలె న్నహిన్. 82

క. కూలినజటాయు వట్టె పొ; కాలక రఘుపతికి నీతఁ గైకొని చనియెం
బాలస్తుగ్రు డచుచుఁ దెలుపఁగ, నేల యతం డలకబంధు నేలాతునుమన్. 83

గీ. చచ్చినకబంధుఁ డేటికిఁ శబరితెఱుగుఁ, జెప్పె నది యేటి కివసూను చెలిమిఁదెల్పె
వాలి పడనేల సుగ్రీవుఁ డేలనేల, మనము రానేల యీనేల వసరనేల ? 84

క. అని వనరుకవుల పరిజే, వనమునఁ జెవిసోఁకు రాఘవుకథానుధ మః
న్నీ నరుచిఁ గమరినతెక్కల, పునరాగమ మనుజవిగమముం దెల్పుటయున్. 85

మ. మది నామోదము భేద మొక్కట జనింప న్లేచి తా నున్నవ
నన్య దరి న్వేల్వడి వచ్చి యత్తటి నిజోదంతం బెఱింగించి యే
ల దిగు త్రీ కింక రామదూతలకుఁ గల్యాణంబె సంధిల్లు న
ల్లదె మున్నీ రదె లంక దాశరథియిల్లా లందు వ ర్తిల్లెడున్. 86

క. జనకజకుశలముఁ దెలియం, జనుఁ డని సంపాతి తెలుప సంతసఁడి యా
తని గారవించి యంగద, హనుమన్తులు లచటఁ గదలి యటు చనియెనుటన్. 87

సీ. అంజనగిర్యధిత్యకళాద్వలస్థలి పచ్చతాకొణిగెల్లోఁబారువంబు
బలుతుంగమడుపులోపలిక రేణువు వట చ్చదములో నినువైన శౌరిమూర్తి
దానవారియురంబులోని శ్రీవత్సంబు భానుజాంతరపద్మపత్రసమితి
కాదంబవనిఁ దోచు నాదిమశ్యామిక మింటనంటిననీలమేఘరేఖ

గీ. యనఁగ నిజమధ్యమున ధాత్రి దనర మెఱయు
బహులవాతూలజవముహర్షు హరుదగ్ర
లహరి కాజాలఁదోలికావిహరదంబు
నరవితానంబు జలనిధానంబుఁ గనిరి. 88

గీ. కనిదురాలోకశరత భీకరతఁ జూపు, శరధికి మొగంబుగాక దాశరథిశరధి
యట్టిదగుటకు బెట్టిదం బైనకలఁకఁ, గపు లలుకతోడ నుండ నంగదుఁడు పలికె.

మ. తగునా నానరులార మానయుతు లై తర్కింప మీ కియ్యెడ
స్సగరు ట్ట్రవీస యుష్పకాలువఁ దరించన్ శక్తి లే కున్నచో
నగసంస్తంభనమానిగాతి కటు డాయంగాక యారావ్విగిం
దెగనాడ న్వసపోని దుర్యశపుటబ్ధి స్వకృమా దాటఁగన్. 90

— * జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ బ్రోత్సహించుట, * —

వ. అని పలుకునంగదుని వలన నంగద లడంగ నఖిలప్లవంగపుంగపు లభంగుర
తరంగిణీభుజంగపారీణప్రసంగరీణత మెలంగెడు తెఱంగు లూహించి యం
చిత నయోపాయవంతుం డగు జాంబవంతుం డుదయగిరిశిఖరజాత చూతనూ

తనఫలవిమోహకాతూహలగృహీతాభినవమార్తాండమండల ప్రచల్యబాల్య
చాపల్యకుపితపుగుహాతకరవిధూతభిదురపాత నిహతహనుమదతివిఖ్యాతనా
మధేయ్యండును, జరాచరనిరోధబాధాకరసమీరణ ప్రసాదనాయాతజలజాత
జాతకరుణాసమాసాదితాసాధారణ బహువిధవధానపాయకాయండును, సఖం
డజవసమానాయమానపవమానవై నతేయుండును, సగునాంజనేయుండున్న
యెడ కరుగుదెంచి, యతనియతిశయంబు బహుధానుతించి, వెండియు నా
వలీముఖశిఖామణుల కి ట్లనియె.

91

సీ. శాఖామృగసాస్విమిశాసనంబుఁ దరింప గండ మై యుండిన నుండుఁగాక
విగళితారికళంక యగులంక యిచటికి దూరమై తోచినఁ దోచుఁగాక
దశకంఠభుజమహాదర్ప మల్పేతరస్థేమ వర్తిలిన వర్తిల్లుఁగాక
యవనిజ యునికి మర్త్యామర్త్యగోచరేతరవృత్తి దొరసిన దొరయఁగాక

గీ. చింత యేటికి మన కింక నెంతకార్య
మైనఁ బవమానసూనుఁడు పూనుకొన్న
సులభత వహించు నితఁడె కావలయు నన్న
గోష్పదముకంటె మున్నీరు కొంచెయింబు.

92

మ. అని భల్లూకనిలింపనేత పలుక న్నరైకులసావ్రితుఁ డై
హనుమంతుండు త్రివిక్రమానుకృతిచే నంగంబు పొంగం బ్లవం
గనికాయంబు చెలంగఁ దుంగలహరిగంభీరవారాశిలం
ఘనజంఘాలజవానుషంగమునకుం గావించె నుత్సాహము.

93

క. తత్రాదృశాసిధారా, కృత్తారాతిక్రీతీశకీర్తిశ్రీరా
జత్తర యహార్యధీరా, చిత్తశయాకార యార్యనేఖరగేయా.

94

చ. సలలితరత్నకంఠకలనత్కుచభారధురీణహూణకుం
తలరమణీసకంకణర్పుణత్కరణాంచితపాణిపల్లవాం
చలపరిధూయమానసితచామర మారుతలోలమానమం
జులచికురచ్ఛలభ్రమరచుంబితచారుత రాసనాంబుజా.

95

క. సాధూన్నతిగాంగేయ, క్షౌధర ప్రాజ్ఞోపరాజ్ఞోమధ్యాహ్నసమా
రాధితరాధారమణ య, సాధారణవారణేంద్రసప్తాంగహరా.

96

ఉత్సాహ. సింగరిక్షి తీంద్రచంద్రసేవ్యమానభవ్యతి
 ర్వేంగలావనీకళత్రవిశ్రుతాగ్రసంభవా
 రంగనాథపాదపద్మ రాజహంసమానసా
 సంగరాంగణప్రచండశౌర్యగాండివాయుధా.

97

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితాఽలస,
 వాసిష్ఠవంశక్షేత్రిప్రతిష్ఠానంపాదక, ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నా
 కరసుధాకర, జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక, వేంకటాచలపతి
 ప్రణీతంబైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు
 ప్పసాశ్వాసము.

చంపూ రామాయణము.

సప్తమాశ్వాసము.

— * సుందరకాండము. * —

క. శ్రీకర విధ్యండనరో, జాకరవర్ధిష్టుకీర్తిహంసత్రోటి
ధీకృత్కాంచనశైల నిరాకృతరిపుజాల కసవరాజనృపాలా. 1

ఉ. చారణమార్గసీమను నిశాచరనాయకనీత యైవసీ
తారమణీశిఖామణిని దా వెదక న్మది గోరి వైరినం
హరిబలోజ్జ్వలుం డెగసె నారఘనాధునిదూత తుంగశృం
గోరుమహేంద్రసానువుననుండి యఖండఖగేంద్రవేగుఁ డై. 2

— * హనుమంతుఁడు సముద్రముం దాటుట. * —

వ. అప్పు డప్పుడమితా ల్బునల్పకల్లోలినీవల్లభసముల్లంఘనదృఢతరనిహితహను
మచ్చరణతలవీడనంబు పైరింపంగ నక్షమం బై, నిశ్చేషనిస్సరన్నిర్ఘృతాఘం
బగుట నిరంతరనిష్పతద్బాష్పవర్షంబునుంబలె, నితస్త్రోవితతజీమాత
జాతం బగుటఁ బారిష్లవశిథిలధమ్నిల్లంబునుంబలె, సంత్రాసపుంజితకుంజర
యాథం బగుట సంజాతశ్వేయధుకంబునుంబలె, సాధ్వీసభావమానహరిణ
గణఖరతరఘుకోటిపాటనోద్ధాతధాతుధూళీపాలీపాటలితవికటకటకం బగుటఁ
బ్రక్షురితశోణితంబునుంబలె, దత్త్రిణప్రబుద్ధకంఠీరవకంఠకహకహారావముఖిరత
కందరం బగుటఁ గృతాక్రందనంబునుంబలె, బరిసరగహ్వీరనిబిడనిస్సరత్సరీ
సృపం బగుట నిర్గళితాంత్రమూలంబునుంబలె, బ్రస్థుతితటోపలపతనదళిత
కీచకసుషిరసమ్మూర్ఛత్పవనపూరపూరితగగనం బగుటఁ బ్రవర్ధమానోర్ధ్వ
శ్వాసంబునుంబలె, వాగగోచరం బైనచర్దశావిశేషంబు నొందె నయ్యెడ. 3

ఉ. కేసరిసూనువెంబడిని భేచరపద్ధతి నుద్గమించి యెం
తే సరయంబుగా జలనిధిం బడి బంతిగ నుచ్చిఖంబులై
భాసిలు భూమిజాతములు భావినలాళినిమిత్తసూత్రవి
న్యాసనిఖాతశంకునివహంబుగతిం గనుపట్టె నంతటన్. 4

- ఉ. శ్రీకరపక్షఘాతరయ రేచితవీచివిరోచమానర
 త్నాకరకుక్షీనుండియు మహాబలనందనవిశ్రమార్థ మై
 ప్రాకటతుంగశృంగతలరాజితనిర్జరలోక మైనమై
 నాకనగంబు సంభ్రమమునం బూడసూపె మహాదృఢతంబుగన్. 5
- క. తనయాత్రకుఁ బ్రత్యూహము, జరియించె నటంచుఁ దను భుజామధ్యతటం
 బునఁ దాఁకి త్రోయు ప్రాభం, జనిఁ జూచి హిగణ్యనాభశైలం బనియెన్. 6
- క. మోదమున వచ్చితిఁ జూమి, నీదుపఖిశ్రాంతి నడఁప నే నిపుడు కృత
 జ్ఞోదధిపనువున నిచ్చట, సాదరముగ విశ్రమించి చనుమా హనుమా. 7
- క. పూని గిరిభేదివలనం, దా ననుఁ గాచె న్భవజ్జనకుఁ డటుగానన్
 గాను విపత్తుఁడ నీకిపు, డేనునపత్తుఁడఁ జూమి సమీరకుమారా. 8
- వ. ఇవిధంబునం బ్రార్థించునవ్యసుంధరాధరంబును సబహుమానంబుగా నాద
 రించి పవమానతనయుం డరిగె నయ్యవనరంబున. 9
- మ. జలరాశి న్వలమానమూర్తి యగునాశైలాధిరాజాత్మజ
 న్వలమానాతిశయప్రమాధికులిశవ్యాపారుఁ డిట్లించి త
 ద్బలవన్తారుతసూనుసేవసపిఠిప్రాకల్భ్యము నైచ్చి యిం
 పాలయంగా శతమన్యుఁ డయ్య గతమన్యుం డయ్యెఁ జిత్రంబుగన్. 10
- ఉ. అంత నిశాచరేశ్వరపు రాభిముఖంబుగ నేగు నంజనా
 సంతతి సాధుపద్ధతికి సంభరితోద్ధతిరోధహేతు వై
 యోతయు నిల్చె నాగజనయిత్రి వడి స్ఫురసాఖ్య మున్ను భా
 న్వంతునిత్రోవ కడ్డనడు శైలకులప్రవరంబు చాఱ్ఱనన్. 11
- మ. ఫిరసామర్థ్యమునం దనరెచ్చ సురసాధిక్కారలీలాసమా
 దరసాధిష్ఠతమీటు మారుతిపదదవ్వంద్వంబు కల్లోలిసీ
 శ్వరసాంగత్య సమేధమానమయి మస్తం బామరదీప్తివీ
 సరసాంభోకనమాలికాభరణశస్త్రం బై సముద్భాసిలెన్. 12
- క. తనువుం దనూకరించుచు, హనుమంతుఁడు సురసయుదరమందుఁ బ్రవేశం
 బానరించి వెడలి వర్తిలె, దనుజారి త్రివిక్రమావతారముదారిన్. 13
- శా. భూయఃప్రస్తుతనిస్తలాంబరపథాభోగప్రయాణండు త
 ఛాపయేశాన్వయుదూత శాతముఖతాజాగ్రన్నఖాగ్రంబులన్

మాయాసింహముకై వడిం గడువడి న్నమ్మారె ! చించె న్నిజ
చ్చాయాగ్రాహిణి యైనసింహికచకానమ్మార్తి నత్యుగ్రు డై .

14

— * హనుమంతుడు సీతాస్వేషణమునకై చింతించుట. * —

ఉ. అంబుజబంధుతేజః డగునాహనుమంతుడు వారిరాశిపా

రంబునుఁ జేరి లంబశిఖరంబున నిల్చి యనంతరంబ తీ

వ్రంబుగ లంకయు త్తరపువాకిటనుండియు ఖండితాంతరం

గంబునఁ జింతిలం దోణఁగై గార్యసిసాధయిపాధురీణు డై .

15

సీ. కడచు నేకరణి శాఖామృగానీకంబు ప్రత్యూహకరము వారాకరంబుఁ

గడచుఁగా కేవీక వడిఁ బ్రవేశించు నీరజనీచరాధీశరాజధాని

గావున సర్వధా కడు నిర్లభ కమనోరథుఁ డౌ గదా పంక్తిరథకుమారుఁ

డదికాక యేను మహారాద్ర ముగనీసముద్రమ్ము దాటుట మోఘ మయ్యెఁ

గీ. గటకట యెటుంగ సకలలోకప్రతీత, సేమమున నున్నదియై లేదొ భూమిజాత
యని తదన్వేషణార్థమై యాంజనేయుఁ, డరుణకీరణాస్తమయమాత్మ నభిలషించె.

క. శతమఖనిజ్జేపమ హేమా, ధృతధనువునకుం బ్రయోజనావసర ముపా

గత మని పాశికిఁ డెలువఁగ, ధృతిఁ జనుగతి భానుఁ డుం బ్రతీచిం జేరెన్. 17

— * రాత్రివిర్ణనము. * —

సీ. చరమాచలనితంబసంభవోజ్జ్వలదావపావకోత్రుటశిఖాపాటలితమొ

సవిధార్కరశ్చి వేప్తనభృతానలతటిసూర్యకాంతప్రభాశోణితంబా

యాగంతుమిత్రపూజ్ఞార్హ్యార్థవరుణోద్ధృతాంభోధిరత్న కాంత్యరుణితంబా

ఖనదీరసగ్రహాగ్రత్యైరాపరపయోరాశిబాడబహేతిరంజితంబా

గీ. యని జనులుడెందముల సందియంబు నొందఁ

గరమురాణించు సాంధ్యరాగంబు వలన

గగనభాగంబు కౌసుంభకంజరాగ

పల్లవజపాభిరూపమై యుల్లసిల్లె

18

గీ. క్షీరవారాశికన్యానికేతనములు, ముందుగా నత్తటిని బీగముద్ర లయ్యె

వికచకుముదాల్చి మధుకరద్విజకులంబు, నవ్యమకరందభిక్షాటనం బానరై. 19

మ. నలుదిక్కు ల్లుదమంద వీవఁ దొడఁగె న్నంపుల్ల శేఫాలికా

కలికాకావకపాముగంధవహము ల్లాఢాంధకారచ్చటా

చ్చలకాలాగురుధూపధూమసమిత్యశ్యామికృతం బయ్యె ను
జ్వలదక్పాలపురాభిరామసముదంచద్గోపురంబు త్వేనఁ. 20

గీ. పాడమెల్లైస వేదనాపూర్వరంగ, మై కొలంకులఁ జక్రవాకార్తరవము
లలితనక్షత్రమాలికాలంక్రియాభి, శోభితం బయ్యె గగనమత్తేభ మపుడు. 21

క. సంతమసతమాలద్రుమ, కాంతారకుఠారధార కష్టరవనీ
కాగతుఁ డుదయాద్రిఁ దోచె, స్సంతతశృంగారసారసర్వస్వం బై. 22

క. ఆజాబిల్లికరంబులు, తేజరిలె ద్వివి దమస్తతినిరుద్ధము లై
రాజబుకొలఁకుల లై వల, రాజితీరోహితబిసాంకురమ్ములు వోలెఁ. 23

చ. అనిలజుఁ డాప్రదోషసమయంబున శాత్రవకీర్తిమండలం
బనువిలసత్తిరస్కరణి యాశుగతి న్నడలించి కన్నడఁ
ఘనసుమనోగణంబునకుఁ గాతుక మావహిలం బులస్త్యనం
దనకటకప్రవేశనవనాటకపాటవసూత్రధారుఁ డై. 24

సీ. ఆవేశ లంకాధిదేవత తనతోడ విగ్రహింపఁగ వధూవిగ్రహంబు
ధరియించి పథినిరోధము నేయఁ దద్వినిగ్రహ మొసరించి యుగ్రతవహించు
తనుఁ జూచి వారిజాసనశాసనముఁ దెల్పు తోలువేల్పుపడఁతుకపలుకులకును
డెందంబునందు నానందం బమంద మై నలువొంద నంజనానందనుండు

గీ. తదనుమతిఁ గాంచి లంకాభిధానరాజ, ధాని వేగఁ బ్రవేశించి ధరణిసుతను
వెదక మది నెంచి యంచితవిభవ మైన, యసురపతిసాధరాజంబు నధిగమించె.

మ. ఇది రక్షోబలగుప్త లంక యిది లేఖేంద్రారిసాధాగ్ర మ
ల్లదె యజ్ఞేశ్వరు గెల్చి తెచ్చినవిమానాధ్యక్ష మీక్షింపు మం
చెదురం దెల్పె సమీరనందనున కెంతే చంద్రమోదీపనం
పదభిద్యోతితపశ్వదిజ్ఞుఖత్రియామావేశ తా నయ్యెడఁ. 26

ఉ. వారక రామ నేత కిటువంటిసహాయతఁ జేసి కీర్తి గ
నూరిమిసూనుచే రవి తగుం గృతకృత్యతఁ గాంచి యకార యా
దారినిఁ దానుఁ బేరసముఁ దాల్తునటంచుఁ దలంచి లంక నెం
తే రఘునాథుదూతసరణి న్నెల కన్నడె దిండుకై నడిఁ. 27

— * హనుమంతం డశోకవనముం జొచ్చుట. * —

సీ. అప్పు డప్పవనజుం డన్యెన్నునుందరిసౌందర్యముద్రాతిశాయిమూర్తి
నిద్రాముకుళితాక్షి నీరజాతంబును వేశవితాసినీవృతము నైన

యవరోధకామినీవివహంబు ననవరోధంబుగా నీక్షించి తత్క్షణంబు
వితథమనోరథవృత్తి యై విరచితచింతాసమాకులస్వాంతుఁ డగుచు

గీ. సంతఁ బ్రాకారలంఘనం బాచరించి, సురుచిరాశోకకాననాంతరమునందు
విశ్వవిఖ్యాత సీతను వెదకఁ దలఁచి, యిష్టదైవతవందనం బిటు లొనర్చె. 28

శ్లో. సమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్యణాయ దేవైశ్చ తస్మై జనకాత్మజాయై
సమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో సమోఽస్తు చంద్రార్కమరుదణేభ్యః

వ. అని యిష్టదేవతానమస్కారంబు సమనస్కారంబుగా నొనర్చి యంత. 30

చ. ధరణిజ నిందు సందును బదంపడి రోసి వృథార్చి రోసి ధీ
సురుచిరుఁ డైనమారుతి యశోకవనావనిఁ జెందె శాంతిమం
దిరుఁ డగుమాని తాఁ బరగతి స్ఫుజియించునుపాయ మాత్మయం
దరయుచుఁ గల్పప్రశమనైకశుభౌషధి యా త్రయింబలెఁ. 31

వ. అందు మందేతరపిచుమందమందారకందరాళ నాగపున్నాగతాలహింతాలత
మాలకృతమాలసరళవకుళతిలకామలకలికుచకుటజతక్కిలాంకోలలవంగలుం
గవికంకతకేతకీ కదంబోదుంబర కపిత్థాశ్వత్థకురవకమరువక మధూకమాకంద
చందనస్యందన చంపకచాంపేయ పనసవేతనపలాశపాలలప్రియాళుప్రాయానే
కానోకహనికాయపరివృతం బైన యావనాననిం బరిభ్రమించుచు, నత్రం
కషవిటపనిబిడితగగనప్రపంచం బగు నొకానొకకాంచనశింశుపాతరువుం గాం
చి, యారోహించి తత్పత్రసంఘన్నగాత్రుం డై వటవిటపిదళపుటనిలీనకపటవ
టునిచందంబు నొంది యంత. 32

ఉ. మామిడితోఁపునం దనరుమల్లిని భిల్లుడు కల్లిఁ జేర్చిన
ట్లామిషబుద్ధి వేఁపి యమరాలయమాల్యముఁ గాడుదార్చిన
ట్లామఘవారి యాత్మపురి కాశ్రమధారణినుండి తెచ్చి దు
ష్కామత నిల్వినట్టి మహికన్యను జూచె నభూషితాకృతిఁ. 33

క. ప్రతిపత్పైకనముద్యతుఁ డగునధ్యేతవిద్యహరువునఁ గార్హ్య
న్విత యగుతత్పతిఁ గనుఁగొని, జితారి సామిరి యిటులు చింతితె నాత్మఁ. 34

ఉ. యామినిఁ జంద్రికారహితుఁ డై శశియుండిన నుండు వాసర
గ్రామణి చాయఁ బాసి యధికప్రథ నుండిన నుండుఁగాక యీ
తామరసేక్షణామణినిఁ దా నెడఁబాసి కకుత్స్థసంశ్యసు
త్రాముఁడు మేనఁ బ్రాణములు దాలిచియుండుట చిత్ర మెన్నఁగఁ. 35

వ. అని యిత్రైతంగునం జంతాయ త్తచిత్తుం డగుమరు త్తనూజుండు నిశీఘనమయం
 బుఁ గడవ, నిశీఘనీనాథుండును జరమగిరిశిఖరోవ కంఠసేవోత్కంఠితుం డగుడు,
 దశకంఠుండు నిద్రావశేషంబున నతనుశరహారవిశేషంబునం గలుషీకృతా
 త్సుండును సరసహరిచందనచర్చానుచర్చిత వ్జానకీదర్శనేచ్ఛాహాలాహలికం
 బ్రకటికృతరాగహృదయుండును, బరివర్తితవైకక్ష్యదామంబునంబ్రకటమకుట
 ఘటితరత్నధామంబునం దిరస్మృతనక్షత్రమాలీకుండు నై యల్లనల్లన నశోక
 వనికాప్రవేశంబు గావించిన.

36

ఉ. ఆనమయంబునం బరిసరాగతవారవిలాసిసీకరో
 ల్లాసితదీపమార్జనికలం దరభీకృత మై చతుర్దిశా
 ధ్యాసితమోవితానము సమస్తము వైశమే చేరెఁ బంక్తికం
 తాసురసార్వభౌమహృదయం బొకటే శరణంచు నెంతయున్.

37

ఉ. దానవలోకనాయకుఁ డతండు నితాంతమదాంధుఁ డై కడు
 న్నానవకాంత యంచు రఘునాథవధూమణిఁ జేరె నక్కటా!
 యానిజమూలపల్లవిత యై తగు సల్లకి యంచు వేగ వై
 తానకృశానుకీల సవిధంబును జేరు గజేంద్రముంబలెన్.

38

— * సీతాదేవి రాణునికి హితము చెప్పట. * —

సీ. ఆదళాననుఁ జూచి యాకంపితాంగి యై పై దేహరాజన్యవరునికన్య
 పరుషతానంపత్తిభాజనంబులు విపర్యాసితలోకమర్యాదములును
 నాత్మప్రశంసతాప్రాంచన్నృశంసతాప్రపంబులు నై నపంక్తిముఖుని
 సాటోపదుష్ప్రతాపానుపూర్వికలచేత పిదార్యమాణచేతస్కు యగుచు

గీ. సంతతాశాంతనుతకీర్తిమంతుఁ డైన, కాంతు శౌర్యంబెఱింగినగతిత గాన
 నసురందృణముగ నెంచినయదియుఁబోలె, బులునడుమనుంచిధీరతఁబలికెనిటులు.

క. నకలనదాచారస్థా, పకుఁ డగువిధి కులగురుండు పౌలస్త్యుడ వీ
 వకట పరకాంతఁ గోరెద, వొకయింతయు సిగ్గులేదె యోహూ నీకున్. 40

మ. విపరీతోక్తులు మాని విఁ దశముఖా విఖ్యాతకూలోపకం
 తపరిధ్రువ్వుతరి న్నదాశుగము కుంతంబై యథాస్థానము
 స్తిపుణతప్తంబునఁ జేర్చుచందమున నన్నీవుం బ్రతిష్ఠించినం
 గృహయు న్నామకజీవితేశ్వరున కెంతే నంధిలు స్నియెడన్,

41

- సీ. అటులు గాదేని ఖరాసురదూషణత్రిశిరఃప్రముఖదైత్యదేహరక్త
పటలమేదోమాంసపంకిలముఖములై మొనయురాఘవశిలీముఖములకును
నై జగత్త్రక్షరన్నవశోణితమునఁ బ్రత్యూశనం బెవ్వఁడు సలుపఁగలఁడు
నీవు దక్కఁగను నెండియు నఖండితశాతసౌమిత్రిపటుపత్రిచాతకముల
- గీ. కేసునుఁ డమర్చు నభినవాన్యక్పరంప, రారసవదంబుధోరణిపారణంబు
ననుపమపవిత్రచారిత్ర ఘనపులస్త్య, కులపయోరాశికాక్రోల కుటిలశీల. 42
- గీ. పంచబాణవిభిన్నుఁడౌ పంచముఖుని, నిందుముఖయేకవాణియుఁ బొందదయ్యెఁ
బంచవక్త్రాహిదప్టుఁడౌ పంచజనుని, వినిహతవిపార్తి యశాపధి మనుపఁగలదె.
- సీ. ఈతెఱంగునఁ బల్కు నీతానతోదరి యవధీరణోక్తుల నవధరించి
కినుకచే ముఖుండై తనరుపంక్తిముఖుండు తత్కాంతచెంత సంతతమునుండు
కావలిపడఁతులఁ గనుఁగొని మీరీన్మపాంగనఁ జతురుపాయములచేత
వశ్యఁగాఁ జేయుఁ డవశ్యంబు నటుగాని, తటి నీపాతాళ నిత్యలిరుఁబోణిఁ
- గీ. బ్రాతరాశంబునకు వేగఁబాకశాల, గుణుల కొప్పించుఁ డనుచు దుర్గుణగరిష్ఠ
తానిధానంబుకుమతియైనానతిచ్చి, యంతటనిశాంతమగుడు నిశాంతమొందె.
- సీ. తదనంతర ముదారదారుణవీక్షణక్షణదాచరాంగనాజనకతోర
వచనవోషాన్తేషవశముకుళీకృతహృత్పుండరీక యై యినకులాధి
నాథునికూరిమినారీశిరోమణి యాభీలపుండరీకావృత యగు
రమణీయసారంగరమణిచందమునఁ దాపనదత్తఘోరశాపంబువలన
- గీ. వసుమతీభాగమందు గీర్వాణతరుణి, కరణి నత్యంతదీనతాకలిత యగుచు
బంధుజన హైర్యపరితాపభరముచేత, నెంతయునుజింతిలఁదొడంగె నివ్వధమున.
- క. నావృత్తాంత మెఱింగిన, యావిహగాగ్రణి జటాయు వటవి నిలిగెనే
మో విన్నవాఁడు కాఁ డటు, గావున నాయునికి నిచటఁ గాకుఱ్ఱుండున్. 46
- క. రక్కసుల పెక్కుమాయలఁ, జిక్కుఁడినయార్యపుత్రు చేతోభువియం
దక్కట యాస్థ గణింపఁగ, నొక్కింతయుఁ బొడమదయ్యెనో నెయ్యమునన్.
- క. నన్నపహరించి తెచ్చిన, యన్నీచాత్మకుఁడు సహజ మగు రాముకృపా
భ్యున్నతి హరించెనో కాకున్నఁ బ్రపన్నావనుఁ డతఁ డూరక యున్నే. 48
- వ. ఇవిధంబున నవ్యధూలలామ బహువిధంబులుగఁ బరిడేవనం బొనర్చి యం
తరంగంబున రిఘువుంగవుం గని సంతతంబునుం జింతించుచు మూర్ఖా
క్రాంత యై యున్నననుయంబున,

మ. తగువిఖ్యాతచరిత్ర రామరమణిం దర్శించుదుర్జాతభా
 వగరిష్టక్షణదాచరప్రమదల న్నారించి తెల్పె స్తనో
 జ్ఞగుణశ్రీనిధి యైనయాత్రిజట యస్వప్నాంతరంగోత్సవం
 బగునుస్వప్నము సాధుసీధుగురువ్యాహారధారంధరిక.

50

క. భూమిజ ముపన్ను మొకకూటి, లేమి నిలగ బారలుచునవలిస్తానురకాం
 తాముఖదర్శిత యగునీ, తామహిలాలతకుఁ ద్రిజట తా జట యయ్యెక.

51

— * హనుమంతుఁడు సీతాదేవితో సంభాషించుట. * —

గీ. అపుడనుత్యాగ మొనరింప నభిముఖులుగు, సీత ననుపేక్షణీయఁగాఁజిత్తమానను
 దెలిసి నీతివిచారించి ధృతివహించి, యంతికముఁ జేరె నలభవిష్యద్విరించి.

52

మ. ధరణీభృద్రిపువైరి నిఘరవచోదంభోభిదీర్ణావనీ
 వరకన్యాశ్రవణాంతరవ్రణశమవ్యాపారభైషజ్యము
 న్నిరవద్యాన్వయసంగతిప్రథితము నిన్విసంభానాథంబు దా
 శరణిస్వామిగుణానుకీర్తనసుధాసారంబుఁ జిల్లె స్రహింక.

53

సీ. తదనంతరము సమంతాత్ప్రసారితదృష్టి యై శాఖాశాఖాగ్రమధివసించు
 శాఖామృగంబును సత్వరంబుగఁ జూచి చకితాంతరంగ యై సానుజుఁ డగు
 రామభద్రునకు భద్రంబు గావుత మని వచియించి యపుడు దుస్వప్నబుద్ధి
 నడలుచు నిర్నిద్రమగు నిజ్జనమునకుఁ గలవచ్చుటకు నేమికారణం బ

గీ. టంచు నూహించి జనకకన్యాలలామ, ప్రబలమాయాసమాయాతపంక్తికంఠ
 యామినీచరవల్లభుఁ డనుచు నల్ల, గంధవాహాత్మజునివల్లఁ గరము తలఁకె.

54

క. ఆసమయంబున డిగి విశ్వాసనిదానంబు లైనవచనములఁ గృతోఁ
 ల్లానుఁడు ప్రాంజలి యగుచు మహీసుత నీక్షించి హనుమ యిట్లని పలికెక.

క. వేగమున నెసఁగు నీమవి, యోగమున నితాంతశాంతి నొందించిననా
 భాగాన్వయపతిదూతను, గా గరిమ నెఱుంగు నన్నుఁ గల్యాణి మదిక.

ఉ. సీకును దోడు గాఁ దనదునెవ్వనముం గడువేగ నంచి యం
 గీకృత జాగరాగరిమథేదవిశేషమున నివభావరీ
 కోకసమానధర్ముఁ డగుకోసలరాజతనూజుఁ డిమ్మెయి
 స్త్రీకుశలంబు దా నడిగె నీరజలోచన మన్నుఖంబునక.

57

క. బొదలను వంచి మీ కభి, వాదన మొనరించి భక్తివైభవ మెసఁగ
 నైవదేహి లక్ష్మణుఁడు మఱి, యాదిత్యసుతుండు నేమ మడిగె నిమ్ముక.

58

గీ. అని మఱియు జాతవిశ్వాస మైననీత, కనిలజుఁడు వాలివధముసూర్యజునిచెలిమి
నొడివి వాల్మీకిమనసుకై వడిని గలిత, రామనామాంక మగునుంగరం బొసంగె.

క. మరుదాత్మజనీతశ్రీ, కరరఘురామాంగుళీయకలితోత్సవవా
సరశతతమాంశమునకు, స్ఫరియే సీతావివాహసంభ్రమదినముల్. 60

క. షీత్యాత్మజాత యంతట, నత్యంతప్రమద యగుచు ననురేంద్రునకుం
బ్రత్యాసన్నం బయ్యెను, మృత్యువు హనుమంత! యని మఱియు ని ట్లనియె.

చ. అనల యనంగఁ బేరు గనినట్టి విభీషణుపుత్రి తల్లిపం
పునఁ జనుదెంచి రావణుఁడు పో రొనరించియ కాని యూరకే
యినకులసార్వభౌమునకు నీయఁడు ని న్నని పల్కె నేనునుం
డనువును మాసమాత్రమును దాల్చెదఁ బ్రాణముల స్వరాకి నై. 62

క. నావుడు మారుతి యి ట్లను, దేవీ! వెఱవకుము నిన్ను ధృతఁ దోడ్కొని నే
నీవార్ధిఁ గడచి దక్షతఁ, బోవుదు రఘుపతిసమీపమునకు నేర్వగఁ. 63

గీ. అని మహామేదినీధరంబునకు సాటి, యైన దేహాభివృద్ధిచే నతిశయిల్లు
నపుడు గాంధీర్యవిస్తారహారి యైన, జలధి యెలదోటకాలువచంద మొందె. 64

ఉ. అంతట సంతసం బొదవ నాహనుమంతునిఁ జూచి రామసీ
మంతిని పల్కె లంఘితమహాంబుధి యై తగునీకు దుష్కరం
బింతయు లేదు పెంపున వహించి ననుం జనువేళ నంబర
ప్రాంతరయానలీల సనపాయని నీకు నుపాయపారగా. 65

వ. మఱియును, 66

శా. పాతివ్రత్యమువాసిచే దశముఖున్ భస్మంబు గావించినన్
ఖ్యాతై ట్వుకుశరాళికి న్నముచితగ్రానంబు సంధిల్లఁబో
డే తత్కీర్తినిశాకరుండును విభాషీనుం డగుం గావునన్
దై తేయు స్రఘునేత గూల్చినతటి న్నారాక యుక్తం బగున్. 67

వ. అని సమాఖ్యాతవినయవచనజాత యగునీతం గనుంగొని శ్రీరామదూత
యి ట్లనియె. 68

ఉ. ఓమిథిలాపురాధిపకులొదధిచంద్రకళా! వనోర్వి మా
యామృగవంతితాత్మకత నాశరగేహమునంది నీవు శా
ఖామృగనీత వై యిపుడు కన్నడిన ద్వివసేశ్వరావ్యయ
గ్రామణికార్తుకంబులకుఁ గల్గునె కీర్తి యొకింతయు న్భువిన్. 69

- సీ. అది యటులుండని మృవనికన్యామణి రఘువీరగృహిణి కర్ణంబు లీదృ
 శాచారమునకును సదృశంబు పంక్తిముఖాపరాధతక్రియ కనుగుణంబు
 కులకాంతయీలువుకును ననుకూలంబు క్షుత్రియాణ్యక్తికి సముచితంబు
 నగు నట్లు పలికితి వనుచుఁ బ్రశంసించి యంజనానందనుం డనియె మఱియు
- గీ. రామలక్ష్మణు లీదైత్యరాజధానిఁ, జేరినా రని యెంచుమీ చిత్తమునను
 రాఘవజ్ఞాతపూర్వకజ్ఞాఘనీయ, మగు నభిజ్ఞాన మిచ్చి న న్ననువు మిపుడు. 70
- * హనుమంతునితో సీత ప్రత్యభిజ్ఞానంబు దెల్పుట. * —
- వ. అనుటయు నజ్ఞనకరాజనందన నిట్కూర్పు నిగిడించి యిట్లనియె నోయసాధా
 రణమేధానిధానా! సావధానంబుగా నాకర్ణింపుము. మున్ను సమున్నతానేక
 మాణిక్యచాకచక్ర ప్రకటతటనిరాఘటం బగుచిత్రకూటనికటంబున సముల్ల
 సత్పల్లవాంతరసంఘల్లకునుమసందోహస్యందమాన మకరందధారాస్వాదనిర్భ
 రానందతుందిలమిలిందబృంద ఝంకారహుంకారితసంక్రందనోద్యానవైభవం
 బగువనంబున, రఘునందనోపధానీకృతోత్సంగ యగు నాసముత్తుంగపయో
 ధరపరిసరంబు ప్రఖరనఖరముఖివిచారితం బొనరించిన ధారాధరనామకాకంబు
 నైత్యోకుం డాలోకించి. 71
- చ. సమధికరోషయుక్తవిలసతుశరూపకుశేశయాసనా
 శ్రుము వడి నేసె దుర్దదపురందరనందనవాయనంబు పై
 దమితమదంబు నై యదియుఁ దత్కృపచేత హృతాక్షిమాత్ర మై
 క్షుమఁ జిరజీవి నాఁదనరుసంజ్ఞ వహించె యథార్థ మై తగ్గె. 72
- క. అని పూర్వకథాస్మరణంబున ద్విగుణితదుర్దశాసమున్నతి యై యి
 త్తు నభిజ్ఞానాంతర మనుచును హనుమంతున కొసంగెఁ జూడామణియు. 73
- మ. మతి నెంతేఁ బ్రమదంబు సంధిల మణిం బాలస్త్యసంత్రాసపుం
 జితయాగాగ్నిదశం గృశాంగి యగురాజీవాక్షి యీయం బ్రణ
 మ్రుతచేఁ గైకొని యంజనాతనయుఁడు న్నాణిక్యగర్భాననాం
 చితభోగిప్రతిమానబాహుఁ డగుచుం జెందెం బ్రయాణత్వరణ. 74
- క. కృతకృత్యుం డయ్యె విని, ర్గతుఁ డై తనరాక దళముఖజ్ఞాతము గా
 మతిఁ దలఁచి పావని గుణాద్భుతుం డ శోకవనభంగముం గావించె. 75
- సీ. తనదుకృత్యములచేదగు భూరిశాఖల కవనతినంధాత యగుటవలన
 మఱిసుమనఃకదంబకముల కెల్లను ముఖభంగ మొనరించిపొలుచువలన

శ్రుతిమధురోక్తిసంగతనద్విహారికి సతిభీతినిర్మాత యగుటకతన
చారణమార్గసంచారక్రియాధురంధరత నుద్దాముఁ డై తగుటవలన

గీ. నముచిదానవరిపుమాతనందనుం డు, దారలంకాపురాంతరోద్యానమునను
బూనివస్వాకసారాధిపానుజన్తు, పటుతరాటోపలీలను బరిభవించె. 76

— * హనుమంతుఁ డశోకవనభంగ మొనర్చుట. * —

సీ. అంత సత్వరముగా నారక్షకమ హోగ్ర రక్షోనివేదితప్రమదవనవి
భంజనజాతకోపవశారణాలోకభీకరదశముఖప్రేషితులును
గాలకింకరభయంకరులు ప్రహస్తకుమారవిశ్రుతజంబుమాలినహితు
లై యరుదెంచిన యాతుధానులద్రుంచి వైత్యతోరణసంజేశంబునొందె

గీ. మారుతాత్మజుఁ డామాట మఱియు విని ని, శాచరాసీకమారణశ్రవణకుపిత
పంక్తిముఖుఁ డావలీముఖుఁ బట్టి తెండ, టంచు వడిఁబంచెఁ బంచసేనాగ్రగులను.

క. వీరులను సప్తమంత్రికు, మారులనుం బనుప సమరమత్తాశయుఁ డై
తోరణపరిఘముచేత న, మీరణనందనుఁడు వారి నెల్లం గెడపెన్. 78

క. వెండియుఁ బవనతనూజుఁ డు, తం దురువడి కోసలేంద్రదానుఁడ ననుచుం
జండత నని ఘోషింపఁగ, భండనమున కఱ్ఱుఁ బనిచెఁ బాలస్తున్యండున్. 79

శా. వక్షశూర్చితహేమభిత్తి భృశదీప్యచ్చైత్రధూళిం బగ
ల్పక్షత్రాధ్వము నెఱునేయుచు సఖేలదీప్వరలక్ష్మీకుఁ డై
రక్షశ్శారములన్ తుమాఫలకనిర్వర్ణంబులం జల్పఁగా
నక్షత్రీడ యొనర్చె వాయుజుఁడు లంకాళిందభాగంబునన్. 80

చ. అమరవిరోధియోధుల మహాకుపితాత్మకుల నిమేషమా
త్రమున వధించి పంక్తిరథరాజతనూజునిదూత గీతవి
క్రముఁ డలచైత్యసాధమునకంబముఁ జేకొని తద్భవాగ్ని హ
ర్త్యమును దహించి తోరణసమాశ్రయుఁ డయ్యె యథాపురోద్ధతిన్. 81

క. ఏవంవిధవృత్తాంతము, దా విని కుపితాత్ముఁ డైన దశకంధరుఁ డెం
తే వింశతివిక్షణముల, దేవాధిపజేతఁ జూచి ధీరతఁ బలికెన్. 82

క. భువినిం దివినిఁ బురంధర, భవనంబున నైన సమరపరు నిను వీక్షిం
పవలంతి యెవ్వఁ డిచటికిఁ, బ్లవగంబును దె మ్మటంచుఁ బనిచె న్నుతునిన్. 83

ఉ. సౌరవిరోధినేనకును సంహృతి, బెట్టగురోదనంబు ర
క్షోరమణీగణంబునకు, శోకము రాక్షసనేత, కర్కశ

- స్థూరసఖానవాప్య యగులంకకు నగ్నివిశుద్ధి, సేయఁగాఁ
 దోరణమందు వాయుజునితో రణ మయ్యె సురేంద్రజేతకుఁ. 84
- శా. ధారాపాతశరాభిఘాతనిరవద్యస్ఫూర్తికం జామహా
 దారాస్కందనదుర్దినాంతరమున స్ఫూర్తించె దన్నేఘనా
 దారంభంబున గంధవాహతనయుం డత్యంతము న్నేఘనా
 దారంభంబున నుల్లసిల్లెడు భుజంగాహరిచందంబునఁ. 85
- శా. హంకారోద్గతుఁ డై నిజాస్త్రచయవై యథాన్యంబు సంధించు ని
 శ్యంకాతంకజయేందిరాసఖుని రక్షశ్శిక్షకు న్నారుతిఁ
 లంకాధీశ్వరనందనుండు విజయాలంకార ధోరేయుఁ డై
 పంకేజీద్భవసాయకోత్తమమునఁ బంధించె నాలంబునఁ. 86
- గీ. అమృతహోత్రచతుర్వదనాస్త్రమునను, బరవశశరీరుఁ డై యున్నప్లవగవరుని
 గట్టిశణవల్కలంబులఁ గట్టివై చి, రేచి యామవతీచరనీచు లకట. 87
- ఉ. ఆసమయంబున న్నమదయామవతీచరపాశక్రస్త మా
 వాసవదూతసూనుదృఢబంధము బంధవిమోక్షహేతు వై
 భాసితె ము న్బులస్త్యకులపాంసనుఁ డుద్ధతచిత్తవృతిఁ గా
 రానదనంబుఁ దార్చిన సురప్రమదాజనకోటి కెంతయుఁ. 88
- క. చతురాననాస్త్రబంధ,చ్యుతుఁ డయ్యును నితరబంధయుతుఁ డగు నమ్మా
 రుతిమహిమఁ దెలిసి రావణి, ద్రుతముగ నిజజనకుసభకుఁ దోడ్పొనిపోయెఁ. 89
- వ. అయ్యెడ. 90
- మ. కనియె న్నారుతసూతి పంక్తిముఖునిం గాలారిలీలాద్రితో
 లనభేలాపటుతాపరీక్షితబలాలంకారబాహుం దపో
 ఘను బందీకృతనిర్జరేంద్రనగరీగాణికృహస్తారవిం
 దనటచ్చామరమారుతాంకురచలన్తంజూ త్తరీయాంశుకుఁ. 91
- మ. పురుహూతాదిభయంక రాజకలనప్రోత్సాహ నిర్భగ్నస
 త్వరమగ్నమరదంతిదంతకృతముద్రాడంబరక్రోడభీ
 కరు ఛాయాత్మకవిభ్రమప్రతితరంగభ్రాజమానక్షపా
 కరబింజాఘననాథశై వలినికాకాంతోపమానాకృతిఁ. 92
- మ. ఘననిశ్చేయనమార్గరోధన మొగిం గావింప మూర్తీభవిం
 చినలోకత్రయపాపరాశికరణిం జె న్నొందుగరావృంధునిఁ

దిననాథేందుకృశాను తేజములను నిర్జించి యంచత్తపం
బున సాక్షాదభిషిక్త మైనతిమిరంబు బోలు దుశ్శీలునిన్.

93

మ. తరుణాపాటలపల్లవాధరపుటాంతస్ఫారదంష్ట్రామహా
గరిమవ్యాపనశాతఘోరతరజాగ్రద్విగ్రహాభు న్ననో
హరసంధ్యాసమయాంబుదాంతరితమధ్యాభ్యాత రేఖాధురం
ధరసంక్రందననీలశైలము గతిన్ రాజల్లులంకేశ్వరున్.

94

ఉ. అంత దశానునుండును మహాబలనందనుఁ జూచి విష్ణుయా
క్రాంతహృదంతరుం డగుచు రాజతభూమిధరప్రకంపనా
సంతతమంతువేగమున శాప మొసంగినయట్టినంది ని
శ్చింతత నిట్టిరూపమునఁ జెంతకు వచ్చె నటంచు నెంచుచున్.

95

క. తనసమ్ముఖమున నిలిచిన, యనుమోగవిధిప్రశస్తః ధైర్యప్రహస్తుం
గనుఁగొని యిట్లనియె ఘనా, ఘనరసితవిజృంభమాణగంభీరోక్తిన్.

96

ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చె నిప్పు డిక్కపి యెవ్వఁడు పంచినాఁడు తా
నిక్కడ కేగుదెంచుటకు నెయ్యది కార్య మభిఖ్య యెద్ది యో
నిక్కముగాఁగఁ దెల్పు మని నీ వనుయోగ మొనర్ప మన్న నా
రక్కసిఁ జూచి యిట్లనియె రాఘవదూత యభీతచిత్తుఁ డై.

97

— * హనుమంతుఁడు రావణునితోఁ బ్రసంగింపట * —

వ. లంకాపురాధిపా ! యనహంకారుఁడ నై మదాగమనకారణం బాకర్ణింపుము,
త్రిలోకదీపకుం డగుకోకబాంధవునియన్వయం బనుమహాదన్వంతంబునకుఁ
పార్వీకశర్వరీకరుండును సాతత్యసత్యసంధానుబంధబంధురుండును, బిత్తనియో
గసముపనతవనవానలీలానిరతశీలుండును, బ్రచండశూర్పకారాతిబాధితశూర్ప
ణఖాప్రాప్తవైరూప్యకుప్యత్థప్రముఖనిశిచరబలపలాల జాలకల్పాంతానలకల్ప
శీలీముఖుండును, గవటహారిణ హాననసమయ పరిముషితదారాన్వేషణసంజాత
సమగ్రసుగ్రీవసఖ్యుండును సముత్థాతవాలికంటకుండును దుర్వృత్తశత్రువంశ
వనపవనసారథియు నగుదాశరథిదూతను, సీతాన్వేషణంబునకుం బ్రతిదిశం
బును దపనతనయప్రేషితు లగువానరులయందేనుకొండ, గంభీరలవణాంభో
రాశిలంఘనజంఘాలుండ నై భవదీయనగరప్రమదవనసీమంబున రామస్వామి
ధర్మదారావలోకనంబుఁ గావించి నమస్కరించి కృతకృత్యుండ నై పునః
ప్రయాణావసరంబున భవద్దర్శనకుతూహలి నైవారాక నీకుఁదెల్పుటకుఁ బ్రమ

ధితాశోకపనికా నోకహనివహుండను, సమనుభూతనైర్మలతూతాతంతునహ
నుండను నై దురాపం బగునీనమీపంబునకు వచ్చితి నని మఱియును. 98

చ. ఒఱపగులోకవంద్య గుణయూధము రామస్మృపావరోధముం
జర మిచట స్నిరోధమును జేసి విరోధము గొంటి వోరి చే
ఁబెఱుంగనికూన ! నీతిగుణహీన ! వితానవిత్తరిజాత మా
కరువలినెచ్చెలిం బటినిఁ గట్టఁగ యత్నముచేసి తక్కటా. 99

చ. అనిమొన లక్ష్మణాస్త్రహత మై పడు నీమెయిపైఁ బలాశ డా
సినఖిగమండలిఁ గొడుగు సేయకు మింక భవన్నిమిత్త మై
యనఘపుల స్త్యవంశలయ మయ్యెడునప్పడు త్వత్పురంధ్రధిదృ
గ్వనజగళన్న వాపము నివాపజలం బానరింపఁబోకుమీ. 100

మ. పరదారైకపరిగ్రహదరమతిం బాటించు నీవాపిభా
కరవంశోత్తముభార్యఁ దెచ్చుటయె దుష్కార్యం బనార్యాశయా !
మరుదాహారి నటంచుఁ గుండలి గరుత్మత్తుండనిశ్వాసని
ర్భరవాయుస్పృహయాలుతాలుయుగధుర్యం బైనచందంబునఁ. 101

క. వైశవము భుజచందనధా, రాశేషుధికోటరాంతరచ్యుతరామా
భీలాశుగజమ్మగ మింక, వాలాయము నీమప్రాణవాయుపుఁ గ్రోలున్. 102

చ. సరభసశాంబరీమృగము సంగరనాటకనూత్రధారత
న్నైరపఁగ శాఖకామృగము నీ కరయం బ్రతికూలవాత మై
పరఁగఁగ వీక్షితోద్యమత భాసిలురాముజగాలొరీకిఁ
సరయగతిప్రణామకవచంబు వినా కవచంబు గల్గునే. 103

చ. అని తను జీరికింగొనక యాడినవాయుజుఁ జంపుఁ డంచుఁ గో
పనుఁ డయి యానతిచ్చె భటపంక్తికే బంక్తిముఖుండు నప్పు డా
జననవిశుద్ధుఁ డైనమతిశాలి విభీషణుఁ డగ్రజన్మునిం
గనుఁగొని దూతమారణ మకార్య మటంచును మాన్వై నంతటన్. 104

సీ. శర్వరీచరలోకసార్యభౌముండు దురూహ మొనర్చి కపిసమూహమున కెల్ల
సంగకంబులయందు లాంగూల మెంతయు ముఖ్యంబు గావున మున్ను దానిఁ
గార్పాసవాసోనికాయవేష్టితముఁ గావించి పావకళిఖాసంచయప్ర
దీప్తితం బానరించి యీపురంబునవీధి వీధులందును దోషవితతి నుగ్గ

- గీ. డింపుచును సంప్రహారపారంపరీక, ముగను ద్రివృడు మీరని మూర్ఖయాతు
ధానులకు సెల విచ్చిన నాన్మశంస, చరితులును నట్ల చేసిరి సరభసముగ. 105
- గీ. నిర్ణయాగోచరంబును గర్ణికార, వర్ణరుచిరంబు నై నతద్వాలకీలి
నిర్ణమేషులభాగ్య మున్నేషశాలి, యగుటఁ బూర్ణశిఖోద్గీర్ణ మయ్యె నపుడు. 106

— * లంకాపుర దహనము. * —

- క. అగచరుదుర్దశ కావలి, మగువలు వినిపింప దూయమానాత్మిక యై
జగతీసుత ప్రార్థించెం, దగఁజీతోభవ హనూమత” యటంచు శిఖి. 107
- శా. వాలిప్రాణహరప్రియాఘనతపోవహ్నింధనత్వంబు నే
వాలాయంబుగఁ బొందఁజాల ననుచు వైశ్వనరుం డత్తతీ
వేలాతీతనుజాతశీతలగుణావిర్భూతి వాతాత్తభూ
వాలాగ్రంబున రత్నదీపముగతిఁ వర్తిల్లెఁ జిత్రంబుగఁ. 108
- ఉ. రాతిరి యీదశాస్యనగరంబు ప్రకాశము గాఁగఁ జూడలే
దీతటి నగ్నిసాక్షిగ రహిం గనుఁగొందు నటంచు దైత్యనం
ఘాతములెల్లఁ దోరణలగత్పరిఘంబున సంహరించి నీ
తాతమణిమనోహరునిదాసుఁడు దుస్సహదోర్విలాసుఁ డై. 109
- ఉ. భూవనితాసు తేందిరను బూషకులేంద్రున కీదలంచి లం
కావనధిం బరిక్షుభితగాఢబలోర్చిభయంకరంబు నెం
తే వనజోద్భవుండు మథియించెను రజ్జుభుజంగరాజభో
గావృతగంధవాహతనయాహ్వయమందరభూధరంబుచే. 110
- మ. దనుజస్త్రైఃముఖారవిందరజనిఁ భాత్రీమయూరీఘనా
ఘనవేలాసదృశి న్దశాననయశఃకాదంబకాదంబినిఁ
ఘనవైధవ్యదశార్వ వేషవిధిలంకాస్త్రీజట న్రామమో
హనకుం దత్త్రిజటాసమం బఱపె ధూమ్యం గీశుఁ డౌరా దివి. 111
- ఉ. ఇట్టులు. పావమాని మెఱియించినశౌర్యముఁ జూచి కన్నులం
దొట్టెడుహర్ష బాష్పములతోన బుధుల్ దనుజేంద్రభీతి ను
ద్ఘటితులౌట మాటుకొన దానినెపంబయి పరవే ధూమ్య యి
ప్పట్టున హా దివంబునకు భానుజ జాల్కొనె నంచు నెంచగఁ. 112
- చ. గురుజఘనంబునం దనితకోమలశాటి కటితటంబున
న్మరకతబద్ధనీవి కుచమండలిఁ గస్తురి గ్రీవ నుత్పలో

తరసరము న్ననుంగవను గాటుక యయ్యె దిశాంగనాభికి
ధరణిధరారివై రిపురదాహసముద్యహధూమ్య యత్తటిక.

113

మ. అతివేగంబున లంక కాటెడునెడన్ హఠాత హఠాత హఠ
సుత హఠాంధవ హఠమనోదయిత హఠసుస్సిగ్ధ మీరెందుఁ బో
యితిరో నేను హతుండనైతి నని భూయిష్ఠంబుగాఁ బొరసం
తతినానాపరిదేవనోక్తులఁ బరీతం బయ్యె నల్లిక్కులున్,

114

చ. వఱలు సురీముఖాభికి నివాళి యనీరద మైననింగికి
మెఱపులభంగి యంబుధికి మిక్కిలి బాడబ మయ్యె నెద్ది యా
గురుతరవాలకీలి మిఁగురుగర్భ గనుంగొన నదృతంబు లై
హరహర వర్తిలె ద్విచతురాహము లాఱక ఘోరకాంతులన్.

115

ఉ. ఆరయ దీప్యమానపవనాత్మజవాలమునంగతి స్వహం
గారసమూహశేష మగుకర్బురరాజపురంబుఁ జూచి బృం
దారకవైరు లంబరపథంబుననుండి సృజించి రశ్రువుల్
జోరన నాత్మగేహములఁ జొప్పడ నార్చుతెఱంగు దోషగణ్.

116

చ. శతమఖవైరియాజ్ఞ నని నల్పినకృత్యము వైత్యరాణ్ణియో
జతులయి యుండియుం గడఁగి చేయ నిశాటు లశక్తు లైరి య
ద్భుతి మిది మారుతిప్రథితభూరికృతానుఁడు లంకఁ గాల్చె నే
గతి మఱి యిట్లు తత్పితృసఖత్వము నొందియుఁ గాల్చలేడుగా.

117

శా. ఆహనుమన్తహరణిభవానలునందుఁ బ్రణీతశుద్ధి యై
యాహవరంగవిక్రమవిహారకుతూహలినైత్యుఁ డుల్లస
ద్బాహుబలంబునం దొడరి పట్టిన నిర్జరరాజలక్ష్మీ న
స్నేహతచే నిజాధిపునిఁ జేరుటకుం దగ నిచ్చయింపఁగన్.

118

క. ఏల యిఁక వేయమాట, లౌలస్త్యభుజాగ్రగుప్త లంకాపురము
నావీరిపుదూత చేరెను, గాలునిదూతయు సుఖంబుగాఁ జేరుటకున్.

119

చ. మలినదశాస్యపాతకినమాగమసంభ్రమజాయమాన మా
కలుషము నెల్ల శోధితము గా నొనరింపఁ దలంచి యామహా
బలసుతయజ్వ యక్షజయపండితుఁ డై నిజవాలవహ్నిలో
నలఘుగతిం బలాశసమిదావళి హోమము నేసి భాసిలెన్.

120

- సీ. లలితనిరాతంకలంకాపురీమహాదాహక్రియాసముత్సాహసమయ
మందును లవలేశ మైన నార్తి నెఱుంగ కిరవొందు భానువంశ్యేంద్రురాణి
సుస్థితి రాణించుశుభచారణోక్తిచేఁ దెలిసిహర్షమునఁ దద్దేవి కెరగి
ప్రతియాసవిధికఁ దత్పతినియోగముఁగాంచి శీఘ్రంబె యారిష్టశిఖరి నెక్కి
గీ. భూరిగంభీరభీకరాంబునిధిదాటి, మఱి మహేంద్రధరాధరమధివసించు
కపికులాధీశ్వరులఁబూర్ణ కాములుగను, బభిరెయొనరించెధృతిఁబూనిపావమాని.

— * మధువనభంగము. * —

- క. వెండియుఁ దనవృత్తాంతము, చండాంశుకులేంద్రుదూత పై న్యేశులకుఁ
నిందుమనంబునఁ దెలిపె న, శిండితబహుమానపూర్వకంబుగ నంతఁ. 122
- క. ఆనిలివాక్పముదితకపి, సేన యహంపూర్వకఁ జని (జితశేఖరుమా
గ్ధాన) ద్దధిముఖకృత మవ, మానము నిరసించి చలిపె మధుపానంబుఁ. 123
- గీ. అపుడు మధువనభంగదృష్ట న్విరుణముఖుఁడు
దధిముఖుఁడు వల్కె వాలినందనునిఁ జూచి
మొనసి మధుపానవిధిశిలీముఖము లై న
యీవలీముఖులను మాన్పు మీవె యనుచు. 124
- వ. అంత గిరిశృంగతుంగనిజాంగుం డైన యంగదుండును దధిముఖుం గనుంగొని
యి ట్లనియె. 125

మ. కనుఁగొంటి న్రఘునాథవల్లభను లంకారాజధానీవనాం
గనమధ్యంబున నంచు నేఘునుఁడు మత్కర్ణామృతాభాషణం
బును జిల్కె న్నఱి వానిమాటకును దప్పం గల్గినే కీశవా
హిని తాఁగ్రోలు యథేచ్ఛగా మధువు నెంతే యీవనాంతంబునఁ. 126

గీ. అనినయంగదోక్తి నాలించి భీతుఁ డై, దధిముఖుండు వోయి తపనసుతుని
తోడ విన్నవించె చుర్రావరవనభంగ, మతఁడు రాముకెలన హర్ష మొండె. 127

ఉ. సానుమదగ్ర మెక్కి వరుసఁ డిగి ప్రమాకులఁ గొఁగిలించుచుం
గానలఁ బండ్లు మెక్కి మఱి గంతులువైచుచుఁ గూయుచు న్నదా
నూనతఁ దోకపట్టుకొని యొండొరుల న్నడిదాటి పాటవా
* పిన కవీశసేన గనిపించె నదూరత నదృశ్యతంబుగఁ. 128

ఉ. నిద్దరలేమి శోణతరచిర్భరమై తగుకన్నుదోయిచే
నొద్దన యుండి యూర్తిప్రియుండు గనుంగొన నాంజనేయుండుం

* పిన గవీసేన నద్ద గనుపించె నదూరత నదృశ్యతంబుగఁ—మాతృక.

- దద్దయు భక్తిఁ జూడమణి దాను గరంబునఁ దాల్చి మ్రొక్కె శ
శ్వద్దయమానుఁ డైనరఘువర్యునియంఘ్రిలకు స్తుదంబునఁ. 129
- మ. నిరవద్యప్రభవద్గతాగతముల నిన్దీర్ణవిన్దీర్ణదు
స్తరఘోరార్ణవుఁ డయ్య నభ్రమణివంశ్యగ్రామణీదూత వా
నరసేనాసవిధంబునందుఁ బరమానందాపదేశాపగా
పరిణీమధ్యమున న్దునింగె జనదృక్పాలీ విచిత్రంబుగఁ. 130
- క. హనుమంతుఁడు కలితమహా, ధనచూడారత్నసన్నిధానముదిత రా
మన్మపాయుక్తుం డై చయ్యనఁ దెలిపెను సతియుదంత మాద్యంతంబుఁ. 131
- ఉ. నైకనిశాచరీసముదయాన్వహబాధితయై ద్విషత్పురా
శోకవని న్వసించు పరిశుద్ధచరిత్రను సీతఁ జూచితొం
బ్రాకటపూర్వపాతకవిపాకముచేత సుపర్ణలోకబం
దీకృతయైన నాగతరుణీమణిఁ బోలినదీనమానసఁ. 132
- చ. అనదృశచిత్రకూటవిహితరసీమ నుదీతమైన త్వీ
ద్విసరుహసంభవాశుగవిభీతజయంతదురంతకృష్ట సా
హసమును దెల్పి యెంతయు నుదశ్రుముఖాంబుజ యైనసీత యిం
పెనఁగ నొసంగె మాళిమణి నిత్తతి నీ కిది యానవాలుగాఁ. 133
- గీ. పోవ నున్యోగమొనరించి దేవ యిష్టు, డతులితాశావిశేషపాలితము లైన
సాధ్వీప్రాణము త్తీయభిజ్ఞానముద్ర, చేత ముద్రించి వచ్చితి శీఘ్రిముగను. 134
- చ. పటుగుణకారువీటిపురభాస్వదలంకరణస్రసన్న వేం
కటపతిపాదపంకరుహగంధమిళిందమనోఽటంక వేం
కటపెరుమాళ్మపాగ్రజ యగారచరిష్ణురమాంఘ్రినూపురా
ర్భటిమతికారి గృహ్యకమరాళివిరా న యరాతిజిత్వరా. 135
- క. కంఠేకాలపరాక్రమ, శుంఠీనవఖండయోగ శుభవాక్కవిరా
టకుంఠీరవసుతసద్యః, కుంఠీకృతవిమతయత్న గుణరత్ననిధి. 136
- తోటకం. అరికాశమహాబిరుదాగక లసత్కరికాశమహీభృదుదారకులా
భరణా శరణాగతపాలన జిత్వీరతాద్విరదావనదానఘనా. 137
- గద్యము. ఇతి శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావీలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక తిరువేంగళార్య కలశరత్నాకరసుధా
కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకుంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతి ప్రణీతంబైన
చంపూరామాయణంబును మహాప్రబంధంబునందు

శ్రీ

చంపూ రామాయణము.

అష్టమాశ్వాసము.

— * యుద్ధకాండము. * —

- క. శ్రీమత్ప్రతాపతపనోద్దామ మహాదూరితారిధరణీపరిణీ
భీమాంధకారజాలా, రామాపాంచాల కనవరాజనృపాలా. 1
- మ. ఇల యదీప్తి యదాటుగానయిన నెంతే వాణిప్రత్యక్ష మా
బలుసారస్యముసొం పెనంగు సభలం బ్రాగల్భ్యము న్నాటిలుం
గళలెల్ల స్పృహవిల్లు మర్తులకు దిగవ్యస్తంబు తొ నద్యశం
బులు చింతించు మదాత్మ యాగురుపదాంభోజద్వయిన్ భోజునిన్. 2
- ఉ. భూరివచోధురీణుఁ డగుభోజనృపాలుఁ డపూర్తికంబుగాఁ
దా రచియించి నిల్పిన యుదారకృతిం బ్రతనూక్తి నిత్యతీం
బూరిత మాచరించుటకుఁ బూనితి సిబ్బితీలేక యిమ్ముహిన్
దారము పేరురమ్మునను దాల్చురె హారముతోడి కూటమిన్. 3
- మ. మతిధుర్యం డగులక్ష్మణుం డొగి శిరోమాణిక్యముం జూచి సం
తతమోహాకులుఁ డైనరాఘవుని ముద్రాముద్రితప్రాణప
ద్ధతి యా సీతను బల్కఱుం దలఁచి తత్పైలస్త్యవిధ్వంస ము
ద్ధతిఁ గావింపఁ దొడంగె నుజ్జ్వలకథం దా నేకకాండంబునన్. 4
- ఉ. హృష్టత సీత యున్న దని యింపుగ మారుతి విన్నవింప సం
తుప్తనిజాంతరంగుఁ డగుతోయజబంధుకులాధినాయకుం
డప్పదిశాభయంకరదశాస్యరుషాపరుషాయమాణ యా
దృష్టి శరాసనోపరిఁ బ్రతిష్ఠితఁ జేసె రణైకనిష్ఠుఁ డై. 5
- సీ. అంత సుగ్రీవుఁ డుద్ధతదశగ్రీవదుశ్చరితరోషిత రామచంద్రవదన
దర్శనదిగ్గజతోదగ్రజాగ్రద్రణోత్సాహుఁ డై సాహాయ్యనమయ మాగ
తం బయ్యె నని ప్రమోదంబున సింధువు నంధువుచందాన నాత్మ నెంచి
యనివార్యుడై ర్యగాఢాంతరంగన్ని రాఘాహిరూఢ్రికూటశైల

గీ. శృంగ యగులంకఁ జేరంగ శీఘ్రముగను, సాహసోన్నతి మీఱి సన్నాహపటిచె
వినతసీలనలాంగదద్వివిదకుముద, జాంబవద్రంభశరభాదిసైన్యములను. 6

క. తత్త్వణమున రఘువంశ్యా, ధృత్యునునాపాంగధార వభిపూరిత మై
దక్షిణవాహిన్యధిపన, మక్షంబున కేగె దన్తహంవాహినియు. 7

వ. మఱియును బరిచలితసకలర్షసముదయోద్భాసియుఁ గుముదామోదకారియు శర
భాధికప్రసాదశీలశాలియు, నీలేందీవరానందసంధాతయు దశాననదిశాక్రమణ
వ్యగ్రతేజోవిరాజియు సమారూఢతారానందనలాత్మ్యోదయానుగతి ప్రభా
వానుబంధియు సరయహనుమదుదయ సానుమత్సమారోహియు, నిశాచర
తిమిరహరణిని స్తంద్రుండును నగురామచంద్రుండు గనుపట్ట సమంతతఃకందళిత
బహుళహరిజాలతోలాహలభరితహరిదంతరంబును నిరంతరాస్కందిత నికట
కాంతారావళియు నగువలీముఖబలమహంబుధి ససంధ్రమంబుగా విజృం
భించె నయ్యవసరమున. 8

— * కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట. * —

చ. తలఁకెడుదున్నలు న్నిలిచి ధైర్యముతో నెదిరించు సింగముల్
దొలఁగెడునేనుఁగు ల్చెదరుదుష్టలు బెళ్ళెడుజఘ్నజూపులం
బలుదెసలం గనుంగొనుచుఁ బర్యేషులేళ్లును గల్గి యావన
స్థలి కపివీరఘోషములఁ జాల భయంకర మయ్యె నయ్యెడఁ. 9

చ. బలములతో రఘూద్వహుఁడు వార్ధి నొకానొకపిల్లకాల్యఁగాఁ
దలఁచి వనుల్బయల్పటిచి దారున సహ్యనగాధిరోహముం
జలిపి యనహ్యపాతఘనసౌరభనిర్భరశై త్యమాంద్యదో
హలమృదువాతపోతనిలయం బగునమ్మలయంబు గన్గొనెఁ. 10

వ. కనుంగొని సుమిత్రాపుత్రునితోడ నిట్లనియె. 11

ఉ. సారెకు నామనంబు కలఁచం దొడఁగెం దటనిర్భయోర్క్తివి
స్ఫారపయోజఙ్కతవిశాలపటీరకుటీరవారసం
సారసమేతము ల్తలయశైలనితంబమహీవిహరసం
భారవనప్రియప్రియతమారుతమారుతపోతజాతముల్. 12

చ. అని యతిదీనభాషణము లాడుచు రామమహీమహేంద్రుఁ డిం
పొనర నిరుద్ధవేల మయి యున్నతిఁ గన్నమహేంద్రశైలము
ఘనతరసాలము స్థరిసి కాంచె జలభ్రమముద్రితస్వవం
శ్యస్థపవిశాలకీర్తినిధిచండమునం దనరారువార్నిధి. 13

వ. కాంచి యుదంచితాశ్చర్యధుర్యాంతరంగుం డై యారాజపుంగవుం డి ట్లనియె.

ఉ. ఎవ్వనిలోతు చూడ నురగేంద్రుఁడు చాలఁడు నెల్ల మేరలం

దెవ్వని కెల్లదిక్కులును నెవ్వనిపై కతరాశి దీవు లిం

కెవ్వఁడు వాగగోచరుఁడు నిట్టిపయోధి నఖిళి నెవ్వరే

త్రవీరి నించి రట్టికులరాజులచర్యలకు న్నమస్క్రియల్.

15

క. అంతట సుగ్రీవుఁడు మహి, కాంతునియనుమతి మహేంద్రఘనవనవేళో

పాంతమునఁ జలువతెమ్మెర, చెంతలఁ బొలయంగ నకలసేనల డించెన్.

16

చ. సరసపటీరకుంజవనసంజవనాభిపతన్త్యగీమద

స్ఫురితసుగంధగంధవహశోభితసింధుతటాంతికంబునన్

సరవి రసాలతాశఫలచర్యణగర్వితచిత్తు లై చరిం

చిరి హరివీరు లెల్ల నిజచేష్టలు రామున కింపు నింపఁగన్.

17

వ. అంత నిరంతరసమాక్రాంతహరిదంతరం బై నడయాడురెండవసముద్రం బనంగ

సముద్రతీరంబున రోదనీవిలంఘునవిశృంఖలలాఘునం బగురాఘవానీకం బనీ

కోన్ముఖం బగుట, చారముఖంబున నవధరించి ధార్యమాణహృదయాతంకుం

డై పంకలీనచరణం బగునైరావణంబుకరణి రావణుండు కరణీయంబు నెయ్యది

యెఱుంగక జనకరాజతనూజ నుజ్జగింపం జాలక మనోజవరతంత్రితండ్రి మం

త్రులం గూడి కొలువుకూటంబునకు వచ్చి యచ్చట.

18

క. శస్త్రవచస్తుతు లై నప్రహస్తాదులఁ జూచి యస్త్రదభిలాష మిదే

దుస్తరవై రివధోచిత, నిస్తులభవదభిమతంబు నెడఁ దెల్పుండీ.

19

సీ. అనవుడు వార లి ట్లని రాశయ మెఱింగి స్వామితావకనిదేశం బొనర్చు

నేము ప్రాణములతో నిపు డుండ నీవార్త లాడ నేమిటికి వజ్రాతికఠిన

భుజపంజరానీతభూజాత విడకుము నా విని లంకాధినాయకుండు

రంభాబలాత్కారసంభోగజం బైన యంభోజభవశాప మంతరాయ

గీ. మగుట వచియించె నిటులన్నయన్నజూచి, విన్నప మొనర్చె విజ్ఞానవినయభూష

ణుండు నుయనత్వసంభాషణుం డరోష, భీషణుండును నైన విభీషణుండు.

20

— * రావణునకు విభీషణుఁడు హితముచెప్పట. * —

గీ. అకట డై వాఙ్మఁ బరకళత్రానురాగ, లాలసుండ పై తివి దవాగ్నికీలఁ జూచి

యామిషగ్రాహమోహసంప్రాప్తరసన, చాపలం బైనముగ్ధకేసరియుఁ బోతె.

21

క. అనఘం బగునిజవంశం, బున సీతాహృతికళంకము న్విని హాహా
ధ్వనిమీలితాత్ముఁ డగువిధి, యెనిమిదిచెవులెట్లుమూయు నిఁకఁ గేల్లోయిక్. 22

ఉ. అక్కట వారిరాశి పరిఘావృత యై విలసిల్లులంక దా
నెక్కడ దుర్వచం బగుమెయిం గపిచేసినయయ్యుపద్రవం
బెక్కడ సీత జానకి మహీసుత నాఁజనుపేల్ల దై త్యులం
గ్రకుఁన నుక్కడంపఁగ నొకానొకమాయ జనించె నేమొగో. 23

మ. నరుని న్వానరునిం దృఢంబుగను డెందానం దలం తేని ను
స్థిరదోశ్కార్యునిఁ గార్తవీర్యుని బలశ్రీశాలి యావానినిఁ
వరుసం జూడవె యింతలో మఱచితే నందీశుశాపంబును
న్నరవర్జ్యం బగుపద్మభూవరము నన్నా ! దై వమి ట్లుండెనా ? 24

వ. ఇతైత్తింగునం దరంగితజ్ఞాతినీలీవచనరచనై కనిష్ఠం డగుకనిష్ఠునినవమానించి
యీజ్ఞాతి యరాతిపక్షపాతి శిక్షణీయుం డని కోపంబున దురాలాపంబు లాడు
ఘాతుకు నగ్రజాతునిం బరిత్యజించి యరుంతుదాచరణరోషభీషణుం డగువిభీ
షణుండు నిరవద్యనీలివిద్యాచతుర చతురమాత్యసహితంబుగా నంబుధిఁ గడచి
రా నప్పుడు తన్ను దవ్వల విలోకించి కించిద్వితర్కంబున నుద్గ్రీవు లగుసుగ్రీ
వాదులం గుఱించి యంతరిక్షగతుం డై యి ట్లనియె. 25

— * విభీషణుండు రాముని శరణుసాచ్చుట. * —

గీ. వెక్కనములాడు నగ్రజు విడిచి బంధు, జనులఁ గా దని నేవిభీషణుండ నిదిగా
రాము రిపుభేదనోద్దాముఁ బ్రణతదైన్య, హరణ శరణని వచ్చితి ననఘులార.

సీ. అనుచు నత్యంతదైన్యంబు మీఱఁగ నమీరితనిజోదంతుఁ డౌ నతని మఱి న
మీరకుమారాభిహితసాధుశీలతోన్నతుని లంకాపురీ నాయకాను
జాతునిఁ గర్ణగోచరపథాన్వీతునిఁ గావించియేతదాగమనమునకు
“కింకారణం” బని శంకాకులుం డౌచుఁ గీశపుంగవుఁ డెఱింగింప నప్పు

గీ. డినకులేంద్రుండు దయమానహృదయుండును ను
దంచితస్తయమానముఖాంబుజుండు

నగుచు మకరందబిందునిష్యందమాధు
రీనిగాఢోక్తి ని ట్లని యానతిచ్చె. 27

గీ. అథయ మని వచ్చు నితఁడు వై యథ్యక్ మిపుడు
కనిన రఘువులు లఘువులు గారె వైరి

కనుజఁ డైనను తనుజఁ డైనను సఖుండ !

ధరణి శరణార్థి కరుణాపదంబు గాఁడె ?

28

క. అనుటయు హృదయజ్ఞుం డగు, హనుమంతునిచేత వేగ నానీతుఁడు స
ద్వినయాన్వితుండు నైరామునకుం బ్రణమిల్లె ననురముఖుఁడు భక్తి. 29

ఉ. అత్తటి రాముఁ డిట్లను నిశాటకులేంద్ర దశాస్యరాజ్యసం
పత్తికి నెల్ల నిన్నిపుడు పట్టముగట్టితి వైరిఁ గొట్టితిం
జిత్తమునందు సందియము సేయకు మిందునకు నిదర్శనం
బుత్తముఁ డైనభానుతనయుండును వాలియుఁ గారె యారయన్. 30

గీ. డై వవశమున నరుఁడు పదాననుండి, కనుఁ బదాంతరము విభీషణునియెడ నిది
ప్రబలె రేఖాతపత్ర మా రాముపదము, పట్టి యేకాతపత్ర మా పదముఁ గనుట.

వ. అంత నాదశగ్రీవానుజుం డగ్రభాగంబునంద భరతాగ్రజాపాంగసుధాతరంగా
భిషిక్తుం డయ్యును బునరుక్తరాజ్యాభిషేకుం డై సుగ్రీవునికై వడి విశ్వాస
భాజనంబును నగుచు రావణబలంబు సఖలంబును నెఱింగించి లంకపై విడి
యుటకు సేనాసముత్తరణహేతు వగుసేతువు నిర్మింప నతిగంభీరం బగుపారా
వారంబు నారాధింపు మని సవినయంబుగ విన్నవించిన. 32

క. అంబుధిని మదిఁ దలంచుచు, సంబుధితమహత్త్వవిదర్శశయనస్థలియం
దంబుధిహృదయేశయుఁ డపు, డంబుధిపై ననిలసఖుక్రియన్ శయనించెన్. 33

క. ఈదారి నతఁడు నియతి మ, హాదర్భాస్తరణమధ్యమధ్యాసీనుం
డై దివసత్రయ ముండిన, యాదఃపతి యప్రసన్నుడై వర్తిల్లెన్. 34

శా. భూపాలాగ్రణి రాఘవుండు కుటిలభూభాగుఁ డంభోధిపైఁ
గోపోద్రేకవిపాకపాటలితచక్షుఃకోణ ముజ్జ్వంభిత
వ్యాపారంబుగఁ జాపముం గొనుటకై వాంఛించె వేగంబుతో
నాపాతాళపితామహప్రథమసగ్రాటోపము న్యాన్వగన్. 35

— * శ్రీరాముఁడు సమద్రునిపైఁ గోపించుట. * —

వ. అంత. 36

మ. బలువి ల్లమ్ములుఁ దెమ్ము తమ్ముఁడ మదప్రారంభగంభీరునిన్
జలధిం గొల్చుడసేసెదంగపుల కస్త్యద్రోఃప్రతాపంబు ది
కులఁ బేరెక్కఁగ నంచుఁ బలుకుచు నతిక్రోధానురోధోద్ధతిం
బొలిచెం గార్చుకపాణి యత్తటిఁ *దిరుప్పల్లాణి నుల్లాసియై. 37

- క. విలు కేలఁ బూని యత్సృ, జ్వలవిశేఖము ననలశేఖము సంధించె మహా
బలశాలి రామభద్రుం, డిల యద్రువకొ గిరులు గదల నినుడు వడంకక. 38
- క. మున్నీటిమీఁద రాజుల, మన్నీఁడిటు లస్త్రమేయ మది నూహింపక
మిన్నేటిబోటి క్రన్ననఁ, గన్నీటినెపాన నతనికడఁక మరల్చెక. 39
- ఉ. భానునిభుండు రాఘవుఁడు బాణముఁ బూని యమోఘలూఘవుం
డై నిగిడింప నిశ్వసదుదంచితనక్ర మవక్రకుంభికుం
భీనసంప్రవిష్టగిరిమేదురకందర మయ్యె నమ్మహం
భోనిధి యంతరంబు పరిభూతరసాతలభా గ్విసారమై. 40
- క. జలరాశి తత్త్వణంబునఁ, బ్రళయానలబాడబాగ్ని భాగ్గవపరశూ
జ్వలగరళతాప మార్చియు, జ్వలననిభాస్త్రంబు వేడిసైఁపం డయ్యెక. 41
- క. శరణం బని యాశరథియు, దరుణతరశరవృథానిదానం బగుదా
శరథిం జేరెను లోకులు, పరుషకులిశపాతి ఘనునిఁ బ్రార్థింపరొకో. 42
- వ. ఇట్లు చేరి యారత్నాకరుండు నభోరత్నవంశ్యరత్నంబునకుఁ జిరత్నరత్నంబు
లుపదగాఁ గొంచు వినీతవేషంబుతోఁ బరితోషంబుగ వినుతిఁ గావించి నే
వించి దేవా తావకధనుస్సంహితామోఘవైభాత్రాస్త్రంబు వనచరధామం
బగుమదంతర్వర్తిమరుసీమంబునం బ్రయోగింపుము, నియోగింపుము సేతు
నిర్మాణంబునకు విశ్వకర్మాత్మజ. నే బనివినియెద నని యంతర్హితం డయ్యెనంత.
- చ. రవికులుసంపున న్వనచరచ్ఛట దెచ్చిన యాజగత్ప్రియ
ప్రవితతమూలమధ్యశేఖరక్షీతిభృత్తి లోఁబడంగ న
ర్ణవము వహించెఁ గర్దమఘనత్వము తోడనె తన్నహర్షురీ
భవనభరంబుచే నహహ పూరితమయ్యె నశేషదిక్కులుక. 44
- చ. ద్రుతగతి వారిధిం బడియె దూరనిపాతవిశీర్ణ వాశ్చర
ప్రతతివిశీర్ణ జీవనదబంధురగంధఘనౌషధు ల్వీదా
రితధరణీవినిర్యదహిరేచితపూత్కృతిజాతభేదభా
గతులగుహాగృహాసికమహాహరు లొగిరు లద్భుతంబుగక. 45
- చ. ఉరువడి గట్లు కైకొనుట యుంచు టమర్చుట యించుకేని యె
వ్వరికి నెఱుంగకుండఁ గరపాటవ మొప్ప నలుండు సేతు వ
చ్చెరువుగ సంఘటించె నది సీతకు భూమి యభీతిహస్తముక
దురుసుగఁ జూచెనో యనఁగఁ దోచె వనేచరవీరకోటికిక. 46

వ. అంత నంతర్ముఖులుంబలె వలీముఖులు ప్రమోదంబునుం బలె సేతుపథంబును
సంసారంబునుంబలె దుస్తరంబగు నకూపారంబునుం గడచి సద్యఃప్రకాశ
మానవిస్ఫూర్తి యగును వేలగిరీశమూర్తిం గనుంగొనుచు డెందంబున నమం
దానందంబు నొంది రప్పడు.

47

చ. తపనకులాధినాయకుఁడు తావుగఁ గై నొనె నావృతస్ఫుర
ద్విపులతటోజ్జ్వలద్బలనివేశనిరంతరసాలజాలముం
గపికులఘోషశీర్షదురుకందరమందిరగర్భసంత్రస
త్కూపితమృగేంద్రభీతమదధూర్వాహవేలము నాసువేలమున్.

48

వ. ఆనమయంబున దశముఖుండు శుకముఖంబున నతీతనదీసార్వభౌముని నధి
గతనువేలారాముని రాముని నెఱింగి వెండియుం దదీయబలంబు విశేదం
బుగాఁ దెలియుటకునై పరిప్రేషితులును, విదితవేషవిభీషణప్రేరణకుపితకపి
లోకనియంత్రణ నితాంతఖన్నులును విపన్నాధారదాశరధివిమోచితప్రాణులు
నగుశుకసారణులవచనంబులవలన మహాోత్సేధం బగుసౌధంబు నధిరోహించి
వేర్వేఱు దదావేద్యమానులును బ్రవర్థమానసమరసన్నాహమతులు నగువా
నరసేనాధిపతుల నతిధీరతావశంబున సావధీరణంబుగ నవేషించి ప్రతిపక్షబల
ప్రశంసు లైనయయ్యిరువుర నుపేక్షించి శార్దూలప్రముఖప్రౌఢగూఢచారు
లచే నవగతాశేషవృత్తాంతంబును దాంతుంబును నై పెద్దయుం బ్రొద్దు చిం
తించుచు సంతికాసీనుంబును సతివినీతిప్రహ్వంబును నగు విద్యుజ్జిహ్వనితో
మంతనంబు నేమేమొ నొడివి ప్రాసాదంబువలన నవతీర్ణుండయ్యెఁ దత్త్వణంబున.

— * విద్యుజ్జిహ్వనిమాయకు సీతవిలపించుట. * —

గీ. అతఁడునధనుశ్చరము రఘువతిశిరస్తు, మాయ నిర్మించి నమరసమాహృతమని
జనకసుతమ్రోల నైవ వాసంతిలతకు, నశనికై వడి దుఃఖదం బయ్యె నదియు. 50

క. రక్షోవరోధవనతియు, రాక్షసరక్షోవరోధరావణదుర్వా
గ్రూక్షత యదర్థమార్చితి, తత్త్వయముం గనియు నీత తగునా బ్రతుకన్.

51

వ. ఇత్యైతంగున సత్వాహితమత్యాకులతాసమేత యగునీతనుం గనుంగొని చేరి
యోజనకరాజకుమారీ, యీదశ యీదశముఖునిమాయ యందున కేమా
యె, నీ మనంబున ధైర్యవైధుర్యంబు నొందకు మఖలజగతీధుర్య భుజ
బలాభిరాముం డైనరామనెడ నిట్టియకార్యం బవిచార్యం బని సుధాధారలు

గులుకం బలికిన విని యాసారావలంబిని యైనకాదంబిని ఘర్తోద్వేగిని యైన
కేకింబలె సరమ కర మాశ్వాసిం చె నంత. 52

చ. మతిగలమాల్యవంతుఁ డనుమంత్రి త్యజింపుము నీత నన్నచో
నతికుపితాత్మఁ డౌనలదశాస్యుఁడు వాని లఘూకరించి తా
సతరుభుజప్రతాపయుతుఁ డౌటను దోన బహూకరించె న
మృతీ నలయపురోయువతిమండలము న్నవమాల్యవంతమున్. 53

వ. అంత ననంతకల్యాణగుణాభిరాముం డగురాముండు కామరూపవిభీషణామా
త్యవిదితరక్షోనగరరక్షోదంతండును, హృదంతరోపజాతనమరసంరంభండును
నై, యంభోధిమేఖిలాలంకారలంకాద్వారస్థుం డగుప్రహస్తునకుఁ బర్యస్తాహిత
ప్రాణానిలతాభిలుని నీలుని, దక్షిణద్వారరక్షణదత్తు లగుమహాదరమహా
పార్శ్వలకు విశ్వత్రయవిజయధౌరేయుఁ దారేయుని, బ్రత్యద్వారపాలనభేల
నామోదుం డగుమేఘనాదున కవక్రపరాక్రమశ్రీమంతు హనుమంతుని, నంత
ర్వాప్రహవిహితరక్షుం డగువిరూపాక్షునకు రక్షేష్లవగఋక్షాధ్యక్షులఁ బ్రతి
నిధులం గావించి యధిజ్యోదండమండితభుజాదండుం డై తమ్ముండునుం
దానును సమరాభిముఖదశముఖగుప్తోత్తరగోపురద్వారంబును నంతరంగంబగు
బలయాధంబుతో నుపరోధించిన. 54

క. లంక న్దనుజులు స్లవగాతంకంబునకుం దలంకి తలుపులు వేయన్
శంకింపక యమపురిఁ ద, తిలంకరు లప్పుడు బెడానఁ దెఱచిరి తలుపుల్. 55

వ. తక్షణంబ లక్షుణాగ్రజుండు సుగ్రీవసహితుం డై సువేలాదికూటంబు నధి
రోహించి త్రికూటావనీభరచూడామణియును, సింహలద్వీపకమలకర్ణిక
యును విశ్వకర్మనిర్మాణకౌశలంబును, నిశాచర కేసరినివేశదరియును, సనాత
బందీకృతామరపురంధ్రీబాష్పనదీమాతృకోపవనసీమయును, నిరంతరసేవాన
మాగతదిక్పాలకులమాతంగమదాంబుపంకిలబాహ్యంగనోత్పంగియు సగు
లంకం గనుంగొనుచు నం దొక్కచోట సముత్తుంగసాధంబున నధివసించి యు
న్నవాని సదేహబంధం బగునంధకారంబుచందంబునం దగువాని సేవాసమా
గత సతారకవిభావరోపమా నానుచరోదస్త విమలముక్తాతపత్రచ్ఛాయ
నుండువాని వైమానికవధూవిధూయమానధవళమామరద్వంద్వశోభితుం డై
యభితశ్చలితమందాకినీపరీవాహం బగునంజనశైలంబుకరణి రాణించువాని
నిఖిలజగద్విజయవర్ణావళిమతినిర్ణాయకానేకవివిధసమీకాభిఘాతమగ్నభుగ్న

రావతవిమాణకులిశాగ్రోత్క్లిష్టవిశాలవక్షస్థలఫలకుం డగువాని నానీలత
మాలసచ్ఛాయుండును నాచ్ఛాదితాభినవలోహితపటుండును నై యాపా
టలసంధ్యారాగబంధురం బగుకంధరంబునుంబలె నున్నదశకంధరుం గనుం
గొనియె నప్పుడు.

56

ఉ. మీటె న్భానుజుఁ డుగ్రుండై యెగసి పేర్చి నైత్యయాథాధిరా
టోకీటీరంబుఁ దటానఁ దోడనె కుదుర్కోఁ జేసి వైభీషణం
బాటోపంబునఁ బోరి మాయి యగులంకాధీశుతో మల్లెఁ ద
త్కృటిల్యంబు నెఱింగి రాముఁసుగుణగ్రామాభిరాముం గనన్.

57

— * అంగదుని రాయబారము. * —

సీ. అంత రామునిచే సమాదిప్టుడై మంత్రి సమృతి సాధిష్ఠశౌర్యశాలి
వాలినూనుండు సలీలంబుగాఁ గోట దాటి లంకారాజధానిఁ జొచ్చి
శంకావిహీనుడై హంకారి యగుననురేశ్వరు నీక్షించి యిట్లు లనియెఁ
బాలస్త్య విను మేను భవదీయనిశ్వాసగంధివాలధి యైనకపికులేంద్రు
గీ. నందనుండను ఖరదూషణత్రిశీర్షు, లాదియగు యామినీచరాధ్యక్షులకును
నంతకుం డగుమారీచహంత కనుఁగు, బంట నంగదుండను దైత్యకంటకుండను.
క. తలఁచెద వసురా రఘుపతి, కిలను దృఢీయాక్షి యగుమహీజను గదియన్
జలజ మని శివునొసలిచూ, పెలమిం బ్రాపించుగాంగభృంగముభంగిన్.

59

ఉ. ఒక్కమొగంబు హైహయనృపోగ్రపరాభవ మొంది వాడె వే
ఱొక్కటి దైత్యరాడవినయొన్నతి నొక్కటి మద్గురూఢతిన్
నికొము నీకతాన నజనెమ్మెగము ల్గడు స్రుక్కె రావణా
చిక్కినమోము నీవటులు సేయకు రామున కిమ్ము జానకిన్.

60

ఉ. కొట్టి కుబేరపుష్పకము గొంటిఁ జెగల్చితి వెండిగొండ ని
ట్టట్టనరానిదిక్షతుల నందఱునుం బఱిగొంటి నంచు హా
యెట్టు వచించె దోరి తగవే విజనం బగు కాననంబులొ
నెట్టన మానివేషమున నీవు హరింపవె యమ్మహీసుతన్.

61

చ. ఘనతరభ క్తితోడ శితికంఠున కింపు ఘటింప వేడి యా
నననవకంబు ము న్బలియొనర్పవె యం దవశిష్ట మాశిరం
బనుపమబాణపం క్తి కుపహారముగా నొనరింపనెంచె న
ద్దినకరవంశ్యమాళి రణ దేవతకు న్రజనీచరాధమా.

62

వ. అని తనయరుంతుదభాషణంబుల సరోషోన్మేషం డైనదోపాచరేంద్రం
డిక్కటుప్రలాపోతగటు మర్కటుం బట్టుండు కొట్టుం డని పంప నాలంబితభుజ
ప్రకోష్ఠు లగునసురశ్రేష్ఠుల నలుపుర నివహంగపుంగవుండు భుజంగంబుల
భంగి నెత్తికొని గుప్పన నుప్పరం బెగసితెప్పన నేలకుం బడవైచి పాదాఘాతం
బునం బ్రాసాదశృంగం బరాతిశృంగంబు తెఱంగున విఱుగఁదన్ని తన కెదురు
లేమి తెల్లం బగుటయు నుల్లుబునం బల్లవించునుల్లానంబున రామసేనానివేశ
ప్రవేశం బయ్యె నంత.

63

చ. కమలహితాన్వయుండు దశకంఠునిభావ మెఱింగి కిన్కతో
బామ ముడివెట్టఁ దోన హరిపుంగవు లెల్లను లంక నుగ్రవి
క్రమమునఁ జుట్టుముట్టిరి యుగప్రలయావసరంబుల స్సనం
భ్రమముగ వార్ధిఁ జుట్టుకొను బాడబకీలమాడిగఁ గ్రక్కునన్.

64

డి. భూవియదంతరంబు పరిపూర్తిగ నిండెఁ గపింద్రఘోరనం
ద్రావితతత్త్వణక్షుభితరావణకింకరపాణికోణా
నావిధతాడనంబుల ఘనాఘనగర్జితబంధుభావనం
భావితజైత్రదుందుభిసమగ్ర మహోగ్రధణంధణార్పటుల్.

65

వ. ఇట్లు సమంతతఃకందళజగద్దళనసంధాధురంధరం బగుదుండుభి గంభీరఘోషం
బునరోషంబునం బ్రేరితు లై గిరికందరంబులనుండిఁ ప్రబుద్ధంబు లై వెడలుసింగం
బుల తెఱంగున మందిరంబులనుండి నిర్గమించినయవత్యంబులుం బలె గత్యంత
రాయసంధాయకంబు లగుదుర్నిమిత్తంబులం గనుంగొనక విమానాధిగత
విబుధసీమంతినీవిహరణేచ్ఛులుంబలెఁ బ్రస్థానసమయపరిష్ఠానముఖు లైన
చంద్రముఖుల నెంచక నిరంతరజ్వలితకోపానల నయనకోణారుణాలాతశతని
పాతవిత్రాసచలిత నిజవారణని వారణాదేశపరవశులును, దిశాముఖముఖిరశివార
వామ్రేడిత ఝేవ్విళితవ్యాకులీకృతకులమహీధ్రులును, గృధ్రపక్షవిఝేపకృతపతా
కాని కాయపానరు క్త్యసముత్తుంగశతాంగ సంఘాతపరిగతులును, నితాంతనిర్జిత
కృతాంత దంష్ట్రాపట్టఖరనఖర పట్టసప్రాసపరశుగదాముసలపరిఘదృఢకృపాణ
ధారులును, దారుణాజగరసంతానసంవీతంబు లగువింధ్యకూటంబులోయనంగ
వ్యూధాతిక రాశికాలాయసకంకటులును, జాలాంబుదంబులకు వికల్పంబులును,
గాళరాత్రికి నభివృక్షులును, గలికాలంబునకు విపర్లనంబును నగుచుఁ గాలు
నకు సైతంబును భయంకరాకారంబులును నై సంగరాంగణంబునకుం జను

దెంచి వీరాలాపంబు లాడుచుఁ జూపంబులువూని ధారాసంపాతంబులతో
ధరాధరంబులం గవ్వనంభోధరంబు లనంగ దూరాపాతు లగుశిలీముఖంబుల
రక్షోభటు లఖిలవలీముఖబలంబును విక్షోభంబు నొందించి రాసమయంబున.

చ. కరజధుతాయుధంబు తరుఖండితతోమరము న్నిలాహత
స్ఫురచురుముద్గరంబు ఘనభూధరభిన్నమదావళంబు నై
కరము దివి స్వప్వక్షజయకాంక్షను బూని సురాసురుల్ గనన్
హరులకు దైత్యవీరులకు నయ్యె భయంకరసంగరం బొగిన్. 67

వ. క్రమంబునం గుపితకపివీరదూరీకృతనైర్వృతబలం బగుదశగ్రీవభుజబలంబునుం
బలె భానుమంతుఁ డస్తమయంబునొంద మధితాయుధికగళనాళప్రణాళీపరి
వాహి యగులోహితనదీపూరంబు తీరున దూరాంతరితహరిదాభోగం బగు
సంధ్యారాగంబు గనుపట్టి పిత్రాంతహరినఖాక్రాంతదంతావళవిపులకుంభస్థల
ముక్తముక్తాకలాంబువడుపున నుడుగణంబు వియత్రుదేశంబునం బ్రకాశింప
రణరభసచలిత రథతురగపాదాతగజపాదాహతవిశ్వవిశ్వంభరాంతరాళసంభ
వం బగురజోవ్రజంబువిధంబునఁ దమస్తోమంబు దిక్పక్రంబు నాక్రమింప
నిలింపవిమతానీకంబులుంబలెఁ జక్రవాకంబులు సశోకంబు లగుచునుండ దశ
రథకుమారచమూత్కరంబు తెఱంగునఁ గుముదాకరంబు ప్రమదాకరం బై
రహింప నవ్వడు. 68

— * ఇంద్రజిత్వ్యధము. * —

మ. సరవిం గాలభుజంగభీకరశరాసారంబు వర్షించుచుం
బురుహూతాహితయోధయాధములకు న్మోదంబుఁ బుట్టించుచున్
సరసాష్టాదుఁడు మేఘనాదుఁడు మహాసంగ్రామరంగంబునన్
హరుల న్నొంచెను మేఘనాదమొగిఁ జక్రాంగవ్రజంబు న్సృలెన్. 69

చ. ప్రతతభుజప్రతాపరిపుభంగదుఁ డంగదుఁ డొక్కవృక్ష మా
యతముగఁ బూని దారుణరణాంగణభూమి హయాళి నొంచి యు
ద్ధతగతిఁ గూల్చె రావణిరథంబు సదైత్యమనోరథంబుగా
శితశతకోటిధారఁ గొని జిష్ణుఁడు పర్వతకూటము న్సృలెన్. 70

ఉ. డాయక యంబరంబుననె డాఁగి దశస్యతనూభవుండు బ
ల్మాయ ఘటించి రాముని సలక్షణు లక్ష్యముగా నొనర్చి య

త్రాయత జహ్నగాకృతి నుదారము లైనయజహ్నగంబులం
బాయనిగోషవేగమునఁ బై నిగిడించెఁ గపుల భయంపడక.

71

గీ. సరసలక్ష్మణయోగనిస్తంద్రుఁడైన, రామచంద్రుని బంధించె రావణభీక
రంబు లగుతచ్చరంబు లొరా సమస్త, బంధనిర్తోచనుండును బద్ధుఁడయ్యె. 72

చ. చెలఁగుచు నింద్రజిత్తు పురిఁ జేరెను రావణనాజ్ఞఁ బూని మై
ధిలియు విమాన మెక్కి సరదేవులఁ జూచి తపించె సంతలోఁ
దలఁగెను నాగపాశములు తార్క్ష్యగరుత్మవనాంకురంబుచేఁ
బొలిచిరి రాకుమారు లహిముక్తరవీందులమాడ్కిఁ జూడ్కికి.

73

ఉ. రాక్షసవానరేంద్రనికరంబును ఘోరరణం బొనర్ప ధూ
మ్రాక్షుని నయ్యకంపనుని మారుతసూతి వధించె వజ్రదం
ష్ట్రక్షణదాచరుం గెడపె సాహసి యంగదుఁ డంత నీలుఁడు
స్తత్రణమే ప్రహస్త నిధనం బొనరించె వినె వ్రశాస్యుఁడు.

74

వ. ఇట్లనీకినీనాథవధంబు విని వినిద్రతోపోద్రేకజ్వలమాణాయోధనోత్కంఠం
డగుదశకంఠంబు సకలజగదండభరితజయానకభయానకనినదబధిరితాశేష
శేషాహిలోచనుండును రోచిష్ణజిష్ణుకోదండధరుండును నై జలధరంబు సము
త్తుంగం బగుసుమేరుశృంగంబునుంబలె శతాంగంబు నలంకరించుచు సర్వత
శ్చలిత చతురంగసంఘం డగుట ననుగమ్యమానలంకానగరుండునుంబలె గ్ర
మంబునఁ బురతోరణం బతిక్రమించి పురతోరణవ్యాపారం బగువానరపరి
వారంబుం గనుంగొనియె.

75

గీ. ఇట్లు చనుడెంచునిఖిలదిగీశజేత, ససురనేతను జూచి యయ్యర్కకులుఁడు
నిజశిరము నూఁచెఁ దత్సవ్యభుజశిరంబు, నపుడ యద రెను జెదరెను గపిబలంబు.

వ. ఇతైఃసంగున సప్రతిహతవిహారుండును మదగర్జితతర్జిత దిగంతదంతావళుండు
ను నై మహర్ణవంబునం దిరుగు నాదివరాహంబుచందంబున వరాహావోస్తు
ఖం డగుదశముఖుండు కందళితాస్కందనామర్దుండును నుపరిపరికలితగిరివర్షం
డును సగుహరిపతి నిష్ఠురముష్టిఘాతప్రదాతయగు వాతాత్మజుని సమోఘులా
ఘవాక్రాంతధ్వజకీరీటాంచలుండగు నీలుని నిఖిలజగద్విజయోజ్జ్వలం బైన
మహాబలంబున వాతూలంబు తూలరాశింబలెఁ దూలించుచు సవిరతశరా
సౌరవర్షంబుతో నభ్యుమిత్రీణుం డగుసౌమిత్రీయరస్ఫలంబున మహాశక్తి
నాటించి మూర్ఛితుం జేసె సంత.

77

క. అనుజుని నశ్రుజలంబుల, దనుజుని శరములను ముంచె దాశరథి మిశ్ర
ద్భనకరుణవీరరనుడై, పొనరిచె శుక్ప్రమదశబలముగఁ దనబలమున్. 78

గీ. అనుఁగుఁడమ్మఁడుగత మోహఁడుగఁచుననికి, నెంతలోనున్నుఁడు డగునెంతలోన
దితిజపతిగెల్చి రఘుపతి యతనిచటుల, *ప్రాణము ల్లోని డిగవై చె బాణములను.

గీ. అపుడురఘువీరశరనిహతాంగుఁ డగుచుఁ, బ్రథమయుద్ధంబునంద పరాభవంబు
నొంది గతవై భవత లంకఁ జెందె నలద, శాననుఁడు దినదీపదశాననుండు. 80

వ. అంత. 81

— * కుంభకర్ణయాధము. * —

క. అసురపతి కుంభకర్ణుని, నసమయమున నిద్రలేపె నగ్రజనాజ్ఞన్
దెనచెడి యతఁడున్ వెడలె, నెవ్వని కపునఃప్రబోధనిద్రార్థంబై. 82

వ. ఇ ట్లంజనాచలనికాశుండును బ్రకాశమానకరతలభ్రమితత్రిశూలుండును నై
జగత్తు యోద్యుక్తుం డగుశూలధరుండునుం బలె సరుగుదెంచు నక్తంచర
స్వామ్యసుజం జూచి శామ్యత్సహభుజ తేజోవిశేషంబును నశేషదిగ్ధావమానం
బును బవమానచలితజలదపారిప్లవంబును నగుప్లవంగమబలంబుం గనుం
గొని యంగదుం డభంగురధీరవచోభంగి ని ట్లనియె. 83

క. కవులార కైకనేయులు, విపరీతమతి స్థటించు వెజబామ్మసుఁడీ
యిపు డింకఁ బ్రాకృతం బగు, నుపకృతభయవైకృతంబు నుమఁగుఁడు మీరల్.

గీ. అనిన విని యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు హరులు
దిక్కరులమాడ్కి మరలుచు దివిజగజము
పగిది మత్తిల్లు ఘటకర్ణుపైనివైచి
రగములు లయానిలములు వింధ్యాద్రిఁబోలె. 85

చ. పొలిచె వలీముఖప్రహితపుష్పితవృక్షము లెల్ల స్పీన్నతా
కలితసురారివక్షమున గందవొడింబలె జూర్జితంబు లై
పలుమఱు యుద్ధభూమి నలబల్లిదుపేరెడఁ దాకి నిష్ఠురా
చలములు కొన్ని వేమరలి నల్పఁ బ్రహర్తకు ఖేదభేదముల్. 86

క. నేల వడంకఁగ నొకచే, శూలము శిఖినిభముఁ ద్రిప్పుచు స్మృత్తుం డై
తూలించె గంధమాదను, నీలుని ఋషభు న్నవాక్షుని న్యరభునిన్. 87

- సీ. అంతటఁ గపివీరు లతిన్ జచాపలాధిగతలాఘవు లాచు దీనదశను
జెంది రాఘవు శరణొంద నేగుటఁగని యాశ్చర్యభుజవీర్యుఁ డగునినజుఁడు
వారల నెల్ల నాశ్వాసింపుచును జేరి వైరిపైఁ దరుగిరు లై వచికొనుచుఁ
జిత్రయుద్ధంబు సుస్థిరముగ నొనరించి తన్ముక్తఘనశైలతాడితాంగుఁ
- గీ. డగుచుఁ గులిశాహతం బైనయద్రివోలె, వ్రాలెఁ జేతనహీనుడై వ్రాలునతని
నసుర కొనిసోవ వాలిశృతావమాన, మడఁగ సురవైరిఁ గని తదీయబల మలరె.
- ప. అం దమందకుసుమపరిమళర్పురీమిళచ్ఛిశిరరథోపచారసచేతనోద్గ్రీవుం డగు
సుగ్రీవుండు సచమత్కారంబుగా సుల్లంఘితప్రాకారండును దారుణాకారుం
డును నగురక్తంచరవీరుని నఖముఖాకలితశూర్పణఖాముఖానుకారునిం గా
వించి యుచితలాఘవంబున రాఘవసదేశేప్రదేశంబుచేరిన నంతఁ గుంభకర్ణుండు
భానుసూనుం గానక ప్రతినివృత్తుండును మత్తుండును విషమతారేక్షుండును
బ్రతిక్షణంబునఁ బ్రతిపక్షబలంబులంబలె స్వపక్షబలంబును భక్షించుచు లక్ష్మ
ణునిలక్షీకరింపక తుంగం బగుశైలశృంగంబునుం బ్రయోగించుచు నతివేగం
బున రామునిం జేరిన.

89

- శా. ఆయిత్సోకుకులుండు సత్వీరముగా నయ్యద్రిశృంగం బతి
స్థాయతీవ్రతార్థచంద్రనిహతిఁ భంజించి యామేటిమై
చాయం దూపులు వాలిసొంద ఖరదోశ్శౌర్యఘ్నము జ్జాలమి
*నావ్యయవైన్ద్రములేసె శాత్రవవధూ వైధవ్యదంబు ల్వడిక.

90

- సీ. అంత రాఘవబాణహతరాక్షసాంగం లం దొక్కభుజము మంథాద్రివోలెఁ
బడియె వానరసైన్యపాథోనిధానంబునందు వేటొకభుజం బబ్ధిలోనఁ
బతితమై కనుపట్టె వితతహా రెండవనలనేతురీతిచిహ్నంబు లందు
మఱి తృతీయంబైనమస్తకంబు చెలంగె నింగిత్రికూటంబు శృంగముగను
- గీ. నప్పు డాభీలశాఖామృగాతివేల, నవ్యకోలాహలాకర్ణనంబువలన
బవరమునఁ గుంభకర్ణునిపాటుఁ దెలిసి, తాంతముఖుడై పదంపడి దశముఖుండు.
- ప. మహాదరమహాపార్శ్వల రావించి సహాయులం గావించి కుమారు లగు
నరాంతక దేవాంతకాతికాయత్రిశీర్షులం బంప వారలును దరసాశనపతినిదే
శంబు శిరసావహించి పితృపతినివేశనంబునుంబలె సమీకప్రదేశంబుం బ్రవే
శించి రాసమయంబున.

92

క. తరుచరనిశిచరవరులకు, దురము సరోషహతశిరము దుష్కరము మరు
త్తరుణీప్రమోదకరము, స్ఫురమునికి నదృష్టచరము సారిదిం గలిగెన్. 93

గీ. తరుచరాంతకుఁ డగునరాంతకుని దునిమె
నంగదుండు హనూమంతుఁ డంతఁ గడఁగి
యలసురాంతకుఁ గెడవె బురాంతకుండు
భీకరాంతకు నడచినవీక దోష. 94

వ. వెండియు నసమనమరశీలుం డగుసీలునిచే మహానరుండును, మరున్నంద
నుచేఁ ద్రిశిరుండును, మహాపార్శ్వద్వివాహినీపతులునుం దెగుటయు విషాద
రోషపరవశుం డై నిశాచరాకారం బగునంధకారనికాయంబునుంబలె నతి
కాయుండు సుమిత్రాపుత్రునిం గినిసి వృత్రాసురుండు సుత్రామునితో బలెఁ
జిత్రాహవం బానరించె. 95

గీ. అతఁడును భుజాభుజిఁ బెనంగి యితఁ డవధ్యుఁ
డనుచు ననిలోక్తిఁ దెలిసి బ్రహ్మస్త్రమేయ
నప్ప డయ్యసురునిశిరం బవనియందుఁ
బడియె రాహువుబలె నతిభయద మగుచు. 96

వ. అంత. 97

— * ఇంద్రజిత్తు రెండవయుద్ధము. * —

గీ. విధురఁ డగుతండ్రి నూరార్చి పృథురణధుర
రథియు సధనుశ్శరథియునై రావణీయును
దాశరథి కున్తుఖుం డయి తరలి వచ్చె
నాశరచమూశరథియుఁ దన్నాశ్రయింప. 98

వ. వచ్చి సమరంబున నరాతిజయమనోరథంబుకొఱకు రథరక్షార్థంబు గా రాక్ష
సుల నలుగడల నుండ నియమించి ప్రదక్షిణశిఖుం డగుశిఖావంతుని హవి
రర్పణంబున సంతర్పితుంజేసి మంత్రాధిగమవిచిత్రంబు లగునస్త్రంబులు ధరి
యించి తిరోహితుండై నిశితముఖంబు లగుశిలీముఖంబుల నిఖిలమర్తాహతి
నిర్మాణాలంకర్తృలుండై క్రవ్యాదుండు వ్యాధుండునుంబలె హరుల విధురులం
గావించి. 99

క. అకుటిలు రాము సలక్ష్యులు, వికలాశయు విధురసత్త్వ విరచించె నితాం
తకఠోరగ్రీష్మము త,మ్మికోలనిబలెఁ జేరె నంత మేఘై లంకన్. 100

- చ. క్షతరుచిరామచంద్రముగ శామ్యదినోద్భవదీప్తి గాఁ గృతో
 ధృతశరవృష్టియై ఘనుఁ డతం డరుగం జలజీవనంబు ను
 డ్యతకుముదంబు నస్తనల మాహతనీలమహాత్మలంబు జృం
 భితవరలక్ష్మణం బయి తపించెను వాహిని తత్త్వణంబునన్. 101
- గీ. వాయునందనుఁ డతి వేగవంతుఁ డగుచు, జాంబవంతునియాజ్ఞ నౌషధనగంబుఁ
 దెచ్చిన విశల్యమయ్యె నెంతేబలంబు, స్వర్గులమనంబును విశోకశల్య మయ్యె.
- వ. మఱియును సహజ తేజస్సముజ్జ్వలం బగుదవానలంబునుంబోని వానరబలంబు
 చెదరికొనువిధంబున దందహ్యమాన యగుపురినుండి దశాస్యనిదేశంబున
 హరిగతి న్వేడలునిఖిలలోకప్రకంపనుం డగునకంపనుండును నాహతస్థవంగ
 సంఘుం డగుప్రజంఘుండును నంగదప్రతాపానలంబునకు శలభంబులగుట
 విని మహారథు లగువిరూపాక్షయూపాక్షులు మైందద్వివిదవారితు లగుటఁ
 గనుంగొని కోపాటోపవిజృంభమాణసంరంభు లగుకుంభనికుంభులు సుగ్రీవ
 హనుమంతులతోడ మారీచనుబాహులు రాఘవునిభుజంబులతోవలె నముత్త
 భితభుజు లగుచు మహద్భుతయుద్ధం బొనరించిన యనంతరంబు. 103
- క. ఇనజునిచేఁ గుంభుం డని, మొనఁ దెగినఁ దదీయవిరహమును సైఁవక పా
 వనిచే నికుంభుఁ డమరీ, స్తనకుంభావాస మొందెఁ దన్నామధృతిన్. 104
- గీ. అంతననురాధిపనియుక్తు లఖిలసైన్య, యుక్తుఖరసూను మకరాక్షుయుద్ధముఖరు
 నిజవిపక్షు సపక్షతానిరత మగుచు, జనకుఁ జేర్చెను నై ట్కౌమసాయకంబు. 105
- చ. జనకునియాజ్ఞ మాఖి నిడి సంఖ్యముఁ జేరి మహేంద్రజేత యం
 దనలుని వేల్చి యుక్త్రుచయ మంది దివంబుననుండి మాయచే
 ఘనశరము ల్నిగిడ్చి బలగర్వము లెల్ల నడంచి రాము కో
 పనత యెఱింగి భీతుఁడయి పట్టనముం జొఱఁబాఱెఁ గ్రక్కునన్. 106
- వ. అంతఁ బ్రత్యక్షప్రీతీహారంబుననుండి ప్రాతిహారికుండై నయతండు నిర్గమించి
 యాంజనేయసన్నిధానంబున మాయాసీతను నిశాతహేతిచేత విదూరితం
 జేయుటయు నాకులితస్వాంతం డై నహనుమగతుం డతథ్యంబు నాక స్థికంబు
 నయిన యది తథ్యంబుగాఁ దలఁచి యుద్ధం బొనర్చి నిరాశుండై దాశరథిస
 చేశప్రదేశంబునకుం బోవునవ్వేళ నయ్యింద్రజిత్తు పశువిశసనప్రారంభియై నికుం
 భిలాఘ్నింజేరి విచిత్రసత్రప్రవ ర్తకుం డయ్యె నయ్యవసరంబున ఘానుమదావేదిత

మేదిసీనుతావృత్తాంతుడై రామభూమికాగతుండు వజ్రనిర్ణోషంబున మా
ననచరం బగురాజహంసముంబలె విదీర్ణమానసుండై నేల వ్రాలి సౌమిత్రిచేత
నాశ్వాస్యమానుం డగుచు సకరుణంబుగా బిట్టు నిట్టూర్పు నిగిడించుచు విల
పింపం దొడంగె. 107

చ. అరణినిఁ గీలలీల జనకాధ్వరవాటమునందుఁ బొందుగా
ధరణినిఁ బుట్టినట్టి యతిధన్యపు మానవవంశ్యరత్నమై
గురుయశమొందుపం క్తిరఘుకూరిమికోడల వెంచ నిట్టి నీ
కరయ విరామ మయ్యెఁగద హరఘురామున కేమి చెప్పుదుఁ. 108

క. పవనజయత్నము వృథ నలు, నవసేతుక్రియ యథావినాశిని విశిఖం
బువివాతత నందె నీదృఘవదీయ శుగభి దాఁటఁగలనా ? లలనా 109

ఉ. మానుగ నెందునేని బవమానతనూజునిపూన్కి వ్యర్థ మెం
దేని నవనసేతుకృతికి న్నలుఁడుం జతురత్వ మొందఁ డెం
దేని మదగ్ని బాణమును దీక్ష ముగా దిటువంటిసీశుగం
భోనిధి నిస్తరింప ననుబోఁటికి శక్యమఁటే వధూమణీ. 110

వ. ఇతైజంగున విలపించురామునిం గనుంగొని విది తాసురమాయావిశేషం
డగువిభీషణుండు దేవా నీవంటిమహానుభావునకు నస్థానంబున దీనం బగునవ
స్థాంతరం బేటికి నిరంతరాయమఖనిర్వృత్తనార్థంబుగాఁ బురందరారి యొనరిం
చిన కపటకృత్యం బిది, సత్యంబు గా దని తద్వధంబునకు లక్ష్మణుం బురన్మ-
రించికొని నికుంభిలోపరోధంబు గావించిన. 111

చ. హరిపరివారఘోరనినదారభటిం జలితాంతరంగుఁ డై
గిరిదరినుండి వేల్పడిన కేసరియుంబలె రోషభీషణ
స్ఫురణముచేఁ దదధ్వర మపూర్ణముగా నెఱవేర్చు జేసె చు
మృరమగుసంగరంబు బలశాసనశాసనుఁ డద్భుతంబుగన్. 112

క. ఆవాసరసేనకు ఝం, ఝూవాతూలంబు తూలచయమునకుబలెఁ
రావణతనయాగ్రణి విఁద్రావణు డై సంచరించె రణరంగమున్. 113

వ. ఇట్లునుపదంబును ననీకోన్మథనసంరభసంవర్తవర్తియగు సమవర్తిచందంబున
సమందస్యందనారూఢుం డై వచ్చుసంక్రందనపరిపంథిం గని గంధవహనందన
సూంధవర్తి యై సౌమిత్రి ప్రవర్తితనిశితశరధారుం డై శతధారపాణి జంభా
సురునింబలె స్తంభితుం జేసిన. 114

- మ. అపు డనోన్యమకోత్కటంబును సముద్యద్వీరవాదోద్భటం
 బు పరిత్రుట్యదుదారకంకటభరంబు స్థిన్నశస్త్రాస్త్రకం
 బు పరిజ్ఞాతజయాశయంబును ద్రిణోకాత్యంతభీమంబుగా
 ద్విపరాజంబులభంగి సంగరము నర్థింజేసి రయ్యిర్వీరుఁ. 115
- క. పవిత్ర విశిఖముల సహస్రవిఖండము గాఁగ మూర్చి సవరించి యనిం
 బ్రవిహతసారథిగా నిం, ద్రవిరోధి నొనర్చె దాశరథి యధికధృతిఁ. 116
- ఉ. మాయకి నేది యుక్తమొ సమగ్రభుజాబలశాలి కెద్ది యీ
 డో యసురేంద్రనందనున కోపిక యెంతయొ యింద్రజేత కా
 హా యిపు డేమి యొ ప్పగునొ యంతయుఁ జేసె నవార్యశౌర్యధౌ
 రేయుఁడు రావణాత్మజుఁ డరీణరణోద్వ నిజోచితంబుగఁ. 117
- వ. అంత నరిభీషణంబుగా ఘోషించుచున్నవిభీషణుపై నక్తంచరేంద్రనందన విముక్తం
 బైనశక్తి నర్థనంద్రబాణంబుచే నివారించి తదీయదుర్వినయంబుసైరింపక సుమి
 త్రాపుత్రుం డమోఘులాఘున నిస్తంద్రంబైన యెంద్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించిన.
- క. వ్రాలె దదస్త్రము మఱియును, వ్రాలె న్నశీరస్త్ర మ య్యరాతిశిరంబుఁ
 వ్రాలె భువిఁ బుష్పవృష్టియు, వ్రాలెన్మఱి బాష్పవృష్టి రక్షోంగనకుఁ. 119
- వ. తత్త్వణంబున సహస్ర్రాక్షజిహ్వధంబు నాకర్ణించి శోకోద్రేకంబున రక్షోధ్వ
 య్నునిముఖంబులు నితాంతక్లాంతంబులును నిశ్వాసధూసరంబులును నిర్గళద
 శ్రునివ్యందంబులును నిరేవ్వలక్రందంబులును నిరవధికపూతాకరంబులును
 నిగాఢకోపాటోపవిపాటలంబులును నిరూఢకుటిలితభూవల్లికంబులును నిఖిల
 భీకరవృత్తేక్షణంబులును నిర్దప్తాధరోష్ఠంబులును నిష్ఠరాట్టహాసంబులు నయ్యె,
 ననంతరంబ పురందరాఽప్రముఖవిక్రాంతంబు లపక్రాంతంబులును కుంభకర్ణాదిసోద
 రులు నిహతులును బ్రహస్తపూర్వకసచివులు విధ్వంసులును విరూపాక్షప్రభృతి
 సేనాపతులు వ్యాపాదితులును నిఖిలబలంబు నిశీర్ణంబును లంక పౌరవధూజన
 కరుణపరిదేవనోత్తరంగ యగుటయు నాతంకాతిశయరోషణం డై రావ
 ణుండు హర్యక్షంబు హరిణింబలె నిత్యోకునాయకుదయితను హింసింప నిశ్చ
 యించి యంతికగతమంత్రించే నివార్యమాణుండై సారథి సంఛోదితరథుండును
 దాశరథిజయవిహితసంగరండును నగుచు సంగరాంగణంబున కరుగు దెంచి.

— * రామరావణయుద్ధము. * —

- క. శరచాపపరిఘతోమరధరుఁ డై నై కముఖభుజతఁ దాననిలో నొ
 క్కరుండయ్యను లోచనగోచరుఁ డయ్యెను బంధువర్గసహితునిభంగిఁ. 121

క. దనుజేంద్రుడు ఖడ్గము గొని, వనచారులను స్తకములు వడినేయుచు నొ
య్యన నితడు నీకు నీకితఁ, డని యచ్చరలకును దేలుపునట్లు మెలంగెన్. 122

వ. తత్త్వణం బక్షోహిణీక్షోభకందళితామర్షండును నతిపరుషవిశిఖదలితధ్వజం
డును సర్ధచంద్రనికృత్తధనుష్కుండును, సప్త్రథారావిదారితసారథియు నతి
విస్తయనీయకరలాఘువుండు నగు నారాఘవానుజు నమర్షవేగముక్తం బైన
శక్తిచే యాతుధానుండు ముహూర్తమాత్రం బుపరాగంబున నిశాకరునింబలె
మూర్ఖానిమిలితుం జేసిన. 123

గీ. రాముఁ డంతట శక్తినిర్దళితహృదయు, ననుజుఁ గనుఁగొని శోకవిధ్వాత్తుఁడగుచుఁ
గోపమునఁజూపముంగొని కుండలించె, వెండి విధి దైత్యులలవాలు కుండలించె.

చ. వలయితచిత్రచాపుఁడును వారితపంక్తిముఖుఁ డతిక్రధా
విలమతి రాఘవుండు శరవృష్టి నిగడ్చిన దైత్యకోటిలో
పల నొకఁడైనఁ దప్పించని పట్టనముం జొరఁడయ్యె వేలుపుం
జెలువలలో నొకర్తు వరుఁ జెందకయున్నది లేదు చూడఁగన్. 125

వ. అప్పు డాంజనేయపురానీతమహీధరమహాపథినమేధిత జీవితానుజ్ఞాక్షేపనుఖ
లబ్ధచునోరఘండును బ్రవర్ధమానసమరకౌతుకోపలంభండును సంరంభోదం
చితపులకకంచుకితగాత్రుండును నగుదాశరథి యుద్ధమధ్యంబునందుఁ బురంద
రానుగ్రహంబుచే మాతలినమానీతం బైనరథంబును విశంకటం బగుకంకటం
బును బరిగ్రహించె. 126

పంచపాది. సరిజో దబ్బె నటంచుఁ జూపుదురు దోశ్శౌండిర్య మనోన్యమున్
సరపిం గాంతురు రోమహర్షమును శస్త్రాశస్త్రీ బోరాడ మె
త్తురు మేల్కేలని సాహసించుతటి నెంతో ప్రాణపర్యంత ని
ర్భరదుస్సంకట మైన సప్తవీరులు మూర్ఖులొంత విశ్రాంతు లౌ
దురు ఘోరాజిని రామరావణు లమర్తు ల్విస్తయం బందఁగన్.

వ. అనంతరం బవిశ్రాంతవిముక్తదివ్యాస్త్రీలును నాశిండలవృత్రసన్నిభులును
నగునయ్యిరువురకును విచ్ఛిన్నంబు లగుమార్గణంబులును, విలూనంబు లగు
ధనుర్గణంబులును వినిహతంబు లగుధురీణంబులును నిర్భిన్నంబు లగుసాం
యుగీకరథంబులునుం గలుగునట్లుగా నిర్వైకల్యవిజయమనోరథంబు నిరతిశ
యవిశదయశోధనంబు నగునాయోధనం బయ్యె. 128

క. పొదినుండి కొనుట పూన్పుట, తుది నేయుట తెలియ వయ్యె దురుసున నచ్చోఁ
బదపడి యచ్చోటనె యున్నది యన రాఘవునిహస్త మలపడి యుండెన్. 129

చ. శరముల రాముఁ డగ్ధపరిజల్పితచారువినాదపంక్తికం
ధరుముఖి మెద్దిద్రుంచె నది దారున మొల్చి వచించె శేషమ
త్తటిఁ జతురత్వరీతి సలధన్వికి మాయికి సామ్య మై కనన్
ధరణిపతన్నిజాన్యములఁ దాఁ గని లజ్జితుఁ డయ్యె దైత్యుఁడున్. 130

చ. దనుజశరక్షతక్షరదుదంచిత శోణితబుద్ధుదాంకచం
కనదమరేంద్రకంకటవిగాఢసహస్రవిలోచనాఘ్యుఁ డై
కనఁబడె రాఘవుండు బలఖండనరోషకషాయితాక్షుఁ డై
తనరు ధరాధరాహితువిధంబున దారుణసంగరంబునన్. 131

వ. అంత వారుణంబున వైశ్వానరంబును వైనతేయంబున వాతంధయంబును
వాయవ్యంబున వారిదంబును వైభాకరంబునం దామిస్రంబును మాహేంద్రం
బున దానవంబును వైష్ణవంబున మాహేశ్వరంబునుం గాఁ బరస్పరంబు నిట్ల
స్త్రుంబుఁ బ్రత్యస్త్రుంబుచే భేదించునయ్యిరువురకును నాహవాగ్రహంబున నవి
దితంబు లై సప్తవాసరంబు లతిక్రమించె. 132

— * రావణమరణమునకు విభీషణాదులు దుఃఖించుట. * —

మ. ధనురామ్నాయగురుండు రాముఁ డురుశస్త్రాశస్త్రికాతూహల
ప్రణయుం డయ్యు విచారకర్మితసతి న్భావించి తొల్లేల్పుటే
నినవాంకూరశిరోగణం బవునరున్నేషంబుగాఁ ద్రుంచె మా
ర్కొని బ్రహ్మస్త్రముచే జగద్భయముతోఁ గూడ ని మేషంబునన్. 133

చ. ఘనభుజుఁ డాదశాస్యుఁ డతికంటకుఁ డీల్గిన లబ్ధకాములై
యెనయఁగఁ బుష్పవృష్టి గురియించునమర్త్యజనాళి కెల్ల శ్లో
ఘనపద మయ్యె రాముఁ డలకాముఁడు దా నటు మున్న చాలశ్లో
ఘనపదమై చెలంగెఁ బరికల్పితశూర్పణఖావికారుఁడై. 134

వ. అనంతరంబ సమాలింగితరణవసుంధరుండును శరతల్పశయానుండును సధిగత
నివంగోపధానుండును నగుయాతుధానపతిం జేరి నేల వ్రాలి సోదరస్నేహ
సులభవైధుర్యుండఁ గదర్చుండ నే నని విహితనిజదూషణుం డగుచు విభీష
ణుండు పెద్దయుంబ్రాద్దు విలపింపం దొడంగె. 135

గీ. అన్న సమసుఖదుఃఖులై నట్టిబంధు, జనులదోబుట్టు వగునిన్ను సాహసమున
విడిచితిఁ గులక్షయనిమి త్తవిహితధర్మ, పరుడ నైతి నకీర్తి నే బాయఁగలనె ?

క. అనిఁ బ్రోవఁ గుంభకర్ణు, డనుజుం డొకఁడుండె నీకు సతఁ డిపు డీల్లెఁ
నినుఁ జంపుకొంటి నాబ్రతు, కునకై యిది విధి సహించుకొని యుండెడిఁగా.

వ. అనుచు విభీషణుండు విలపించుచుండఁ దదవృత్తాంతంబు విని శుద్ధాంతంబున
నుండి దీనంబుగా మొఱు వెట్టుచు నంతరితయాథనాథలగుకరేణులకరణిఁ బ్రేక్ష
ణీయ లగుతరుణీమణులతోడం గూడి వచ్చి సమరమధ్యంబున సశనిహతమం
దరవసుంధరాధరంబుచందంబునం బడియున్న దశకంధరు నిరీక్షించి నిహతో
పఘ్ను మగులేదీఁగెకై వడి హా ! నాథ ! హా ! నాథ యనుచు విషాదాకుల
యై నిషాదాహతదయితవిధురీకృత యైసకురరితెఱంగున మందోదరి యమందం
బుగా నాక్రందింపం దొడంగె.

138

ఉ. సారెకుసారె దిగ్విజయసంభ్రమవేళలయందు నీవు ము
న్నారసి యేది చూచితివో యాయమరాట్పురి సర్వలోకసా
ధారణవృత్తి వై మగిడిదైవవశంబునఁ జూడఁ బోయితే
ధీరవరేణ్య నాదుదురదృష్టము నింకిట నేమిచెప్పదుఁ.

139

క. జనకుఁడు దనుజకులేశుఁడు, పెనిమిటి త్రైలోక్యవిజయవిరుదాంకుఁడు నా
తనయుఁడు మహేంద్రజైత్రుం, డని గరిష్ఠనై ననన్నుహా విధి చెఱిచెఁ.

140

ఉ. ధారణిలో రఘూద్వీపంబు ధర్మవిదుండును నైనరాముఁ డే
దారినొ యట్ల యగ్రజునితావునఁ దచ్చునిఁ దెచ్చి పూస్తువాఁ
డై రహి వాలిమున్నుకొని యంతటఁ బోకిటువచ్చె నేమొ మ
జ్జారె కకుత్స్థసంశసదృశం బొకొ యీదృశధర్మ మక్కటా.

141

గీ. లంక నీరయ్యెఁ బ్లవగవాలానలమున, మైథిలితపోనలమ్మున మడిసి తీవు
నింత శోకానలం బొత్త నెఱియ సుఖత, నైన ననుఁ జంపునే యీచితానలంబు.

వ. అని మఱియు దివసావసాససమయంబున సవితృప్రభయంబలె భగవంతుండైన
వైశావనరునియందుఁ బ్రవేశించి చంద్రునిఁ జంద్రికయుంబలె మేఘుని మెఱుం
గుతెఱంగున ని న్ననుగమించి నిరంతరవిరహాడహనదందహ్యామానం బయిన
యీశరీరంబు శాంతిం బొందించెద నని కరుణంబుగాఁ బరిదేవనం బొనర్చు
మందోదరిని మందిరంబునకుం బనిచి నిజానుమతిని నిశాచరపతికి యథావిధి

గాఁ బితృమేధంబు నిర్వృత్తించి సవిధంబున సమేధమానవిషాదుం డై వర్తించు విభీషణు నశేషరాజ్యాధిపతిఁగా రఘుపతి యఖిలతీర్థాహృతంబు లగుతోయం బులఁ దోయదం బనలాకులం బగువనస్పతింబలె నభిషిక్తుం గావించె. 143

గీ. అంత రాఘవచరితవట్టాభిషేక, ననుధిగతరాజ్యఁ డగువిభీషణుఁడు పోలిచె
ననుదినవివృద్ధమండలుండగుచుఁజండ, రుచినుధాపూరణమునఁజంద్రుండువోలె.

క. సీత నిర్భృతవిభీషణ, సీత స్సతులం దుదారనిర్మలశీలఁ
భ్రాతృం గనుఁగొని మనుకుల, నేతకు మది హర్షశోకసివిడం బయ్యెన్. 145

— * సీత యగ్నిప్రవేశము. * —

వ. అనంతరం బరుంధతియుంబలె పవిత్రచారిత్రనిధి యన ధరిత్రీపుత్రి పతివ్రతా శిరోమణి యని తెలియంబడియును మర్త్యధర్ముం డైనపరమపురుషునకును లోకంబుచకును బ్రత్యాయనంబునకై పురందరముఖు లగుబర్హిర్ముఖులును భగవంతుం డగునరవిందాననుండును సాక్షులుగాఁ బునరుదయంబునకై వన రుహబంధునిం బ్రవేశించు నిందుకళయుంబలె సముజ్జ్వలజ్వలనంనంబు బ్ర వేశం బొనరించె. 196

గీ. పూతచారిత్ర యయ్యును భూమిపుత్రి, నిజవిశుద్ధికినై హవ్యభుజునిఁ జొచ్చె
నతఁడు నపవిత్రవస్తుసంగతనిజాఘ, దమనుఁ డయ్యెను దత్ప్రవేశమునఁజేసి. 147

క. అనలానుషంగమునఁ బావనఁగా జానకి నెఱింగి నై భాతికవే
శను భానుఁడు ప్రభనుంబలె, నినకులుఁడు పరిగ్రహించె నెల్లరు మెచ్చన్. 148

వ. మఱియు దాశరథి యధిగతనిజప్రశంసావిధానం డగువిధాతచేతఁ బ్రదర్శ్య మానుండును నారూఢవిమానుండును మహారథుండు నగుదశరథునకుం బ్రణ మిల్లి తదీయశాసనంబు శిరసావహించి దురంబునఁ గాలధర్మంబు నొందినవా నరోత్కరంబును బాకశాసనవరంబునం బ్రతికించి వారిచే ననుగమ్యమానుం డును బ్రమోదమానమాననుండును సుగ్రీవునితోఁ గృతసంభాషణుండును నగుచు విభీషణుఁ గరుణారసంబుతో విలోకించుచు జానకీలక్ష్మణులతోడం గూడ నయోధ్యాప్రయాణాభిముఖుం డై కామచరంబును గౌబేరంబును నగు విమానం బధిరోహించె. 149

క. మణిపుష్పకగతుఁ డై తత్త్వణమున లంకోపకంఠదశకంఠరణాం
గణములు సింధువు సేతువు, నణమధ్యకుఁ డెలిపికొనుచు నవ్వీభుఁ డరిగెన్. 150

గీ. పుష్పకంబది యెంతెంతపాడవు పోవు, నంతకును నింగి విరివయ్యె నతివ చూడు
పుడమినొకపల్వలముబలె జడధివోచ, నగచరులు మారుతికిఁడెల్పి నగెదరిందు.

క. ఎయ్యది దవుదప్పులఁ గని, నెయ్యముతో నీకుఁ డెల్ప నేఁ గోరితిన్
యొయ్యారి విచిత్రముగా, నియ్యడ నది వెనుకఁబడి యదృశ్యతఁ జెందెన్. 152

వ. తరుణి ధరణిసుతా కనుఁగొను ముత్తుంగమహీరుహానీకం బగుఋశ్యమూకం
బిది యిందుముఖ బిందునోవరం బిది గంధసింధురగమనా కబంధనిగంధన
వసుంధర యల్లది కరభోరూ ఖరాదికలహస్థలం బిది మధురవర్ణాలాపా మన
వర్ణశౌల యిది కురంగలోచనా కుహనామృగమృగయావనం బిది కుటిలా
యతకబరీ గోదావరీమహానది యిది కుంభికుంభస్తనీ కుంభసంభవాశ్రమం
బిది విలాసవతీ విరాధవిధ్వంసనభూమి యిది యంగనాలలామా యత్రిమునీ
శ్వరాశ్రమం బిది విదేహరాజపుత్రీ విచిత్రకూటం బైనచిత్రకూటం బిది యని
వీనులకు సుధతై న వింతవితకథ తెఱింగించుచు భాగీరథీతరంబునందుఁ బా
వనం బైనభరద్వాజతపోవనంబు చేరి మహీగర్భశుక్తిమాక్తికమణి యగుమ
హిళామణిం జూచి మఱియు ని ట్లనియె. 153

గీ. సకియ నిద్రాణబర్హిణశ్వాసపార,ణానుభుత మయ్యె నిదిగొ ఫణాధరంబు
కంబుకంఠి కంఠీరవకరజముల మృగంబు కంఠూవిసోదనోత్కంఠి కంఠ. 154

వ. అంత. 155

— * భరతాదులు రాము నెదుర్కొనట. * —

సీ. మహితభరద్వాజవిహితాతిథేయుఁ డై దప్పుగఁ జని యయోధ్యాసమీప
మొంది మ్రోల సమీరనందనావేదితోదంతుఁ డై గురుని ముందట నిడిగొని
యానందబాష్పధారాపూర్వమాణలోచను లై ననన్తంత్రజనులతోడ
వచ్చు పావనతపోవ్రతరతు నాజానభక్తిసంభరితుని భరతుఁ గాంచి

గీ. సమధిగోత్రాహవాత్సల్యసౌహృదములు, డెందమునఁ గందలించ నమందగతిని
యత్తరాజవిమానంబు నవతరింప, మానవాధీశుఁ డుత్కంఠమానుఁ డగుచు.

వ. విదేహరాజపుత్రిం గనుంగొని వెండియు ని ట్లనియె. 157

క. చదలుననుండి విమానం, బిది నాహృదయము నెఱింగి యెంత డిగియెనో
ముదితా యంతంతకు భువి, గదిసెడు నీమీఁదఁ బ్రేమగలుగుట ననగన్. 158

గీ. అతివతో నిట్లు ముచ్చట లాడికొనుచు, దండనిలిచినయినజుకై దండఁ బూని
ప్రణతుఁడైవిభీషణుఁడు మార్గంబుచూప, మండపమునకుడిగియెనమ్మనుజవిభుఁడు.

చ. ముదము దలిర్పఁ బాదుకలు ముందట నుంచి కడు నివసీతుఁడై
పదముల మీఁద వ్రాలునతిభక్తిరతుఁ భరతు న్దయాభుఁడై
యదనున లేవనెత్తి యురమానిచి తా విడఁజాలఁడయ్యె బో
పదపడి రాముఁ డాతనితపఃకృతదేహము సంస్పృశించుచున్.

160

గీ. ఆర్యసమ్మతనుఖిదుఃఖుఁ డై నలత్ము
ణునిని గొఁగిటఁ జేర్చి కన్గొనుచు నలరె
భరతుఁ డతఁడును నలరె నాభరతు సుదృఢ
సహజభక్తివ్రతుని రాజ్యసౌఖ్యవిముఖు.

161

వ. అంత భరతుండును బురతోభివాదితపూర్వజోపలాలననిఘ్నుండగుశత్రుఘ్నుం
డునుం దానును జనకనందనకుఁ బ్రణామం బొనర్చి యవరోధవధూసమేతు
లగుసుగ్రీవదశగ్రీవానుజాదిరాజ్యాధిపతుల యథోచితోపచారవిధుల సంతో
షితస్వాంతులం జేసి యామంత్రితమంత్రితోకుండును నాలోకనానుగృహీత
పౌరవర్గుండును నగునగ్రజన్ముని నిజావనధంబుఁ జేర్చె నందు.

162

సీ. రమణీయసుగుణాభిరాముఁ డౌరాముండు జానకీసామిత్రిసహితుఁ డగుచు
ననుపమవాత్సల్య యైనకౌసల్యకు నపయశశృల్యశోకాతిరేక
యైనకైకేయికి నతిపవిత్రచరిత్ర యైనసుమిత్రకు నతులభక్తి
గరిమసాష్టాంగంబుగ నమనస్కృతులు చేసి తగనిజాలోకనితాంతహర్ష

గీ. కందభితలై నవారిచేఁ గలశజలధి
లహరికలచేతఁ బ్రతిమాకలానిధి బలె
మఱియు మఱియును బరిరభ్యమాణుఁడగుచు
ఁడందమునయందు నిర్భరానంద మొందె.

163

— * శ్రీరామపట్టాభిషేకము. * —

ఉ. బంధురతేజఁ డజ్జలజబంధుతనూజుఁడు పంప దైత్యని
ర్గంధనుఁ డౌజగత్పతిని రామునిఁ దారభిషిక్తుఁ జేయఁగా
మంథరయానము నివ్వడిచి మంథర నాత్మఁ దలంచుచు న్నెన
స్సింధులనుండి తీర్థములు నేనగఁ దెచ్చిరి వానరోత్తముల్.

164

గీ. అంత రాముఁ డలంకృతుఁ డై యమాత్య
కృష్ణపట్టాభిషేక మంగీకరించి
పురమునకుఁ బోవ రథ మొందెఁ బొందెనలమ
హారథుఁడు భరతుఁడును మనోరథమును.

165

వ. అప్పుడు నిజనేవాచిత్యములగు శత్రుఘ్నుల త్యజునుల చేత విధూయమానధవళవా
లవ్యజనుండును బరిజనాచారనిరతభరతో దస్తవిమలముక్తాతపత్రుండును విచిత్ర
విహితమనుజవేషచారులును నారూఢశతాంగమాతంగులును నలంకృతాం
గులును నగునాశరణ్యవంగపుంగవులచే ననుగమ్యమానుండును బ్రవర్తమాన
శేషాక్షతలాజోపచారుండు నగురఘువీరుండు పౌరపురంద్రీకదంబసంరంభచ
లితమంజుమంజీరమణి కాంచీవలయవాచాలిత వాద్యమానమాంగళిక భేరిమృ
దంగ శంఖాదివివిధరవశ్రవణనమయోచ్చలితసామోదపౌరసంబాధంబును సౌ
ధాంతరగవాక్షచలితశ్రీతరుణీకటాక్ష చ్ఛటానీహోత్పలదామ తోరణాభిరామ
రథ్యాంతరంబు నగునయోధ్యాపురంబుం బ్రవేశించి.

166

నీ. శ్రీతరుణీమణీస్థిరవిహారనికేత మై తనరారుసాకేత మొంది
భక్తివిసీతినంపన్నులై కొల్చుతమ్ముల నాదరించుచు మోదమెనగ
భానుతనూభవప్రముఖుల నెల్లను నిజనిజపదముల నెలవుపటిచి
జనకరాజన్యనందనతోడఁ గూడి స్వచ్ఛందం డై సామ్రాజ్యసౌఖ్యములను

గీ. ననుభవించుచు ఘనసారహారజాల, పాదనిలకీర్తివై భవామోదిని యగు
నిఖిలమేదినిఁ బాలించె నీతిప్రబల, ధన్యగుణహారి రామాభిధానశౌరి.

167

ఉ. దుష్కువితానిరాకరణధూర్వహ చార్యహరాననోల్లస
త్పుష్కరపత్రనేత్ర మతిబోధన మానసుయోధనా మిశ
న్నిష్కపటప్రచార మనునీతినరణ్యనుసార సారవ
ద్భస్కయణీపయోమధురుభాషణ బంధుసమాజపోషణా !

168

క. బాలామానసమోహన, లీలామకరాంక కేరళీ కుకురీ బం
గాలీ ధృతముకురీతాం, బూలకరంకాసిఖేటముఖనృపచిహ్న !

169

పంచచామరము. వరాటలూటభోటభోజవత్సమత్స్యగౌడగూ
ర్జరోత్కళాదిరాట్రంపరాశిరఃకిరీటనం

ఖ్యరింఖదజ్జరాగరత్నకాంతిరంజితాంఘ్రియు

గ్మరోచమాన ! యాచమానమానవామరద్రుమా ! 170

గద్యము. ఇదిశ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధా
కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైన చం
పూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రబంధపరిపూర్తిశోభితవిలా
సం బైనయష్టమాశ్వాసము. 171

సర్వము సంపూర్ణము.

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట.	బంధి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౧౬	ధీరు న్నద్దురు	ధీగున్నద్దురు
	౨౨	వాలంబు కంపన	వాలం బకంపన
౭	౨౯	వంశావతార	వంశావతారం
౧౬	౧	ను,మంతుఁడు	ను,మంతుఁడు
	౪	యవ్వరించి చం	యవ్వరించిచం
		చదా	చదా
౨౦	౭	కలంకదలంక	కలంకఁదలంక
	౧౦	ము న్వెలుంగు	మున్వెలుంగు
౨౨	౨౪	నీరధికుమారిం	నీరధికుమారీ
		జానకిం	జానికిం
౨౮	౨౮	సచిరసంకోచిత	సచిరసంకోచిత
౨౯	౪	నంభోజినీకు	నంభోజినీకుటుం
		టుంబ	బి
	౭	పోలికఁగ్రతి	పోలికఁగ్రతి
౩౩	౭	య్యట	య్యట
౩౮	౨౯	జయింప దగు	జయింపఁ దగు
౪౦	౧	వాసిష్ఠసద్గుణు	వాసిష్ఠసద్గుణు
౪౧	౧౬	విజృంభమాన	విజృంభమాన
౪౨	౬	రోదోఁతర	రోదోఁతర
౪౩	౧౧	వేదంఢతంఢంబు	వేదంఢదంఢంబు
౪౪	౬	వెడ,గుణులైతగ	వెడ,గురులైతగు
	౨౨	కరుఁ డెదిరించి	కరు నెదిరించి
౪౬	౧౪	బోటికిఁ	బోటికిఁ
౪౯	౧	వేదంఢ	వేదంఢ
	౯	సంతతస్పర్థా	సంతతస్పర్థా
౫౨	౨	జిలుగు	జిలుగు
౫౩	౨౬	సుదంచధ్వని	సుదంచధ్వని
౫౯	౩	లేబోటి	లేబోటి
	౨౪	మయినారఘు	మయినారఘు

పుట.	బంధి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౦	౧౨	మం	మం (ఇట్లే
	౧౩	దర	ధర యంతట)
౬౧	౭	ని	నీ
	౮	శ్రుతము	శ్రుతము
౬౩	౧	జగత్రయి	జగత్రయి
౬౪	౧	బ్రాయమిచ్చు	బ్రాయమిచ్చి
౬౫	౨౫	కౌసల్యపదం	కౌసల్యపద
౬౬	౩	యనుష్టు	యనుజ్ఞ
	౧౩	పెందూళి	పెందూళి
	౨౧	లోచత్తు	లోకచత్తు
	౨౫	నిశీధ	నిశీధ
	౨౭	నిషంది	నిష్యంది
౬౭	౧	మాలంబుగను	మాలంబును
	౨౧	లక్ష్మణుఁడు	లక్ష్మణుఁడ
	౨౩	బాగీరథి	భాగీరథ
	౨౫	జటా	జటా
	౨౬	ధరోధక్షరక్షర	ధరోధఃక్షరక్షర
౬౯	౭	రాత్రులుం	రాత్రులుం .
	౧౫	న్నధేధ	న్నదేధ
౭౨	౧౨	ప్రదత	ప్రదత
	౧౮	రింభుష్టురి	రింభుష్టురి
౭౩	౩	నిశీధిని	నిశీధిని
	౧౮	వాని	వానిఁ
	౧౯	తములన	దములనఁ
౭౪	౧౧	దుద్యోత	దుద్యోత
	౧౩	మంచుపద	మంచుఁబద
౭౫	౨	తంఢ	దంఢ
౭౬	౭	కార్ష విగళత్వ	కామవిగళత్వ
౭౮	౯	స్తోమ	స్తోమ

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట బంతి. తప్పు.

ఒప్పు.

౭౯ ౨ లాజా
౧౦ పిల్లగ్రోవి
౮౨ ౨౮ జత
౮౪ ౨౪ కరిణి
౯౦ ౮ సంజ్ఞ
౧౩ మరు
౯౧ ౧౧ బోటి
౯౩ ౫ కేలిని
౯౪ ౨౦ నింప
౨౬ చెట్లని
౯౫ ౮ కొదుగ
౯౬ ౮ నవ్వుడించి
౧౦౭ ౯ సర్వధా
౧౦౯ ౬ మరుదణ్ణభ్యః
౧౧౧ ౭ పంచముఖుని

జాలా
పిల్లగ్రోవి
తజ
కరిణి
సంజ
మఱు
బోటి
కేలిని
నించు
చెట్లన
కొదుగ
నవ్వుడించి
సర్వధా
మరుదణ్ణభ్యః
పంచముఖుని

పుట. బంతి. తప్పు.

ఒప్పు.

౧౧౪ ౨ రాధతక్రియ
౧౨౧ ౨౩ మ్రాకుల
౧౨౯ ౧ ప్రసాదగబునం
పథంబును
౨౩ మోర్చితి, తత్తయ
౧౩౪ ౬ మైథిలి
౮ రాకుమారు
౧౩౫ ౧౨ సహభజ
౧౬ నడుగుడు
౧౩౮ ౧౩ సముత్త
౧౩౯ ౨౫ రంగముక్
౧౪౪ ౮ బలెపవిత్ర
౧౨ జ్వలనంబు

రాధక్రియ
మ్రాకుల
ప్రబోధంబునం
పథంబున
మోర్చితి,
తత్తయ
మైథిలి
రాకొమారు
సహజ
నడుగుడు
సముత్తం
రంగముక్
బలెబవిత్ర
జ్వలనంబునం